

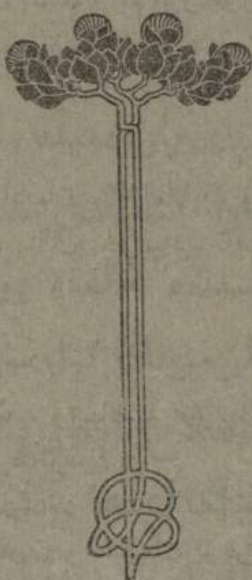
معالم

اكتوبر - ۱۰ * ۱۹۱۳ - يل

1 جلد

بو نومر ۵۵ :

- باش سوز
محمد (عليه السلام) پيداغوع . مخدوم نوري .
قورايجي . . . . . احمد .
اقتصادى اوسو . . . . . ع . م .
معلم . . . . . ش . مصطفي .
ادبياتمز . . . . . عبدالرحمان سعدي .
تربيه . . . . . ا . بيكچنتيبي .
علم تربيه تاريخي . . . . . احمد يفي .
حساب اوقتو طريقي . . . . . ن . ناديني .
آچق خطلار . . . . .
آنكىتلار . . . . .
تابشماقلار . . . . .
لغاتلر . . . . .

باسئروچى هم

باشقاروچى: حسن على

Редакторъ - Издатель:

Хасанъ Алиевъ.

Г. ОРЕНБУРГЪ

ЭЛЕКТРО-ПАРОВАЯ ЛИТО-ТИПОГРАФИЯ

Товарищества «НАРИМОВЪ, ХУСАИНОВЪ и К-о.»

1913 ГОДЪ

اورنبورغدا ابكى آتناغا بر مرتبه چغب تورا تورغان

“معلم”

ژورنالى نىڭ اوزنچا پروگرامى:

تربيه و تعليم بولمىدىكى بابلار

- (9) روسسىيىدە ھەم چىت مەملىكەت لەردە اوقۇ و معارف اشلەرى .
- (10) پىداگوگىيە، دىداكتىكا، مېتودىكا، درس بەرۈ نمۇنەلەرى، مەكتەپ لەر صەحتى، تەن تربىيەسى .
- (11) بالالارنىڭ قرائت و مطالعەسى .
- (12) اويلەردە شەغلەنەر، اوينلار، اېرمەكلەر، اېگەنچەلەر، كوئىل آچقچلار .
- (13) پىداگوگىيا ھەم مەكتەپ لەر تارىخى .
- (14) تربىيە و تعليم عالمىدە مشھور زاتلار .

- (1) تحصيل و معارف كە دائرە عام مسئلەلەر .
- (2) عائىلە اچىندە ھەم مەكتەپ كە چاقىلى بولا تورغان تربىيە مسئلەسى .
- (3) مەكتەپ و مەدرىسە دە اصلاح مسئلەسى .
- (4) مەكتەپ تربىيەسى ھەم مەكتەپ تربىيىسى .
- (5) آياللار (قاتن - قز) مسئلەسى .
- (6) ھنەر و صناعت اويىرەنۈ ھەم اويىرەتۈاشلەرى .
- (7) معلم ھەم معلملەرنىڭ احوالىنە عائى .
- (8) مەكتەپ تىشەدا ھەم اوز اوزىدەن تحصيل .

ادبى بولمىدىكى بابلار:

- (1) تل و ادبىيات، (2) املا يازو مسئلەلەرىنە دائرە ھەمىيى بەشئەلەر . (3) رومان، ھىكايە، قىسە، پىيەسا، ا كىيەت، شعر، ماقال، جومباق، تابشماق و باشقىلار .

فنى بولمىدىكى بابلار:

فنون طبعىيە، ورياضىيە، تارىخ و تراجم احوال، جغرافىيە و سياحت، اېتنوغرافىيە، فلسفە و منطق، دىن و اخلاق، علم الروح (پىسيخالوگىيا) .
موندان باشقا: كىتابلار، مەكتەپ و مەدرىسەلەر توغرىسىدا تىنقىد، تىقريز و ملاحظەلەر، مەكتەپ و اوقۇتۇ توغرىسىدە زاقون و ھۆكۈمەت بويۇقلىرى، آچق خىتلار، ھەر نومۇرەگى لغاتلەر .

«معلم» ژورنالى اورنبورغدا آيغا ابكى مرتبه چغب، اوكتەبر - آپرىل آيلارنىدا 16 نومۇر چغاچق .
يىللىق ھەقى 2 سوم، يارتى يىللىقى 1 سوم 20 تىن . بىر بولەب 15 تىن .

Оренбургъ, редакция журнала “Мугаллимъ”

ادارە نىڭ فائىرى: زارائى اورامىدا 98 - نومۇر، ۋولقوف يورتىدا (غاسپىتالىنى پلوشچىقا ياقىن) .

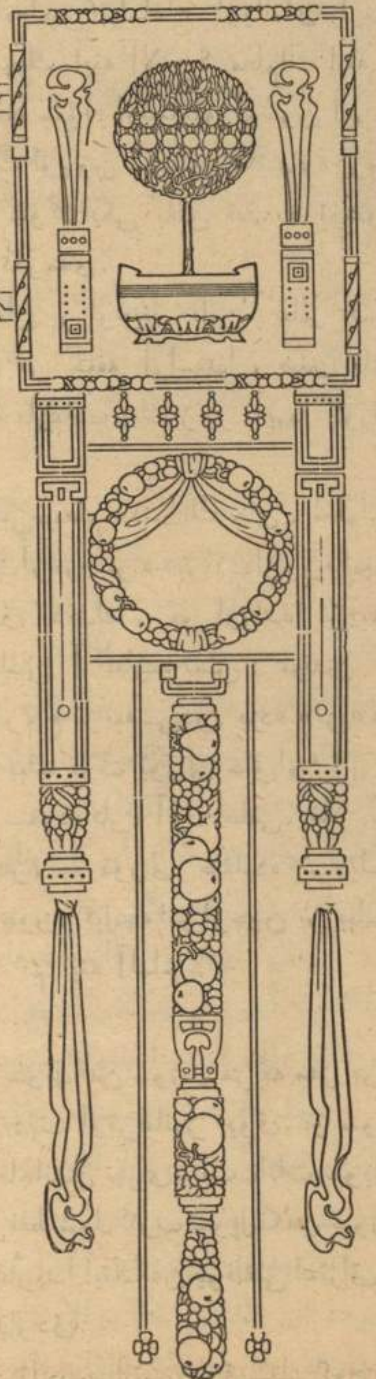
معلم

اورنبورغده ايكى آتناغه بر مرتبه چغا تورغان أدبى و فنى
تربيه ژورنالى .

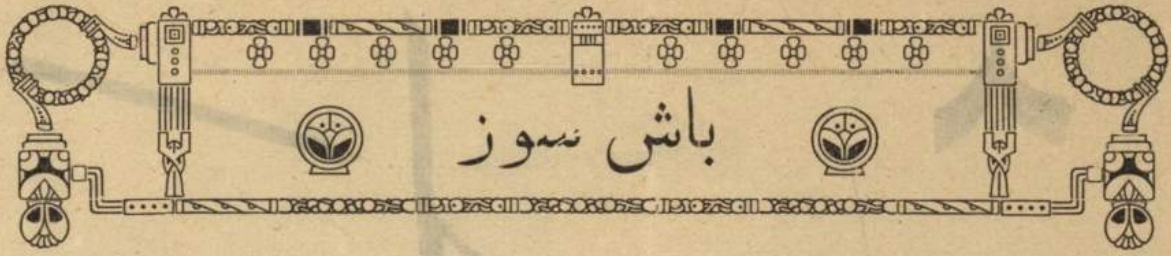
اش وتلك

الله تعالى حضرتلرى نىڭ يارده مینه سويەنب
اوشبو «معلم» ژورنال چغارا باشلادىق. «معلم» نىڭ
اشى: اوقو و اوقتو توغرسىندە خلققە يولباشچى
لق قلب، مکتب و مدرسە لرمزنىڭ كېلەسى زمانغە
موافق بولورلىق صورتدە اصلاح اپتلويىنە؛ تربيه
توغرسىندە، خصوصاً، آتا و آنالارغە يول كورسە.
تب، خلقمزدە عقل و فہم نىڭ اوسويىنە، اوى و آڭ
نىڭ كېڭەيويىنە چالشماقدان عبارت بولب، تله گيدە:
اوزى نىڭ يولندە واشىندە دوام اپتب، اوقوچىلارن
مەنون ايتەرگە ترشوش.

بيرو الله دن .

بو زمانده اپندی او قو و او قتونك كبركلكى تور يسنده سوز سويلو آرتق وهېچ اورنسىز بر اش بولسه كبرهك. خلقه مز آراسنده عموما او قو و او قتونك كبرهكلكىپنه هر كم اشانغان، و هر كم كونگهن اپندى. اورال ناوولارى آراسندا ابك فاراكغى چوقرلداغى بزنك باشقرد، دېكز كبك كېك دالادا كوچب قونب يورگهن بزنك فازاق اوزى نك بالاسن او قتب، تربيه قلب فولنداغى بارلق حاضرلگن صرف ابترگه بوتون جانى بلهن رضا بولادر. مونسنده هېچ بر شبيهه يوق. لىكن نه او قرغه ونه او قرغه؟ نېچك او قرغه؟ او قنوجى و بادر وچى قايدى؟ بالالرمزنى او قنوجى وزمانغه موافق تربيه قلوچى كملر؟ آلداغى قورقنچلى كونلرده سلامت قونلوغه قانداى يوللر بار؟ آنك او چون قانداى علم و قانداى تربيه گه محتاجمز؟

شبيهه يوق، بزده زمانغه موافق روح بلهن تربيه قلب، خلقنى عالمى و معرفتلى ايتوچى، خلق نك فكرن آچب، آكن كېكه ايتوچى، شولاى ايتب هلاكت چوقرينه توشودن قو- تقارب، آلب قالوچى معلم لردر، بزنك بارلق او موتوز معلم لرده. آلداغى فاراكغى كونلرنك قورقنچندن قونلدر، نجات ميدانينه آلب چغا تورغان يول: مكنب و مدرسه لردر. خلقمزنك تربيه لى، اخلاقى توزك بولوى آنا بلهن آنانك قولنده. آنا بلهن آنا، ابكنچى تورلى ايتكهنك، اوى اچى (عائله اچى) تربيه لى بولسه بوتون ملت تربيه لى بولدى دېمك. بر خلق نك دنيا آخترده بوتونلىكى او چون معرفتلى و تربيه لى بولوندىن باشقه هېچ نهرسه كبرهك ابهس. شول يوغار يداغى سوزلرنى جيبب ايتكهنده: بزنك نجانمز: معلم، مكنب، تربيه- شول او چه وينه باغلى.

شولاى بولغاچ شول او چه وى نك عالينه كشى اوزينك جانى بلهن بر نېگز فارارغه كبرهك. جان قانداى آياولى، قدرلى بولسه - بولارده شولاى قدرلى هم آياولى بولورغه كبرهك. جانمز او چون هېچ نهرسه آيا ماساق بو او چه وندن آرتق آياولى نهرسه بزنك او چون نه بولماق كبرهك؟ بزده اونكهن زمانداغى مكنب و مدرسه لر بار. لىكن كېله چهك زمان او چون، مع التاسف هېچ بر مكنب و مدر-

سه مز يوق. بزده معلم و خلفه لر بار، اىكن بلب و توشندرب او قيتا بلوچى آز. تربيه گه كېلسهك: بزده اول نهرسه هېچ بر يوق و بولماغان، حتى آكا احتياج بارلق ده توشنامه گهن. بزده معلم يوق دېمك؛ چونكى: معلم لك علمى او قنلا تورغان، معلم لك ايتب بلرگه او برهنه تورغان بر دانده «معلم لربورتى» (دارالمعلمين) بولماغاچ، اويالماى قزارماى، معلم لرمز بار، دېب نېچك ايتب آلامز؟ معلم لك ايتب بلو او چون اوزينه بر ايسقوستوا، او قيتا بلو او چون آبروچا خصوصيت كبرهك. مونك او چون رشدى مكنبده «دروس النحويه» او قب چقب، شوكا ابكى يلقى تجربه قوشوغنه كشىنى معلم ياساب جيتكرمه لى.

اشقولا بترب چققان بر او جيتل بلهن، عالى مدرسه صنفلرن بترب چققان بر خلفه آراسندا، صنف باشينه كېلگهنك، بالالر يانينه بارغانده بېك زور آبرما كورنوب تورادر.

معلم-مكتب نك قلمبى، معلم-مكتب نك جانى. معلم لرمز يارم يارنى بولغاچ «مكتب لرمز بار» دېرگه ده اورن قالميدر. بزده تربيه يوق دېمك. بو اورنده تربيه دن воспитанность معناسن آ كئارغه تيش: موندىن مراد ايسه: قلب تربيه سى، روح تربيه سى در. بزده «بز» دېب ايتكهن سوزنك اچينه بېك كوب تورلى خلق لر؛ آله نېچه قبيللر؛ ضيالى، علما، سهوده گار، اول خلقى، فلا خلقى كبك صنف لرده كره در. بو تورلى خلقارده ترچيلگمز او چون، نورمشمز او چون، كېله چه گمز او چون بر بېلگىلى تربيه بار دېب، هېچ كم ايتب آلماس.

بو اورنغه قدر سويله گهن سوزلرمز گه مهز بولب، ياكى بر سوز ايتدك دېب او ترغانمز يوق. بو سوزلر اوز مطبوعانمز ده آله قاچاندىن بېرى قابات-قابات سويلنوب تاشلانغان سوزلر. بز فقط شول كوب سويلنگهن سوزلرگه قوشلو او چون گنه، يوغار يدا ايتلگهن يوقلغى اعتراف ايتو او چون گنه شول قدر يازدق.

«معلم» ژورنالن تاسيس ايتب، يوق-بار كوچ بلهن

شولای یازسه نېك یارامای» دېگن كېك اعتقادلارنى
آلشترې، نلمز نك، بازومز نك مز ایاسن، چېكل لگن مدنى
ملت لرگه تانیتې، درجه سن ده شولارنى درجه سینه كوتهر رگه،
حاضرگى چه كېچلگنده، خورلقدنا فالدرماسقا ترشچاق.
مع مافیه، بر آزه چافلى «معلم» گه درج قلناچاق
سوزلر مقاله ایهسى نك اوز املاسى بلهن (عینا) درج قلمب
بارلاچاق.

كوچى كېم، یارده مچسى سسى يوق یاش «معلم» نى،
اعلان ده ایتلگه نچه، سپننه بر آیندا چغارب آیاقا باسترې
یبه رگه جېتسه آلهادق. اوقوچى لارمزدان كېچو اوتنه مز،
ابندى اوكتابر - ماى آییلارندا چغارب، یللق ۱۶ نومر
قلمرغه ترشچاقمز .

اش و كوچ بزدهن، كومهك - سزدهن، اوقوچیلار!

باشقاروچى: حسن على.

برنجى پېداغوغ

(هل يستوى الدين يعلمون والدين لا يعلمون!)

(قرآن كريم)

دنیاده هر نرسه تكامل و ترقى اېتې دائما اوزگه رب
تورادر. دنیاده بر حالده تورغان هېچ بر نرسه يوق بو،
اوزگه رمهى تورو غير طبيعى بر اش. هنر و صناعت نك
ترقى اېتې تورو، اختراعات فنيه نك كوندن كون ياكيرا
باروى حیات بشریه ده نه قدر زور اوزگه رشار كېترسه،
طرز معیشتده نه قدر كوب آلهاشنولر یاساسه، تربیه
و تعلیم اشلرى ده، خلقلرنك اخلاق و آدابنه، عرف و عادا-
تنه شول درجه ده - اوك نائىرى بار.

خلق آراسندن چققان بر مربى و معلم نك اجتهادى
و غیرتى آرقاسنده شول خلق نك اخلاق و عاداتى بلهن برگه
روحى ده اوزگه ره در. موندن ابكى مك يارم یل بورن
اوتب كېتكه ن سقرات حكیم اوزى نك تربیه و تعلیمى
آرقاسنده بوتون ملتنه ياكى روح پېرب، يونان فلسفه سن
ابسكى ازنندن چوبیرگه ن اېدى. شونك اوچون آلكا خلق
«برنجى معلم» لقبن بېرگه ن اېدى.

آز ابلانې چغارودن مقصودمز: شول يوقلارنى بار قلو نك
چاراسن ازلهو؛ شولارنى بار قلوغه بر يوق قاراشترو؛
قولدان كېلگه نچه يوق كورسه تودر. شول مقصودقه اېرشو
اوچون «معلم» نك تربیه و تعلیم قسمنده، معلم اوچون اېك
كېرهك بولغان: پېداغوكیه، دیداقتیقا، مبتودیقا، درس
بېرو نهنه لرى، مکتب لار صحتى، مکتب ترتیبى، نهن
تربیه سى، بالالرنك قرأت و مطالعه سى، پېداغوكیه هم
مکتب لار تاریخی، تربیه و تعلیم عالمنده مشهور ذاتلرنك
ترجمه حاللرى، كتابلار، مکتب و مدرسه لار توغرېسندا
انتقاد، تقریض و ملاحظه لار یازلاچاق. عمومى خلق اوچون:
تحصیل و معارفكه دائر عام مسئله لار، عائله تربیه سى، مکتب
لرگه چافلى تربیه، مکتب طشنده هم اوز اوزندن تحصیل،
مکتب و مدرسه لرنى اصلاح مسئله سى، آیال لار (قاتن قز)
تربیه سى، هنر و صناعت اوبیره نو اصوللرى، و غیرلر
حقنده كېكشه لار و اوترشلار یازلاچاق. بناء علیه: ژورنال
معلم لرنكى بولب، معلم لرنك هر بر سوزلرى، موك -
محتاجلارى اوچون ژورنال نك بیتلرى آچق بولاچاق؛
ژورنال خلقنى - یورتنى بولب، بزیاغه باشنده تورب، باشقا-
روچى غنا. شونك اوچون یورت ژورنال نك هر بر
جېتشمه گه ن جېرلرن تولتررغه، كېم كېتكى بولسه بوتنه -
بترگه، كېچلگن ایتب، بلدر ب توررغه نیش.

بو اورنده یورت شونیدا بلرگه تیش: «معلم» هر
بر تورلى نائىردن، قارا كوچدن تمام آزاد بولب، تمام
اېركلى بواب چغادر. شونك اوچون اېترگه تیش بولیدا
حاضرگه قدر مطبوعات بېتارنده ایتله آلهامان؛ فلان كشى -
لرنك اوپكه سندن، خاطرلى قالدان قورق ب یازلامای بورگه ن
بېك كوب تورلى مسئله لار، دېنه بولسن، دنیاوى بولسن
«معلم» بېتلر نده تمام اېركلى و اېركن صورتده یازلاچاق.
منافقلى، مرائىلق قلب خاطر سافلاو اوچون حقیقتدن
كوز يومب اوطرو رذالته «معلم» نوشمیه چهك. چارانى
اوكالتب، آورونى چېكلتو اوچون «معلم» هر بر آچسى
و ارنكچ دارولارنى استعمال اېتودن اېرلما یاچاق.

«معلم نك ادبى قسمنده نل و ادبیات، املا و یازو
مسئله لرنده اوزن - اوزاق بحثلر بولب، شول بابدا
توغرى و توزو يوق، توپللكلى - پرىنسیپالنى قاعده لار
كورسه تله چهك. شول: نل و ادبیات، املا و یازو توغر یلارنده
خلق دا اورناشقان خطا يوللارنى توزه تې، اول توغرىدا
اصول قندیم زمانندان قالغان «كوچى لك شول طرفده بېت؛

امتی نك ناچار عادت لرن، بوزق اخلاقن سېلب ناشلاب، قارنداشلق، يومشافلق، مرحمتچى لك، ياردهمچى لك كېى جمعيت بشرىه نك سعادتنى اوچون ابك لازم بولغان فضيلت لرن بلن تربيه قلدى. جمعيت بشرىه نك سعادتن نكميل قلو ابك بيوك مقصدى اېدى. «مېن كوركهم اخلاقنى تمام اورنقترو اوچون كېلدم»، (حديث).

محمد (عليه السلام) پېداغوغ اېدى: اوزى نك تعليماتن اورنېنه قاراب، مناسبت كوتب، «تدريج» بلن سويلهر اېدى. شريعت حكملرن اوپره تىكه نده يافندن يرافقه، جبك دن آورغه، معلومدن مجهول گه كوچو قاعده سن رعايه قلو ر اېدى. آك «وعى» بولب كېلگن تعليمات الابه بېك مجمل، هم مركب بولور اېدى. شونى امتلرېنه ابرشترو اوچون البته آنك رعايه قلا تورغان قاعده لرى بار اېدى. پيغمبرلرنك كويى دين لرن امتلرېنه بولى بلن آكلانا آلماي، لازم درجه ده نشر اېته آلمادقلى حالده افندمز حضرتلرنى بېك آز زمانده نېچه مكلرچه امت جىدى. بدوى، تارقو، فننه چى عرب قبيللرېنك باشن فوشب، دهشتلى اسلام دولتى قوررغه موفق بولدى. حضرت رسول نك بو موفقىتى، آز زمانده شول قدر امت جيا آلوى قوه قديسېدن، خلق لرغه الله تعالى نك هدايت بهرونن اېدى مى؟ ياخود رسول خدا نك دين گه دعوتنده آرتق اوستالغى بار اېدى مى؟ شېبه يوق حضرت محمد عليه السلام تربيه وتعليمده اوستا بر مربي ومعلم اېدى. دين گه دعوتده ماهر بر پسيخالوغ اېدى. بونى اعتراف اېتمه و حضرت رسول نك كمالات شخصيه سېنه خيانت دېب بلهن.

حضرت رسول جنابلرى پسيخالوغ اېدى: اول امتى نك احوال رويه سېنه (پسيخالوگيه سېنه) مطلع بولغان سولك غنه شوكا مناسب سوز سويلهر اېدى. «بشروا، ولا تنفروا» (حديث). خلقه آور توپلاچاق نرسه لرى يوكلېت اوركتمه دى. خلق نك آكناوينه، نوشنه آلوينه بېك دفت اېتهر اېدى.

تعليمده احوال رويه نى، استعداد فكريه نى اعتبارغه آلو تيوشلگى آوروپاده عصر سعادتن دن ۷ عصر سولك غنه آكلاشلېب، پېداغوگيه نك اساسى قانونلرى صورتنده قبول اېتلدى. موند اوكنچلى نرسه مناوه حضرت رسول جنابلرى وضع قلغان شو تربيه وتعليم قانونلرنن هېچ برى اوزى نك امتى بولغان مسلمانلر آراسېنه نارالماي،

موندن بېش عصر الك آموس*) قامينسكى دېگن كشى تربيه وتعليم قاعده لرن ياكى بر اساس كه قورب، حاضرگى پېداغوگيه فنيده نېگز سالب، آوروپا مېنېننده اولده «برنجى معلم» لقبينه استحقاق قازاندى. شولاي بولغاچ تعليم وتربيه اشى بېك اېسكى مسئله بولب چقاد. لىكن نه قدر اېسكى بولسه ده هېچ بر اېسكرمه نى تورغان، ميدان دن كېتمه نى تورغان، حيات بشرىه ده ابك مهم اورن تونقان بر مسئله در. بو مسئله نېچه مك يللردن بېرى تېكشرب، كامله شب تورادر. فقط بزده، مسلمانلرده غنه، بو مسئله گويا ياكى غنه چقان «دعت سيئه» بولب كورنده ر.

گويا، بزگه تربيه وتعليم نك هېچ بر اهمىتى يوق. اوچماحقه تربيه سزده كررگه بولا. بزده بېت الى بولسه: بزديناغه آخرت اوچون كېلگن؛ بزگه ياكى مكتب لرى، ياكى ترتيب لرى نېگه كېره ك؟ دېگن تاوشلرنى بېك يش اېشترگه مېكن. بزده الى بولسه: بالانى خلفه گه بېرگه نده، اېتى سېك، سوبه گى بلن تېرىسى مېك، دېب تاپشورلر؛ خلفه بالارغه طاقتلرنن آرتق يوكله نسه، ياتقزب قامچيلا. ماسه اول خلفه نى يومشافلده عېبلولر؛ «فايدا اول بورنغى خلقه لرى؛ فايدا بورنغى مكتب لرى دېب» آه اورولر بېك كوب اوچريدر.

بزده تعليم وتربيه (پېداغوگيه) مسئله سى بېك ياكى كېك كورنسه ده آنك اورنى آوروپاليلردن بورنراق مسلمانلرده بولغان. آوروپاليلرده برنجى معلم سانالغان آموس قامينسكى نك پېداغوگيه ده توزگن اساسى بز نك مربي ومعلم مز محمد (عليه السلام) طرفندن آنن ۷-۸ عصر الك فورلېشدر. ذاتا اسلاميت نك اوزيده نادانلق، بوزلق و آزغذاق اچنده قالغان خلقنى آغارنوغه، تربيه وتهدېب قلوغه بېرلېگن يولدر. بو حقيقتنى اسلاميتكه دشمان، متعصب آوروپاليلرده اقرار قلادر. مېلر دېگن بر مؤرخ: «دين لرى آراسنده تمدن وترقى غه اونده نى تورغان بر دين بار اېسه اولده: اسلام دينى» دېدى. قارييف: «اسلام دينى آسيا و آفريقاغه مدنيت آلب كېلدى، شول مدنيت آوروپا مدنيتى نك نېگزېنه برنجى كرېچ بولب كرى» دېب قيد اېتهدر.

محمد (عليه السلام) پېداغوغ اېدى؛ زمانه سى نك مجددى، امتى نك «معلم اولى» اېدى. اول ذات پاك

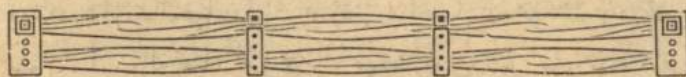
بهمسزرك بولادر: اول قومفاندين آوزينه صو آلسب، فورابن چلانب آوزينه قابب، كچكنه، فسق كوزلارن آقايتمب نه فقيلهو كوين سزدرا باشلاسه اېك الك ابرنلري چرلاب، بارا تورغاچ بونون نهني قانتراب، كوزلري پوملا باشلاب، بارا بارا بوتوننه ي بوملب بتكهچ موين نامرلري بورتنب، اوزي تاماق تويي بلهن دوگگرده ي باشلاسه كوكلگه كېل: بو، كشي نك اولهر آلدنداغي اضطراب حالن كورسه ته مي اېكهن؟ يا كي فېردن چقب خلقني قورقتب بورگهن اولك مي اېكهن ديسن.

*

موكايب . . . زارلانوب . . . صزلب چققان قوراي تاوشلري يوره كني ارتب، كوكلني يومشاتب، اويني براقفا آله فايلرغه، تاو تاشلر آرتينه آلب كېتب، اونكهن كونلرگه بورنفي زمانلرغه قايتارب، بورنفي جايلاولرغه آلسب بارب، اويناب كولب، كوچب قونب يورگهن چيرارني كورسه ته در . . . منه ابركن بالانلر، كيڭ دالالر . . . منه اوبر اوبر، كتوكتو ماللر . . . منه شلتراب آققان بلغا بويلر نده، مولرهب ياتقان كوللر تېره سنده آق كيبز (تېر مه) اويلر . . . منه كيهو، او مننه جهلن، باشينه فاشماو كېگهن. ابي ار ماقا ونچه - اېكي بېني تاباق كېك كه له شين قووب يوري . . . منه يوگرشكهن بالالر، تاو باشلر نده «آلورم آلورم آفسارليق» اوينايلر . . . منه باشقرد آغايلر، صرلي كوره گه (چاراني آلديلرينه آلب، چوقلي اوچاو (اېزاو) بلهن قمز شاپرب، صرلي آياقلرغه (نوستاقلرغه) قويب، اوين كولكي سويلب قمز اچب اوترالر . . .

موكلي قوراي تاوشني نك نائثيري آستنك شونداي اويلرغه چومب اوترغان وقتلر ده «اوله مس بيكه» فار چقنك «هاي بز نك ياش چاقلر، بايرامقول باخر بار چاقلر!» دېسب فچقرب گورسنب بيه رگهن تاوشلري ده قلاققا كېل كره در . . .

احمد

اقتصادی اوسو

(روسچادان ترجمه)

شو يوغاريداي سوز باشي بلهن باشلانا تورغان مقاله لره ده انسان نك اېك الكگي - تاريخدان بورنفي زامانلارداغي اقتصادي احوالندهن باشلاب، شونك تدريجي

تمامي بلهن آورويباغه كوچكهن. اسلام عاماسي غفلت ايتب، حضرت محمد نك شول حركتلرينه ايه رب، آني كېك يته بلمه گهن. فارابي، ابن طفيل (*) ابن رشد كېي بېك آز علما تربيه وتعليم اشينه دقت ايتب، شول بولده قاعدلر توزه لرده، آلارنك آفكار ي بلهن كوبرهك آورويبا علماسي فائده لهن، اوزم نكيلر آلارني كافر ياساوغه ترشودن بوشاماغانلر.

خلاصه: بز نك مكنب ومدرسه لرمزده كي تعليم وتربيه آكا تطبيق قلنماغان، مدرس ومعلم لرمز نك آندن خيري بولماغان، درس كتابلر مز آكا موافق يازماغان، آنك نېگزي جناب رسول محمد عليه السلام حضرتلري طرفندن وضع قلنبا، آورويباغه كوچب، توزه تلگهن، كېك يتلگهن پېداغوكيه بلهن پسيخالوكيه تعليم وتربيه اشي اوچون جان برابرنك كېره كلي فنلر در. خصوصا مكنب ومدرسه لره دين-عبادت درس لري بو فنلرگه تطبيق قلنبا اوقوتلسه محمد عليه السلام نك سنتينه ايه رنلگهن بولاچاق.

«يسروا، ولا تعسرو» - (حديث) - مخدوم نوري.

قار تينالار

I

قورايچي

منه كېل كرد ي كوركسزگنه بر بنده . . . نورينه (قيافيتينه) فاراغانده نكي دنيدان كېلگهن توسلي. اوستنده كرله ننگره گهن آق تولا چېكهن. تېره سينه توتقان فر پونك جوني قرلب بتب- تېره سينه كر قانبا بالتراب بنگهن زور بوركي؛ چيرلغان ما كغايين قايلانغان. بورك آستندن، ماچي ميغينه اوخشاب اور پوبوب تورغان فاشلاري؛ قنای كوزينه اوخشان فسق، فيغاچ كوزلرن اورنگهن چقنفي چېكه، يالپاق بېت، جهينكي بورن . . . تريبقان، سپره ككهن ميغن، تچقان قويرغي سمان قلب بورب بيه رگهن. اوستكي، فالن ابر نك صول يايي اويق، طشدن كوته رنكي توسلي بولب، آوزن فيشق كورسه ته در.

قورايچي نك بولاي تورغانداغي توري (كورنشي) نه چاقلي بهمسز بولسه، قوراي اوينانداغي سي آندانك

(*) ترجمه عالي «معلم» ده يازلاچاق.

اوزلەرىنە سالشترىب قاراب، شوندىن اېسكى كىشىنىڭ تارىخىن چىقارادى.

چىر بوزنىڭ پايدا بولغان اېڭ اۆلگى كىشى گە «كىشى» دېيىپ ايتىرگەدە مەمكىن بولماغان. چونكى، آنڭ تورەشىدا باشقا حيواندان ھېچ بىر آيرما بولماغان، اول باشقا حيواندىن كىشى گە آرنىغا اوخشاغان قىيافەتى (صنى) بىلەن گە آيرىلغان. كىشىنىڭ تورەشىدا حيواندىن آيرىلۇى بىر چىرگە جىلپ تورا باشلاغان كۈندەن گە باشلانادى.

كىشىنىڭ بىر گە جىلپ - جىمەت بولۇپ تورا باشلاۋى اتفاقى غىنا توغىلى، قارىنداشلىق يولى بىلەن باشلانغان. قارىنداشلىق اول چاغىدا آندان سانالمايىنچا، آندان باشلانۇپ سانالغان؛ چونكى، اول چاغىدا اېرگەك بىلەن قاتن قوشلغاندا آراسىدا عقد فلان بولماغانلىقىدىن زوجىت صداقتى ساقلانماغان. شونلىقىدا آناغىنا تانۇپ، آناڭ كىم اېكەنى بىلمەگەن؛ چونكى، بىر قاتننىڭ بىر نېچە اېرى بولغان كېك، بىر اېرنىڭ دە بىر نېچە قاتنى بولغان. اول چاغىدا اېرنى - قاتنى بولۇپ، عاۋل رەشىدە تورۇچىلار اوچراسادا، بېك سېرەك بولۇپ، اوزاققا بارماغان.

اول زامانداغى كىشى آڭچى (سونارچى) لىق بىلەن كۈن كۈر، چىر اشلەۋنىڭ، اېگىن چاچونۇڭ، مال آسراۋنىڭ، چورت كۈتونۇڭ نە اېكەن بىلەن بولماغان. تورۇم تورۇم بولۇپ، آغاچلىقىدا، ئاۋناش آراسىدا، آڭ (звѣрь) اولاب، بالق اولاب، بىر اورىندىن اېكەنچى اورىنغا كوچۇپ قونۇپ چورگەن. آنڭ جېل داۋلدىن، يامان ھاۋادان قورغىنىپ جان ساقلاۋى تورغان اورنى: ئاۋچوقۇلار، تېرەن يارلار، بازىلار بولغان. اۆلگى كىشىنىڭ سۈيەكلەرى ئاۋچوقۇلاردا اورىنلاردىن چىققان بېك كۈب طعام كېسەكلەرىنى قاراغاندا كىشىنىڭ اول زاماندا آچ تورماغانلىقى بىلەندى. آنڭ آشاغان تاماغى: ئامىر، جېمىش، تورلى قىر واورمان حيوانلار، بالق، تاغى شوندا كۈز بىلەن كۈر بولۇپ قونۇپ قاتنا تورغان نەرسەلەردەن عبارت بولغان.

كىشى اول زاماندا بېك قىيىنچىلىق بىلەن گە تورا آلىغان. چونكى آنڭ تېرە ياغىدىن، بوزاماندا مىلى بولماغان، تورلى قورقۇنچىلىق حيوان چولقاپ آلمانلىقىدىن كىشى گە ھەر وقت اول حيوانلار بىلەن كۈرەشەرگە توغرى كېلىگەن. كىشى اول چاغىدا بىر نەرسەدە ياساۋى بىلمەگەنلىكىدىن قورالدا بولماغان؛ بارى، آياق آستىداغى تاغ، حيوان سۈيەكلەرى

صورتىدە بوزامانغا قىر نېچك اېتىپ اوسكەندەن مەلۇمات بېرەلەدى. شول اقتصادى اوسو تارىخى زاماندا Экономическая эволюция آنالادى. عربچە بولسا آناغى ندا «اقتصادى ارتقا» دېرگە توغرى كېلەدى. (اقتصاد سۈزى خەلققا بىر قىر تانىش بولغانلىقىدىن آنى اوز اورىندا قالدى. لىدىر، ارتقا اورىندا «اوسو» سۈزى آلدۇق.)

اقتصاد دېگەن نەرسە: كىشىنىڭ دۇنيا كۈتۈى، دۇنيادە كۈن كۈرە بىلۈى، ياغۇد دۇنيادە مال ئاۋونۇڭ قاعدەلەرى دېيىپ ايتىۋىگە بولادى. اقتصاد: تىرچىلىق اوچون جان درجەسىدە بېرەكلى بىر نەرسە. كىشى: آشاب اوچو آراسىداغى جان ساقلاپ تورا آلىغان شېكىلى، آشاب اوچو تورغان نەرسەنى ئاۋچوقۇدا اقتصاد قاعدەلەرى بىلۈ كېرەك. زاماندا اقتصاد قاعدەلەرى بىلگەن ھەم اقتصادقا رعايە قىلغان خەلقلارغىنا سلامت بەشەپ، اقتصادنىڭ نە اېكەن بىلمەگەن خەلقلارنىڭ دۇنيا يۈزىدەن ارب-سىزىپ، بىت تورغانلىقىنى ھەركم كۈرۈپ تورايدى.

اۋچوقۇلارنى اقتصاد قەنى وآنڭ قاعدەلەرى بىلەن تانىشۇرۇ اوچون، روسچا مەتبىر ژورنال ھەم كىتابلاردىن اقتباس اېتىپ، بواورىندا اقتصادى اوسونۇڭ تارىخى، انساننىڭ تارىخىدا بۇرۇنقى ھالىدەن باشلاپ بۈگۈنگە قىر نېچك اېتىپ كېلىگەنلىكىنى يازارغە باشلادۇق.

كىشى اوزىنىڭ تارىخىنى يازا باشلاغانغا قىر اۆلە نېقىر كۈب وقتلار، اۆلە نېچە مڭ يىللار اۋتكەن. كىشى (انسان) نىڭ شول تارىخىدا كىشىنىڭ چاقۇلارداغى نورمىنىڭ نېچك بولغانلىقى، نېندەى تىرچىلىكىدە وقت اۋتكەنگە نىسبەتەن اول زامانداغى كىشىنىڭ قالدۇقلارنى، اشلەپ قالدۇقلارنى نەرسەلەردەن گە بىلمەندى. اول وقتلارنى تېكىشەرە تورغان قەنىگە «آرخىالوگىيا» دېلەدى، يەنى: اېسكىنى تېكىشەرە دېگەن سۈز. آرخىالوگىيا: اوزىنىڭ تېكىشۈرۈپ چىرىۋىتىلگەن كىشى پايدا بولغان كۈندەن باشلاپ، يازو تارالا باشلاغان وقتقا قىر اۆلە كېلەدى. آرخىالوگىيا: اوزىنى كېرەك بولغان مەلۇماتنى چىرىۋىتىلگەن تورلى اورىنلارنى قازىپ، شوندىن تاپىلغان نەرسەلەرنى يەنى «اېسكى قالدۇق» لارنى (آثار عتيقه) تېكىشۈرۈپ چىقار؛ اېسكى قالدۇقلارنى اۆلە، ھازىرقى زامانداغى وحشى خەلقلارنىڭ نەرسەلەرىنى ھەم

معلم

«قوياش چغش» خاقى نىڭ، ايكنچى تورلى ايتسهك-مسلمان. نازنىڭ، «اورنا زمان» دن بىرلى «شوق يوقوسى» بلەن يوقلاب ياتقانلىرى بىر چاقلار دە، بو حالنىڭ كىلچىكى بىتو، بوغالو بولاسن اوبلاغان، سويلەگان- يازغان ذاتلر آندە-موندە چققالامادى توگل؛ روسيەدە مرجانى كېك دىن عالملىرى، مؤرخلرى؛ چقىرى، ابوالمينىچ كېك شاعرلىرى، قىوم ناصرى كېك محرى- لرى دە كىلمەدى توگل؛ كىلدىلر، طوردىلار، اشلەدىلر دە. لاکن بولار آرە- تىرە يالتىراب كىتكان يولدىلار كېك گنە كورنگەلەب آلدىلار. بولارنىڭ تىرە ياقلارىنە، نانار-تورك دىياسىنە بىرگان اثرلىرى عمومى بولوب يتە آلماي، قايسى بر «اهللىرى» آراسندە غنە سويلەنلە، تىكشىرلە ايدى باشقە لرى ايسە- چىندن، كىرەكسنىب، آراغە سالوب توگل- بىلكە بر مراق سائقىسى بلەن گنە نلىگە آلالر. طورمشنىڭ توزگونن اول رىفورمالر بويىنە قويوب بىبەرگە بازنىملار ايدى.

موندە بر وقت، اصول جىدىدە سئلەسى روسيە مسلمان- نلرن شاۋلاندى. بونىڭ عامالارن بىرەملەب ساناب طوراسى يوق، بولار ايندى هر كىمگە معلوم. فقط بو «اصول جىدىدە» -بالالرنى سىغىغە بولوب، هىچا اورنىنە اصول صوتىە تىرتىبى بلەن اوقوتودن غنە عبارت توگل؛ بىلكە بونىدن كوب كىڭ، كوب تىرەن، ككوب بوغارى، اوچسىز، چىكىسىز بر نرسەنى اچىنە آلا ايدىكە، بو ايسسە: بىتەرگە سونەرگە؛ اسملىرى «بولدىقسىز، طوپاسلىق» بلەن آدلانوب، تارىخ كاغىدلارندە غنە قالورغە حكىم ايتلىگان بر خلقنىڭ، «هاى» دىمپ سىكىر ب طوروب كىلچىككە كوزلرن زور آچوب قاراي باشلاولرى، كوب قارانوب طورمىچە آطلاي باشلاولرى؛ قىطعى قرارى بر اوزاملىك بلەن «خاير! بزدە يشەرگە سوز بىردىك، بزدە يشەيه چكىز» دىب آغە اومطلودن عبارت بولوب چقىدى.

قايقان اصول جىدىدە مکتىبلىرى يىلدىن يىل آرتا، جەيىل باشلاغاچ، بوندىن صولگەدە شول جەيلووندى داوام ايتە- چكى حال وكىدىشىدن چامالاب معلوم بولغاچ، محترم «ترجمان» مزده (قايسى يىلنىڭ قايسى نومرنىدە ايدىيگى

هم موگىزلىرى كىشىگە قورال خىزمەتن قىلغان. زامانلار، عصرلار اوتكەن ساين كىشىنىڭ عقلى آرتىپ، زىيەنى آچىلغان ساين قورالنى اوزگەرتكەن. مىنلا: تاشنى چاىب شمارىپ، بالنا، پچاق، هم شولارغا اوششاغان باشقا قوراللار ياساي باشلاغان. (كىشىنىڭ كون كورگىچى هم قورالى فقط تاشدان غنە عبارت بولغان زامانلارغا «ئاش دورى» دىلەر.)

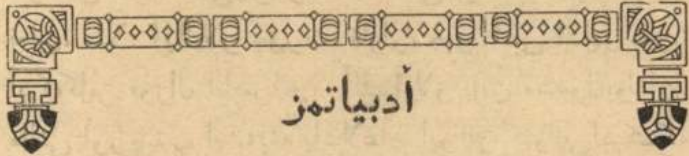
زامانلار اوتكەن ساين قارىنداشلىق صفاتى. بلەن جىياغان جماعتلەر ايشەيگەن، آلار ايشەيگەن ساين آزقنى جىتكىلكىلى ايتىپ تابو قىيىنلىققا ايلەنە باشلاغان. شول قىيىنلىقلار آرقاسىدا كىشىنىڭ تورمشقا قاراشى كېكەيگەن، زىيەنى اوتكەرلەنگەن، اول اېندى طبيعتكە سناو كوزى بلەن قارى باشلاغان، آگەردە اوسملىكنىڭ اورلىق چىرگە توشسە شول ياكىدىن اوسىب چىقىپ اورلىق هم جىمىش بېرە اېكەنن تىجىرە قىل بىلگەن. شوڭا قاراپ كىشى اوزىنە آزق حاضرلەو اوچون اوسملىك لىرنىڭ اورلىقن آلب، بر اورنغا چاچ اوستىرە باشلاغان. شولاي ايتىپ كىشى بر ياقدان جېر اىشپنە كىرىش، اېكنچى ياقدان بعض جانوار- لارنى توتىپ آلب (ايدەلەش تىرەب) فائىدەلەنو اصولن تابقان. شوندىن سولنىڭ كىشىلەر آراسىدا اشنى بولشپ اشلەو باشلا- نغان، مىنلا: آياللار جورى قاراو، جېر اشى اشلەو بلەن؛ اېرگەكلەر قورال حاضرلەر، آڭ آلاو بلەن مشغول بولغان. مالىنى اورچىتىپ ايشەيتە باشلاغاچ اېرلەر كىنوچى لىككە ايلەنگەن. مال كوتو، مال اورچىتىو اېرلەر فولندا بولغانلىقدان آلارنىڭ قوتى آرتقان، شونىڭ بلەن اېرلەر خوجالىق مەركىزىنە كېچىپ، آياغىدا آتالار جماعت باشىنا مىنگەن. شوندىن سولنىڭ قارىنداشلىق آنادان سانالا باشلاغان. كىشىگە آڭ آلاپ، بالىق آلاپ كون كورودەن مال آسراب، جېر اشلەپ كون كورو فائىدەلەرگە كور- رىنگەن. چونكى، تىرتىبلى صورتدە جورى كوتە باشلاغان. اېكنچىدەن حاجت اصلىە سىندەن طش نەرسەسى آرتىلا باشلاغان درىست، سونار چىلىق نىڭدە فائىدەلى و قىتلارى بولغالى، لىكن سېرەك بولادىر. يەنەدە سونارچى اقدى آلداغى كوندە بختنىڭ قانداي بولاسى بېلىگىسىز بولادىر. اوما مال آسراو بلەن جېر اشلەودە اېسە آلداغى كونلەرگە اشانچ كوب بولادىر، تېك آلداغى كوندە آرتىقلىق بولسنى اوچون تىرشىپ اشلەرگە گنە كېرەك. شونىڭ اوچوندە كىشىنىڭ اشلەگەن اشى قدرگە منە باشلاپ، آندان منە بو نىتىجەلەر توغان:

(بولار كىلەسى نومردە يازلاچاق.)

بو سوزلار شول نهكلى اصل، شول نهكلى سېكوملى،
 اميدلى سوزلردر كه، بولارنى ايشتو بلهن آدمىڭ كوز
 آلدېنه اوقومشلى، صاو، نازا، نازك، هنر مند، قسقه سى:
 هر يىرى يتوشلىكلى، پارلاق بر ملت نچسم ايتەرگه تيوش.
 ايك الك كورگانكز بر يگت نك، معلم ايدىگن بلب
 آلوگنز بلهن اوك، سز نك ميل طبيعى - اينستېنقت گز
 آكار بر احترام قولن صوزوب، اوزېنىڭ ايك چلى
 سوزن ايتەسى كېلە. بورەگكە شوگا قارشى بر حرمت
 طبياسك، اوزك نك درتگنى، بتون اچ سرارگنى، همه
 طبيغولرگنى آفتاراسك، فيياسك كېلە.
 معلم لك-منسوب بولغان ملت نك، كېلە چكە سعادتنى نك
 تمثال مجسمى.

معلم - همه طوپاس وغازلار نك چه چلرن اوره طوردر ب
 چيكه لرن فاشوتنا تورغان بر قهرمان
 معلم - بارچه بو ادبى، مىلى اوزگەرلرگى جيب،
 طوپلاب خاطرلارته تورغان بر ايزگوسوز. بر ملت،
 كونەرلەمن دېسە، مطلقا، ايك الك آنك معلمى يوغارى
 بولورغە تيوش. ش. مصطافى.

ادبياتىمىز

اوشبو غاوغالى حياتدا هر ملت نك بارلغن مادى هم
 معنوى قوتن، باشقالار نك كوزينه جانلاندر ب، كورسەتە
 تورغان كوچنك ايك اشناچلى سى هم تائثيرلىسى فقط اوز-
 ينىڭ مىلى نلى، مىلى ادبياتىدېر. تارىخى تېجربەلەر بو حقيقتنى
 قطعى رەوشدە انقلاب (اثبات قلب) كوز آلدېنا قويالار.
 بو حقيقتنى مەنە شول حاللر ئاغى اثبات ايتەدر:
 ادبيات: «ملت» دېسب آنالا تورغان زور واجتماعى بر
 جسم نك (گەودە نك) بتون اعضالارن بر نقطەغە جېنىدر.
 آلە قايلازغا تارالغان، چه چلگەن كېسەكلەرنى همەسەن،
 بر سلسلەگە كېلتىر ب تە، آرالارن ياقنلاشتىر بركدرەدر.
 صوكرە جەلسەن بر فېكرگە، بر ايدىباغا (غايە مەلگە) خدمت
 اېتوگە عهد قىلدېر، بر اوزدان حركتكە اوندىدېر.
 مىلى ادبيات، جانفا ايك شفالى آزق بولا. كوكلدە
 گوللەر اوسدردېر. روحا فاناز بېرە، كشيگە «اوزلىگن»
 كورسەتە. آنك، اوزنىدن اوزن تانتدرا؛ روحانى
 تورمىشن آچب بېرەدر.

خاطرمدە قالماغان) معلملرگە برادرانە، تنزلا شول توصيە
 سى- مكافاتن اللەدن باشقە هيچ كم تاديه ايتە آلماسلق-بيوك
 عزبى نصيحتى درج ايتلدى كم تقرېبا مالى شوندىن عبارت
 ايدى:

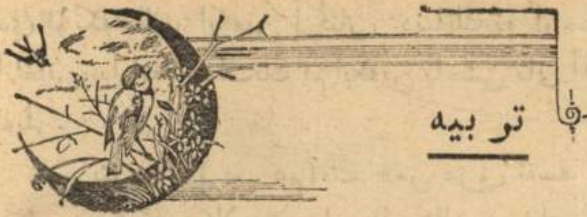
«عزىز قرداشلر، برادرلر! اليگە حدلى، دهشتلى
 دشمان - نادانلىق، سوادسزاق خلقمىزنى اوزېنىڭ مردار
 قوچاغنىك تاپتاپ، ايزب، صوروب يانقان بر زمانك آياقغە
 قالقوب، سوادلى ايتەرگە طرشدگن، طرشاسن. بللرچه
 مکتبگە يورب دە اسمن يازە بلمەگان خلقمىزنى، ايكى -
 اوچ آى اچندە يازو تانوتاسن؛ ايكى - اوچ يلدە ابتدائى
 معلوماتدن خېردار ايتب چقاراسن. بو اشلرگن ايچون
 «رحمت» ايتودن باشقە سوز يوقدر. شونك بلهن برگە
 سزدن ئاغى بر اوتنچم بار، كه: ايندى بوندىن صوگ
 سز رحيم ايتب، همتنى ئاغى بر آز آرتدە نوشسەگزلە.
 بلەسز بيت: آدم اوز كېرەگن مکتبىدن گنە ايرەن ب بترە
 آلمای. آنك دنياغە چقاسى، آنده طوراسى، بېشەسى بار.
 طورغان، بېشەگان صابن، كېرەكلرى وشولارنى تابار ايچون
 بامگە احتياچلرى ساعت، بساعت آرنا طورا. آدم
 عدرى بوينچە اويرەنرگە بېلورگە محتاجلقدن قوتولماي.
 شونك ايچون دە ايتەم: معلم نك ايك... ايك بيوك وظيفە.
 سى: بالاغە بيلك آرزوسن بېرو، بلودن لنت - تەم
 ناپدردر. سز، پراغمرلدە يازلغانلارنى بلدرو بلهن
 گنە قناعتلەنمەسەگزايدى. آلارده بلك آرزوسن نامرلا -
 شدرساگزايدى. مکتبىدن چغب، دنياغە آياق باصار -
 باصماز بلسكلرن آرتدرا بارودە دوام ايتسونلر ايدى.»

اويلاومچە «ترجمان» نك توصيەسندغى بو موضوع
 شونداى بر موضوع كه بونى ئللە نيچە تورلى تلدە، ئللە
 نيچە تورلى شيوئر، ئللە نيچە تورلى اسلوبلردە تکرار
 ايتلسەدە يالقتراچق توگل.

معلم لىكنك - بېگرەك دە ابتدائى معلم لىكنك - همه
 بار قدر «زادچاسى» شونك طورا، شوگار منحصر، دېسەك
 مبالغە بولماس.

بلك آرزوسى بر خلقدە طامرلاشدېمى، آنك بقاسى
 نامىن ايتلدى، دېمك.
 بونك بلهن برگە، «معلم» سوزى قلاقغە ايشتولسگا -
 چدە روسيە مسلمانلر ينىڭ مدنيت عالمينه آدېملر ينىڭ هر
 بر تفرعاتى (برەم - برەمى) كوز آغە كېلە.
 اصول چدىدە. معلم.

ملى ادبيات اويكده اوتورغانك حالده سيكا بوتون دنيا وبوتون نورمىشنىڭ سىرلەرنىڭ بىرىتىنىڭ ھەر ئۈنۈم اوزگەرىشىدىن آچىق خىبر بېرىپ تورادىر.

ادبيات آرقاسىدا، اويكده اوتورغانك حالده، اللھ قايلارداغى، اللھ نېچە نورلى سويىكلى جانلار مجلسىدە عاشق ومعشوقلار صحبتىدە بولساڭ... عشق ومحبەت شىرىتىدىن آزادا بولسا، آوز اېتەسك! چانكا نزاكت، عفتىدىن اولاش بېرىلە؛ پاى چىقارلادىر...

شول - اوقى ادبيات آرقاسىدا، دھشتلى سوغىشلارنى كورەسك. سوغىشلارنىڭ اچىدە بالذات اوزك بولنىپ، سىر اېنىپ يورگەن كېك، جېھنم اوچاقلارنىڭ شارنلاغانىن تىكلىسك! عقللى، مەنىتلى، وجدانلى ھەم دىئاداغى بوتون مەخلۇقلارنىڭ اېڭ شىرفلىسى دەپ آتالغان انسان اولادىنىڭ يورەك قانلارنىڭ وكوز يەشلەرنىڭ ھاسىل بولغان فلاكت دېگىز لەرن ناماشا اېتەسك! آنداغى حسرت وزار، آھ وفغان تواقىلارنى، اول يورەك بارغىچ، دھشتلى، ھلاكت منظرەلارنى كوز آلدىكىدان كېچەرسك... آنداغى آھ وزارلارنىڭ، گوپە عرش اعظمغا ھىجوم اېتەرگە نلەگەن كېك، باش اوستىكده شولاب تورغانلىقلارنى تىكلىسك! كوز آلدىكىدا ظلم وقهر يەشلىرى يالترانغان سىر اېتەسك...

ملى ادبيات، حسابسىز زمانلاردان بېرى عوزلب ھەم بىزنى اېزىپ كېلىگەن غفلت يوقومىزدان اويغانو «وقت» لارى جېتىكەنن آڭلاناىر. قاراڭغى تونلاردا «بولدىز» بولب يالتراب، باشمىزغا «آڭ» تولترا. ھېچ بىر نويھاسلىق درجەدە تاتلى تاتلى «كېڭەش» مجلسلىرى ياسى. آڭلى آماغان تېرەن مەسىللەر مۇدە اشانچىلى «ترجمان» مۇ بولا بولتلى كونلاردا «قوياش» اورنى تونا. سويىكلى بابالار - مۇنىڭ، اوزارنىڭ موڭلى موزىقەلارنى، قورايلارنى اويىناب، تەھمى چىرلارنى چىرلاب، دولت وشوكت اېھسى بولب، بىرنىڭ بىر طرفىدىن اېيكنچى طرفىنا سىر اېتىپ، يورگەن يول وازلەرنىڭ، «ايدىل» بويلارنىڭ خىبر بېرىپ تورادىر. يەشەن ھەم قاراڭغى قالغان جھالت بوچماقلارنى باقىدەر «نور» ن چەچەدر. «حقوق» مۇنى تانىتا، «اقتصاد» نىڭ اھمىيىتىن سويىلى، شوڭا بول كورسەتە. سەودا تورىسىنداغى كېرەكلى نەرسەلەرنى وحققارنى «بىيان» اېتە. «مكتەب» لەرمۇگە جان كرتىپ، بىلمە - گەنلەرمۇنى آچىق اېتىپ، بىلىروچى اقتىدارلى «معلم» مۇ بولادىر.

آخىرى بار. معلم: عبدالرحىم سەدى.

اېپسىغ: «بالالارنىڭ تربىيەسى بىزگە بېرىلگەن، بىز يوز يىلدىن آزراق مۇندە بوتون اوروپانىڭ طبىئەتنى آلىدىرىپ بىرىپ دېگەن.

فرانسىيەنىڭ زور اختىلالىدىن لك ھۆكۈمەتنىڭ چىن خادىملارنىڭ بىرى قارولغە بولاي يازغان: اۇگۇر بىز تربىيەنى توزو يولغە قويماق اون يىل اچىدە ياكى بىر فرانسىيەنى كورمۇز؛ آنىڭ خلقى وعقلىنىڭ كېڭلىكى بىلەن، وطنى اوچون فداكارلىقى بىلەن، اخلاقىنىڭ توزىكىلى بىلەن دىئادە بىرىپ بولب چىقار» دېگەن.

قانت: «تربىيەدە آدمنىڭ طبىئەتنى مۇھىم لەشتىرە تور - غان بىر سىر بار» دېگەن.

شولاي اېتىپ بولار تربىيەگە بىيوك مەنىا بېرىگەن، زور حق قويغان واندىن كوپ نەرسەلەر اىمىد اېتىكەن. بولارنىڭ بىرىدە قوربىغەغە لاف اورماغان، ھەر قايسى بېك كوپ تىجىر بەلار سوڭىدە سويىلگەن. بولاردىن باشقىچە، پىستالوتسى، بازىدىلېنى، گېرمان، بوکكا كېك بېك كوپ تربىيە وتەلىم اىھلىرىدە شول سوزلەرگە چىنلاب قوشلغان. بولار، تربىيە آرقاسىدە بالالارنى دىئادە اېڭ عقللى، مەرفىتىلى، ھەنرىلى كىشى اېتىپ بىلەن گە توفىئامان؛ شول تربىيە آرقاسىدە بالالارنى صودە يوزەر بالقى، ھوادە اوچار قوش، جېردە اېسەر جېل كېك اېتىۋەگەنە قىناعت - لەنمەگەن؛ يوز مۇ پىرت اورلىقىدەغى بوكلرنى مۇشقت - سزگە يورتو، اويىندەگەنە او طرب مۇھەر چاقىرم بىردەگى كىشى بىلەن سويىلەشۇ، ھوادە اوچىپ بارغان قوشلىرىنى كېپىنوز بىلەن توفىئاتا آلو كېك اشلەرگەگەنە كېھسىنگەنلەر؛ بو فضلىت لىرنىڭ بارىدە آدم بالاسى اوچون بېك آز دېگەنلەر. بولار آدمىدىن تاغىدە زور راق اشلەر كوتەلەر. (اھتمال بىر وقت كېلور: بو ھەنرلەر بارىدە اويىنچىق درجەسىدە قالىپ، تاغى اللھ نېنىدەغى خارق العادە اشلەر چىقار.) شولارنىڭ بارىدە يالقۇز تربىيە وتەلىم آرقاسىدەغەنە بولوون بىلەن، آلا تىرىيەنى اېڭ مۇقدس اشدەن، شونىڭ بىلەن بىرگە اېڭ اور اشدەن ساناغانلەر.

شول تربىيە آرقاسىدەغەنە آدم اوزىنىڭ كەم اېكەننى،

علم تریبہ ننگ تاریخی .

تاریخدن بورنقی عصرلرده کشی ار بالانی نپچک تریبہ قلعانلغی حقندہ ہیچ بر معلومات یوق . شولایده بولسه، اول زمانداغی آدملرننگ تورمشی تمام حاضرگی زمانداغی وحشی خلقلرننگ تورمشی کوبک-اوق بولغانلقدن، بالا تر- تریبہلرلریده شونداغی-اوق بولغاندر دهب ظن ایتلدر . وحشی خلقلرغہ کوز سالساق کورہ بز کم، بولارداغی تریبہ: بالانگ تهنن تریبہ فلودن غنہ عبارت بولب، اولده، فقط اوزلرینہ مخصوص رهوشده گنہ بولغان . بولارده تریبہ: عقلی آدملرینگ لایقلاغان رهوشده بالانگ اعضالرن اوزگرتودن عبارت بولغان . مثلاً: بعض اروغده باشنگ بولای، یارانلغان کوینچہ کورنشی کپلش بتمہ گن . آلاچا: باش شپکەر باشی کوبک اوچلایب تورسا ماتو- رراق بولور نوسلی کورنگن . مونگ اوچون مخصوص قالپلر اویلاب چغارب بالانگ باشن فسب اوسترب او- چلایتا تورغان بولغانلر . اپکنچی بر جبرده فلاقلرننگ عادی کورنشن یارانن جپتمہ گنلر، آلارنیدا تارتب، صوزب قول باشینہ قدر اوسترب جپتکز گن اورنلر بولغانلار .

قای بر جبرده: ماتورلوق بولسن دهب، بر اپکی تشنی سوغب نوشره تورغان بولغانلر . اول، کرپک یولقولر، تهن چبارلاولر، آباققا قالب سوغب کچره یئب اوسترولر، ابرن هم بورن تپشو کوبک ماناشولر ساناب بترگیسز کوب بولغان . کشی اعضاسندن وحشی خلقلرننگ اوزگرتر گہ ماناشماغان ہیچ بر اعضا قالماغان .

روح جھتندن تریبہ بپرو وحشی خلقلرده یوق درجه-سندہ بولب، یالغز، آورتقانی سبزمه و، حیل کار بولو، سوغشلرده قینلققا نوزو کوبک اشلرگہ اویره تودن آشماغان . شولای بولسه ده، تاریخدن اولگی زمانلردوق کشی لر اویره تو (تریبہ) ننگ فائده لی هم کپره کلی بر اش اپکهنن بلگن بولسه لر کپره ک .

وحشی خلقلرننگ تورمشی بیک عادی گنہ بولب، قوه عقلیهلری ننگ ترقی ایتو جھتندن زورلر بولن کچکنلر آراسنده آبرما بیک آز بولب، شولایده آلا بعضی بر هنرگہ اویره تونی ضرور تاپسقلر . اوق آتو، قوش هم

نپندی قونکه مالک اپکهنن آکنار، دنیا ننگ نه اوچون یارانلغانن، یارانقان ذات ننگ کم اپکهنن یاخشی تانی آلور، دپگنلر .

حضرت محمد (ص . عم) ننگ « من عرف نفسه - فقد عرف ربه » دپگن کلام موجزلرننگ مثالی شول وقتده میدانغہ چقاچاق .

صوگ بز کم؟ و بز ننگ تریبہ چیلر مز کملر؟

(مونگ جوابی آلداغی نومرلرده یازلسه کپره ک .

1. بیکچنتینی .

شعر :

لنت واش

دنیا ده لنت منہ نه نهرسه ده :
اپزگی لک ایت احتیاجی بار کمسه گہ ،
دوام ایت آچولانمای شوله اشکده ،
سپگہ اول آچولانب تاش بهرسه ده .

بپگره کده تشویق ایتهم بر نهرسه گہ :
بالا اوقت مکتب ده هم مدرسه ده .
دوام ایت ہیچ بالقمای شول اشکده ،
گەر چه بازمش مانعلارنی جپبه رسه ده .

خلققا، محتاج بولغان، یاردهم بپرسه ک،
اشکده هر آدمنی نپگز کورسه ک،
جانگنا شوندا راحت؛ شادلاناسن

یالقمای خلق خدمتن اشلب بورسه ک .

اگرده یاردهم ایتسه ک بر محتاجقا،
قارامای اشلی بپرسه ک کوبکه - آزغا
شادلاغی تگیلردهن آزمی بو اور؟

چغارسا ک باتقان ایلنی تیرهن سازغا .

« کوکو »

بالق توتو، سوغشور، يورو، آغاچقه منو كېلىرگه اويره-
توار بولغان.

اويره تونۇڭ ضرور اېكە نلىكى بلىنگەچ اويره تو اصر-
لرئىنە اوزىدن اوزى ظهور اېتكەن بولسە كېرەك، دېك
اصول تعليم ايجاد اېتىلگەن بولادىر.

آدملار يازارغە اويره نې، أدبىيات حاصل بولا باشلاغاچ
اويره تو - اوقتو اصوللرى توغرىسىندەغى فېكرلر كىتابلارغە
يازلا باشلاغان. كىتابلر كو بىسنچە مقدس كىتابلر بولوب
بارا بارا تىرىپە توغرىسىندەغى فېكرلر هر رقتدە رعايە قىلنا
تورغان بولب كېنكە نلر.

بورنقى خىلقارنۇڭ كو بىندە تىرىپە: بالانۇڭ بوى صونوچى
(اطاعتلى) بولويىنە بنا قلنغان. شول حال بېگرەك قىتايلىرىدە
ترقى اېتكەن بولغان. قىتايىنۇڭ عائىلە اصولىنە قورالغان مەلىكەت
ادارەسىدە بو تىرقىگە سېب بولغان بولسە كېرەك دېب
اويلانادىر. قىتايىدە عائىلە اچىندە - آنا مطلق ايركى بولب،
بالالار آناغە بوى صونب قىتايىنۇڭ تىرىپە. بوغدى خان
(قىتاي پادىشاسى) بوتون قىتايلىلارغە آنا سانالب، بوتون
مەلىكەت اچىندە عائىلەدەگى آنا اورنن تونادىر. هر كم آناسن
سانلاغان كېك، پادىشاھنىدە سانلارغە تىرىپە. قىتايىنۇڭ
قاعىدەلر نچە: « آنانۇڭ خوجالىقى چېكىسز، بالانۇڭ بوى
صونوى مطلق » در. بىر بالانۇڭ اوستىدىن آناسى شكايەت اېتسە،
شكايەتنى نۇڭ سېبى تېكىشلىمەي - نېتەمەي ماندارىن (تورە) بالاغە
جرا بېررگە تىش. چونكە: « آناسن رضالاتماغان بالا جزاغە
مستحق در ». قىتايىنۇڭ قانونى بوينچە: آنا اوزى نۇڭ بالاسن
اوترە آلا در، مونۇڭ سارتىن هېچ كەمدىن شلتە يوق. شونۇڭ
اوچون آنا آناسن رەنجىتكەن بالانى اولتررگە تىش.

بو قاعىدەلر معلمنىدە شولاي - اوق، حتى مونداندى
آرتق سانلارغە فوشادىر؛ بىر قاعىدە: « معلمنىدە آنانۇڭ كېك
سافلا » دېب اويرەتە در. اېكىنچىسى: « قلاغىنە بېرەر سوز
ايتىر اوچون شا كىردنۇڭ جېلىكەسىنە نايانسه، سولشى بلەن
معلمنى بورچوماس اوچون، شا كىرد قولى بلەن اوزىن
يابارغە تىش؛ معلم سويلەگەندە شا كىرد آنىنۇڭ سوزلرن
بولدىرمەسكە تىش ». تاغى بىر قاعىدە بوينچە: « شا كىرد معلمى
بلەن بىرگە يورگەندە بېرەر كىشى بلەن سويلەشەم دېب
معلمىدىن اصلا ايراماسقە تىش؛ شا كىرد معلم بلەن بىرلىكەدە
يورگەندە آنىنۇڭ آياغى باسقان ازگە باسماي، بىر آز
اوڭدان راق بارسن ». معلمنى سىلاو قارت كىشى لىرنى سىلاو -
دان كوب قىين؛ چونكە: قارت كىشى تىرىپە كورگەن

بولوب، يەشلەرنۇڭ باكلغانن توزەتە، ياخشى كېكەشلىر
بېرە در. آخرى بار.

احمدىيىف .

شعر:

تورنك اېلى

يوقلى در اېل تون وكوندز،
بلىمى نېلەر بولغانىن . . .
تويغى بىتكەن: سېزىمى اېلىگە

چېتىدىن اېللەر تولغانىن .

قايسى بىر سېزىگىچ بالاسى
اويغانىب باش قالقتىب،
قېقىرب اويغانىسادا، اېل

سېزىمى نېلەر بولغانىن .

ألله تقدير؛ « مەنگى يوقلا! »
دېب حكىم قلغانىمىكەن ؟ . . .
يوقلى غىرلاب، بلىمى دشمان

نامرىنە قول سوزغانىن .

ششدى كوزلر؛ صولدى يوزلەر
سارغايىب، آه، نه امەل؟ . . .
تورمىدر هېچ، بلىمى اېلىگە

نېندى حاللەر بولغانىن .

اى قالن چورت، اى غافل چورت!
تور، اويان، يوقلاو چېتەر!
توردا بىر كور اوز اېلىگىنى،

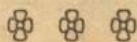
نېندەي حالدە تورغانىن .

كور تاغى سېنىدىن صبىلار
ياردەم اېستەي، يەش توگب؛
كوز يەشنى سورت اولادىنۇڭ،

اوب يتىم لەر ماڭغايىن .

« ذوقى »

ابتدائی مکتبلرده اوقتیلا تورغان

حساب مېتودىقاسى

Метод арифметки

I

آلادر. اوزىنىڭ طريقى حاضرلەنب يتكناچه ابڭ قابىلىتى معلمده بر دستورگه محتاج بولا؛ بار بولغان طريققارنى دستور توتوب تجربە كورگاچكەن اوز اوزىنه معلمنىڭ خصوصى طريقى چقا، اولده اساسا كورلگەن طريقلارغە مېتنى بولوب تفصیلاتندە غەنە آنلردن آيرمالي بولا. قابىلىت واستعدادى بېگوك شەب بولماغان معلمده هېچ وقت استقلال كسب ابته آلميلر، معلوم بر طريقى دستور توتارغە دائما مجبور بولالار. روس تلىندە حساب تەلىمىنىڭ طريقلىرىنى اوبرەتكەن بىك كوب حساب مېتودىقالرى بار. ياش معلملر شونلردن برىنى انتحاب ابته استفاده ابتهلر. بزنڭ ھەمدى اشلردە كېمەچىلگىز بولغان كېى بو بابده ھەم اولوغ نقصانمىز بار: آزىمى كوبىمى اصلاح قىلغان مکتبلر- مزده حساب اوبرەتلىگى حالده تەلىم طريقلىرىنى كورسە- تگەن كىتابمىز يوقىر. مونە شول كېمەچىلگىنى سېزب، كوردكم مېتودىقالر (حساب اوبرەتونڭ بوللىرىنى كورسەتكەن كىتاب- بلر)دن استفادهم ھەم اون سنەلك تجربەم آرقاسىندە حاصل بولغان معلوماتنى، تەلىمگە باشلاوچى ياش معلم ومعلمە آرقاداشلرەمە عرض ابتمە.

II

حساب اوقتقاندە رعایەسى تىوش قاعدەلر.

- 1- معلومدن مچھولگە، جزئیاتدن قاعدە كلیه گە یكلدن آورغە كوچەرگە تىوش.
- 2- شاگردنىڭ قابىلىت واستعدادىنه ھەم احوال روحيە سینه قارابقنە اوبرەترگە تىوش.
- 3- درس يكلچە، تكلیفسىز، صاف آنا تلىندە يورتىلو- رگە تىوش، تاكە شاگردلر آورسنب درسكە رغبتلىرى كېمومەسن.
- 4- ھەر درسە، ياقندە اوتكەن درسلىرىنى تکرارلەو اوستىنە ياكى بالالارنىڭ دقتلىرىنى جلب ابتهرلك ياكى بر نەرسە بولسون.
- 5- درس بوتون صنفقە عمومى بولورغە تىوش: يوا-

علم حساب سانلر (اعداد) دن وآلارنىڭ آرالرندە بولغان مناسبتدن ھەم آنلر اوزرىنە فلنا تورغان أعمالدن بعث ابتهدر. علم حساب جزى قاعدەلر، عقلى فانوللر اوزرىنە تولگەن واسع بر فن بواو اعتبارى بلەن ابتدائى مکتب پراگراماسىنە صیماسەدە آنىڭ عملیاتی بون دنیاڭ ابتدائى مکتبلرندە ابڭ برنچى اورنى توتماقدهدر. بزنڭدە بار بولاچاق مکتبلرمزده عملی حساب باشقە ملتلرنىڭ مکتبلرندە توتقان اورنى توتارغە تىوشلىكى اثباتدن مستغنى بر حقیقتدر. شونڭ اوچون اول توغرىدە سوز اوزايتورغە لزوم كورامادى. أما ابتدائى مکتبده حساب اوقتونڭ غایەسن تەین ابتهو فائىدەدن خالى بولماس دەب بلەم. ابتدائى مکتبده حساب اوبرەتودن ابكى تورلى - عملی ھەم معنوی - فائىدە مأمو- لدر. معنوی فائىدە شاگردلرنىڭ ذھنلىرىنى آچو (تشعیذ ایتو) دن، محافظە، دقت واعتبارلىرىنى آرتىرودن؛ عملی فائىدە حیات بازارندە آدیم ساين ضرور بولغان حساب قاعدەلىرىنى ھەم عملیاتینى شاگردلرگە بلتىرودن عبارتدر. بو ابكى جەتنى بر تېگىز ادتباردە توتوب شاگرد لرنى ھەر ابكەوینە تېگىز آب بارو حساب معلمىنىڭ وظیفەسىدر. بر وقت بو ابكى جەتنىڭ قايسىنى آلدە توتارغە كېرەكلىگى توغرىسىندە اختلاف بولسەدە ابندى حساب متخصصلرى بالانفاق ھەر ابكىسىنى تېگىز كورەلر. معلم، اوبرەتە تورغان نەرسەسن مكمىل بلورگە تىوش بو، تەلىم فانوللرنىڭ ابڭ اھمىتلىسى. حسابنىڭ نظریاتىنى وعملیاتینى بېك ياخشى بلو اوستىنە حساب تەلىمىنىڭ طريقلىرىنى بلو وشول طريقلردن برىنى دستور ابته توتو حساب معلمى اوچون بېك فائىدە- لىدر. معلم نە قدر قابىلىتى، استعدادى، اوزىنە اشانچلى بولسەدە تەلىمگە كرىشكەندە بر طريقى دستور توتوى فائىدەدن خالى بولمىدر. آزىمى كوبىمى تجربە كورگەچ استعدادلى معلم بارچە طريقلر (مېتودلر) دن مستغنى بولوب، شعورسىز، اوزىنە بر طريق بلەن تەلىم ابته باشلى

شراق شاگردلرنی بوتولہی اعتبارسز فالدرې شولار بلن گنه مشغول بولو یا که آنلرغه آرتقراق اعتبار کور۔ ساتو اصول تعلیمگه بیک مخالف اش۔

6- ابتدائی مکتبده حساب درسلی سوال و جواب طریق بلن اویره تیلورگه تیوش، بو طریق موندن عبار۔ تدر: معلم بوتون صنفقه سوال قویا؛ شاگردلر جواب حاد ضرلهب اوک قوللرینی کونره لر، سوگره معلم شاگردلردن برن اسمی بلن آناب آیاققه باسدرر هم بوتون صنفقه عرض ابلنگهن سوالنی تکرار اینتر، آنالمش شاگرد جواب بیره آلماسه یا که جواب سوالگه مطابق بولماسه معلم اېکنچی (اوپنچی، دورنچی....) شاگردنی طور غزرده سوالنی یاکنی دن قویا، سوالگه مطابق جواب آلمانچه معلم سوالنی تکرار اینتر، بېرلمش سوالگه مطابق جواب بېروچی، صنفدن طالبماسه، معلم، بېرلنگهن سوالگه جوابنی بکلہ بته تورغان سواللر قویار، مثلاً 5 یرده 15 ښچه بولور سوالنده جوابنی بکلہ بتر اېچون معلم: 5 یرده 10 ښچه بولور؟ 5 یرده 5 ښچه بولور؟ باریسی ښچه بولور؟ سواللرینی بېرور، بو طریق بېک اېسکی (سقراط حکیم طریق) بو۔ لسده 19 نچی عصرده غنه تیوشنچه آکلانوب تعهم ایتمشدر۔

ابتدائی مکتبده تقریر طریق یعنی شاگردلرنی طسکلارغه قوشب معلمنک درسنی سویلاوی (بزنک پیش قدملر طریق) بېک سپرا کنگه استعمال قیلنورغه یاری، مذاکره ممکن بولماغانده غنه بو طریق بلن استفاده اېتارگه ممکن، تقریر بالالرنی توپاسلاندره، درسکه رغبتن سوندره، اچنی پوشره یا که یوقونی کپتره، شولایده اوپنچی دورنچی صنفلرده تقریرنک کپراک اورنلری بولا، مذاکره طریق مقصودقه تیز اولاشتروی اوستینه شا۔ کردلرنک دقت و اعتبارلرن آرتدره هم ذهنلرن تشعید اېته در، سواللرنک، شاگردلرنک فهم واستعدادلرینه، آلمان معلوماتلرینه مناسب چېکل عبارلر بلن ترتیب ایتلووی مذاکره طریقینک اېک برنچی شرطندنر، اېکنچی یاقدن: معلم شاگردلر طرفندن بېرلنگان جوابلرنک هم توزک وساده عبارلی بولوب، قویلغان سوالگه مطابق بولو۔ لرینه دقت ایتو تیوشدر، مذاکره وقتنده شول یوغا۔ ریداغی شرطلر تابلقانده شاگردلر آرمیلر، نالمیلر جان وکوکللری بلن درسکه بېره لهر۔

7- حساب درسی برنچی و اېکنچی صنفلرده توتاش یارنی ساعتدن آرتق دوام ایتماسکه تیوش، چونکه

یارنی ساعتدن آرتق خدمت فکریه بالانک طاقتندن خارج؛ بالانک دقت و اعتباریده درس اوزایغان سا بن کیمی بارا، یارنی ساعتدن سوک بالالر درسنی بتو۔ نلہی نکلامس بولالر، ایلک چېکل سواللر گنده جواب بیره آلماس بولالر، اما بر اېکی ساعت قرائت، یازو۔ سزو درسلی بلن اونکان فاصلدن سوک بیاغی یارنی ساعتک حساب ذهنی درسینه (یا که شفاهی درس بو۔ لسده) شوکا متعلق مثاللر یازدرو تیوش بولادر، اویره تلمگن فاعدهلر بالالرنک ذهننده تقراق اورناتشسن اوچون موندای مثاللر یازدرونک چور فائدهسی بار، 8- شفاهی مسئلهلر (Устн. задач.) بلن یازمالی مسئلهلرنی کپره کلر آلماشلاب قویو تیوش؛ یعنی الک شفاهی مسئلهلر قنلرې، سوکنده شول دائره ده گی مسئله لرنی یازب حل قلورغه، لیکه لندر و تیوش، لکن شونسی بار: برنچی و اېکنچی صنفلرده حساب ذهنی گه؛ اوپنچی، دورنچی صنفلرده اېسه حساب تحریری گه (یعنی سازلر آراسندا بولغان عمللرنی یازب کورسه توگه) آرتقراق اهمیت بېررگه تیوش۔

9- ابتدائی مکتبلرده حساب درسلی عملی ره وشده یعنی مسئلهلر حل قلو طریق بلن اویره تلورگه تیوش، مسئلهلر ممکن قدر تورمشدن آلب، بالالرنک فهم و ادراکلرینه مناسب صورتده چېکل عبارلر بلن ترتیب ایتلورگه تیوش، بالالرغه یات بولغان هم ده خیالی مندرجہ لی مسئلهلردن ممکن قدر سافلنورغه تیوش۔

10- حساب درسلی «کورمه لی اصول» (Нагля- дный способ) بلن اویره تلورگه تیوش، کورمه لی اصول عموماً مقبول بولغانی اوستینه، حساب اوچون تاغی خصوصی مقبولیتی باردر، ریاضی مسئلهلرنی حل قلوغه ښنده گی گنه قابلیتی کپم بالا بولماسن، کورمه لی اصول بلن اوقتقاندہ بېک تېز آچلب کپته در، (۱)

11- بالالرده تېز سان چقارا بلو قوه سن ترقی اېتد۔ ررگه تیوش، مونک اوچون معلم بر وقت بېلگیلرې مخصوص تمرینات یاساتر، مثلاً: 7 گه 8 نی قوشکژده شوندن 9 نی آلب ناشلاکژ، ښچه فالور؟ بر بالانک اوچ اون بېشهر قینلک آقچاسی بولغان، 13 نین گه کتاب

(۱) حساب درسلرن کورمه لی اصول بلن اویره تو اوچون نینده ی اسباب کپره کلسگی تورینتده «معلم» ده مفصل، معامات یازلاچاق

معنوی بار دم قلب، اپکنچی یاقدن خلقمیز مسادی بولشلق،
قلب طور سن ابدی.

«معلم» نڭ پروگراممسی قولمیزده یوقلقدن آنڭ
کوره نڭکن یولی معلومتیز ایهسهده اوزم نڭ ابتدائی،
مهم عالی آنالمش مکتب و مدرسهلر مزده گی اصول
تعلیم، دائر؛ روس نلی و باشقه فنون جدیده تحصیلینه؛
عموما اوقونڭ پارغیلرینه دائر فکر و ملاحظهلر و شول
یولده فی نجریه و ملکهلر نڭ نتیجهلرن کورسه توده اوزی
نڭ، آریبای سازانلق قلماس «بب اوموت ایتهمز. بیزده
اورلام و نواقتیز خبراری بولماغان مطبوعات گه خلقمیز
بر قدر سالقن قاراب، فزفسنوچی و سویب اوقوچی آز
بولور. شونلقدن یاڭکی توغان یاش «معلم» ن آرتمای
تالدرمای آلب بارو یولنده مؤسس لری نڭ ثباتلی و چدا-
ملی بولولارن نله ییمز.

حاضر گه آیته نورغان سوزمیز: «معلم» ژورنالی چن
معناسیله معلم بولب چقسون ابدی. چونکی، بو زمانده
معلم سز هیچ بر ملت نڭ بوتون باشامق احتمالی یوقدر.
بزاولق، علی اصغر.

II

محترم ع. بطل جنابلرینه!

سزنی بوزمه یوز کوروب تانوشقانم و آوزما آوزم
سویله شکهنم یوق بولسده، - نڭ یازولرگزنی زور آرزو
واونملی نهم بلهن اوقوب افکار عالیه گزدرن قدر حال اولش
آلب یورمکدهمز.

قای اورنده یازغانلقکز آچق خاطرمده قالماغان،
بر وقتلرده سز مرحوم فیلسوف و بیوک استاذ محمد عبده
حضرتلری طرفندن یازلوب درس ایتوب اوقوتولغان
«رساله توحید» حقنده برسوز یازوب، شول رساله نی
بر وقتکز بلهن تورکیچه گه ترجمه ایته چکسزنی سویله گهن
ایدگز. بو زمانمیزده، الحمدلله، هر بر فنده، آز بولسده،
ترجمه یوللو هم تحریر یوللو یازغان بر نیچه کتاب و رساله
تابوب اوقوب فکرنی توزهر گه، زهننی اونکر لهر گه ممکن.
أما بر - توحید - اعتقاد مسئلهسی بیزده تزلزلده بولغان
اوستینه، شول بابده قناعت حاصل ایتهرلك بر کتاب میدانغه
چقدیغی یوقدر. بزنڭ روسیه مدرسهلر نڭده کوبوق نارالغان
«موائد الانعام» کبی کتابلر نڭ بورنغی «عقائد نسفی» دن

آلغان، نیچه تین آقچاسی آلغان؟ 140 قه 80 نی قوشکزده،
بارلغن 4 که بولسکز، نیچه شهر تیر؟ کبی نهرینات بلهن
بالالرنی بیک تیز سان چغارا بلوگه ملکه لندر و بپای فای-
ئکلی در. معلم موندای مسئلهلرنی نله گه نی قدر نابارغه ممکن
اوپونل ن. نادین.

آچق خطلار

I

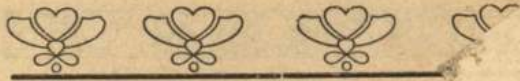
«معلم» ژورنالی حقندا.

«معلم» اسمنده اورنهورغه یاڭکی چقا باشلاغان
ژورنال حقنده بر نیچه سوز یازب اوتهر گه نیوش تابدم.
معلم سوزی پیش قدم و خلفه معنالرنده غنه ایهس:
خصوصا بزنڭ تاتار مکتب و مدرسهلر نڭده گی خوجه
واوقوچی معناسنده غنه آکلارغه یارامای. معلم اوقوتو-
چی لر نڭ اهییتی مدنیتلی ملت لر قاشنده اېڭ مقدس
واېڭ بلند (یوغاری) بر اورنده بولدیغی حالده، اوکنچکه
فارشی، بزنڭ خلق همانده تعلیم اشلرنده اعتبار سزلق
قلب، معلم لر نڭ نیوشلی فیمتن تقدیر ایته آلمای یورمکدهمز.
تعلیم اشلرینه نق دقت ایتسکن و آنی توزو بر
یولغه سالغان خلق لر، بوتون آدم توگل، حتی اعضالری
نڭ بعضسی یوق بولغان سافاو (تلسز)، سا کفر او، سو فر
و آیفاسز قولسز آدم لر گه قدر اېڭ نفیس صناعت اویره-
تب گوزل مهارت کسب ایتدرمکده لردر. حتی هر توری
حیوانلرنڭ ادراکلرینه کوره، بېلسگیلی حرکتلر گه اویرهته
بلدکلرن کورب یورمکدهمز.

بز ایهسک ساندوغاچ کبک سایراغان، آلماس دن
قدرلی بولغان بالالرمزغه یساخشیلاب تعلیم بهره آلمای
الله تعالی طرفندن بېرگان قوت و استعدادلرن یوغالتب،
اشکه یاراقسز بر درجه گه توشرهمز.

بزنڭ «معلم» ژورنالی اوزی نڭ اشنده و مسلکده
کمال جدیت اوزره دوام ایتب خلقمیز اوچون اېڭ فائلی
اش، تعلیم بابنده اېڭ چېکئل یول کورسه تب تورون
نله ییمز. ملتیز نڭ عزتی، مدنیت نڭ حرمتی نامنه اوتنهمز:
بر طرفدن تعلیم اشنده اختصاصی و مهارتی بولغان ذانلر

كوب آرتقلى يوقلقدن آلا رغه بزده گى اعتقادده ت
نغينا آلميدر .

شيخ محمد عبده حضرتلرى نك هر ب
آزغى وهر بر كتابى سعادت آچقى ا
يوق، شولاي بولسده «رساله توحيد
آرتقچه اهميت بولماسميكان دهب ك
شول آرزونى بلدرو او
اوقورغه تعجيز ايتدك، أفندم

ر

I

آميريقادا اېكى كشى آت چابشتر ب، شونك قزغى بلهن
عمر اونكهره لهر اېكهن. هامان بر توسلى گنه چابشتر و
بولارنى يالقتره ان، بولار اويلاشب، بركون آت چابشتر وغا
ياكى بر اصول تاپقان. بولارنك اويلاغان ياكى اصول
بوينچا: اېكى چاقرمدان چابشقاندا قايسى نك آتى آرتدا
قالسا بهيگىنى شونسى آلماقچى . بو ياكى اصول چابشو
خبرى بوتون شهر خلقى آراسينا تارالب، چابش بولاسى كو-
نده، قارارغا بيك كوب خلق جيلقان. چابشوچى لار آتلارينا
منب، چابش اورنينا بارب تورغانلار، لىكن بريده آلدان
چابب كېتمه گن، (چونكى آلدان بارو مطلوب توگل). بولار
چابشماسلار آخري دهب، خلق آراسندان بر عقللى كشى
كېلگه نده بولارنك فلاغينا برسوز ايتكهن. بولار شوندا -
اوق آتلارندان سېكرب توشكه نلرده، ياگيدان سېكرب
منگه نلرده، پرتوزدرب چاببدا كېتكه نلهر. شوندا برسى نك
آتى آرتدا قالم، بهيگىنى (مكافاتنى) شونسى آلفان.
بلرگه كېرەك: نكى عقللى كشى بولارنك فلاغينا نه
ايتكهن؟ هم بولار نېچك چابقان؟

II

بر مکتبده اون اوچ بالا (قز- اېرەك آرا لاش)
اوقب يوريلهر اېكهن. اېرەك كلرنك تشى نك سانسى
قزلارنك بارماقلارى نك سانى بلهن بر ابر (تېك) اېكهن.
بلرگه كېرەك: بو بالالارنك نېچەسى اېرەك، نېچەسى
قز؟

شول تابشماقلانى اېك آلدان چېشب يېدەرگن كشى گه
بولەك اېتب، باشقارمادان بر ياخشى كتاب يېدەرلەچەك.

آنکیت لار

I

بالالارنى تربيه قىلغاندا روح بېرو توغرسندا اوچ يول
بار: برى: توركلك (مليت) روحندا تربيه قلو يولى.
اېكنچى سى: اسلاميت روحندا تربيه قلو يولى. اوچنچى سى
ياوروپا تربيه سينا (Пивиллизация سينا) موافق بولغان روحدا
تربيه قلو يولى. البته، شول اوچ تورلى تربيه نك خاصه لارى
هم معروف بولغان قاعده لهرى بار. بزنك آرمزدا شول
اوچ يولنك طرفدارلارى، هم شول بوللاردا بالالارن تربيه
قلوچيلار بار. اېندى اوتنلدر:

1) بو اوچ تورلى يولنك آراسندا نېندەى آيرمالار
بار؟ 2) بو اوچ تورلى يول بلهن روح بېروده
بزنك اوچون نېندەى فائده و نېندەى ضررلار بار؟ 3) بز
بالالارمزا، شول اوچ تورلى يولنك قايسن اساس اېتب
روح بېروگه تېشىلى؟ 4) آگا اېرشونك بوللارى نېچك؟
شول حقددا جواب يازوچى بولسا كېلگن ترتيبى
بلهن باسلب بارلاچاق .

اولگىلى سوزلر

ليف تولستوى نك يانندا بر كشى، سوزى و اشى
بىتكهن سوك چغب كېتمەى، اوترا بېرگهن. شوندا فيلا-
سوف ايتكهن. «سېن اېندى أفندم، حازر تمام اېركلى
(حر) سن: اوتريسا گندا، چغب كېتسه گنده تمام اېرك
اوزكده. امما مېن اوز اويمده توتقن من؛ چونكى، اويمنى
تاشلاب هيچ قايدا كېته آلمايمن» دېگن. نكى كشى اويالب
قزارب، باشن بوگپ چغب كېتكهن. ماقال:
«اشلى كشى - اش آرندر؛ اشسز كشى - اش فالدر.»

(Женский вопрос - آياللار گيمنازياسى - Женская.)

Гимн

جايلب، بالتراب، آچق بولب پارلاق بولب
 آيدن كول: تيره ياغينا آغاچ، چوب
 اب ياتقان كول. (توركچه ده گى «آيدين»
 «دان سوگفى «يا» آرنق؛ لزومسز.)
 (Зеркало) - سور
 ر اورندان ايكنچى اورنفا، بر نلدهن
 كوچرو، ترجمه قلو. ايكنچ
 روسچان: ترجمه، Переволь، وسچادان ترجمه.
 روسچان آودارما. آوداروچى - Письменный
 переводчик.)
 آكيهت: بزهر آكيهت سوزن (Басня) اورنندا
 يورگره مز. (СказкаРассказъ) سوزلارى اورنينا باشقا
 سوزلار نابارغا تيش
 (تالغانى ايكنچى نومره.)

شعر:

معلمه رگه !

كوچلى سز، سزلهر فلچ هم اوق كبك؛
 دنيغا بالقن چه چهرلك اوت كبك.
 يوق نانشلق، هم آرادا اتقاق -
 ياشيمز اورمانداغى ساق - سوق كبك
 قايسمز خورلقدا؛ قايسى آچ يورب،
 بربرندهن حال بليشو يوق كبك.

ازلەنب يول، سزغانب قول - برلەشيك؛
 فكرمزنى سويلەشيك، بر سرلەشيك.
 يغلاشايق، اويلاشايق بر بواب،
 ازلهيك يوللار، يەشەرگە عر بواب.

اداره دن .

- قاي جيره فانچا مکتب، فانچا اوقوچى بارلغن
 كورسه نو اوچون « معلم » ده استانیستیقا بابی بولاچاق.
 استانیستیقادا اوشبو مادهلر كورله چهك:
- 1) قاي جيره نيچه مکتب؟ ايرلرنكى مى؟ قزلار -
 نقى مى؟
- 2) مکتب ده نيچه صنف؟ هر صنف دا فانچا بالابار؟
- 3) مکتب ده نيچه معلم؟ هر صنف دا بر معلم بارمى؟
- 4) مکتب نك باشچى سى كم؟
- 5) مکتب نك تربيه چى سى كم؟ بالالاردان اوقو
 حقى آنامى؟
- 6) مکتب نك بناسى نيچك؟ هر صنف اوچون بر
 بولمه بارمى؟
- 7) معلملرنك معاشى نيچك تامين ايتلگهن؟
- 8) مکتب نك قسقاچا پروغرامى.
- 9) روس مکتبلرند، اوقوچى لارنك سانى وباشقالار.
 هر جيره گى خبرچى لهرمزدهن شول توغز ماده گه
 جواب يازولارن اوتنهمز.

بو نومره گى لغاتلەر:

- آت چابش: آت جوگرتب اوزشترو اشى؛ آت
 چابشترا نورغان اورن، (ВѣзьСкачка.)
- آقن: شعر سويلوچى، شاعر، (Поэть.)
- آك: فهم، ادراك، (Поняtie)
- آك: آدمگه ايله شه گهن بات جانوارلار (Звѣрь.) آيو،
 بورى كېكلرى - يرتقيچى آك: (Хищніе звѣри.)
 قولان، بولان كېكلرى - تاغى آك: (Дикій Звѣри.)
 آشچى: آك اولوچى، (Охотникъ.)
- آلالق: برده مسزلك، انفاقسزلق، اختلاف،
 (Разногласіе.)
- آنسكېت: بر مسئل نوغريسندا اوقوچيلارنك فكرن
 سوراو. (مونك اورنينا اوزمزچه ده سوز نابلاسلق بولما.
 نلقدان مونى اوزلشترو تيش)
- آيال: كشى نك اناث - اننى قسمى. آيال سوزى فانتن
 اوچونده، قز اوچونده عام (Женщина. Дама) فانتن -
 (Супруга.) قز - (Дѣвушка.) بولغان سوك، قز بلهن فانتن
 آراسندا عام سوز آيال (Женщина.) اورنينا اوزمزچه
 آيال سوزى بار بواب تورغاندا آنك اورنينا فوشارلاب
 «فانتن - قز» دېب نوروغا حاجت يوق. آياللار مسئلسى -

باشقاروچى: حسن على.

معا

اكتوبر - ۲۵ * ۱۹۱۳ - ييل

2 يات

بو نومر ۵۵ :

- مدنيت ساخناسندا . . . . . ع . ع .
بزگه نه او قرغه ؟ . . . . . ا . بيكچنتييف .
اقتصادى اوسو . . . . . م . م .
تربيه تاريخى . . . . . احمد ييفى .
دورت توغان (فنى حكايه) . . . . . احمد .
ادبيانمز . . . . . عبدالرحمان سمدى .
حساب او قتو طريقي . . . . . ن . ناد ييفى .
مطبوعات :
« قرق مثال » . . . . . تورك اوغلو .
ماقاللار . . . . . ماقالچى .
گهز بته لهدن .
اولسگى لى سوزلەر .
جومباقلار .
تابشماقلار

باشقاروچى هم باسدروچى: حسن على.

Г. ОРЕНБУРГЪ

ЭЛЕКТРО-ПАРОВАЯ ЛИТО-ТИПОГРАФИЯ

Товарищества «КАРИМОВЪ, ХУСАИНОВЪ и К-о.»

1913 годъ.

اورنبورغدا اپكى آتناغا بر مرتبه چغب تورا تورغان

“معلم”

ژورنالى نىڭ اوزنچا پروگرامى:

تربيه و تعليم بولمىدىكى بابلار

- (1) تحصيل و معارف كه دائر عام مسئلهلەر.
- (2) عائله اچنده هم مکتب كه چاقلى بولا تورغان تربيه مسئلهسى.
- (3) مکتب و مدرسده اصلاح مسئلهسى.
- (4) مکتب تربيهسى هم مکتب تربيهسى.
- (5) آياللار (قاتن - قز) مسئلهسى.
- (6) هنر و صناعت اويرونو هم اويرونو باشلهرى.
- (7) معلم هم معلملهرنىڭ احوالينه عائد.
- (8) مکتب تشندا هم اوز اوزنندن تحصيل.
- (9) روسسيهده هم چيت مملكت لهرده اوقو و معارف اشلهرى.
- (10) پيداغوكيه، ديدافتيقا، مېتوديكا، درس بېرو نمونهلهرى، مکتبلهر صحتى، تهن تربيهسى.
- (11) بالالارنىڭ قرائت و مطالعهسى.
- (12) اويلدرده شغللهر، اوينلار، اېرمهكلەر، اېگلهنچلهر، كوئىل آچقچلار.
- (13) پيداغوكيا هم مکتبلهر تاريخى.
- (14) تربيه و تعليم عالمنده مشهور ذاتلار.

ادبى بولمىدىكى بابلار:

- (1) تل و ادبيات، (2) املا يازو مسئلهلهرينه دائر عمومى بحثلهر. (3) رومان، حكايه، قصه، پيھهسا، اكيهت، شعر، ماقال، جومباق، تابشماق و باشقهلار.

فنى بولمىدىكى بابلار:

فنون طبيعیه و رياضیه، تاريخ و تراجم احوال، جغرافيه و سياحت، اېتنوغرافيه، فلسفه و منطق، دين و اخلاق، علم الروح (پسيخالوگيا).
موندان باشقا: كئابلار، مکتب و مدرسدهلهر توغرىسندا تنقىد، تقریض و ملاحظهلار، مکتب و اوقتو توغرىسندا زاقون و حكومت بويرقلارى، آچق خطلار، هر نومردهكى لغاتلهر.

«معلم» ژورنالى اورنبورغدا آيغا اپكى مرتبه چغب، اوكتهبر - آپريل آيلارنبا 16 نومر چقاچق.
يىلق حقى 2 سوم، يارتى يىلغى 1 سوم 20 تين. بر بولهب 15 تين.

Оренбургъ, редакция журнала “Мугаллимъ”

ادارهنىڭ فاتيرى: فاراتى اورامندا 98 - نومر، ژولقوف يورئندا (غاسپيتالنى پلوشچرنا ياقن).

معالم

اورنبورغه ایکی آتناغه بر مرتبه چغا تورغان، ادب و فنی
تربیه ژورنالی .

اوشبو قربان عیدی بارچا مسلمان فارنداشلهرمزگه قوتلی،
وکوب زمانلرغه قوانچلی بولغای اییدی .

« معلم » ادارهسی

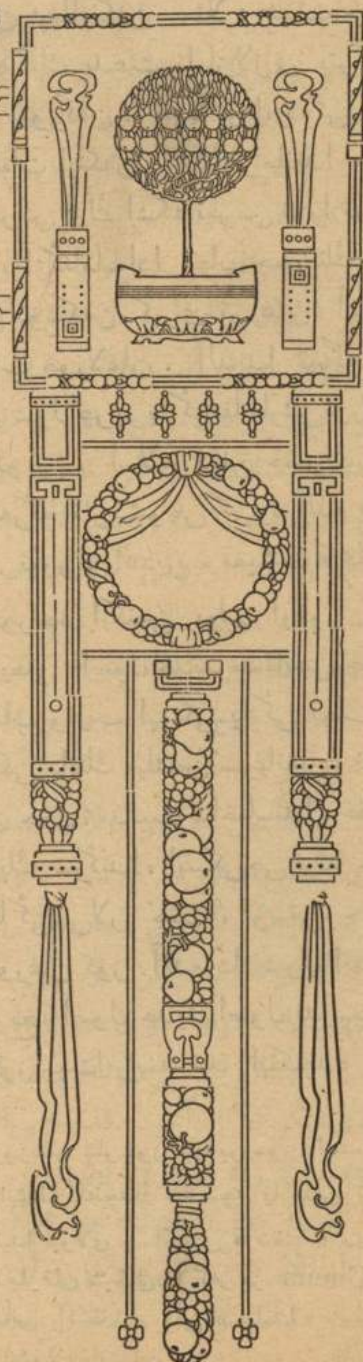
برنجی معلم - غصیرینسکی گه

یوقلاغان بزنگ عالم، گویا اویانماس مهشگی گه
شول زمان بر یالغزی اول یالوارا بر تهشگری گه
ترماش اول، ازلیدر آلغه چغارغه توغری یول؛
یاقتی یولغه بر زمان چغو امیدن اوزمی اول.

اومتلا آلغه هنوز، اصلا آیامی همتن؛
یاقتی لفقه اوستری، یولدان آداشقان ملتن
قایغرا، خدمت ابته، ملت اوچون اول قان یوتا
یاوسادا چپتدن آشا اوق، کوکره گن قالقان توتا.
اول توزه؛ - شیک سز بله در: « خلق اویانر تاك بله،
یاد ابته لر بر زمان » دی، بلکه ابرگی نام بله .

چنلاب - اوق سېن، سېن فقط، بلدك معارف آچقچن.
ابك الك سېن آتلادك، سالدك ترقی باسقچن.
چنلاب - اوق ملت کورر، بلر، بو کوندن - اوق تانر،
اول اونتماس تاقیامت، اسمگز مهشگی قالر.

زکی علییف - مسکاو.

تورلی زمانلاردا هر تورلی درجه لەرگه بولنه تورغان مدنیت دنیاسی بر « ساخنا » غا (Сцена) غا اوخشیدر. کشی اوزی نڭ آلتمش - بیتمش یللق فسقا بر عمرنده، آرتیست حکمنده، شول ساخنادا اوزی نڭ رولن اجرا قلب، اوتب کبئب تورادر. تاریخ دېگن نهرسه شول سا- خانانی تاماشا قلب، اوزی نڭ آچی معا کمهلی، تولق، اوتکر کوزلری بلن قاراب، کشی نڭ هر بر اشن بر توکلەب، جېنتکلەب، تېکشرب، اوزی نڭ دهفته رینه قید اېته بارادر. بز حاضرگه آلله قایلارداغی، بورنغی زمانداغی خلقلار. نڭ مدنیت تاریخن تېکشرمه ی، اوزمزنڭ اېڭ سوکغی، یاقن زماندا، مدنیت ساخنامزدا بولب اوتکهن اشلردن بر نېچه سن کوزدهن کبچرسهک بر قدر عبرت آلورلق اشلر بار.

بو کوندن اوتز- فرق ییل بورن بز نڭ تورکی قو- ملارنڭ دېکیزی آلله نېچه عصرلاردان بېری دوام اېتیب کبېلگن، قایماقدای، تونقاقن (سکونتن) بتریب، بر یاق چېتندن آقرن - جایلاب دولقنلانب، « شاو - شو » اېته باشلادی. شول شاو-شولار بز نڭ اویغانو (انتباه) دورمزنڭ باشلانوی بولدی.

بېلگیلی، هر بر ملتده اویغانو دوری دینی اصلاح، دینی انقلاب بلن باشلانادر. چونکی، دین اول-کشیلرنڭ ایمانندان وعملندن عبارت بر نهرسه. اگهرده دین اوزی- نڭ نېگزنده محکم بولب، مقصدی دا اوریننا کبلب تورسا- شونڭ بلن بوتون دنیانڭ تورکلگی، کشی نڭ مه کگی لک سعادتى تابلدى دېمهک. اگهرده دین اوزی نڭ نېگزندهن آبرلب، تورلی خرافات قانشب مقصدن اوتهی آماسا کشی نڭ ایمانینا ضعیفی لک کبلب، عملی بوزقلققا آورلب، آنڭ عقلی، ابرکی، وکوکلی تمام باغلی، بغاولی قالب، بوتون ملت هلاک بولدی دېمهک. منه شوکا کوره ملتلرنی ملاکت- دهن قونقارو اوچون داهی ذانلار چئب، اوزی نڭ دېنک- شلرینک ایمان واعتقادن توزهب، عملن اصلاح اېتهرگه کرشدر.

بز نڭ، دین چھندن بولغان تاریخمز بېک اوزن، هم بېک چبالچق بواب، آنڭ قای چبرلری اصلاحقا محتاج اېکهن سویلهو اوچون کوب اورن کبرهک. فسقاسندان ایتکهنده: بز نڭده اویغانو دورمزن دینی اصلاح بلن باشلا- نغان. بزده زور چالمالی، اوزن تایاقلی، روحانی عالملر چغب دینی اصلاح بلن شغللنکهن. مثلا: شوات حضرت چغب، «اختیاط الظهر» کبک بدعت نامازلارنی بترگن، فرض بولیدا اوقلمای یورگن، فسقا تونلرده گی یهستو نامازی نڭ فرضیتن اثبات اېتکهن. آنڭ زماندا هر بر توز کلکیکه قارشى، هر بر اوڭ اشکه تېرس تورا تورغان علما صنفی، آگناسادا، آگناماسادا شهاب حضرتنڭ هر بر سوزینه، اشینه قارشى توشکهن، کبری تورغان؛ آنی یاما- نلاب سوککهن، کولب خورلاغان، آلدندا تېرگه گن، آرتنده غیبتن ساتقان. شول هر بر یاگیلققا قارشى توروچى خلقنی کبری یاققا تارتوچى، اسلام دینن حضرت محمد اویرهنکهنچه اصلاح اېتهرگه قاریشوچى گروه آلدن بولسا بتکهن یوق، اېشته اورن بورغدا «دین - معیشت» مجلسی. بز نڭ اویغانو دورنده اېکنچی بولب اوقو، اوقو اشلرن اصلاح اېتو- یعنی اصول جدید مسئلهسی چقدی. بو توغریدا خلق آگناب وتلهب اېسکی-یاگی بولب اېکی فرقه گه آیرلدى. هر اېکی یاقنڭ بیلدن سزغانغان، تابانن نق تره گن قهرمانلاری چغب، مدنیت ساخناسندا، حقانیت میداندا کوره شب، اېڭ سوگندا، اېسکی چی فرقه چغلب میداندا چېگلدى؛ یاگی چی لار چغب، اوستن چغب و میداندا حکم سورب تورغان کوز آلدمزدا. شول انقلابنی تاماشا قلب تورغان تاریخ، اصول جدید-اصول قدیم مسئله- سی بولب اوتکهنن اوز بیته لرینه قید اېتکهنده فاقت

* (ساخنا - تاقنا - وزنده شاو تورکبچه بر سوز. است-بول یازوچیلاری هر بر سوزنی ایشتلگهنچنڭ خلافتچه یاگلش یازارغا عادت ایتکهنلکهن مونیدا شولای یاگلش « صخنه » صورتنده یازغانلار. «بالتانی» «بلته» یازغان شیکلی. اگهر بز Сцена اورنده شاو تورکبچه بولغان صحنه نی آساق - آنی « ساخنا » صورتنده یازمای حالمز یوق. چونکی شولای ایشتلدر.

كشى لار اشينه فارشى توشمه سكه، حركتينه سد چپكهمه سكه تيشيش. دين اصلاحن مجتهدلەرگه، سياسن احوالمنزى توزه تونى ديپلومانلارغا، تعليم وتر بيه اشن پيداوغولارغا، تل ويازو مسئلهسن حل قلوئى فيلاوغلارغا تاپشورغا تيشيش. چونكى:

« هر فن نك بىر سايلانغان رجالى بار -

ابهسى - سرن بله بيه سينك . » *

ح . ع .

بىزگه نه او قورغه كيرهك ؟

دنياده بىر مقصدسز اش هېچ بولميدىر هر اشكه بىر اميد باغلانغان بولادىر. مثلا: برهه برگه اورلق سيبه ابكهن، آندن بېك ياخشى ابگن اوسوون كوته در. شولاى اوق او قوده ده باشليچه ابكى مقصد بار: بىرى انساننك عقلن كېك ييتو، معلوماتن آرتدرو، شونك بلهن مدنيتنى بېك آغده ابلتو، عالم طبيعتنك اسرارينه مطلع بولو. ابكچى سى اوقو آرقاسنده دنيا طور مشن تا مين ايتو، خلق آراسنك اوستونلك نابو. حاضرگى زمانمىز نك تلهوينه قاراغانده بو ايكنچى مقصد بىر نچى سينه قاراغانده آلد اراق طور رغه تيشيش چونكه، بىر كشى نك ياخود بىر ملت نك ماليه جيتى كوته رلمه ي طور ب، علمك كوته رنكى بولو احتمالى يوق.

علمگه، بايلىق نك ابكچى درجه سى دېب قارارغه يارىدىر. بىر ملت بايب بيتسه آنك خلقى اوزينه كوكل جبانچى ازله ي باشليدىر. شوندىن صوك اول يا علم دنيا سينه كره در، ياخود اسرافات وسفاقت دنيا سينه بېرله در.

اوزمىزنى آوروباليلر بلهن چاغشدر ب (سالشدر ب) قارارغه ابرته . بالغز وطنداشلمىز روسلر بلهن گنه تېكده شدر ب قاراغانده ده اوزمىز نك ئلل نه قدر آرتده قالغانلغىمىزنى كورهمىز. حاضرده بىر روسلر نك موندىن يوز ابللى يل الك كېچرگهن دورلرىنى باشمىزدن كېچىر تورمقده مىز . بىز هم ، باشقه لرنى قووب جېته مىز دېسهك ممكن قدر مقصدقه توغرى يول بلهن كېته رگه تيشيش . مملكتىمىزده نه قدر حكومت مكتبلىرى بار بولسه ،

» آتھولانقى

تابوغا ايترارلىق اېمەس، اېشته آكئا : علاج موللانك «النصول الحدېده» سى.

او چنچى درجه ده گى اصلاح حركتينه تل و ادبيات، املا و يازو مسئله سى آلورغا يارىدىر. بو اورندا تل دهن، خلق نك آولندا، اوينده - عائله سى اچندا سويله ي تورغان تلنى آكئارغه تيشيش توكل، بهلىكى، يازو تلن، كتاب تلن آكئارغا تيشيش.

بىزده يازو تلى، كتاب تلى هر كم آندان چغا آلماسلق صورتده بىر بېلىگى لى كېرته اچينه كرمه گهن، اوزى افراط درجه ده يارلى - يعنى لغتى آز، آز لغت نكده خاصه لارى تېكشورامه گهن، هوضع استعمال لارى بېلىگى له نه گهن، مفرد سوزلر وتزلىگهن جهله لرى بىر بېلىگى لى، استروغى قاعده لرى آستينه كىر بېتمه گهن. شونك اوچون، بوتلنى بوتون مدنيت عالمى - منه بو يارارلىق تل ابگهن دېب - اعتراف اېتكه نكده قدر بايقتراسى، توزه ته سى بار . مدنيت عالمى اعتراف اېته رلك بولمەسا اول تل - تل اېمەس. دنيا ده دين سز يه شهرگه ممكن، اما تلسىز يه شهرگه ممكن اېمەس.

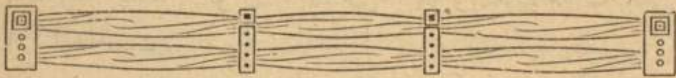
تلنى شول اوزى نك تيشيشلى درجه سينه منبرو اېسه يازو آرقاسندا غنا ممكن. تور ا تلى اوزى نك بار بولغان كونندهن باشلاب، اوشى كونگه قدر هېچ بىر دورس يازو بلهن يازلمانغان . سوزلر همىز نك مجرد حالنده گى فورماسى هېچ بىر وقتده آوزدان ايتلىگه نچه يازلمانغان . بعض سوز - له رمىز، بعض قوشماتلار همىز مكلر چه يل لار بورن اونكهن، اونتل بىتكهن «ايراعليف» يازوينا اوخشاتلب يازلادىر. شونى، يازو فنى نك قوشوى بوينچا، ايك جېكل نېگىزكه قوراسى بار.

مع التأسف هر بىر اصلاحقا، هر بىر ياكىرو، نوزه لوگه گېرى باروچيلار، فارشى چقوچيلار بولغان شېكلى، تل و يازو اصلاحينا فارشى چقوچيلاردا بار. بوذاتلار دنيا ده تكامل قانونى نك بارلغن بله تور ب هر، بىر اش، هر بىر حركت شول قانونقا بوى سونارغا مجبور اېكه نلىگينه اشانا تور ب، اېسكى لىكنى، اېسكى چه يازونى ياقلاولارينا ناعجب اېتمه ي ممكن توكل. آخرده، قديمچى لك نك تورلى نوعسى بولا كورهمىز دېرگه توغرى كېلدر.

عيب يوق، دنيا ده هر كم اوزى نك اشلاب يورگهن اشن باشقالار نقتدان آرتق كوره، اوزى نك اويره نكهن بولندان آيرلاسى كېلميدىر. اول شولاى بولسون، هر كم اوزى نك اويره نكهن نچه يازسن، لىكن تكامل قانونى بلهن يورگهن

موندن باشقە: فېلدشېر سىكى، واوچىتلىسكى اشقولا كىيى لىرى دە خاطر دە تونارغە كېرەك.
بو مکتىب لىرىنىڭ پروگراممىلىرى و بو مکتىب لىرىگە كىرىش يوللىرى ھىقندە موندن سوڭ «معلم» دە ان شا ئاللاھ يازلسە كېرەك.
۱. بېكېتتېيوف.

اقتصادى اوسو

(باش ياغى انچى نومر دە)

تارىخدان كىشى كىشى كىشى آڭ آولاب، بالق آولاب كون كورونى قويىب، آنڭ اورنىنا مال آسراب، جېراشلەپ كون كورە باشلاغان سوڭ كىشى ھم آنڭ اشى قدرگە منە باشلاغان:

اولدە كىشى اوزىندەن باشقا ھەر بىر چىت كىشىگە دوشمان كوزى بلەن قاراغان. بىر طائفە اېكىنچى سى بلەن سونارچىلىق اورنى اوچون سوغىشقان. سوغىشدا توتقنغا آلغان دوشمانن اولترگەن؛ بعض وقت آنى آشابدا قويغان. چونكە اول وقتدا آلاردا كىشى لك تويقى سى (ھىسى) ھېچكە بولماغانلىقدان، دوشمان بولغاچ بارى بىر، شول اوزلەرى اولترە تورغان بولغان.

قاچان كىشى نڭ اشى قدرگە منە باشلاغاچ دوشماننى اولترو، ھم آشاو بىكەن، انڭ اورنىنا آلارنى كوچلەپ اشكە قوشو باشلانغان. شولاي اېتىب كىشىلەر آراسىدا قوللىق (рабство) حاصل بولغان. قوللىق، بىر قاراغاندا بىك يامان حال بولسادا لىكن اولدا كىشى لىككە بىر آزا آلتاغانلىق نڭ بېلىگى سى دېيەرگە ياراي، چونكى: قوللىق، كىشى آشاو اورنىنا توغان؛ اولوگە قاراغاندا قول بولو اوڭايراق، ھمدە اول چاغندا اش اشلەودە بېك آور بولماغان بولورغا تېيىش. چونكە: خوجانڭ نورمىشى بلەن، قولنڭ نورمىشى آراسىدا ھېچ آيرما بولماغان.

كىشى سونارچىلىقنى تاشلاغان سوڭ مال كىسىبى اوستون بولا باشلاب، مال اورچىتتە باشلاغان. مال اور- چىگەن ساين جىر كوب كېرەك بولا باشلاغان. بىر جېردە گنە تورب مالنى تويىدىر ب تورغا مېكىن بولماغانلىقدان مالنڭ اوطى (آزغى) آزايا باشلاغان سوڭ مالقا اوط ازلەپ

بىزگە فائىدەلىرى جېتىندىن آلار بارىدە بىر توڭل. ھەر مکتىب نڭ اوزىنە كورە كوزەتكەن بىر نقتەسى بولادىر. مىثلا: گىمنازىيە- چىناونىك ار، دوخاۋى سېھىيانىيە - پوپلەر، كاممىر چىسكى- سەودەگەرلەر حاضر لىدىر. اېكىنچى دن: بعض مکتىب لىرىدە ھېچ بىر كېرەگى بولماغان اېبىر (предмет) لىرىنى پروگراممە كىرتىپ شا كىردىلرىنى آزابىلىلەر؛ حتى بېك كوب شا كىردىلرىنى آڭقى- مېڭى قىلالەر. مونڭ اوچون رىئالى بلەن، گىمنازىيەنى تېڭاشتر و جېتتە كېرەك. اوچىنچى دن: گىمنازىيە ياخود رىئالىنى بىر تىرگەن شا كىردىلەر بارنى يولدە قالغان بولالەر، حىيائەدە آلاىرغە مخصوص ھېچ بىر اش يوق. چونكە، گىمنازىيە بلەن رىئالىنى عالى مکتىب لىرىنىڭ آچقى غنە سانالالەر. مونڭ اوسىتتە، اورنا مکتىب لىرىدىن چىقوب، عالى مکتىب لىرىنى تامام اېتو اوچون زور راسخودلار و اوزاق عەرلەر كېرەك، «يورغانغا كورە- آياغىڭنى سوز» مقالنى اېسكە توشرو كېرەك بولادىر. شول يوغارىدا سويلانگەن جېتىلرىنى كوز آلدىنا آلساق حكومت مکتىب لىرىنە كىرىدىن لك چىقونى اوبىلارغە تېيىش بولادىر.

منە شوندىن سوڭ: «بىزگە فايدە ونە او قورغە كېرەك؟» دېگەن سۇال توادر. موڭا قارشى ھەر كىم نڭ كوڭلىدە ازر و طىبىعى بىر جواب بار: «آز اوقوسن، كوب بىلسن» اوزىنە ھم باشقەلرغە فائىدە بېرە تورغان علم اوبىرەنسىن «بىزلىر اوچون حاضر دە «سېلسوقازە سىستوىنىنى (اول اشى) مکتىب لىرى بار. اوزلىرى اورنا مکتىب لىرىدە سىندە. آندىن اوقوب تامام اېتىپ چىققان بىر شا كىردىنى اورن كوتوب تورادىر. چىقونى بلەن بىلغە 1500-2000 سوملەر چاماسىندە ژالونىا آلا باشلىدىر. خىدمى دە: خلق آراسىنە چىقوب، آلاىرغە اېگن اېگە بىلونڭ بايونڭ يوللارنى اوبىرەتودىن عبارت بولادىر. اول مکتىب كە كىردە بېك، اوقو حقى آرزان، اوقو وقتى دە اول قدر اوزاق توڭل.

اېكىنچى - كاممىر چىسكى اشقولا لىرى بار. آندە سەودە- گەر لك علمى اوبىرەنە، سەودەگەر بولب چىقالەر. سەودە لك دە: بايو، آچلو، زېرە كلك حاصل اېتو كىبى خاسىيتلەر بولودن باشقە، بىزگە آنڭ ياقىندىن تانىشلىقى بار: اول بىز نڭ آنا بابالرمىز نڭ اشى، اول بىزلىرگە آنا بابالرمىزدىن قالغان مىراث؛ اول بىزنى آسراغان، بىز آنڭ بلەن يەشەگەنمىز، اول بىز نڭ قانمىزغە سىڭگەن.

اوچىنچى - ھىر مکتىب لىرى (رېمىسلىبىنى، تېخنىچىسكى و باشقەلەر) بو مکتىب لىرىدىن ھەر قايسى نڭ توبەن، اور تاھم عالى درجەدە گىللىرى بار.

چەچەرگە، اپگن پشپ جەتکەچ اورب آلورغا كېرەك . مو-
ندان سوڭ كشى بر اورندا اورنقب اول بولب اوترا
باشليدر. شولاي ايتب اوتراقچىلىق (освдлость)
باشلانادر.

كشى اول بولب اوتراقلانب سوڭندا چورت كوتو همان
замкнутый *) بولب تورادر؛ چونكى، كشى هر بر
كېرەك بولغان نەرسەنى اوزى اوچون گنە حاضرلى هم او-
زى گنە اشلب تابادر.

*

كشى اول بولب اوتراقلانب تورا باشلانغان سوڭندا
اوز آرا سوغش توقتالماغان، بر فرقه اپكنچىسى بلەن
هامان سوغش تورغان. شول سببىدىن كشىلەر آراسندا
سوغشنى ياخشى بلوچىلەر كېلپ چققان. سوغش بولاسى
بولسا هر وقت آلازغا مراحعت ايتب، آلازنىڭ عقلن سو-

اپكنچى اورنغا كوچب كېتەرگە توغرى كېلسگەن . شولاي
ايتب كشى كوچمىلى تورمشقا اورا-گەن.

تارىخىدان بورنغى كشى

تارىخىدان بورنغى كشىنىڭ اولى .

رازغا، آلازنىڭ كېڭەشى بوينچا يوررگە توغرى كېلسگەن.
شولاي ايتب موندای كشىلەر سوغش باشلىقى بولب
كېتكەن. سوغشدا توشكەن مالنى (اولجائى) بولشكەندە
شول باشقاقلارغا اولش كوبرەك تېگەن. يەنەدە، بر فرقهنىڭ
كشىلەرى آراسندا واقى - تېنەك داو- جانجاللار بولغاندا
تېكشرب حكم ايتو كېرەك بولغان . موئى تېكشرو بوتون
فرقهنىڭ اشى بولسادا، كوب وقتدا سوزى اوتىلى، عقلى
اوتكررەك كشىلەرنىڭ قاروى بلەندە حكم اېتلىگەن. شونىڭ
بلەن كشىلەر آراسندا بر آز اوستونرەك توروچىلەر
هم بايلىق جەتتىدەن آيرمالار حاضرگى كېك زور بولماسادا،
شولايدا كوزگە كورنرلك بولغان. مثلا: برەونىڭ اپكنچىسىمىنە

*) بورنغى زماندا كشى اوزى اوچون كېرەك بولغان هر بر
نەرسەنى اوزى گنە حاضرلەگەن يعنى ساتب آلماغان هم ساتماغان .
شونداى تورەشقا (замкнутый) دېلەر .

كشىلەر باشدا اروغ اروغ بولب، اروغلار آراسندا
جنسلك اعتبار اېتلمەگەن يعنى جمعيت بشرىه بولماغان؛
هر اروغ اوز آلدىنا كوچب فونب يوررگەن . سوڭغا تابا
كشى آرتا بارغان ساين اروغلار زورايىب، برگە صيىشپ
بورو درجەسندن آشقان . شونىڭ اوچون اروغلار واق
فرقلەرگە - قىبىلەرگە بولنوگە مجبور بولغان. بولنو البته
قارنداشلك وياقتلىق اعتبارى بلەن بولوندا شېبە يوق . شو-
لاى ايتب اروغلاردان قىبىلەر آيرلب، قىبىلەر اوزلە-
رىدە اوسب واق نسلەرگە آيماقلارغا بۇلنگەن . موندان
سوڭ يورت كوتو جماعت نوسن آلب، (замкнутый)
غا ايلەندەر، يعنى: جماعت هر بر كېرەك نەرسەنى اوزى
اوچون گنە جېتتىرەدر؛ كشىگە ساتب هم بوشلاى بيرونى
بلەيدىر . هر جماعت اوزىنە كېرەكنى اوزى گنە حاضرليدر .
اول وقتدا جماعت، حاضرگى كېك اېردەن، قاتندان هم آلاز
دان توغمان بالالاردان غنا عبارت بولماى، واق نسللەر
(آيماقلار) بر جماعت (семья) اعتبار اېتلىگەن .

كشى هر نە قدر كوچب فونب، مال باغب يورسەدە
برياقدان جېر اشلەونىدە توقتاتماغان، آزلاب بولسادا
اشلەب تورغان . سوڭغا تابا اېسە جېر اشى آفرىلاب آلغا
كېتكەن . چونكى، جېر اشلەب كون كورو، مال باغب كون
كورودەن بركتلىرەك كورنگەن .

جېر اشى آلغا كېتكەن كشىلەر كوبرەك وقت بر
اورندا توروغا مجبور بولالار . چونكى، جېرنى اشلەرگە ،

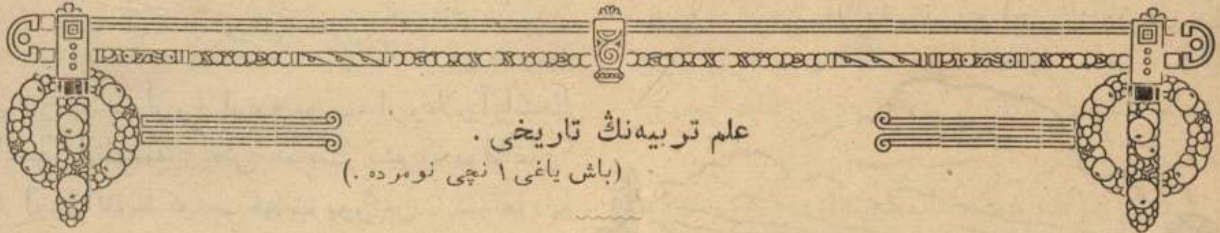

قاراغاندا قوللاری، هم جورت اُسبابلاری کوبرهك بولغان. شول سببلی، باشقالارغا قاراغاندا بو كشی جورت كونوده آغراق چضب، نورمشن بر آز باخشیلاتا توشكهن. تور- مشدا شونداي آبرمالار آرقاسندا كشی نك كبلچهك اوچون احتیاجیده کوبه ییگهن، کبرهك نهرسه سی ده آرتقان. لکن هر کبرهك بولغان نهرسه نی گول گنه بر اورندان تابو ممکن بولماغانلقدان چپتدهن کپتروگه توغری کپلگهن.

كشی چپتدن کبرهك بولغان نهرسه نی اولرهك نالاب آلب کپترگهن. سوگفا نابان آلماششب آلو باشلانغان. بو آلماششودادا اول بیک زور قینقلار بولغان؛ چونکی، ایبرنی بهالای بلوگه آنك ذهنی چپتمه گهن. بهانی چپکلرگه آنك بر اولچه ویده بولماغان، اول بالالار شپکلی، بهاسی زور ایبرنیك هیچ بر اشکه یارقسز ساناب، کوزی توشكهن

بر نهرسه برابرینه بېرب یبهر ب، سوگندان اوکنولهر بولغان. شونك اوچونده كشی لهر آراسنك منتظم آلماششو باشلانونی بېك ترقی دان سانارغا توغری کبلدر.

كشی لهر آراسندا ترتیبلی آلماششونك ترقی ابثوی بلهن برگه، نهرسه لهر نك بهاسن چپکلی بلوده ترقی ایتكهن. اپك سوگندا، بهانی چپکلر اوچون مخصوص بر «مقدار» یعنی آقچا اورنينا جوری تورغان بر نهرسه نك کبرهك کلگی سپزله باشلاغان. اول اولچه ولهر همه كشی گه استعمال ابتر اوچون اور تاق بر نهرسه بولغان بولورغه کبرهك؛ مثلا: اولسگی كشی آقچا اورنينا توز کپسه کلهری، حیوان تهری لهری، بور چاقلار، فیل سویهگی، هم باشقه نهرسه لهر استعمال ابتهکن؛ اول زماندا آقچا اورنينا یوری تورغان نهرسه نك اپك آلداغیسی آیاقلی مال بولغان. م. ع. م.

قنای نك اپك بورنغی مقدس کتابی «شو کینغ»: «باشدن آخرغه چه فکر کز او فوده غنه بولسن. برهونك نه ملی آشلری بار ابکهن، اول آنی آشاماسه آنك تهمن قایدن بلسن؟ شولای - اوق برهوده عالی مقصدلر بولب، اول آلارنی تپکشرمه سه یاخشیاغن قایدن بلسن؟ شونك اوچون كشی اوزی نك جپتشمه گهن جبرلرن اوقیغان سوگنده غنه؛ بلمی نك سابلغن اوقترغه باشلاغان سوگنده غنه بلدر. اومتلغان نرسه اوزکنی فذاعتل ندرمه گه نلگن بلسه نك - کبری قایتزغه ممکن؛ اوزکنك معلوماتك چامالی ابکهنن بلسگهچ ترشا توشهرگه ممکن. شونك اوچون درس آلو اوقونك یارتی سی غنه؛ ابکنچی یارتیسی ابسه اوبردنودر» دېب اوبره تدر.

ایتکهن؛ بایلقدن سوک اپك قاتی محتاجی «اوقو» دېگهن. بر نچی عصرلرده یازلمش «لی-کی» کتابنده عقلی پادشاهلر اشلرگه تپیش بولغان نرسه لر توغرسنك بولای دی «خالقن اصلاح ایته سی هم آنك عادتلرن باخشرتاسی کپلگهن، حکمت ایسه سی بولغان پادشا، خلقن اوقتوغه اجتهاد ایتارگه تبوش یاسالماغان یاشما ناشسوت بومای شونك کبک اوقوماغان ایرده توغری یولنی بله آمایدر. شونك اوچون حکمت ایسه سی بولغان پادشاهلر مملکت توزب اداره قیلمانده اپك اول اوقتوننی قویضرتالر. قنای خلقی بورندن نکلی فی سویوچهن خلق بولوب کپلگهن. بو نکلی، عائل هم اجتماعی اشلرگه گنه توکل تربیه گه ده کرتلگهن.

خاقی کوب بولغان بر جبرگه کپلگهنده فانفوتسی (* دن بر شا کردی سورغان: «بو اپلنك خالق بیک کوب ابکهن، بولار نرسه گه محتاج؟» دېگهن. فانفوتسی جوابنده: «بولار بایلققا محتاج» دېگهچ شا کردی فایتارب سورغان: «آندن سوک نهرسه گه؟» دېگهن. فانفوتسی

یکرمی یاشکه عدلی بولغان تربیه قیلمیلرده دورت درجه گه بولنگهن:

اون یاشکه چانلی بالا اوینده تربیه لهنگهن. آنده بالانی درست سویلهرگه، سانارغه، تورغان اورنن هم یاشه گهن وقتن تعیین ایتارگه، شولایوق آنی ادلی بولورغه، تکافلرگه هم او اولغر سوزن توتارغه اوبره نکهنلر. اون یاشدن باشلاب مکتبه اوقوتسا باشلاغانلر. معلم آنی

(۱) فانفوتسی: قنای نك زور فکرچی ارندن هم صلاحچی ارندن بر توره. میلاددان بیس عر الک مینیسترلک درجه سینه جیتکهن کشی. «معلم»

یورت یا کادان فاتیرگه بېرله گه ننگه کوره ایشك بلهن ،
فاپقالرنی بېکلهب قویدیلر .

کوسی لر اوچون موندانده آرتق ابرکن وقت بولو -
رمی ؟ بر آزدن بر کوسی یوگرگه لب ، بوتون اوینی
ایلەنب چقدی . باسقیچ بویلاب آلی اوستده گی چولانغه
کرب، آلی آسداغی بازغه توشب چفا، فایده بورن تور -
تەراک بر تابسه شونی فالدرمای ابدی ؛ لاکن هیچ بر
نەرسه تابا آلمادی .

آخزنده سوگنرگه کرشب : «منه اوسال آدملر . . .
منه خیرسز لر . . . ! مېکا - قارت کوسی گه اېچماسام بر
کېسهك آشاملقده فالدرماغانلر، فایده بارساڭ آنده تافر !»
دېدیده یوگرگ ایشك آلدینه چعب کېتدی . آغاچ سارای -
نڭ یائینه بارب، اېشگی آستندن تېزگنه اچکه کردیده
هر یاققا قارانب، آچولانب : «هیچ فایده اېچماسام بر گنه
کېسهكده یوق ، آخری مېکا موندن ده کېتەرگه توغری
کېلر» دېب سوقرانا سوقرانا آندن چغب کېتدی .

کوسی نڭ «ساراید هیچ بر نەرسه یوق اېکهن» دېگهنی
یاڭلش ابدی، چوتکی، آندا بر گنه توگل، دورت نەرسه
بار ابدی : بری - قارا توسده، یالتراب تورغان تاش
کومر، اېکنچی سی - حالدن تایغان کشی توسلی کورنه تور -
غان یالتراوقسز بر کېسهك قوقس (*) ، اوچنچی سی -
قارا کغی ده اقسئل تاب بولب کورنه تورغان، بر کېسهك
اوطن آغاچی، دورتنچی سی - بېك آیانچ حالده یاتقان بر
کېسهك طرف ابدی . بولارنڭ هر بری بر پوچماقده
ناشلانغان کوینچه یاتب بر برینه هیچ مناسبتلری یوق
کېك کورنه ابدی . لسکن بولارنڭ یاتقان اورنلاری بېك
تار بولغانغه اوز آرا گه بلەشب یاتوغه بېك اوڭایلی ابدی .
همده بولارغه اوزلرندن باشقا قانناشلق هیچ نەرسه بولما -
غانغه آلاز اوزلری نڭ قامپانیلری بلهن گنهده قناعت
اېتەلر ابدی .

کوسی چغب کېتکەچ بولارنڭ آراسنده بولای دېب
سوز باشلاندى :

— بو نېنەئى، تاوق مېی اچکهن کوسی بو !» دېب تاش
کومر سوزگه باشلاب، «أما چولەر سوڭ، مېن موندە بولا
توربدە، هیچ نەرسه بوق دېب کېتدی بېت .»
تاش کومر سوزن بشرر - بترمهس اوزگه لریدە سو -
زگه کرشدى : اوطن آغاچی - «مېن دە موندە بېت ،
(*) قوقس KOKCY تاش کومرنڭ یانغاندن قالغانی - کولی .

اوقورغه، بازارغه، سازارغه، موزیقاغه، جرالارغه مکتبده
اوچری تورغان تکلی عادت (Обрядъ) لرگه اوبره تکهن .
۱۵ یاشنده اوقو تمام بواب، تېك زور علم استه و -
چیلر گنه عالی مکتبلرگه کرگانلر .

۱۲۰۰-۱۱۲۹ یللمرده تورغان هم اوزینڭ «کچکنه مکتب»
اسملى تربیه توغرسنده یازلغان کتای بلهن مشهور بولغان
فتای حکیمی هم پېداغوغی «چوغی» ایتکهن : « تربیده
اېڭ زور اوستالق بالانڭ باشدوق شهوتن سوندرودن،
آنڭ استعدادن آگناودن، کوچلانمېچه بولدرراق بولغان
ایشلر گنه فوشودن هم آنڭ کوز آلدینه اخلاق، ایندگولک
نمونەلری کیترودن عبارتدر »

مکتب بالالری تربیه سینڭ اېڭ کپره کلی نەرسەلری
شوشی دورنڭ اچنده . چوغی اوقتو اصوللرینه ده دقت
اېنوب منه نرسەلر توصیه اېتەدر :

(۱) معلم اوقوتقاندە بر درسدن اېکنچی درسکه
تیز کوچمهسن هم بر نېچه سابقنی بر یولی هیچ بر اوقتماسن ؛
(۲) معلم بالانی قزدرسن، ماقناسن، کوکلە ندرسن
لاکن هیچ بر کوچلمهسن هم آشقدرماسن ؛

(۳) بالا شوندوق آگفارر، ایتکهننڭ برسندە اونو -
تماس دېب اویلاماسن . معلم آچق اېتدرب اوقونام دېسه
آرتق اوزون ایضاح لرگه، کرمەى، اوزینڭ سویسلگانن
بالانڭ باشنه سالسن . عقل بلهن گنه بلنه تورغان نەرسەلر
اوقتسه عادى تصویرلرهم چاغشدرولر بله آگفارتارغه
کپرهك . مونڭ بلهن برگه معلم شا کردینڭ سوزینه قولاق
صالرغه، حتی آنڭ کوکلنده سؤالر حاصل بولوبنده ده
به اشرغه تیوش .

احمدییف .

فنی حکایه :

دورت طوغان .

شهرده نوروچی بر نوره داچاسینه چغب کېتکەچ ،
اوینده بولمەلر جیشتر بر یوری تورغان فاتندن باشقا
هیچ کم فالماغان ابدی . اول فانن دا اشن بتردی ده چغب
کېتدی . ایشك آلدی (یورت) سبرلب، چوبلری توگلدی .

مېندە اول قدر كوزگە چاغلاماسىداي كچكنە نەرسە توغل -
من لاسا!

آنڭ آرتندن، شېرداغان تاوش بلەن گنە قوقس دە
سوزگە كرشدى: «مېنىدە اونتماغز توغانلار! مېنىم تاش
كومر، يايىسە اوطن قدر قچقرب ايتريك حالم يوق .
چونكى، مېن باشمىن بېك كوب قىيىنلقلر كېچىردم . مېن
كورگەننى كورسەڭ چاراسز يواشرسن . شولايىدە بولسە
مېن الى اوزمنىڭ بهامنى بوغالتقانم يوق» دەدى.

آنڭ آرتنچە اويالغان تاوش بلەن طورفدە سوزگە
قسلىدى: «ايىي . . . . رخصت ايتسەڭز ايتىم - مېندە
موندابېت» دېدى .

مونڭ سوزن اېشتىر - اېشتمەس تاش كومر باشن
كونەرب ياق يانقا قاراندىدە: «البتە سز موندە مونداسن،
لەكن دورستىن ايتكەندە سز نە اشكە يارىسىز؟ منە اش
نەدە» دەدى.

طورف اوزىنىڭ اشن بىيان اېتەرگە كرشب :-
«ايىي . . . مېن فقط بر ياندىرا تورغانغنا مادەمن . سو-
يلەگەنم اوچون مېنى عفو اېتسەڭز . مېن سوراغانغە غنە
جواب بېردم» دەدى.

قوقس - «مېندە شونداي - اوق نەرسە»
اوطن آغاچى - «مېندە شولاي اوق . فقط شولندە
بار: ماقتانچاق تاش كومردە ، مېنىچە ، شول ياندىرودن
باشقاغە ياراماي بوغاي» دەدى.

تاش كومرنڭ جوابى حاضر:

بېك درست . . . ياندىرو بىزنىڭ بارمىزنىڭدە يازمىشمىز .
لەكن بىزنىڭ اشمىز بر توسلى بولغان بلەن قىيمىتمىزدە بر
توسلى دېب حكىم اېتو يارامىدىر . مېندە جىلىق بېك كوچلى .
مېندە اسسىلك شول چاقلى، مېن قاي وقتدە دارى كېك
شارنلاماي چاق چاق قالامن» دېدى.

اوطن آغاچى - «مېن اېڭ كوڭللى ، هم قىيمىتلى
نەرسەلر دن من . بايلرغە مېنى بېچلر يىنە ياغا آلادر» .

قوقس - «سزنىڭ آراغزىدە مېن ايك نىق - تازاغزىمن .»
«عفو اېتسەڭز» دېب طورفدە قسلىدى: «مېن آراڭردە
اېڭ آرزانلىڭز من»

تاش كومرى استىهزا بلەن :

- «اي خدايم ! هر بر مېزنىڭ برەر خاصىيتمىز بار اېكەن .
لەكن مېن اوزمنىڭ اصلزادە اېكەنلىگىمنى ايتسەم - تىلگىزنى
تشلەر ايدىڭز . مېنىم تارىخىم بېك اېسكى زمانلرغە عاڭد .

دنيادە مېندىن اوزن عمر سورگەن ھېچ كىم يوق . «
آنارغە قارشى قوقس :

- «مېن صوڭ؟»

تاش كومر - «نە يوقنى سويليسن مېن آندە؟»
طورف - «خېر مېندە شول يىلدە توغان اېدىم ، لەكن آنڭ
بلەن ھولانرغە ھېچ اېسكەدە كېلمەي .»
اوطن آغاچى:

- «مېن ھەم يەشمەن ، ھەم نازامن . الى مېن كېيىدە جېتمە
گەنەن . توكرەم مېن سزنىڭ قارنىڭىزغە . . . .»

بر آز وقت اوندەشمەي تورغاچ طورف ياكادىن
سوز قوزعادى:

- «عفو اېتسەڭز ائندىلار ! بىزگە بېت بو اورندە بېك
اوزاق زمانلر ياترغە توغرى كېلار الى . ايدە بىز ھەربىر
اوز مېزنىڭ تارىخىمىزنى سويلەپ بېرەيىك . نىڭناو اوچون تارىخ
بېك فزىق بولا اول»

اش مېڭا قالسە - دېب قوقس باشلى :- «مېڭا اوز
تارىخىمىنى سوڭىدىن سويلەرگە رخصت بېراسن اېدى ،
مېن شونى قطعى اوتتەمەن . چونكە ، بر نېچى دان - مېن بېك
حالىسىزلىنگانمەن . مېڭا بر آز تۈزەلە توشەرگە ضرور ،
اېكىنچى دن - سزنىڭ ھەر بىرگىز اوزىنىڭ تارىخىن تېزىرەك
سويلەرگە اشغىر - اول چدامسىزلىق مېنىم نېرۋىمنى بوزار ؛
اوچىنچى دن . . . .»

- اوچىنچى سن اوزڭدە فالدىروب نوررسن دېب ،
اوطن آغاچى قوقسنىڭ سوزىن كېسب : منە مېن باشلىمەن
مېنىم تارىخىم ائدە بېك ياكنا . باشمىن اونكەن ھەر واقىدە بو
گون بولغان كېك اېسىمدە تورادر .

تاش كومر رخصت اېتتى :

- «باشلا اوطن آغاچى ، سېندىن سوڭ نوبت طورفقا
تېىر ، آندىن صوڭ مېن سويلەر مەن .»

اوطن آغاچىنىڭ تارىخى :

اوطن آغاچى اوزىنىڭ تارىخىن سويلەرگە كرشدى:
«بر وقت مېن اورماندە بېك عظمتلى ، بېك ھولى بر آغاچ
اېدىم» دېب باشلاغان اېدى :

- * منە ماقتانچاق . . . .» دېب تاش كومر آنڭ

سوزىن بولدىدى - «توقتالى ، مېنىم نوبتىم گنە كېلسن !»
اوطن آغاچى سوزىندە دولام اېتت :

- «سز صبر اېتت ، سويلەگەننى كوتىڭز . ايىي مېن

پادشاه اول، آنڭ آلدندا حتى طوب و ملتقلار، فلج و سو-
نگيلر سكوت ايتەرگه مجبور بولالار! حاصل تورمشدا
أديبات قدر مهم، آنڭ شېكلى كوچلى، اوتكر بر قوت
هيچ يوق، دېسەك آرتق بولماس.

منه شونڭ اوچون دە مدنى ملتەر آڭا بېك جدى
كوز بلەن قارىلار. آلازىڭ مىلى مکتبلەرنەدە اھميت بېرلپ
اوقيتلا نوزغان درسلەرنڭ بر نېچىسى، هيچ شېھەسز، اوز-
لر يىڭ مىلى اديباتلەرى بولادىر. آلاز مکتبلەرنەدە هر بر اوقو
ايبىرنىن اوزلەرنىڭ اديباتلەرنى آلداتتالار.
مکتبلەرنەدە اديبات درسلىرى اوچون كېرەك
بولغان اُسباب و فورالار مەكمل رەھوشدە حاضرلەنپ قو-
بىلادىر. تەلیم ساعتلەرى ناغى رياضيات و طبيعیات درسلىرى-
نىكىندەن آرتق بولماسا، كېم بولمىدىر. أمما اوكنچكە
قارشى، بىزنىڭ مىلى مکتبلەرنىڭ ابدائى سندنەن آلب
رشدى، اعدادى هم عالی سینە قدر، عموما هيچ بېرىندە
الى بو كونگە چېكىلى، آنا نلى و مىلى اديبات درسلىرىنە
اھميت بېرىلمەدى. هم بېرلورگەدە اويلانامادى، الى دە
كېرەكچە اويلانپ و اھميت بېرلپ چېتمىدىر.

مکتبلەرنىڭ مزىدە شاكر دلەرنڭ اختلال چىقارپ، وقتىسز
اوقودان توقالوغا مجبور بولولار يىڭ باش سېبى: مدرسە
لەرنىڭ مىلى اديباتنىڭ، شاكر دلەرگە جان آزغى بولاتور-
غان ادىبى درسلىرنىڭ بولماوى يا يىسە آڭا اھميت بېر-
لمەوى اېكەنلىگى دە همان اعتبارغا آلتمى تورادىر.

روس «دار الفنون» لەرنەگى، اوزلەرنە ملتىڭ بېك
نىق اميد باغلاپ تورغان، يەشلەرنىڭ دە «لسان و اديبات»
شعبەلەرنەدە اوقوچىلارى يوق حكمنەدە. منە بو حاللار
بارسىدا بىزنىڭ كوڭلىسز حاللارمىزدەن هم بىك زور كېمچىلكلەر
مىزدەن در. بولارنى تېز وقت اچىدە تولتۇرغا تېشىلمىز.

حاضر، الحمدلله، اديباتمىز مکتبلەرنىڭ قابوسىدا بولسا-
دا، اوفوتتا باشلارلق درجەگە كېلىدى اېندى. بوڭا قارشى
كېلوچىلەر بولسا دا، نېك مىلى روحدان نصیبى بولماغان
ياكى مىلى مکتبلەرگە استىخفاف كوزى بلەن كىنگە قارى تور-
غان اوستىدەن يورۇچى بىندەلەرگە بولور.
بوننان سوڭ، «معلم» ژورنالدا اديبات حقىدا
ناغى بر آرملا حظلار يازب اوتسەم كېرەك. بو يازغانلارم
شولارغا مقدمە بولسۇن.

عبدالرحمن سەدى.

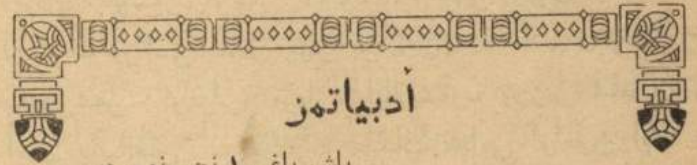
آغاچ اېدىم، زور بوك* (آغاچى اېدىم. مېن هر وقت
كول ياندىغىنە تورغانغە مېنىم بوتاقلامنى صودە كوزگىدەگى
بېك كورەلر اېدى، مېن هر ياز بورىلرمنى يېرە اېدىم.
خېر مېڭا اوزمىڭ ماتورلغىنى ايتب اوطررغە حاجىدە يوق،
چونكە مېنىم ماتورلغىنى هر كىم بلە، مېنى كورگەن بر كىشى
ماتورلغىمە اېسى كېتى قالمىدىر ايتدى. مېنى ماقتا-
غان كىشىلر پراستوى كىشىلر توڭل، آرالرنەدە شاعرلەردە
بار اېدى. بر شاعر ماتورلغىنى ماقتاب شاعرلار يازب،
آنى غزەتلەر باسب چىقاردى. مېنىم كېڭ، سالقن جېلەز كولە-
گەم آلە نە حەتلى مەشوق و مەشوقە كېلپ، اوزلەرنىڭ
موڭ وزارلارن توگە تورغان اورن اېدى؛ هم مېنىم قابقىدە
آلازنىڭ بىك كوب اسم شريفلىرى دە يازولى اېدى.

مېنىم باشمە اېكى قوزغن اوييا ياساغان، بوتاقلامدە
سانسز كوب چېچىقلر سېرىقچىلر كون كېچەرلەر، مېنىم اوستىم
اللەتعالى حضرتلەرنە نېچە ماڭ حەد و ثنا اېتەلر... اوزلەرنە
قوناچا بولو جەتتىن مېنى ماقتاب بترە آلەمىلر اېدى.»

تاش كومر اوطن آغاچنىڭ سوزن بولدى:
«بىك هېيت بولغان اېكەنسن بولۇندە، مع التاءىنى
اول ماتورلغىڭىز بو كوندە هيچ بر اثر قالماغان اېكەن.»
شول وقتدە قوقس سوزگە كىرىدى:

«أفندىلر! بولاي، سويلەيچىنىڭ سوزن بولدى
تورغان بولسەكىز مېن سويلەيدىن امتناع ايتەرگە مجبور
بولامىن. بىزگە بر برمىزنىڭ سوزن بولدىمى، كىيىن كىيىن
مەيگە تورساق اولى بولماسمى؟»

احمد

ادبياتمىز

باش يىغى ۱ نچى نومردە.

ادبيات، شونداى مەكمل بر شفاغانە اول: آندان، دواسز
قالغان هر تورلى آورولارنىڭ شفاى دواسن تاھماق مەكمن.
ادبيات، شونداى شفاقتى بر مر بېە اول: يىتمەلەرنىڭ، اوكسىز
ومسكىنلەرنىڭ كوز ياشلەرن سورتىد. آچ و يالانچاچلارنىڭ
ياردەمىنە يىتسەدر.

ادبيات، شونداى بر عظمت اېھسى بولغان، نفوذلى

* بوك - اسسى ياقلار دە اوسە تورغان، ايمەنگە اوخشاش
بر آغاچ.

ابتدائی مکتب لہرہ اوقتیلا تورغان

حساب میتوویقاسی

Метод арифметки

بو اسچوط نڭ چیتدن قاراغانده صنف اسچوطندن آیرماسی یوق. فقط بونڭ تویمه لر تزه طورغان چبقلری اوزونراق بولب، کهرهک بولغانده یکریمیدن آرتق تویمه اهرکنلهب یورورلک بولا هده رامقاسینڭ یوغاریداغی آغاچنده تبهر چبقلر اوطورتورغه اورنلر بولا. شونڭ اوچون لازم چبقلری، تویمه لری تورلی اولچه وده بولغان آغاچلری بولا. یوغاریداغی چبقلر، تویمه لر هم آغاچلر رقم لری اوقورغه اویره تکه نده، آنلرده درجه آیرمالرینی کورسا. تکانده کسر بلهن طانشدرغانده معلم نڭ اولوع یاردمچیلر. یدر، فقط معلم استفاده ایته بلسه.

شوپدسکی اسچوطی نڭ روسکی اسچوطدن یوغاریده کورسه تلگهن آیرماسی بولسه ده روسلر ایکسین برلا. شدر ب زور اوکفایلیق یاساغانلر. حاضرگی صنف اسچو. طلری هر ایکسینی جامعدرلر. کچکنه قول اسچوطی ۲۰-۳۰ تین، اما صنف اسچوطی ۷-۱۲ صوملر چاماسینه سانلادر.

Арифмет ящикъ - اوچنچی - حساب یاشچگی -
 بو یاشچک آغاچدن یاسالغان بولب، آنده مک دانه مکعب (شاقماق) Кубикъ بار. شونڭ یوز قدرسی آیرم-آیرم (بهر، اېکیشر، اوچر...) بولب، اېکنچی یوزی اونارلاب (آلارنڭ آراسی سزق بلهن بولنگهن). قالغانلری توطاش یکرمن شهر، اونزار، قرغار، اېلی شهر، یوزر شاقماق ایتب یاسالغان. بو یاشچک حساب معلمی اوچون اېڭ زور یاردهمچی در: توطاش بره رلهب، اونارلاب، یکرمی-شدرلهب... یوزرلهب سانارغه (Прямой счетъ) قه هم کبری گه سانارغه (Обратный счетъ) قه اویره تکه نده؛ سانلارنڭ درجه لرن هم اولدرجه لر آراسندهغی مناسبینی کورسه تکه نده (مثلا: اونلارده بولغان واحدنڭ برلرده بولغان واحدکه قاراغاندا اون مرتبه زور وبالعکس اېکنن کورسه تکه نده)؛ نرسه لرنڭ اوستن اولچی طورغان مربع (دورنکل (۱) اولچهلری بلهن تانشدرغانده، کولم (جته) اولچی طورغان کعب (شاقماق) اولچهلری (۲)

اسباب معاینه - (کورمه لی اسباب) Наглядныя (пособія) کوب وقت ده، خصوصا اسباب اوقتقاندہ، اوزون تقریرلر، مذاکره لر بلهن آکلاتوی پتن بولغان قاعده لرنی، حکملرنی کورمه لی اسباب واسطه سیله بېک یېڭل و بېک تېز آکلاتب بولا. بوندای اسبابنڭ هر تورلیسی بازارده بار: آوروپاده هم روسیه ده مکتبلرگه شوندای اسباب ییتشترب طوراً طورغان فاریقلر، زاؤودلر کون تون اشلیلر، میلیونلرجه فائده لر ایته لر. روس مکتبلری شهر اداره لرینڭ زېمستوالرنڭ اجتهادی سایه سنده، لازم بولغان اسباب معاینه نڭ کوبسینه مالکدرلر. بزنگ مکتبلر مزده تلسه لر (خاقمز محلی اداره لرنڭ مکتبلرگه بیرله طورغان اعاننی آلو-آلماو طوغریسنده قچقرشماسلر) شهر اداره لرینڭ زېمستوالرنڭ بو یولده بولغان یومارد-لقارندن استفاده ایته آلورلر دېب بلهم. زېمستوا اعتقاد-لرنده هر وقت اسباب معاینه نڭ تورلیسی بولب طورادر؛ بهالری آرتق قویلمیدر. اسباب معاینه نڭ نوعی بیک کوب؛ بارسینی قسقه چغه یازغانده ده ایکی - اوچ جلد کتاب یازارغه کیرهک؛ شونڭ اوچون مین بو اورنده ابتدائی مکتبلرده استعمالی یک فائده لی بولغانلرنغند ایسکه توشرب کیتهم.

جمله دی بری: سودا گرلر قولنده استعمال فیلونه طورغان قول اسچوطیدر. بوکواروسکی تارغاوی اسچوطی (Русскіе торговые счеты) دېب ایته لر. بو اسچوط بالانڭ مکتبه کرگان کوندہ قولینه بیراورگه تیوش. بالالر شونڭ بلهن دنیا ده آدیم ساین لازم بولغان اېسه ب-حسابکه، اسچوط صوغارغه برده مشقتسز گنه اویره نلر. بو نوع اسچوطنڭ زورسن اوطرمالیسن صنف بولمه سنده بالارغه فارشی قویالر؛ بونی صنف اسچوطی (Класные счеты) دېب ایته لر. سانلارنڭ برلردن، اونلردن یاسا-لوینی، درجه لر آراسندهغی مناسبینی کورسه تکه نده، جمع و طرح عمللرینی اویره تکه نده بو اسچوط معلم افندیگه نظیرسن یاردهمچیدر.

اېکنچی - شویدسکی اسچوط (Шведске счеты)

1) Кубикъ, мѣра 2) Квадратъ, мѣра

بولغانلقدن آغاچ ئاقتا كېك، صنف ده كوپ اورن اشغال ايتب نورميدر؛ باز و اوچون ياغملی، يوشاق. آكنا ياز-غانده بور واتلمی، توزانی ایدهن گه قوبلميدر. مکتب لار-گه آغاچ ئاقتا اورنپنه اينوايوم آلورغه مصلحت كوره مز. نورعلی ناديف.

مطبوعات

« قرق مثال »

(ايكنچى باسارى ناسبتى بلان.)

قازاق نك ضيالى اديب وشاعر (آفن) لارندان أحمد افه ندى بايتورسن بالاسى نك « قرق مثال » آنلى كتابى نك ايكنچى مرتبه باسامسى چقب تارالابشلادى. « قرق مثال », فريلوف اكيهت لهرندهن فرغى نك اولهك (شعر) بلان ترجمه سندن عبارت. أحمد افه ندى بو اكيهت لهرنى قازاق خلقى نك تورمشينا، عرف وعادتينه، منهنز بنه جاناشا تورغان لارندان ناكداب (انتخاب ايتب) ترجمه فلغان. مثلا: قازاق خلقى آراسينا اتفاق سزلق-آلالق كره باشلاغان. شوگنا « قارشى آق نو », « چورتان فسقچ » اكيهتنى آلنغان. بو اكيهت-دهن حصه چقارب أحمد افه ندى بولاي يازادر:

« جگت لهر موننان عبرت آماي بولماس:

اولى برك كبرهك بولساق چولداس.

ركنك آيتقانكا برك كونهى

اشلرگه اتفاق سز اشك اوگماس. »

اش وهمت نورسندا « چيچق بلان كوگرچن » هم « اوزهن بلان قاراصو » اكيهتلهرى آلنغان. اوزهن-تنماي آغب، خلقى فا كوپ فائده بېره تورغان صو. قارا صو-آقماي فائده سزگه ساسب يانا تورغان صو. بو اكيهت نك خصه سندا أحمد افه ندى نك مناو سوزلهرى بار:

« مثالى لولنكهن اوزهن تنماي آقنان -

« خلق لار - محنت چيگب راحت تاپقان;

« جيتشب علم - هنهر بار چاسينا

« تولب تور خاناسنا قونغان باقدان (بخت دهن).

بلن تانشدرغانده، كسر عادى هم كسر اعشارى اويره-تكهنده مقصوده ابرشو اوچون بو حساب ياشچكى نك بېك زور فائده سى بار. حساب ياشچكى نك حقى بارى 2-5 صوملر چاماسنده بولادر.

دورتنچى - بوغاريده ايتلرگهن حساب اسبابلرن قولده بولندروغه ممكن بولماغانده تورلى تويمه لار، شريپى لار كورمه لى اسباب اورنپنه طورورغه ممكن. آلارنى او-نارلاب، يوزهراب، ... مگهراب به يله ب، درس وقتنده معلم شولارنى قوللانوبلن درسنى اوگاي توشندرب مقصود-ينه تيز ابرشه آلادر.

بېشنچى - تورلى اولچه و فورالارى : آرشپن، ساژپن، فوط، مېتر (тримъры)، اولچه وچ (ميزان) - (вѣсъ)، صييق (مائعات)، اولق حبوبات اولچه ولرى نك اورنه كلرن مكنبده بولندرب، اورنپنه قاراب شولارنى قوللانو شېه سز بېك زور فائده لى اش.

التهنچى - ديوارى ضرب جدولى. مونك حقى 10 تېپن. جېدنچى - شوحر - ترونسقى نك شفاهى تهرينات اوچون ياساغان حساب جدولى. بو جدولنى ديوارغه آسب قويارغه تېپش. مونك بلن شفاهى تهرينات ياسا-غانده جدولدن لار رقمى كورسەتب، مثلا 5 نى كورسەتب بالالردن اوفوتا، صوگره ايكنچى بر رقمى كورسەتب، مثلا 15 نى، اوقتاده « قوشكز، آلب تاشلا كز، قابات آلگز، بولگز » ديب كنه ايتدر. بالالر قوشقان عملنى بېك تيز شفاها قلوب بېره در.

سيكزنچى - قارا ئاقتا - صنف ئاقتاس. صنف ئاقتاسى حساب درس لرينه گنه مخصوص بولماسده، حساب اوقتاقانك بېك زور فائده سى تېدر. الك صنف ئاقتاسن آغاچدن ياساتب، 10-15 صوملارغه توشره لار ايدى. آنك اوستينه ايكى - اوچ يلقه بر مرتبه بويارغه لازم بولا. موندن باشقا طغى ارگابىسز ياغيدا بار: آغاچ طاقتا قانى بولغانغه بور ياخشى نوشمه گه نلكدن بازو وقتند بالا بېك ساسب يازارغه مجبور بولادر، بو ايسه برده يارامى تورغان اش؛ بور ئاقتاغه ياشماغانلقدن اوچب بتب، مکتب اچى هر وقت بور نوزانى هم وانتقارلى بلن طولى بولادر. حاضر اېندى ئاقتا اورنپنا، ريزينكه دن ياسالغان ليناليوم (линолеум) دېگهن نرسەنى استعمال ايتهلر. اوچ صوملق ليناليوم 10-15 صوملق آغاچ ئاقتا اورنپنه تورادر. ليناليومنى استيناغه قاد افلاب قويوممكن

« بېگزه يېمن قارا صونى قازاق ساغان
 « نالپنماي طلب اويلاپ قاراب جانتقان.
 « بارادى قاتار چورت نىڭ بارى اوزب ،
 « الكهرى جلعپىماي سن يالغز آنلام.

« اويانپ جان - جاغكا سال كوزىڭنى.
 « توبگه جيتمهى قالماسن غم سز جانتقان.
 « اونكزب وقتىڭنى - اوكنهرسن -
 « بلادان، باشقا كېلەر، بورن سافلان.

« قازاغم سال فلاغكا نىقلمه،
 « توشنب آيتقان دوسلىق عقلمما؛
 « سوز اېمەس اېرىككە نده اېرىمىك اېتكەن،
 « آيتان جانم آچب جاقنما؛ -

« قوزغالماي سول كويىكده جانا بېرسەڭ
 « بولارسن قارا سوداي آخىر ندا.»

موندان صولك عقل، نېمىنى اشلەتو هم اونكرلەر
 نېشالگى. تورسندا أحمد افەندى «مايمل»، «مايمل بلەن
 كوزلدرىك» «چال بلەن جومشكەر»، «آينا بلەن مايمل»،
 «كشى بلەن آرسلان»، «كشى بلەن آيو»، «سارى چېچى»،
 «اولەش» اكيەتلەرن آلمان. «كشى بلەن آرسلان» اكيەتى -
 نىڭ سوڭىدىن شاعر نىڭ مناو سوزلەرى بار:

« بول يازغان بوز بالاغا بىر وصيت؛
 « ھنەرسىز قارا كوچدە چوق غاضيت.
 « اويلاماي كوچكە سېنىب ايتكەن اشنىڭ
 « ضررى ھر وقتدا باشقا تېدە(ى).

« دېمە يېمن كوچ كېرەك سىز آدم زانقا؛
 « ھنەر، اوى اوناندا آرتق مال مېن باققا
 « ھنەرنىڭ چوقلىغىدىن آزب چورەز -
 « ناغز بول آرسلانداي بولماساقتا ،

« بول كوندە كوچدەن اوينى بورن چومشا؛
 « قارا كوچ بەيگى آلماي چور اوسى چاقتا
 « ھەل اېت زاماننىڭ نىڭ اگقايما -
 « بەيگى سىز قور اولاغب بوشقا چاپما .

« آفلدان كوچكىنى آرتق كورب چورسەڭ
 « جادىكا بول كېگەشنى اوغب ساقنا .

« كشى بلەن آيو» اكيەتى نىڭ حصەسىدا ؛
 « چىگتەر ساققانكز نادان دوسدان؛

« دوسكىنان نادان بولسا آرتق دوشمان .
 « بېلگىلى جاودان كشى كوتنەدى، -
 « تېدەدى دوسنىڭ اوغى غافلىستان»
 دېگەن سوزلەر بار .

قازاق نىڭ اوز آراسىندا ھم باشىنا كېلىگەن بېك كوب
 جېر ھم ظلملار بار . شولارغا مثال اېتپ آقن «قارغا بلەن
 تولكى»، «فاسقر بلەن قوزى»، «قايىردى تولكى»، (۱)
 «آكلارغا كېلىگەن اندەت»، «آلا قويلار»، «قارا چېكەن
 بلەن قوى» اكيەتلەرن تىرجمە ايتكەن .

موندان باشقا: ياردەملەشو ، كچىلك ، كونچىلك ،
 نكېر ، ماقتانچىلىق ، وفاسزلىق ، ساناسزلىق ، يالغان دوس ،
 غافللىك ، قارىنداشلىق ، موڭلىق ، بىندەچىلك ، سارانلىق ،
 اتلك ، كىران نىعمەت ، ھەمل وجزا ، بوزقلىق ، بىخت ، قىناعت -
 چىلك ، تورسندا بىرەر ايكىشەر اكيەت بار .

علم و معارف دىياسىندا ، مەدنىت عصرىندا غەلات
 چېكەنەن بوركەنپ يانتقان چورت ، بىلمىلى ، ھنەرلى خلقى
 آراسىندا آياق آستىدا قالم ، ناپتالم ، اېزىلم بىتەرگە
 مەھكوم . بورىنى اويقاتىپ كوزن آچىپ ، شول فلاكت دەن
 قوتقاروغا ، آياققا باستىرپ ، جونغە سالب جېبەر وگە نر -
 شوچى طلبكار يەشلەرى مونىڭ چاراسىنە كىرىش ، جاني
 آچىغانلىقدان ، يورتنىڭ اوزەگىنە اوتتو اوچون ھر تورلىقانى -
 و آچى سوزلەر بلەن خطاب قىلپ يورگەندە ، غەلت اويقى -
 سى بلەن اېسن جىبا آلماي يورگەن خلق : سېن قانى آيتە -
 سن ، سېنىڭ نىڭ آچى دېپ تىگى يەشلەرنى ياندىن قوا ،
 خورلاي واپىڭ سوڭىدا توتقنغا سالادر .

ھەر خىلدا ، ھەر زاماندا اوچراي تورغان شول حالگە
 مثال اېتپ شاعر أحمد افەندى « فرق مثال » نىڭ خا -
 تەھسى اورنىنا فرغىچى مثالغا «مالچى بلەن ماسا» اكيەتن
 آلمان . ماسا - اوزن بورىلى چىركەي (комарь) . بو
 اكيەت دە : قىردا يوقلاب يانتقان بىر مالچىنى قارا جلان
 (دشمان) كېلىپ چاغارغا تورغاندا بىر ماسا كېلىپ چاغىپ ،
 مالچىنى اويانتقانغى ، مالچى آچولانپ ؛ اوزىنە ياغشىلىق
 اېتىكەن ماسانى اوتىرگەلىگى سويلەنەدر .

بو اكيەتنىڭ آياغىدا احمد افەندى سوزن بولاي
 نىماملاندىر :

«مئالى قازاق مالچى اويقتاب جانتقان ؛
 جلاننى - «بلا» دېلىك اكدب باققان .

بلانك تورن كورگەن مېن سارى ماسا -
 خلقى - اويانسىن دېب - سوز بېن چاققان.

*

اويلايەن اوشى سوزدە جېتەدى دېب؛
 قانتى ايتسەم سوزم بانى كېتەدى دېب.
 اويقىسى آچماغان جورىت اوزمنى -
 قورقمان سارى ماساداي اېتەدى دېب»

**

چېت نلدەن ترجمە اېتلىگەن سوزلەرنى بر نېچە
 درجەگە بولەرگە بولادر: برنچى - سوزگە سوز، چەلەگە
 چەلە ترجمە اېتو. موندای ترجمەدە معنا، روح بوتولەي
 بوغالب بتەدر. اېكنچى - يالغز مفھومن ترجمە اېتو. موندای
 تلمىچ اوز قوشەندە بولغان سوزلەر بلەن اوزندەن معنا
 كېگزەدر. بونورلى ترجمەدەن اوقوچىغا مقصودنى آكتارغا
 بولسادا لىنت ونشاط تابلمايدىر. اوچنچى درجەدەگى
 ترجمەدە تلمىچ آناودان معناغنا آلادا شول معناغا سوز -
 لەرنى، تعبیرلەرنى، طرقتا افادەنى خلقدان، ياكى ادبيات -
 دان آلب كېگزەدر. بولای بولغاندا كىتاب ترجمەلىكەن
 چىقب، تمام صوتى (آرگىنالىنى) بولب اورلەدر. شولای
 بولغاندا كىتابنىڭ روحيدا ساقلانار.

« فرق مثال » نى شول اوچنچى درجەدەگى ترجمە -
 دەن سانارغا يارايدىر، توركى تلىگە آودارلغان ترجمەلەر
 نە قدر آز بولسا روحلى، لىنتلى، نشاطلى ترجمەنىڭ
 برنچىسى شېبەسىز « فرق مثال » در. (*)

احمد افەندى « فرق مثال » نى ترجمە ايتكەندە سوز
 لەرنى، تعبیرلەرنى وطرق افادەنى قوللانغان وقتدا قىلوف -
 نقىنە توقتالپ تورماغان. خلقدان، قازاقنىڭ شيوەسىندەن
 آغان. مثلاً: « قاسقر بلەن ترنا » آكېتەندە بورىنىڭ ناما -
 غىنا سويەك قادلغان سوك سوزلار تاشلار اوچون
 ترناغا بولای يالغان:

« چراغم، دانيادا اونتماسمن
 « فوتقارساڭ مېنى حاضر اوشى دېرتەن.

« تانشب سېنىڭ مەن دوس بولماققا

« چورچى اېم كېز كېلىگەي دېب تەلب كوبدەن .

« بلوچى اېم آكەگنى دە ترناسېنىڭ

« دنيادا كم بار اېدى اونان اوتكەن؟:

« ازلدەن اولقىلىق يوق نىسلىڭدە -

« « فرق مثال » نىڭ بايغ بولۇشىنىڭ سېبى - شيوەسى قازاقچا
 ايكەندە اونتماسقا كېرەك .

« كوز سالب قاراب تورسام آرغى توبندەن .

« بالاسى آتابىنىڭ سېن بر اصل -

« سرتكئان جورمىز الى زور اوموت بېن .

« بلە آلماي نە قىلارن ساسقالاقتاب

« آلدۇدا آغاڭ اوتر اېسى كېتكەن

« ترناجان نە قىلساڭدا اېندى اوزىڭ بل -

« آيدىننىڭ سارقىنى اېنىڭ جورنقا جېتكەن .

شول سوزلەردە تلمىچ ترنالى قازاقچا تعبیرلەر بلەن
 قازاقچاماقىتاي در. موندای ماقناوسوزلەرى طبعى قىلوف
 باباينقتا يوق. مثلاً: « مېنى فوتقارساڭ دنيادا اونتماسمن »
 دېوى « نە ايكسەك - شونى اوررسن » دېگەن مفاىزغا بنا
 اېتلىگەن. آتابى كورگەن كىشى توركلەرنىڭ عادىتى بوينچا
 حرمىلى بولادر. شونىڭ اوچون « آكەگنى دە بلوچى اېدم »
 دېيىلگەن. كىشىنى اصلى هم آناسى بلەن ماقناو توركلەرگە
 مخصوص عادىتى. اوموت اېتلىگەنچە، اويلانغانچا بولماو
 توركلەرنىڭ عادىتىچە اولكەن نامس، آدمچىلىك اېمەس. شونىڭ
 اوچون « سېنىڭ توبىڭ اصىل، سېندىن زور اوموتلىمز،
 سېن آيدىننىڭ سارقىنىسن » دېيىلگەن. بو سوزلەر، بو
 تعبیرلەر مىللى روحقا، نامسقا، مىلى عرف و عادىتكە بنا اېتلىب
 سويلەنگەن. شونىڭ اوچون ترجمە آرگىنالىنى درجەدە چىققان.
 توركى نلدەگى تلمىچ، حشوملىچ، افتباس، تعريض
 تىمىن كېك صنعت ادبىيەلەر احمد افەندىنىڭ اولارنى كېرەك
 اورندا قوللانوى بلەن « فرق مثال » داغى سوزلەر قىلوف
 (басня) لارىنا قاراغاندا قات قات تەملى، اوقب يالققىسىز
 بولب چىققان .

« فرق مثال » حقدى بىزنىڭ سويلەي آغانمىز اوشى

قدر بولدى، موندان آرتقىن سويلەرگە عالمجان افەندى،

جمال الدين افەندى كېك اوستا تىقىچىلارغا قالدرب،

اوشىنىڭ بلەن سوزنى بىرەمەن .

كىتاب اورنبورغدا « قازاق » گەزىتەسىنىڭ باشقارما -

سندا ساتلادر . حقى ۳۰ تىن . تورك اوغلو .

ماقاللار:

(1) ماقالسىز سوز - ساقالسىز ايهك شېكالى .

يعنى: ماقال بلەن ناء كېد فلنماغان سوزده قوۋت آز بولب، كشى گە تائىرى كېم ، باشقانك سوزينه غلبهسى يوق دېمەككەر . موندأ، ساقالسىز ايهككەن مراد آياللار (فانن-قز) ايهكى بولب، آندان مراد كوچسزلك وضعيف-لكدر . ساقاللى بولو ابرلككە دلالت اېتە تورغان حالت . ابراك اېسە كوچ وقوۋت دېمەككەر . ماقالسىز سوزده قوۋت يعنى تائىر كېملىكنى بلدرو اوچون ساقالسزلىق استعا-ره گە آلتغان . موندأ استعاره گە «استعاره مكنيه» دېلەر .

(2) ابر قازناسى - اېسكى سوز .

يعنى: بورونقى دان قالغان اېسكى سوز ابر اوچون بر قازنا حكمنده . كشى قازنانى تابارغا نېچك ترشسا، اېسكى سوزنى تابارغادا شولأى ترشغا كېرەك، نابلقان قازنا نېچك قدرلى بولسا، اېسكى سوزده شولأى قدرلى بولورغا كېرەك اېسكى سوزنىك قازنا بولوينا مثال كېلتر و كېرەك بولاس موزك اوچون يا كى تاريخچى مز احمد زكى وليدى چنا - بلارن آلورغا ياريدر . اول اېسكى سوزنى ازله گەن ، تاپقان . آنك تاپقان سوزلارى اوزى اوچون هم عەومى خلقمز اوچون، ميلليونلار تورا تورغان قازناداندا آرتق اېندى . منە شونداى اورندا «ابر قازناسى - اېسكى سوز» دېلەر .

(3) تل يەشەسە - اېلدە يەشىيدر .

بو ماقالنىك معناسى هر كم آكنارلق - آنق . لىكن موندأ بلاغت جھتندن بعض بر سرلەر بار: بلاغت قاعدەلەرى بوينچا، ماقالدا قصر يعنى خاصلاو بار؛ اېلنىك يەشەوى تلنىك يەشەوينە خاصلانادر . مونى «قصر موصوف على الصفت» دېلەر . يەنەدە: بوماقال قضيه شرطيە بولب وقوعى شېكلى بولغان اورنلارادا كېلەر . شولأى بولغاچ بوماقالنىك معناسى بولأى بولادر: «تل يەشەسە گنە - اېل يەشىيدر؛ تل يەشەمەسە - اېلنىك يەشەوى شېكلى . موندأ اېندى آرتق قوشاسى سوز يوق؛ تېك مناونى -

غنا اېتەمز: بر تلنىك سلامت يەشەوى اوچون آنك باى، مول، بوتون وتولق بولوى كېرەك .

(4) هنر آلدى - قزل تل .

دنيادە نېندەى گنە عجايب صنعت كورمە، نېندەى گنە كشى واخترادات اېشتمە، نېندەى گنە اولوغ واقعه وحادثە - لەرگە اوچراما شول وقتدا «هنر آلدى - قزل تل» دېگەن ماقال اېسكە توشمەى قالميدر . چونكى: بولارنىك همەسى، همەسى بر كېسەك قزل تل آرفاسندا بولغان بولادر .

باق: سوددا آدواقانلار اوامگە حكم اېتلەگەن، ميلليونلار بېرب فونلا آلمانا كشىلەرنى فوتقازب، آپ آق اېتب تازارتب چقارالار . بو ، بر كېسەك قزل تل آرفاسندا . موندان آرتق هنر بارمى؟

باق نارىخقا: دنيادە نە قدر آماشنولار، نە قدر اوزگەرشلەر بولغان، شولارنىك همەسن بولدرغان، تودرغان - قزل تل . دنيانىك نە قدر زور كشىلەرى تل آرفاسندا زورلققا اېرشب، مكلەرچە، ميلليونلارچا خلقنى برسوزلەرى بلەن حرکت اېتدەرگەن . شوندان آرتق هنر بارمى؟

(5) تاياق - اېتدەن اوتەر، سوز - سويەككەن اوتەر .

يعنى: كشىنى تاياق بلەن اورسالك يالغز اېتى آورادا قويا، آندان باشقا يوق . اما سوز بلەن ارەنجتسەك اول سويەككەن اوتب جانينا بارب تيهەر، دېگن سوز . سويل كدەن اوتو - جانغا تيو معناسندە . كشى گە تل بلەن تيونك تائىرى آور دېگەن اورندا بو ماقال سويلەر .

(6) قول جاراسى اوڭالر، تل جاراسى - اوڭالماس .

اوڭالو - توزولو - التيام معناسندە . بودا 5 نچى ماقال شېكلى، تل بلەن جراحتل ونىك تائىرى آور دېگەن اورندا سويلەر . «ماقالچى»

گەزېتە ژورناللاردان:

مكتب ژورنالىنىك 8 نچى سانندا نجيب دوماوى أفەندى «حرفلر واملامز» آتلى بر مقال يازب حرفلەرمزنىك جېتئشسزلىگىندەن، املامزنىك توزكسرلىگىندەن زارلانادر . يازو هم املامزنى معروف بولغا سالر اوچون «وقت» بلەن

ندى اپك الك « معلم اول » چقارب يورگه نده - الفبا چقارب فيلانا - دېب قرن كوز بلهن فاراديلار. « يولوز » گهز بتهسى چقا باشلاغاچ، بورنقى « پرمماچ، بلباى، باسكاي » سوزلهرى « يولوز » املاسى بويىنچا « بهره مهچ، بهله بهى، بهله كهى » صورتندا يازلا باشلادى، مونك آرتندان ضمهلى واولار چقدى. بولار باريدا فيلانو، آرگينالانو ايدى. خلق نك كوي موندن كولى، پهره مهچ « ها » سى - « يولوز » املاسى دېب مسقل اپتىلهر. لىكن زمان كهلىدى: پهره-مهچ هاسى بېك گوزهل صورتده نغمم اپتىدى .

« معلم » نكدا « اېشتلىگه نچه يازو » دان باشقا آرگينالى يوق. « اېشتلىگه نچه يازو » دا « يولوز » طرفندان چقارلقان يول؛ گهر چه كۆب وقتدا اوزى اول يول بلهن يورمه سده .

اولىگىلى سوزلهر

بر رسام (خودورنيك) اوزينك چيكسز مهارتى بلهن بر كشى صورتى (پورتربت) ياساب، بېك موفقيتلى چققان. بو صورتنى كوب خلق يورى تورغان يول اوستينه قويغان. بو صورت نك نفيسلىگينه هر بر اوتكهن - بارغان حيران قالب، ساعتلهر چه توقتاب تاماشا قلب توروچيلار بولغان. بر كون اورامدان بر اپتكچى (ساپورنيك) اوتب بارسا باياغى صورتكه كوزى توشب، ياقن كېلب قاراب تورغان. صورتنى ياساوچى رسامدا شوندا نوغرى كېلىگهن. رسمده گى كشى نك اپتكى نك بر چهرنده كېمچىلىگى بولب، هر نېچك بولسادا اپتكچى نك كوگلىنه اوخشاب بتمه گهن. شول كېلىشمه گهن چهرنى رسامغا كورسه نسه اولدا اعترافى فلغان. رسام نك اعترافندان جسارت آلب، اپتكچى تاغى كېلىشمه گهن چهرلهرى بوقمى اېكهن دېب يوغار براق قارارغا كر شكهن. شوندا رسام ايتكهن: *выше сопогъ*: *не лъжьте* دېگهن. يعنى - سز اپتىدى ايتكدهن يوغارى اورليه كز - دېگهن سوز. (اوزى نوشنه گهن بابدان سوز سويله گهن كشىلهر حقندا روسلار آراسندا شول سوز ضرب مثل حكمنده يوريدىر.)

..... ؟ ؟

« يولوز » گهز بتهلهرى نك املاسن اساس ايتب آلورغا اونديدر. نجيپ افه ندى نك فكر نچه: بو اېكى گهز بته نك املاسى بر ازگه توشكهن و « عمومىل شكهن » اېهش . حالبوكى، بو اېكى گهز بتهنى ياناشا كېتر ب قويغاندا اېكى-سى نك آراسندا بېك زور آيرما كوره مز. مثلا: « وقت » دا (غزته، بولوى، طوطولغان. آچققان، آچولغان، نغوتدى، سينتاير، اوكتاير، نويابر، تيوش، تين ايتو، بالقان، قافقاز، كرسه، طروشالار، آنلر، آوغوست، اوقاز، بلباى، ريغا، مسكو) صورتندا يازلا توزغان سوزلهر « يولوز » گهز بته سنده (گهز بته بولووى، طوتولغان، آچققان، آچلغان، نغتىدى، سينته بر، اوكته بر، نويه بر، تېيش، تير، ئه يتو، بالسان، كافكاز، ندرسه، طرشالار، آلار. آوغوست، اوказ، بهله بهى، ريگا، مهسكهو) صورتندا يازلادر. شونداى، آراسندا بېك زور آيرماسى بار سوزلهر بو اېكى گهز بته ده بېك يش اوچريدر. شول گهز بتهلهر نك املالارن اساس ايتكهنده ده همان تورلېچه يازودان قونلماغان بولامز. مثلا: صرفى فاعدهسى يازوچى بر كشى، آچپاقى مصدرندان مجهول صيغهسى ايتب « وقت » چا-آچولغان- يازارمى؟ آلله « يولوز » چا- آچلغان- يازارمى؟ اگه ده بولاي يازسادا، نكيلى يازسادا يارى دېسه كز، هر سوزنى شولاي نورلېچه يازارغا ياراسن، آلاى بولغاچ املانك نوزكسزلىگندهن شكابت ايتهرگه اورن يوق . روسلار بو كونگى املا فاعدهلهرن وضع فلغاندا گهز بته وژورناللارن حتى لومونوسفى، پوشكين كېك بورنقى محررلهرينك يازوندا اساس ايتب توتماغانلار، بهلكى سوزده گى آوازلا نك اېشتلويينه، روس تلى نك فونېتيكاسينا قاراب وضع فلغانلار .

بزده توركى تل اوچون املا فاعدهلهرى وضع فلساق سوزلهر مز نك آوازنا، تلمز نك اشتقاقاتينا بنا قلب وضع فلرغا تېيشليمز. علم اشتقاقى، صرفى، نحوى، بلاغتى بولغان بر تل اوچون املا فاعدهلهرن گهز بته بېتلرندنه ازلاو حقيقتا اول تلى خورلاو بولادر . تل اوزى بار اېكهن - قاعده سیده اوزندهن آلنرغا تېيش .

معتبر « يولوز » گهز بتهسى 20 نچى اوكته برده چققان نومرنده « معلم » ژورنالى نك برنچى نومرى چققان خېرنى يازغان سولك، تل توغرسنده بز نك فيلانومزغا تحسبن كو-زى بلهن قارى ألماغانلغن بلدرگهن. اولدا جلى سوز . لىكن « يولوز » گهز بتهسى اونتماسقا تېيش: هادى افه .

عبرتلى سوزلر:

آدملرگه مرحمت طيفوسن طودرماغان علمگه، سجده ايتەسى كىلمەى .

«سعادت نەدن عبارت؟» دىب سوراسلار مېن:
«مطالعه ايتەرلك كىتابلارغە مالك بولودن عبارت»
دىب جواب بېرر ايدم.
دنيا يوزندە، آدم بالاسى ايچون، كىتابلار اشقافن
اچينە آلمان بولمەدە، يازو اۋستەلى يانندا اوطرو قىر
سعادت متصورمى !

مطالعه هوسلى ايكانن بلىگان بىر كشىنى بىرنچى
كوروومدە، بختلى لىگن تىرىك ايتىب، قولن صقماقچى بولام.
بىر اوستەل يانندە اوطرغانىڭ حالده بتون دنيا
اۋلە نشن بىلپ طورو، آدملرنىڭ شادلىق وحسرتلرىنە قوشلو
قدرسعادت بارمى؟

اداره دن :

♦♦ 1 - نچى نومردە 16 نچى بېتدە « معلملەرگه » دېگەن
شعر بدرالدين آفەندى كىلاچى نكى ابدى . امضاسى
باسلماى فالغان .

♦♦ بىرنچى تابشماقنى اېڭ آلدان چېشب يېھروچى آفتو-
بەدە ذوالقرنين عبىدالله اوغلى، اېكنچى تابشماقنى عملياتى
بىلەن چېشوجى اوفادا زھره خانم غفورىه . اداره طرفندن
وعدە قىلغان ياخشى كىتاب شول ايكەوينە يېھردى .

توزەتو:

♦♦ بىرنچى نومردە 16 نچى بېتدە روسچە (бѣгъ, скачка)
سوزلەرى «آت جوگرتب اوزشترو اشى» دېگەن سوزدەن
سوك كېرەك ابدى . «آت چاپشترا تورغان اورن» دېگەن
سوزنىڭ سوڭندا باسلوى ياڭلىش .

♦♦ 13 نچى بېتدە 10 نچى بولدا «جور فائەسى بار»
اورنىنا «زور فائەسى بار» دېب اوقرغا تېيش .

باستروچى ھم باشقاروچى : حسن على .

Редакторъ-Издатель: Хасакъ Ялевъ.

جومباق لار :

I

كېڭ بىر باپاندا، زور بول اوستندان بىيك ناونىڭ
آستندان بلاق چىب، مولدوب تواب، شلدراب آغىباتا
اېكەن . بلاقنىڭ تېرەسىنە اوسكەن آغاچلارنىڭ باپراقلارى
جايقالب، شولارنىڭ كولهگەسىندە بلاق كېبەمەى، قورىمەى
راحت تورا اېكەن .

چلدەنىڭ اسسى كونندە اوچ بولاچى ناڭدايى
قانب، قانى قاچىب، چولمەب شول بلاق يانينا كېلب توقتاغان .
بولار بلاقنىڭ سالقن صوندان اچىب مەبىرى قانغان
سوك، بلاقنى چالغالاى يوغارى تابان يورسە يازولى بىر
لوھە كورگەن . ياقىراق بارب قاراسە، اوھەدە: «اى چولاچى!
بولساڭ بلاق شېكالى بول» دېگەن سوز يازلغان اېكەن .
بىلرگە كېرەك: كشى بلاقنىڭ نەسىنە اوخشاسن .
بوجومباقنىڭ جوابى « معلم » دە باسلاچاق . شعر بىلەن
بازلسا بېگىرەك ياخشى .

II

شونداى سوزلەر تابىز، اېكى ياقدان اوقىغاندا
شول - اوق سوز بولسەن .

تابشماق لار :

III

تېھر باى بېكتېمەردەن يەشن سوراغان . بېكتېمەر
يەشن بىلدرىگە ياراتماغانلىقدان بولاي جواب بېرگەن:
«مېن، سېنىڭ يەشكەدە وقتدە بولغان سېنىڭ يەشكەن اېكى
اولش آرتق - مېنىم يەشم» دېگەن . بولارنىڭ اېكىسىنىڭ
يەشى: 6 بولسە، ھىر بىرى نېچەشەر يەشەدە؟

IV

ساعتنىڭ سىفر بلانى ابدەنگە نوشب دورتكە يارلغان .
تصادفى اولاراق ھىر كېسەگندەگى رقملا 20 شەرەدەن
چىقان . بىلەرگە كېرەك: سىفر بلات نېچك يارلغان؟
(رقملا رىچە اېكەنن اونتماسقا كېرەك)

«معلم»، ژورنالینا مشتری یازلورغا ممکن:

چېلەبیدە: ابراهیم علییف دە، شا کر سلیمف دە، مسلمان قرائتخاھەسئەدە. قزئجاردا: آرسلان علی نور علییف دە، اوفادا: «چوایان» ھەم کریمف - حسینف کتاب ماغازینلارنەدا. استەرلی تاماقدە: امام مبارک شاه الحنفی حضرتەدە. ایسکی قوتلومبەت دە (بوغرسلان اویەزئدە): اوچیتل آشیرف دە. ترویسکی دا: «خەمەت» ھەم ابراهیمف کتاب ماغاز-ینلارنەدا، یقاتیرینبورغدا: ھادی طاهر ف دە، آلماتی دا: معلم عبدالرحمن سعیدی دە، عبدالولییف لەر ماغازیننەدا کمال الدین عبیدینف دە. تاشکېنت دا: ح. فیضی قاری دە، کیر-کی دە: ص. داوولیچارف دە، آسترخاندا: قیوم قولاتقی دا. یقاتیرینسلوادا: معلم بیکاشف دە، آسساکی دە: احمد فرید اوتەگەنف دە، کاسیم دە: معلم حسن بولاتف دە، امام فستاح بشیرف دە، کاسیم اویەزی قولچوق اولندا: شا کر بایمېکف دە، مەسکەودە امام عبداللە شمس الدینف دە، ابراهیم قارامیشف دە، آجی دە: امام شریف سفارف دە، امام تاج الدین سفارف دە، خارکوف دە: آخوند اوزبکوف دە، آدیسە: آخوند ص. سفارف دە، ازوپرفی غالو-سکی دە (چېلەبی اویەزی): اشرفجان احمدجانف دە، تلەومبەت دە: سفیر علی ایدلایف دە، ترویسکی دە: معلم صلاح الدین عزیزف دە، اورسکی دە: مظفر اورایف دا، ژولسکی. اویەزی منصور اولندا: مصباح فخرالدینف دا. احمدلی اولندا: امام م. عبدالولین دە، وارشاودا: امام صبغت اللە احمدف دە. راستوف دە: محمد حکیم دیویشف دە. قازالی دا: علی موسین دە. پیتربورغدا: حکیم تقانایف دا. تاشکېنت دە: شا کر ایشمبایف دە بلاغوی دا: عبدالعزیز تاتوف دە.

اورنبورغدا: حسین حسینف، «بەك»، بوتیا کریمف ماغازینلارنەدا، ع موسین دە، (عثمان دیولیکامف مسافر خانەسئەدە)

«آق یول»

سو یوکلی بالالرینە ملی تربیە بیورورگە تلەگان آنا-آنالر دقتینە.

کۈنلەرمز-اوقو کۈنلری مونی ھرکەم بەل، ھرکەم آکلی بالاسی بولغان آنا-آنا بالاسن اوفۇتا. لىکن اوقو بەلن تربیەنی بر-برسى بەلن صائنا ئىدر ماسقە کىرەك. بالانى تربیە ایتو، آکا ملی روح کرتو، اوزىنىڭ خلقن سویدرو، بارلى، مسکین ویتىملەرگە بالانىڭ کۈگۈلئەندە محبت و مرحمت اویانۇ، باشقەلر بەلن بو مۇشاق و گوزەل مەاملەگە اویرەتو، شەقتلى آنا ھەم نفیس ادبیات بورچىدر. بەك کوب آنا-آنالرنىڭ اوزلری تېشىنچە تربیە آلماغانقە، حاضرگی زمان بالالرىنىڭ كوب سۇاللىرىنە جواب بیورودن عاجز بولسە لردە عجب توکل. دىمك، بالالرنى تربیە باپنىڭ بزدە «بالالر ادبیاتی» نە زور احتیاج کورۇنە. مۇنە، ملتەزدەگی کیمچېلەکنى کوروب، سۇیوکلی ملت بالالرىنىڭ ملی، دینی وادى تربیە آلولىرىنە اھمیت بیرو تېتى ایلە، بالالرغە مخصوص «آق یول» اسملی ژورنال چفارا باشلاغان ایدك. «آق یول»، اوزىنىڭ باى مندرجاتى بالالر اۇچۇن كوكللى و نفیس رسملری ھەم منتظم و وقتندە چەوب طورووی بەلن تاتار وختى روس مطبوعاتىنىڭ دقتن چلپ ایتدی. تاتار دنیاسئەدە بالالرغە مخصوص بر دئبر بولغان اوشبۇ ژورنالنى مذکور ایكى مطبوعاتنىڭ ایکیسى دە القشلاب قارشى آلدی. ملی مطبوعاتنەزنى ئزەر لەب باروچى آنا-آنالرمونی اوزلری دە کورگاندر، دىپ اویلىمىز. «آق یول» بەك مەھم و نفیس بو ژورنالنى بالالرىنە اوب بیرو، اوزبالالرن سۇیگان و آلارنىڭ تربیە لرىنە اھتئا ایتگان ھەر بر آنا-آنانىڭ بورچىدر.

بېاسی بر یلغە ۴ سوم، یارتی یلغە ۲ سوم ۵۰ تین، اوج آیغە ۲ سوم ۵۰ تین، بر نو مېرە، ۳۰ تین.

آدریس: Kazanь, номера Музурова ред. „АКЪ-ЮЛЪ“

ناشر و مسئول محرری: فخرالاسلام آگییف.

ЛИТЕРАТУРНО-НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКІЙ ЖУРНАЛЪ

„Жугаллимъ“

اورنبورغده

حسین حسیوف کتبخانسی ومکتب کتابلری نشریاتی

یاثا باصلوب چقدی ادبیات معلمی عبدالرحمن سعدی اثری

ملتمزنگ ترقی و تعالیسی اوچون تل و ادبیاتمیزی قایغوتو، نیچکده آنی آلفه یبارو واوز ادبیانمیزگه اوزمزخواجه اولوب بتون حیاتمیزی پارلاق قیلورغه طرشومز ایگ واجب بر اشدر، بوکونگهجه تل و ادبیاتمیز حقند، مطبوعات واسطهسیله کوب نرسدر سورلانووب اوفوچیلر، رنگده ادبیات دیگان سوزنی تکرارلاولاری هر وقت بولوب طورسهده چن چندین ادبیاتنگ موضوعینی تیکشروب استفاده قیلوار یوق. مکتبلرمیزدهه آندن بر خبر بیولمی. درس ایتوب اوقتورلق بر کتابمیزده یوق ایسی. بو حالنی همه دن الک یاش ادیب ومشهور معلملرمزدن عبدالرحمن افندی سعدی جنابلری توشنوب رشدی مکتب شاگردلری اوچون آنا تلمزده « ادبیات معلمی » اسمنده بر کتاب یازدی. ملتزم اوچون بر فائده ایتو نصدیله کتبخانهمز آنی نشر ایتدی. بو کتابنگ هر معلم ومعلمه و اوقتوچینگ قولنده برور دانسی بولو البته لازمدر.

برملب 30 تین، پوچته ایله 34 تین.

بیوک محرلرمزدن فاتح افندی کریموف اثری

مختصر تاریخ عمومی

آنا تلمزده بونچی کتاب

ئلیگهجه اوز تلمزده تاریخ عمومیدن بر کتاب بولماوی اوقو و اوقتوچیلرمز و تاریخ هوسلیلرمز اوچون بیک زور اوکایسزلیق بیرمکده ایسی. بونی اعتبارغه آلتوب بیوک مؤخلمزنگ بیوک اثرارینه مراجعت ایله بو کتاب نزدیک ایلدی. عباره واملاسی ساده یگل. خرافاندن پاک فسقه و اشانچلی هر کم اوفوب آکلارلق 344 صحیفه لک بزدرس کتابیدر.

بهاسی پراستوی توبده طشانغان حالده 1 صوم —
 « عادی » « » « 1 صوم 10ة
 « یخشی » « » « 1 صوم 30ة

مراجعت اوچون آدس:

Г. Оренбургъ, книжный магазинъ *Ж. М. Мусаинова.*

معالم

نویسہ بر - ۲۵ * ۱۹۱۳ - یل

3 جیل

بو نومر ده:

- ایمان بلدن (شعر) . . . . . صوفی .
- دینی مکتب و مدرسہ لرمز حقنندہ
- اوج توری تربیہ . . . . . زینت اللہ حمیدی .
- لطف اللہ عزیزف .
- اقتصادی اوسو II . . . . . م . ع . م .
- تربیہ و تعلیم . . . . . نورعلی نادییف .
- یاغنی آواز . (شعر) . . . . . ح . محمدف .
- دورت طوغان (فنی حکایہ) . . . . . احمد .
- اورتا درجہ سیلسکو - حازایستوننی مکتب لرگہ
- کرو یوللاری . . . . . ابراهیم بیکنجنتییف .
- حساب میتو دیقاسی . . . . . ن . نادییف .
- شعر . . . . . ذوقی .
- مکتبلر هم اوقتو . . . . . معام زینت اللہ حمیدی .
- گہز بته لردهن .
- جو مباقلار .
- تابشماقلار .

باشقارب، باسدرچی: حسن علی

Г. ОРЕНБУРГЪ

ЭЛЕКТРО-ПАРОВАЯ ЛИТО-ТИПОГРАФИЯ

Товарищества «НАРИМОВЪ. ХУСАИНОВЪ и К-о»

1913 ГОДЪ

اورنبورغدا اپكى آتناغا بىر مرتبه چىغ تورغا تورغان

“معلم”

ژورنالى نىڭ اوزنچا پروگرامى:

تربيه و تعليم بولمىدىكى بابلار

- (9) روسىيەدە ھىم چىت مەملىكەت لەردە اوقۇ و معارف اشلەرى .
- (10) پېداگوگىيە، دىداكتىقا، مېتودىقا، درس بېرو نەمۇنەلەرى، مەكتەپلەر صەھتەسى، تەن تەربىيەسى
- (11) بالالارنىڭ قرائت و مطالعەسى . اېزىمەكلەر .
- (12) اويۇلاردا شەغلەلەر، اوينلار، اېگەنچەلەر، كوشل آچقچلار .
- (13) پېداگوگىيە ھىم مەكتەپلەر تارىخى .
- (14) تربيه و تعليم عالمىدە مشھور ذاتلار .

- (1) تەھسىل و معارف كە دائىرەدە مەسئەلەلەر .
- (2) عائلە اچىدە ھىم مەكتەپ كە چاقىلى بولا تورغان تربيه مەسئەلەسى .
- (3) مەكتەپ و مەدرىسە دە اصلاح مەسئەلەسى .
- (4) مەكتەپ تربيهسى ھىم مەكتەپ تەرتىبى .
- (5) آياللار (قاتن - قىز) مەسئەلەسى .
- (6) ھنەر و صناعت اويۇرە نو ھىم اويۇرە تو اشلەرى .
- (7) معلم ھىم مەسئەلەلەرنىڭ احوالىنە عائىد .
- (8) مەكتەپ تەشكىلاتى ھىم اوز اوزىدە تەھسىل .

ادبى بولمىدىكى بابلار:

- (1) تىل و ادبىيات، (2) املا و ياز و مەسئەلەلەرىنە دائىرەمۇمىي بەھشلەر . (3) رومان، ھىكايە، قەسە، پىيەسا، كىيەت، شەر، ماقال، جومباق، تابشماق و باشقالار .

فنى بولمىدىكى بابلار:

فنون طبعىيە و رياضىيە، تارىخ و تراجم احوال، جغرافىيە و سياحت، اېتنوغرافىيە، فلسفە و منطق، دىن و اخلاق علم الروح (پسىخالوگىيە) .
موندان باشقا: كىتابلار، مەكتەپ و مەدرىسەلەر توغرىسىدا تەنقىد، تەقرىز و ملاحظەلەر، مەكتەپ و اوقۇ توغرىسىدا زاقون و ھىكومت بو يۇرقلار، آچق خىتلار، ھەر نومردەكى لغاتلەر .

«معلم» ژورنالى اورنبورغدا آيغا اپكى مرتبه چىغ، اوكتەبر - آپرىل آيلاردا 16 نومر چىقاچق .
يىللىق ھىقى 2 سوم، يارتى يىللىقى 1 سوم 20 تىن . بىر بۇرلەب 15 تىن .

Оренбургъ, редакция журнала “Мугаллимъ”

ادارەنىڭ فابرى : فانى تەرغىدا ، ژوقى بورتىدا ، نومر - 5 .

معلم

اورنبورغا اپكى آتئاغه بىرمرتبه چغا تورغان، ادبى وفنى
تربيه ژورنالى.

ايمان بلەن ...

باشلانر ھىر بىر نەرسە ايمان بلەن -
ايمان شول: « اوز اشكە اپنان » دېگەن.
دنيادە ايمان باشچى ھىر مقصودقە -
اپرىشكەن - كشى اومتولغان ايمان بلەن .

✱

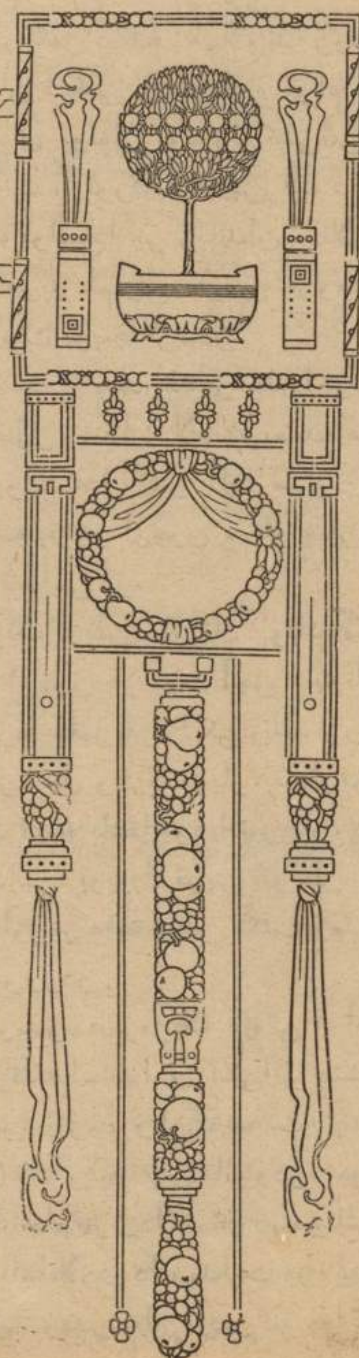
باشلاساڭ اش تابلور ايمان بلەن .
اپرىچىگت كوچلى بولور ايمان بلەن .
باترلق ، نە عجايب غيوت چغار ،
قەرمان كشى اتالور ايمان بلەن .

✱

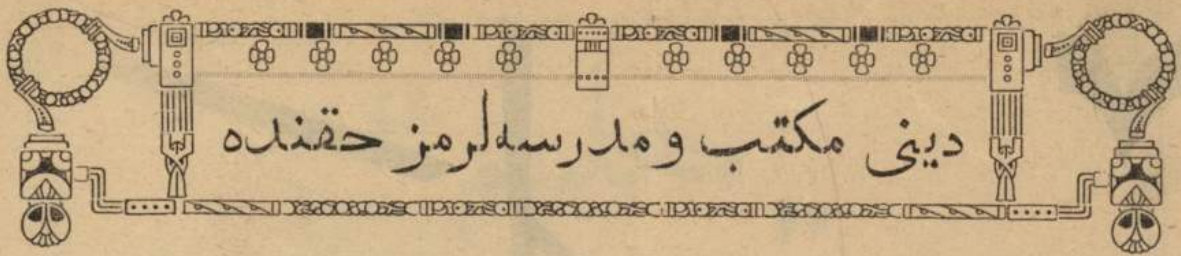
چىگت شول: كوكرەك كپىرر ايمان بلەن
اولگەندە جانن بپىرر ايمان بلەن .
ايراماس اوز اشئادە ايمانئىدان -
شادلانئب گورگە كورر ايمان بلەن .

ايمان مېنىڭ يولداشم ،
ھىر بىر اشئە موڭداشم
اپنانماسام باشلامام .
ايمانمىنى تاشلامام .

صوفى .

دینی مکتب و مدرسہ لرمز حقنہ

فناں آندا اوقلا سقا تیبش دہرگہ ؛ اگہ رده شریعت بوینچا مکتب و مدرسہ لرمز دنیاوی علملہر اوقلورغا تیبش دیپلسہ آلائی بولسا منہ حکومت طرفندان آچلغان اشقولالار بار، شونداغنا اوقیگن، شولای بولغاچ دینی مکتب و مدرسہ - لہرگہ لزوم یوق، دہرگہ اورن فالدر لغان . بلرگہ تیبش :

حضرت محمد او بیره تکهن دینده ؛ اسلامینده روحانی لک دنیاوی لک یوق بولغان شیکلیلی ، علم ننگہ حرام - حلال بولغانی، دنیاوی-روحانی بولغانی یوقدر . کشی لہرگہ بر مقدار فائدمسی تیر لک ، کورکە ملک بپر لک ، کوکلن آچراق ، یاغود کچکنہ بولسادا بر زیاندان ساقلارلق ، بر ضرر نی دفع قلاق هر بر علم و فن، هر بر هنر و صناعت، عام معناسی بلہن-اسلامیت بوینچا فرضدر .

اگہ رده ، دینی مکتب و مدرسہ لرمز حقنہ و آلا ردا اوقتلا تورغان علم و فناں حقنہ اسلام شریعتینده هیچ بر سوز و هیچ بر اشاره بولسادا ، شوندا دا مدنیت دنیا - سندنہ ، انسانیت اچنہ یدشہو اوچون « باو » فرضدر . اوقو و بلو - مدنیت اقتضاسی در .

بزنگ حکومتیزنگ توبہن ، اورتا ، بویک مکتب - لہریننگ ایشگی بزنگ اوچون هر وقت آچق ؛ بزنگ هر وقت آندا کرب اوقرغا حقمن بار . لیکن بزنگ ، روسلار - دان باشقا بر ملیتمیز بار ، تل و ادبیاتیز بار ، ناچار بولسادا مدنیتیز بار ، حکومت دیننہ باشقا بر دیانتیز بار . شوننگ اوچون مدنیت اقتضاسی بوینچا فرض بولغان علمنی اویره نو - بلو اوچون اوزمزگہ مخصوص مکتب و مدرسہ - لہر مز بولماق البتہ ضروردر .

بزنگ مکتب و مدرسہ لرمزنگ تلہگی : ادبلی ، انصافلی ، ہنہرگہ و معرفتکہ استعدادلی کشی لہر بیئتشترو ، بالالار مزغا دینی حس بہرو ، وطنگہ محبت ایتدرو ؛ انسانیت (غراژدانلق) ننگ وظیفہ لہرن تانیتودر . موندان باشقا ، مکتب لرمزنگ معلم لہری دا ، محلہ لرمزنگ اما - ملاری دا ، دینمیزنگ باشقلاری دا ، مدنیت مزنگ یولبا - شچی لاری دا شول مکتب و مدرسہ لرمز دہن گنہ چقا آلور .

اچکی اشلہر مینیستری لکنده مسلمہ انلرننگ دینی مکتب و مدرسہ لہری حقنہ یاکی نظام لایحہ سی توزلمہ کک بولب ، شول خصوصہ مسلمہ انلرننگ اوز آرزولاری ، اوز نلہک - لہری نہ توسلی اہکە نن بلوگہ دہ تیبش کور لگہ نلہگی ، شوننگ اوچون چہت دینلہر دہبار تامہ بنتی طرفندان محکمہ شریعہ گہ بر استفسار نامہ یدہر لگہ لہگی اوز گہز پتہ لہر زده یازلب اوندی . گہز پتہ لہر ننگ یازونچا استفسار نامہ دہ اوشبو آلتی مادہ حقنہ سوراو بولغان :

(1) مسلمہ انلرننگ دینی مکتب و مدرسہ لہری حقنہ شریعت دہ بیان و اشارہ بارمی ؟
(2) مکتب و مدرسہ لہر ننگ کوزہ تکهن توب مقصدی نہ دہن عبارت ؟

(3-4) مکتب و مدرسہ لہر دہگی تدریس اصول لاری و پروگرامہ لاری حقنہ شریعت بہرہر یول کورسہ تہمی ؟
(5-6) معلم ننگ نپندہی بولوی حقنہ ؛ دین اورہ تونی اوستلرینہ آلغان کشی لہر نپندہی شرطلارنی حائز بولوی حقنہ شریعت نہ آیتہ ؟

خرستیان عالمی ، نپندہی سبب بلہندر ، دنیاہ روحانی لک ، دنیاوی لک کبی اہکی آیرما کورہدر . آلا رنگ اوقیمیشلی لاریدا روحانی ہم دنیاوی بولب اہکی گہ آیرلادر . شولای-اوق علمنی دہ *світскій, духовный* ایتب اہکی گہ آیرلار .

مسلمان مکتب و مدرسہ لہری حقنہ یاکی نظام تو - زلہچہک بولقدہ یہ نہ شول روحانی لک-دنیاوی لک مسئلہ سی کرز آلدیلارینا کپلب ، شول خصوصہ استفسار ایتہرگہ لزوم تابلغان . استفسار نامہ ننگ برنجی مادہ سندنہ «مسلمان - نلرننگ دینی مکتب و مدرسہ لہری حقنہ شریعت دہ بیان و اشارہ بارمی ؟» دہگن سوز دہن مراد : اسلامیت نظرندا دینی مکتب لہرگہ احتیاج بارمی ؛ آللہ دنیاوی غنا بولسادا یاریمی ؛ دینی (روحانی) بولغاچ آندا دنیاوی علملہر اوقیلورغا یاریمی ؟ دہگن معنا آگناشلادر . موننگ جوابندا شریعت بوینچا مکتب و مدرسہ لہر دہ دینی علملہر گنہ اوقیلورغا تیبش دیپلسہ جغرافیہ ، ہیئت ، حساب ، ہندسہ کبک

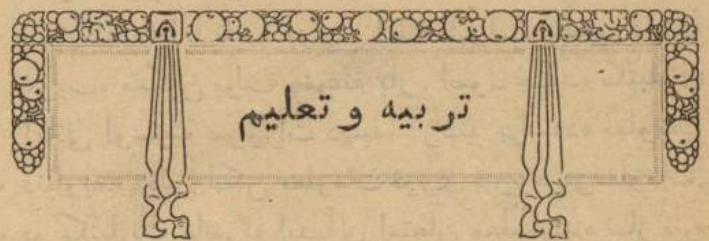

خلقى اول خلقينا قاراغاندا بر آز اوستون بولب تورغان، چونكى: قالانك تهره ياغنداغى اول خلقلارى دوشمان كېلسگنده فالانغا تابان قاچارغه، فالانچينه صيبنرغا مجبور بولغانلار. شونلقدان اول خلقى هر وقت فالانغا مربوط (зависимый) بولب تورغان. سوكتاتا با ايسه اول خلقى بوتونلەي فالان خلقى نك قولى آستينا كرب، شوندان سوكت كرستيانلك - آقسويه كللك باشلانغان. شونك بلەن بررگه، فالان خلقى نك باريدا برتوسلى گنه بولب تورماغان، آلا آراسندا بايلقدا آيرمالار چغا باشلانغان. همدە چپتمەن كېلب واق - تويەك سەودە - كسب بلەن، ياكى باشقا - لارنك اشاشلە بولەن تورغان كېلمشەكلەر كورنە باشلانغان. شولاي ايتب فالانك خاقي آراسندا بايلقدا همدە تورمىشدا آيرمالار باشلانغان. تورا - بارا بو آيرمالار بېك كوب تورلى گە بولنگەن.

فالانك توپ خلقى باشقالاردان هر وقت اوستون بولب، حاكم عنصر (Господствующий элемент) بولب تورغان. آلا اوزلەرى قول آستلارنداغى سوغش باشلىق لارى بلەن قوشلب، اوزگه قالالار بلەن سوغش قىلب، چېك اوزلەرى نك نفوذىنه كرتە بولغانلار. شولاي ايتب، بعض بر قالالار باشقالارنى چېك، اوستكە چغب، اوزلەرى نك قول آستلارينا كرتە باشلانلار. بو اشكە حاضرگى غوسوداستوانك باشلانوى ديب قارارغا ياريدر. اول وقتداغى فالان تورمىشى بلەن آچقراق تانشترو اوچون قارل بيوخبر نك ريم قلاسى توغرىسندا يازغان سوزلەرن كوچرەمز:

(الارى آلتاغى نومردە يازلور،)

... ع . م .

آدم بالاسى دنباغه ايك ضعيف مخلوق بولب طووا. طوغاچدە بز او، بېرەن كىمى بوگر ب كېتە آلمى، آزق تابا آلمى؛ بو دنباغه ياراقلى بر نرسەسى بار ايسە اولدە طاوشى. قچقرب اوزينك دنباغه كېلويىنى بلب، آنا (مورثيك

(* موندن سوكت يازلاچاق پيداغوگيه فنيەنە نەقدە اورنەدە.

خاتونى بولسە) سېكرب طورا، ياقنلرى جييلار، بالانى كوتارب آلب قوبوندرەلر، بېلەوسە ايلر، آنانك كوكر ا - گينه فويالر. طبيعى ميل (Инстинктъ) هم چپنلرنك ياردمى بلەن بالا اېمەرگە اويرەنە. شول كوندن بالانى آچدن اوترەدە، صالحنغە طوكترماو، اسسيگە كويدرەدە، آنا و آنانك (يا كە آلارنك قائم مقاملرينك) اوستينە فرض بولا. بو اش شولاي كوبدن، بلكە آدم بلەن حوادن اوك باشلانب دوام اېتەدر. بوندن بر ملتدە بر عصر دە مستثنى توگل. بونوع تربيه بزده «آصراو» آصراماق، روسلردە (Физическое воспитание) سوزلرى بلەن تعبير اېتەدر. بوزماندە مدنى خاقلر بو نوع تربيه گە بېك دقت اېتەلر؛ كېلچەك بوونلرنى صاغ، باطر، غيور، آرتىلى اېتەر اوچون تورلى چارلر ازيللر هم تابالر: بالالرينى اېر كىن وصافى هوالى بولمەلردە نظافت و پاكلك بلەن آصريلر، آچق صاف هوادە يورتەلر، اويناتەلر، تورلى آورولردن صافيللر، آلارنك كيوم صالحلرينى، آشاو - اچولرينى، اوقى طورغان اورنلرينى، مکتب و اوقو اسبابلرينى حفظ و صحت قانونلرينە موافق اېتەرگە طرشالر؛ مکتبلردە باقچە - لردە گيمنىستيقا اورنلرى ياصيلر. شولاي ايتب ياش اوسمەلرنى دنباغه نى، چداملى، صاغ كوركام ايتب چغارلر. بونك اوچون اول خاقلر بېك كوب مشقتلر كورەلر، آچقەلر صرف اېتەلر لىكن آنى آورصنمىلر، چونكە آلا نسازا روح، عقل سليم، كوركەم خلق، غيرت، اشك كىللك صاو سلامت تازە تەندە گنە بولورغە مەمکن دېب اېمان كېترگەنلر. ئە بز شولارنى كورەمزده آوروپا خاقلرينك «احمق» لغينه بو طچابامز. بزنگچە بالا آصراو بېك بېكل، حالينە كورە هر كمنك قولندن كېلە طورغان اش. بالانك صاولغن هم استقبالىنى خدای تقدیرينە يوكلەب بو طوغرودە فکردە يورتمىمز: اطرافىزغە قارانب ملتدە شلرمنك يارطىيان، غريب، شادرا، ضعيف الوجود بولولرينە، نسلەرنك ناچار - لانووينە قاراب عبرت آلامىمز. كېلچەك بوونلرمنك بوندندە ناچار راق بولاچقلىرىنى ايسكەدە آلمىمز. بالالرمزغە نى الەكسە شونى آشانامز اچرتەمز. صاف هوانى آلاردن خصوصاً نزلردن قزغانامز، وقتسىز، كوچلرى بېتمەگان اشكە قوشەمز، اويلەندىرمەز، كيه وگە بېرەمز؛ اېچماسام شادرا بولماسن دېب «چەچەك» آشلانادە بلمىمز. آلارنك صاغلانم، اسپاى، كېلىشلى بدلى بولولرينە طورى بېدەن طوغان قارا قولنغە اېتلىگان قدردە اعتبار اېتمىمز. شولاي بوياچ بزده فنى معناسى بلەن فيزىچىسكى تربيه يوق اېكان. بر مقصد

دنیاده بولغان تربیه آغملرینی اوسته ننگه بولسه ده کوزدن کچهردک . اپندی اوز مزگه قایتیق . بزده تهن تربیه سیده عقل و روح تربیه سیده اخلاق تربیه سیده فنی معناده یوق . چونکه بزده تربیه ، مقصد سوز ایدهالسز ، خدا-ینک تقدیرینه سالنپ قوبلغان اش . «خدا یازغان بولسه بالامز استعدادلی اخلاقی ، توفیقی بولور ، یازماغان بولسه نلهسهک نیشله ، بولمی اول» کبی سوزلر اپک عقالی باشلر-مز ننگ فلسفه سیدر . بزده ابلته اسلام تربیه سی بولورغه تیوش هم بروقت اول بولغاندر . حاضر ایسه بز آندانده معرومیز : عائله مز اوزی اسلام ننگ حکمت و فلسفه سندن ، اساس تربیه سندن خبر سز ، نادان ایدهالسز بولغانغه ، دینی تعصب ، محلی عرف و عاداتلر بلهن چبالب بنگانگه بر توری تربیه ده بیره آلمی ؛ بالا عائله ده بر قارا چبلسه آرقاسنک یکر می یاشکه قدر آشاب یاتودن باشقه نرسه آلامی . اپندی مکتبکه اش قالدی . درستت بز ننگ خلق مکتبکه شاقطی امید بلهن قاری . «بار اوغلوم ، مکتبکه کیمت ؛ کتاب-قرآن ، آداب انصافی اویره ن ، شا کرد کشیگه بو ادب سز لک کبلوشمی بیت ؛ بو بالاغه خلفه سی نیک ادب انصافی بیرمی اپکهن؟» کبی سوزلر مکتب ننگ خلق قاشنده تربیه جهتندن نیندی اورن طوتارغه تیوشلکنی آچق کورسه تهلر . بودرست . لیکن مکتبلر مز آنلردن امید ایتولگهن نهرسه نی بیره آلامی ؟ «مع التأسف یوق» دهمی حالمز یوق . مکتبلر مز ننگ پچرافلقلری ، هوانک آزلی ، اسبابینک یوقلغی بلهن بالار مز ننگ بار سلامتکلر پینده فاقشاتب دورت بیس ییل شونده مداومت ایتکانلرینی اشدن چغارب یبه ره لر . معنوی تربیه ده بوتونله ی یوق دیهرگه طوغری کیله . اپسکی محله مکتبلر مزنی تلمگه آلورغه ده یارامی ؛ آنلرده تربیه ده یوق ، معلوماتده یوق (ضرورات دینییه قدر یگنده) آنا تلیده یوق . آنده اهزلب یاتب دنیاهه غریب ، مسکین بولب چغوغنه بار . اصول جدیده مکتبلری آنا تلی اوستینه ضرورات دینییه ، آزغنه بولسه ده معلومات دنیاویه بهرلر . لیکن معلومات قوری - روحسز معلومات . بو مکتبلر ننگ حاضرگه ایدهالی امتحان مجلسلر نده نماز تیره لرینی ، آزغنه ایهسب حساب چقارا بلوچی که کری بوکری قول قویا بلوچی لری کورسه نو . ئه بالانک کیله چه کده آدم ، روسیه لی تانار بولو حیثیتی هیچ اعتبار ایتلمیدر . (مهن اکثرگه قاراب یازام . شونک اوچون بعض مکتبلر اوزلرن موندن استئنا قلب آلا بلورلر .) بزده معناوی تربیه یوقلغنی اعتراف قلوچی لر بار ، لیکن شونسینه تأسف که ، بویوقنی

اوچون موضوع اساسلر اوزرینه تربیه اپکی ، اوچ مک ییل مقدم اسپارنالیلرده باشلانغان . شوندن بهرلی آوروپاده بو اش ترقی و تکامل ایته کبله ، ئه بزده قاچان باشلاناسیده معلوم توگل .

جمعیت بشریه هر جهتدن تمدن و ترقی ایتکهن کبی بو بابده هم تهن تربیه سینه گنه طوقتالب فالماغان . آدم ننگ جان بله تهنن مرئب اهدیکی توشونلب روح-عقل تربیه سینده دقت ایتوله باشلانغان . عقلی قوه لرنی کامللاشدورور روحانی حسلر نی اوتکنلاشدورونک چاره لری تابلغان . شولای ایتب تربیه عقلیه (умственное воспитание) هم تربیه اخلاقیه (нравственное воспитание) باشلا-نغان . تربیه ، کهرک عقلی کهرک اخلاقی بولسون ، توری ملتدره توری دورلر کچه رگهن . شویله که بورن زمانلرده تربیه عائله تورندن چقماغان ، اول وقتلرده مر بیلر ننگ ایدهالی ، کبله چه کده اوزینه هم عائله سینه فائده لی (утилитарное воспитание) . آدملر اوستروگنه بولغان . صوکر اق ، حیات اجتماعیه کبگه یگهن سا بن مر بیلر ننگه دائره خیالیه لری کبگه یگهن ؛ عائله منفعتینه وطن ، دولت ، ملت منفعتلریده قوشلوب عمومی تربیه خانهلر ، مکتبلر توری جمعیتلر کبی مؤسسهلر قورلغان . شولای ایتوب «ملی تربیه» (национальное воспитание) میدانغه چققان . حاضر بوتون دنیا خلقلری ملی تربیه گه یابیش شونی آله سو-ره لر . صوگ وقتلرده تربیه گه بو معنائیده طارسنوچیلر کوندن کون کوبه یه باشلادی . بولار ، تربیه دن ملت ، وطن منفعتنگه غایه خیالیه (идеаль) ایتارگه یارامی بلکه بو-تون جمعیت بشریه ننگ فائده سینی کوزه ترگه کهرک ؛ اپک الک بالانی حقیقی معناسی بلهن «آدم» قابیلیتی ، استعدادلی اخلاقی ، وجدانی کشی ایتهرگه طرشغه کهرک ؛ اشچیلر نی هنرچیلر نی ، ملتچیلر نی حیات اوزی یاصی ، اما آدمنی آدم ایتو قیین . شونک اوچون تربیه دن اپک عالی مقصد «آدمچیلک» بولورغه تیوش ، دیلر . یوغاریده یاد ایتلگهن دورلر ننگ برسندده اوزینک مهم اورنینی یوغالتماغان ، صوگ زمانلرده غنه بر آز قاقشاغان دینی تربیه (религиозное воспитание) تربیه نوعلرینک اپک کو-چلیسی بولسب کبلگهن : بعض ملتد دینی تربیه لری سایه سنده ترقی و تمدنگه آیاق ، باصقانلری کبی ایکنچی بر ملتلر شول دینی تربیه آرقاسنده منقرض بولورغه محکوم بولمشلر .

دورت توغان. (*)

(باش یاغی لا نچی نومردە.)

اوطن آغاچی نڭ تاریخی.

اوطن آغاچی اوزی نڭ تاریخی سويله وده دوام ایتدی:
 « مېنڭ آياغم آستندا هر وقت بېك هيبت کلم
 جه يلسگن بولادر اېدی. اول کلم يازغی وقتدا هر توری
 جه چکەردهن توقلغان بولب، سوگندان اول چه چکەر نفیس
 کنه يه شله وک که اوریگن بولا اېدی. قشقی وقت بولغاندا
 اېسه مېنڭ تېره ياغما سارغايغان باپراقلار سېدالاب، آنڭ
 اوستنه آپ - آق قار باوا اېدی. مېن هر یل اوزمه بر
 بوتاق آرتدرا کېلب، بوره نه مده بر قانلا و قوشا اېدم. شولای
 ایتپ هر یل یوانایا یوانایا، آخرنده بر زور آغاچ بولب
 چېتدم. یازن جبل - داوول، قش قاتی بوران سوقاندا تېره
 ياغماغی آغاچلار نڭ باریدا چېرگه حه تلی اېیلب - سغلا -
 ندا، مېن قاسقایب هیچ بر التفات اېتمه ی قاقرایب تورا
 تورغان اېدم. شول حال اوزره مېن بېك عظامت بلهن عمر
 سورب، یل لار، زمانلار کبچردم.»

اوطن آغاچی شولای سويلب تورغاندا طورف سوزن
 بۆادی:

« عفو ایتکز أفه ندیم، سوز گزنی بولدرمه کچی بولام:
 سز نڭ آندای هيبت عمر گز نه بلهن کبسلدی سوک؟
 اوطن آغاچی جوابقا کرشدی:

« مېن آنی آنق بلب چېتکر مېن. مېن چامادان طش
 یوان بولب اوسکه نمندر آخری، بر وقتده آدملر جییلشپ
 يهش آغاچلار اوچرین اورن آرچور توغرسندا کبگه شدیلر،
 يه نده مېندن بېك کوب هم ياغشی اوطن چغار دېب
 سويله شدیلر . . . »

تاش کومر کولب جېرب:

(*) بو « دورت توغان » سز او حسی بلهن یازلا تورغان فنی
 حکایه روسلار نڭ اړیڭ شېپ ژورنالی « Вестникъ Знаніе » دان آلتب
 یازلار. دقت بویرلا.

بار فلورغه اجتهادمز یوق، تربیه تعلیم گه دائر ادبیاتمز
 یوق. حاضرگی زمانده مکتبلر بر قدر معلومات دنیاویه
 گنه و ضرورات دینیه گنه بلدر و مرتبه سندن بوغاری بولور -
 غه تیش. مکتب عموماً جمعیت بشریه گه، خصوصاً ملت
 و وطن غه مدنی اوسوده، حیات اجتماعیه ده فائده سی بار.
 مدنی، اجتماعی، و اقتصادی مسئله لرنی تیشلیچه آکلاب،
 برگه له شب اش کوررک افراد بیتشتررگه تیش. تیش
 تیششده، بو تیششنی وجودکه چغار و اوچون بزگه نپشلرگه
 کهرهك سوک؟ دپه چه کسر.

بزنڭ ایتدک سوزمز اوشبو: باشقلر بزگه نېگز
 قوروب قویقانلر اېندی. بزگه باری شونڭ اوستینه
 ملی تربیه مزی تورغزغنه قالغان اېندی. آوروپالیلر
 بو کونگه گنه قدر تربیه و تعلیم یولنده بېك کوب اصوللر،
 قانونلر و طریقلر چغارغانلر، یا کیشلرنی دورستلرگنلر،
 اوزلری بلمه گهنی چېتدن اوبره ننگنلر. هر ملت نڭ
 اوزنده زمانه سینه کوره شول بابده طرشب اوزلرنی فدا
 ایتکن ذاتلر بولغان شولار نڭ اجتهادلری سایه سنده دنیاغه فن
 تربیه و تعلیم (پیداغوگیا) کېلب چقان. تربیه فنی اوزی
 جزمی قانونلرغه مالک بولماسده، بېك کوب فنلر نڭ اساسینه
 بناقلنغان. پیداغوگیا فنی موندن اېکی اوچ مک یل بورن
 باشلانب، اول وقتدن بېری نپساردن، چېهلردن، فرا -
 نسوزلردن، انگلیزلردن هم روسلردن بېك کوب ذاتلر بو
 فن نڭ ترقی و تکاملینه خدمت ایتکهنلر.

زمانه زده تربیه فنی نفس پیداغوگیا، دیداقتیقا (اصول
 تعلیم)، مبتودیقا (طریق تعلیم) دن عبارت اوچ بولمگه بولنه
 بولار نڭ هر بری توغرسنده کبل چه کده معلومات یازلسه
 کهرهك. نورعی نادییف

یاغشی آواز

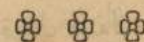
« حی علی الفلاح! » بو کون

جهالت عذابندان

باسقان، اېزگن شوغفلت،

عطالت آز اېندان.

ح. الهمدیف.

— « ئىپى » ئىپىدىلەر. غۇو ئىپىز، بو، بېك كولىكى بولسادا نە حال ئىپىمەك كېرەك، مېن اوز نارىغىنى نېچك بولغانچا سويلەمەي حالم يوق. دوست، حاضرگى كوندە سېنىڭ بۇرنى گوزەللىك لىرىمەن ھېچ بىر ئىر قالمىغان؛ لىكن بىر زىمانلار بار ئىدى، مېن اول وقتدا بېك ھىبەت ماتور بىر آغاچ ئىدىم. لىكن بۇك ئوغل ئىدىم، قاين آغاچى ئىدىم.

اوپن آغاچى:

— « قاين بېك ماتور آغاچ اول. آنڭ ئىپىتى آز بولسادا، كۈلەگەسى شەب بولماسادا كوررگە بېك كوركى آغاچ »

اوپن آغاچى نڭ شول سوزلەرىنە تورف نڭ كىفىسى كېلە، آڭا رىمىلەر اوڧىدى.

اوپن آغاچى تورفنى سوزىندە دوام ئىتىرر ' وچون: يە سوڭ سېنى دە آدملىر يىقىدى مېنى؟ » دەپ سوراو بېردى. تورف دوام ئىتىدى:

(آنسى كىلەسى نومردە).

احمد.

اورتا درجەدە سېلىسكو - خازايستوننى مەكتەپلەرگە

كرو يوللارى.

I

اورتا درجەدە، گى سېلىسكو - خازايستوننى مەكتەپلەرنىڭ باش مەقسىدى: اول تورمىش گوزەل يولغە قويدور. آنداى مەكتەپلەر بو كوندە روسىيەدە اون بىرگە يېتىدى. اوشىبو اسمە يوزلەر: غورىتسكى، قازانسكى، مارىيىنسكى، خاركوفسكى، اومانسكى، مەسكەوسكى، خېرسونسكى، بو- غوردوسكى، سامارسكى، پىسكوفسكى، دونسكوى، پىسسارابسكوى. بو مەكتەپلەردە اوڧو مدتى آلتى يىل. شا- كرىلر بېش يىل يارم مەكتەپدە اوڧىغان سوڭ، قالغان يارنى يىلنى خىصوصى اشەب، خىدمىتى مەكتەپكە كورسەتەر. شونىڭ بىلەن آنڭ قورسى تمام بولادى.

اول مەكتەپلەرگە دىن وملت آبرماسىنە قارامى شىرطى تابلان يەش يىگىلرنى قوبول ئىتەر.

— « ھى، آدملىر... خا خا خا... ». تورف: — « قارا سېن، موندا آدملىر قاتشقان... خا خا خا... » قوقسدا قاراب قالمايدى:

— « مېنىڭ چىگتەر، ھېچ بىر وقتدا اورن سز كۈلە تورغان عادتم يوق اگەردە آنداى عادتم بولسا ئىدى ئالبەتتە، مېندە شارڧلدا ب كۈلەر ئىدىم. »
اوپن آغاچى اوزى نڭ اوترداشلارنى نڭ سوزىندە اوپكەلەدى:

— « موندا كۈلەرلك ھېچ نەرسە يوق. آدملىر بىز نڭ خوجالارمىز. آلا مېنى يىغار بولغاچ اول مېنىڭ توبىمەن پېچى بىلەن كېسىدىلەر، باشما جب بەيلەب، شونىڭ بىلەن مېنى چىقانىچى تارتىدىلەر. مېنى جىغار اوچون اوپن كىشى آزا- پلاندى. مېن جېرگە چىلغاندا شولاي چىلدىم كە، بوتون جېر زى نترەدى. مېن ئىدى بىر مرتبە جېرگە چىلغان سوڭ نېشىلەن سەلردە اوڭاي بولدى: پېچى بىلەن كېسكەلەب دوڭگىكەڭ قىلدىلەر، بالتا بىلەن يارغالاب تومەر قىلدىلەر، تومەرلەرنى اوپن ارزەنە ياسادىلار. كېرەك كىشى ساتىب آلب، تويەب تويەب چىتەكە آلب كېتىدى. شولاردان قالغان، سز كورب اوتورغان يالقز بىر كېسەك دوڭگىكەڭ مېن گنە ئىدى. »

مەن مېنىڭ نارىغىم شول. موندان سوڭ سوز سز نكى. موندان قزقى نارىغىنى سز دن ئىشتەيك. « دەپ، اوپن آغاچى اوزى نڭ نارىغىغا ختام بېردى.

اوپن آغاچى توقناغاچ سوزنى تاش كورمى آدى: — « ئىپى... مونداندا قزقى نارىغى، ان شاء الله بىزنى بولور؛ لىكن آلا تورف نڭ نارىغى نڭ ئىگىلىك اوتسەك ياغىشى بولور ئىدى. »

« نە ايتەسز؟ » دەيدىلەر تورفقا. تورف بىر آز تارتىش:

— « ئىپى... مېنىڭ نارىغى بېك پراستوى، اول ھەنلى قزقى بولماس » دېگەن بولب توردى.
باشقاللارنى: « يە ئىدى، سويلە! » دېگەچ آلا نڭ سوزن يىغاسى كېلمەي، تورف سوزگە كرىشى.

تورف نڭ نارىغى:

— « مېن بىر زىماندا اورماندا اوسب اوتورغان، بېك بېيك، بېك ھوالى بىر آغاچ ئىدىم. اوترداشلارنى شار- قىلداش ب كۈل بىرگەچ بىر آز توقتاب، ياڭىدان باشلادى:

طرفندن ياخود خصوصى كشى لار طرفندن بېرله تورغان استېپېندىيەلەرى بولادىر. استېپېندىيەگە الەگە آلمانغا شا - كىردلەر بو مەكتەپلەرگە بوتون، ياخود يارتى پانسيون بولۇپ، ياخود يالغىز يورۇچى بولۇپ قەلەم كىرەلەر. بوتون پانسيون يىلغە 150 سوم، يارتى يىلغە 100 سوم، يورۇچى 20 سوم تولىدۇر.

اوقۇمدىكى طوقا يىل (12 آي) بولۇپ، آشاۋ-اچۇ، كېم - سالم و باشقە تىرىيەلەر ھەممىسى مەكتەپ اوستىدىن بولادۇر. يورۇپ اوقۇچىلارغە آينە 16 سوملەر بلەن گوزەل كېچىگە مەمكىن اېمىش. مەكتەپكە كىرگەندە ھەر شا كىردىن 25 سوم زالۇغ آئىنلەر. مەكتەپنى بىتەرپ چىققانغە قىر مەكتەپ قوراللىرىدىن ھېچ نەرسە وانماسە چىققان چاغىندە اول 25 سومى اوزىنە قايتىلار بېرلەدۇر.

VII

مەكتەپنى ياخشى بىتەرگەن شا كىردلەرگە، مەملىرىنىڭ كورسەتۇى بويىچە، عالى مەكتەپلەرگە كىرگە مەمكىن بولادۇر. مەكتەپنى بىرەنچى درجەدە بىتەرگەن شا كىردلەر اوج يىللىق خىدمەتلىرى سوكۇندە (Ученый упривитель)، اېكەنچى درجەدە بىتەرگەنلەر آنىڭ پاموشچىكى عنوانن آلالار. شول عنواننى حائز بولغان ذاتلەرگە بىرەر جېردە 7 يىل خىدمەت اېتكەننىڭ سوكۇندە پوتومستويىنى پاجوتنى غرازدانين لقبى بېرلەدۇر. بو مەكتەپنىڭ اېكەن كەنە صىنن بىتەرپ چىققان شا كىردلەرگە اورن بېرلەپ، آشا (варядчикъ сел. работъ) عنوانى بېرلەدۇر.

بو مەكتەپلەرگە كىر ب اوقىماي، خارجدە اوقۇدە، شولرنىڭ پروگراممى بلەن امتحان تونا آلمان كشى، حقۇدە شول مەكتەپ شا كىردلەرى بلەن بىر تېگىز اعتبار اېتلەدۇر.

VIII

بو مەكتەپلەرگە كىرگەندە رەتسىنگەن اۇندىلەر پروگراممى - ملارن آلدەپ، شونىڭ بلەن تاننىشىلەر اوجۇن بو اورندە ھەر بىرىنىڭ اۇرسىن يازىپ كېتەمىز:

г. Горки, Могилев. губ. (اومانىكى نىكى: *)

г. Горки, Могилев. губ. (غورىتسىكى نىكى: *)

Ст. Дергачи, Курско-Харь- (خاركوڧىسىكى نىكى: *)
ков. ж. д. (г. Харьковъ (زافازنوى بولغاندە: *)

(*) ۋەندە قىرۇق بىر استېپېندىيە بار.

II

اول مەكتەپلەرگە كىرگەنلەرگە كىشى اوشبو يازۇ - لىرىنى مەكتەپنىڭ دېرىكتورى اسمىنە بىرەرگە تېمىش: (1) پىرا - شېنە، (2) مېنىرىچىسكى اسويدىتلىستۇا، (3) چەچەك شەھاد - تىنامەسى، (4) مەكتەپنىڭ بارچە نەلگەن اورنىنا كېلىتەر و حقۇندە آتا واناسى طرفىدىن قول قويغان كاغىز.

III

بىرەنچى قىلاسقە كىر و اوجۇن ياش 14 دن كېم 16 دن آرتۇق بولماسقە تېمىش. اوجىنچى و دورىنچى قىلاسلىرىنە بىرەر يەش اولكەن بولسۇن. اوجىنچى قىلاسقە كىر و اوجۇن يەشنىڭ كوپلەگىنە قارالماي، يالغىز كېم بولماي ۋەنەنە قارالادۇر.

توبەن درجە سېلىسقۇ - خازە رەستويىنى مەكتەپلەرنى بىتەرگەن شا كىردلەرنىڭ يەشەنە بىرەر قارالمايدۇر.

IV

بو مەكتەپلەرگە، اېكى قىلاسلى سېلىسكى اشقولا بىتەرگەن شا كىردلەرنى، ھەمدە توبەن درجە سېلىسكى خازە رەستويىنى مەكتەپ بىتەرگەن شا كىردلەرنى، ھەمدە غارادىسقۇ اوجىلشچانى بىتەرگەن شا كىردلەرنى امتحان سىز قبول اېتلەر.

رېالنىڭ اېكى قىلاسقۇ مەلۇماتى بولغان شا كىرد - لىرىنە، امتحان بلەن، قبول اېتلەر. اۇگىدە مەكتەپكە كىرگەنلەر اوجۇن كوپ بولۇپ، اورن جېتەمسلك بولغان شا كىردلەر يارىش امتحانى بلەن گەنە آلالار. آندەدە سىلامەتلىكى يا - خشى بولغانلەر، اول طورمىشى بلەن نانىش بولغانلەر آلدە تونلادۇر.

V

بىرەنچى قىلاسقە كىر و اوجۇن مەسلمان بالاسىنە اوشبو نەرسەلەردىن امتحان تونارغە كېرەك: (1) روس تىلى، صرفى قاعدەلەرى بلەن؛ (2) جىغرافىيادىن - آوروپادىن باشقە قىطعە - لىرنىڭ جىغرافىيەسىن خرىطەدىن كورسەتە آلو؛ (3) حسابدىن دورت ەمەل، كىسەر عادى، كىسەر اعشارى ھەم تىناسىپنىڭ نە اېكەنن بلو؛ (4) ماتور يازۇ - (Чистописание)

VI

ھەر مەكتەپدە قىر قىلاب فازونىنى، و بىر نېچە زېمىستوا

г. Кишиневъ : بیسارابسکی نکی
 г. Новочеркасскъ : دونسقوی نکی
 أدرس یازغانده شول کورسه نلگه شهر اسملری
 آرتینه Земледѣльческая Школа دېگه سوزنی
 یازارغه اونوتماسقه تیش .
 توبه ندرجه سېلسکی خازه یستویینی اشقولارغه
 کرو حقنده اېکنچی وقت یازلسه کبرهک .
 ابراهیم بیکچنتیوف .

г. Умань, Кіев. губ. : اومانسکی نکی
 г. Москва Смоленскій болваръ : ماسقوفسکی نکی
 г. Казань : فازانسکی نکی
 Николаевскій городокъ Са-
 рат. губ. и уѣз.
 г. Херсонъ : خېرسونسکی نکی
 г. Багородницкъ, Туль. губ. : بوغورودسکی نکی
 г. Псковъ : پسقوفسکی نکی
 Ст. Кинель, Самар-Зл. ж. д. : سامارسکی نکی

بېرمه دك هېچ
 گمگه اورن ؛
 نهچه يوز مك
 صبيان عمرن
 جهالتكه
 فربان قلدق !
 *
 بېك كوب زمان :
 « مېن بېلم » دېب ؛
 مېن « عالی » دېب
 دعوا قلدق ؛
 *
 « مېم » نى « بى » دن
 آيرا آلمای
 يورسه كده بز
 مدير بولدى -
 اوپالمادق ،
 قزار مادق !
 *
 آیده ميللەت
 حاضر آلفه !
 آنده نورلى
 شهملر يانا ؛
 *
 بتسن اېسكى
 شالا - مالا !
 آلب عبرت زمانه دن
 قوريق قانون ،
 ترتيب ياكما !!!

ملت . . . دېدك ؛
 ملت نك بز
 نه اېسكەنن
 بله آلمادق . آلفه .
 *
 آلفه . . . ! دېدك -
 « آلفه باردق » ؛
 همانده بز :
 ياقتى لى نك
 شهولسېنى
 كوره آلمادق .
 *
 اويقى دن بز
 كوز آچساقدا
 حقيقتنى
 كوره آلمادق .
 *
 اصلاح قلب
 مكتب لرنى
 اېچك دن بز
 قوتلسا قدا -
 « آ ، با ، تا » دان
 اوزا آلمادق .
 *
 منه بو - « آ » ؛
 منه بو « تا »
 نى بلسه كده
 خلفه بولدى ؛
 *

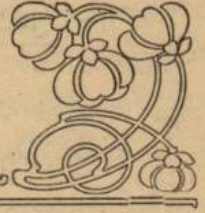
شهر :

 ياشى آواز
 ترتیب دن « نى »
 بلمه سه كده
 خليفه بولدى
 بز بو چاقده .
 *
 ياكى پشكەن
 جېلاك كېك
 صبى لار نك
 ياش چاقلارن
 جېلەب جېلگه
 چېبهر سه كده .
 *
 اصلاح . . . دېدك ؛
 اصلاح نك بز
 همزه سنده
 بلمه سه كده .
 *
 آلفه . . . توغرى
 يولرغه . . . دېك
 حقيقتا
 توغرى يولنى
 كورمه سه كده .
 بلمه سه كده
 *

ابتدائی مکتب لہر دہ او قتلہ تورغان

حساب مہتودیکاسی

دورت یللق پروگراما

Именованный اولچہ نلگن بلہن، اسمہ نلگن
(числа) عددلر ورقملر آراسندہ مسائل.
4 - تصحیح اعمال.

اوچنچی صنف
1 - مکدن آرتق سانلر ہم رقملر اوزرینہ اعمال
أربعہ.

2- اصطلاحات روسیہ: Сложение, Слагаемое,
сумма; вычитание, уменьшаемое, вычитаемое,
остатокъ (разность); умножение, (множимое),
множитель, произведение; дѣление, дѣлимое,
дѣлитель и частное.

3 - وقت، سطح (Площадь)، کولم (Объем)
اولچہ ولری (Квадратныя и кубическія мѣры)
دورتنچی صنف.

تخلیط، مشارکہ، تروپا، پراسپنت، وبکسل ہم کسر
عادی (Обыкновенныя дроби) کسر اعشاری
(Десятичныя дроби). ایلگی ایکی صنف حساب، عملی
صورتندہ گنہ بولوب آطنافہ اوچ ساعت بولورغہ تیوش.
مہن اون یللق نجر بہمہ طایانب آیتہ مکہ: طوناش بر ساعت
حساب درسی بالانک ضعیف دقتنہ واعتبارینہ آورکہلہ در.
بالا درسی اوزایغان ساین دقتسز واعتبارسز بولالرہ.
شونک اوچون بر ساعت توناش حساب درسی الککی
ایکی صنفہ بولورغہ تیوش توگل. طوناش یارطی ساعت
درسی سکز یاشلک بالاغہ بہک بیٹکان. ازوم کورلگانندہ
بر قدر فاصلہ دن صوٹک أمثال (Численныя примѣры) یازو
کبی اش (Самостоятельныя работы) بہررگہ یاری.
اوچونچی و دورتنچی صنف لہر دہ بر قدر سادہ گنہ فاعلر
اوپر اتلور. بو صنف لہر دہ حساب درسی توناش بر ساعت
بولسہدہ یاری، فقط برسینک یارطسی معلم بلہن بولوب
قالغان یارطسی شا کردلر نلک اوز اوزلرینہ اشتغال بلہن
اونہرگہ تیوش. حساب درسی ابتدائی مکتب درس لری نلک
اہک آوری بولغانغہ عہومی درس لرنک برنچیسی یا کہ
ایکنچیسی بولورغہ تیوش.

IV*

برنچی صنف.

- 1 - بردن اونغہ قدر بولغان سانلر، رقملر ہم شول
دائرہدہ اعمال أربعہ.
- 2 - اوندن بکرمیگہ قدر بولغان سانلر ہم رقملر
اوزرینہ اعمال أربعہ.
- 3 - یوزگہ قدر بولغان سانلر ہم رقملر اوزرینہ
اعمال أربعہ.

برنچی صنفہ روس و عرب اصطلاحاتندن سافلانہ
ممکن قدر اوز نلہز بلہنگنہ فائدہ نرگہ تیوش دیب بلہم.
بوندہ اعمال أربعہ نلک علامتلرینی، قوشو، آلب طاشلاو،
قات قات آلو، بولو کبی سوزلرنی اوز اورنلرنک استعمال
قیلورغہ اویرہتو بلہن قناعتلانورگہ تیوش. بر دائرہدن
ایکنچیگہ کوچکانندہ بیک ساق بولوب برنچی دائرہدن بولغان
مسئلہ لرنی بالارنک حل قیلا بلولرینہ اوشانغاچقنہ ایکنچی
دائرہگہ کوچہرگہ تیوش، هر درس شفاهی ہم یازولی
مسئلہ لر حل قیلو بلہن بالارنک ذہنلرینہ نق اورناشدرو.
لرغہ تیوش. باشدہ شفاهی مسئلہ لرگنہ حل قیلدراب،
یازودہ ملکہ لاندرو اوچون امثال یازدرلور. (بز نلک
طرفن باصلاچاق «حساب مسئلہ لری» دہ امثال نلک اورنہ.
کلری بولور.)

- 4 - فش آخرندہ آرشین، ویرشولک، ساژین، پود،
فاداق طوغرسندہ معلومات بہرلوب شونلرغہ مناسبلی
مسئلہ لر حل قیلدرو تیوش.

ایکنچی صنف.

- 1 - یوزدن مٹگہ قدر سانلر ورقملر آراسندہ
اعمال أربعہ؛ اصطلاحات عربیہ: جمع، طرح، ضرب و تقسیم.
- 2 - اوزونلوق، آورلوق، کافز، صیبوق (مائعات)
اور اوقلر (حبوبات) اولچہ وی (Отвлеченныя числа)
- 3 - شول دائرہدہ، الک اسمسز اعداد ورقملر، صوٹرہ

شعر

... غا

نېھال دوستم، نېگه سوڭ بونچا قز دڭ؟
ارنلى كوزلرگىنى سورت، قان آلقان...
يەش «استاذغا» ناحق قلچكىنى سوز دڭ -
توشەر اوز باشكا...! ساقلان شوناردان!

بو كون ھەمەسى كوردى اپندى چېمىش
كوڭلەدە ساقلاىب اوسكەن حسدنىڭ.
اپتەر بەيرەم بوڭا بارچا دوس - اپشك
بويك قدرى، چېمىش بېرگەن آغاچنىڭ!

... گە

صفنامن دېگن آدمنىڭ

زور، خوجا، الله سينا
آز دروچى شوملفندان!
كېرىلەن ب مولا سينا
آز درر؛ كر، تاپ سالور اول
بندەلەرنىڭ كوڭلىنە
اول بولور: جندەن، آدمدەن -
بېرمە يول ھېچ برسېنە.

«خوقى»

مكتبلەر ھەم اوقتو:

I

يقاتېرىنپورغدا.

بو شەردە مسلمانلاردن باشقە خەلقلەرنىڭ تورلى علمى
مۇسسەلەرى و اوقتو يورتلىرىنىڭ ھەرنوعسى بار. مېن
بو اورندە باشقەلەرنىڭ اوقتوى حقىندە سوز قوزغاماي،
فقط اوزمىزنىكى حقىندە مەلومات يازماق بولدىم.
موندن اون بېش يىللار بورىغى زاماننىڭ آر ياغندە
جونلى باشلى اوقتو يوق اپدى. بو كوندە مەكتەپدە باش

ظەنچە دورت يىل اوچون بو قدر ماتېرىيال آرئىق
بولماسە كېرەك. شولايىدە اورنسىنە فاراب بالالارنىڭ
قابىلىت و استعدادلارىنە فاراب معلم افندىنىڭ حاضرلىكىنە
فاراب اوز گەرنلورگەدە مەكەن. مثلاً: برەو عرب ياكە
روس اصطلاحاتىن كېرەكەس تابا اپكەن، بېك باخشى -
اوبىرەنمەس. آندىن درسلىرىنىڭ ھەممى بارشىنە ضرر
كېامەس. مېن عرب اصطلاحاتىنى آنلارنىڭ تىلەزگە كىرە
اۆزلەشكە كېنكە نىلكلرىنە ھەم معلم افندىلەرگە مەلوم بولغانقە
كۆرەگنە پراغرامماغە كۆتەم، يوقسە بىزگە روس اصطلاحات -
تىنىڭ ھەمى فائىدەسى ئىللە نېچە اواش آرئىق اقدىر. شول
ھەمى چەتنى كوزلارنىڭ اوز رەقەلمىز بەن برىگولروسچە
رەقەلەر (Арабскія Цыфры) نى ھەم اوبىرەتورگە كېرەك
دېمەن.

معلم، حساب اوقتودە مساهلە قىلورغە تېوش توگىل.
ھەر درسنى آلدان حاضرلەپ، كېلەچەك درسكە بر مقصد
تەيىن قىلور شول مقصدىنە يتەرگە، يەنى فرض قىلغان
قدر، ماتېرىيالنى بالالارغە آڭلانۇنىڭ يوللارنى، سەبەبىن
آلدان حاضرلەپ قوبارغە تېوش. بەضا تەجرىبەلى مەلەملەردە
آلدان حاضرلەنمەگەچ آبدىر بالماسەلەردە، پلانسىز، بر
مسئەلەدن اپكەنچىگە سېكرورگە مەجبور بولالار. شونىڭ
اوپون درسدىن اميد اپتەلگەن نەتىجەگە اپرەشە آلەملىر.
اگر دە درسلىر دائىما شويەل يولسىز، پلانسىز بولسە اول
مەكتەپدە حسابنىڭ ھەمىتى يوغالغانقە سانالورغە تېوش. شول
قدر ماتېرىيالنى ۸ - ۱۲ ياشلىك بالالارغە آڭلانۇپ بېرو
مېنەچە بېك اوراش. منتظم دارالمعلمين و دارالمعلمات
بىرگەن معلم و مەلەملەردە بو طوغرودە چەتلىرنىڭ كېڭەشلىرىنە
مەتاج بولالار، ئىللە نى قدر دستورلار قوللانلار. بىزنىڭدە
احتمال بەض معلم افندىلەرمىز و مەلەمە خانەلمىز اوزلارنىڭ
كېمچىلىكلىرىنى اعتراف اپتوب كېڭەشكە مەتاج بولورلار.
مۇنە شونداين مەتەرم ذاتلەرگە بر آز ياردەم بولماسەمى
دېب «معلم» نىڭ آلدىغى نومۇرلارندە حسابدىن مۇنە
درسلىرى درج اپتەلچەك.

نور على نادىيف.

خدمتکاری: هر یل 2-3 استودبنت او چون، هېچ بر شرطسز، او نیو بر سیتبت قاصصاسینه یوزهر صومدن اوقو حقی تولووی؛ بایتاق اوقوچیلرغه آیلقلاب پاسوبیه بېرب طوروی؛ فقیر شا کرنلرگه کیمیم - سالم، کتاب و یازو اسبابلری بېرب طوروی؛ اورنسنز فالغان و محتاج بولغان فقیرلرگه یوللق بېرب اوزاتوی و باشقه شوندا ی بېك مهم و هېچ یالوازو - سزایته تورغان یاردهملر بېك کوب. بوفیتچی لردن صفا آه - ندی بیوشف جنابلری جمعیت نك اوستافندهغی، اوقوچیلر حقنده بولغان مادهلرنی بېرینه بیتکرب نوروغه بوتون کوچن صرف ایتهدر.

مکتب نك یاغو، یلتو، توزه تو، هم استورژی نك مصرفی همهسی یوغاریده مذکور جمعیت خیریه قاصصا - سندن توتلادر. موندن باشقه، ماغازینچی لردن حسن أفندی موسین بلهن عبدالستار أفندی آبلاز ف لرده مکتب نك بیتشمهگان بېرلرینه اوز یانلرنندن ئله نقدر نهرسهلر قوشب، هر بر حالینه نظارت ایته تورماقدهلر.

معلم نك آیلقی ژالونیاسی اوقوچی بالالردن - هر کم نك حالینه قاراب - آلدادر.

مکتب اوچ صنفلی بولب، اوقب یورگهن بالا - ابرکه - گی، قزی آرالاش - باری 35-40 چاماسنده. معلم - برگنه.

برنجی صنفده:

«اېك یاخما ألفبا». (خلیلی اثری) بولب، اېکی آیده آنا نلنده اوقوغه، یازوغه اویره تلدر. ألفباندن صوئک برنجی جزء «سواد خوان» اوقتلب، اېکی آید قرآن نانیتلا - در. صوگره قرآن کریم بلهن «تربیهلی بالا» اوفوتلب، برنجی یلنك آخرنده بالالر قرآن، تورکی اوقو، املا، بر آز حساب، بر آز علم حال ذهنی، وبر آز سوره و دعالردن امتحان بېرهلر.

ایکنجی صنفده:

قرآن کریم، تجوید (شهید عونی)، علم حال برنجی (خلیلی)، تورکی اوقو - صبی لرغه قرائت (اشرف خانم)، حساب مسئلهلری برنجی (قربانعلی)، تاریخ مقدس (بېکقولی)، املا، حسن خط، تبارک، واتی سورهلردن امتحان بېرهلر.

اوچنچی صنفده:

قرآن کریم، تجوید هم مقام بلهن، علم حال ایکنجی (خلیلی) حساب مسئلهلری ایکنجی (قربانعلی)، جغرافیه

معلم بولغان عرفان أفندی کریمی موندن اون بېش یل بورن تر ویسکی دن اوقب قایتان صوئک ترتیب بلهن اوقنو کبره کلکنی زین الدین أفندی آغا فوروقه توشندرب، اول کشی اېسه اقتضای زماندن خبردار بر ذات بولغانلقدن عرفان أفندی نك کېکشن معقول کورب، شول کوندن مکتب بی توزه تدر ب، بالالرنی ترتیب بلهن اوقنو اشی باشلاندى. بو کونده اېر بالالر مکتبنده دورت صنف؛ مجموعی 64 شاگرد بار. اېکی معلم، اوچنچی گه امام عرفان أفندی رحمانقولی اوقیتادر.

فز بالالرنی یاکی اصول و ترتیب بلهن اوقنو موندن اون یلر بورن باشلانغان اېدی. بو کونده قزلار مکتبنده ابتدائی دورت صنف بولب، بارلغی 84 قز بالا سبق اوقب یوریدر. اوقوچی معلمه اوچهو.

قزلر مکتبنده اسکته تر وسولگی باشلاری بهیلرگه اویره توچی بر منهر معلمه سیده بار. بو یل اویق بهیلرگه - ده اویره ته باشلادیلر. بو هنرلر اول قدر زور بولماسده بالالرنك قوللرن کونلکدررگه، اش اشلرگه عادت ایتهرگه شاید فائدهسی تیهر.

مکتبلر نك بارلق مصارفی، معلم و معلملرنك ژالو - نیاسی، اوقو اسبابلری جملهسی برادران آغا فورولر حساب - بندن. هېچ بر بالادن اوقو حقی آلمیدر.

اېرلر هم قزلر مکتبی برادران آغا فورولر نك همتی بلهن سالنغان، بر قاتلی آغاچ بنالر. حفظ صحت یاغندن قاراغانده قزلر مکتبی یارارلق. قویاشقه فارشی یاغنده تهره زهلری کوب بولب، یاقتی سی هم بییکلگی جېتهرلک؛ 4 صنفقه 3 بولمه، اېرلر مکتبی اېسه اوزی اېسکی بنا بواوی اوستنه، ته به نهک، تهره زهلری کچکنه، تون یاqqه قارغان. بولمه لری جېتهرلک بولسه ده، 3 نچی صنفده بالا آزلقدن اېکی صنف بر بولمه ده اوقیتلادر. هادی طاهری.

II

خارکف ده

خارکف بېک مدنی شهر بولغانلقدن مسلمانلرغه، سانلری آزلقه قارامای، بایتاق یاغشی تأثیر اېتکهن. مونده بولار نك جمعیت خیریه لری، شونك تربیه سنده اېلېکتورچېستوا بلهن یافترتلا تورغان بېک مهابت مسجد - لری، مکتبلری، ملا واعظاری و برده معلم لری بار. خارکف جمعیت خیریه سی نك بېگره ک دقتکه آلورلق بولغان

چېالچق عبارلەر اوچریدرکی ، قای چاقندا ساعتلەرچه « مطالعه » قلب قلبدا توشلمه هی فالادر . محمد عیاض أفهندی نك انشاسی ایهسه آچق ، آنق بولاب، ایترگه ایتکهن فکرن او قوچی نك قولینا توندروب بیره در .

« اهل » گهز یتهسی نك هر نومرنده محترم استاذ موسی أفهندی نك چان آزغی، کوکل آچقچی، ایمان چراغی بواورلق سوزلهری یازلب تورادر .

موسی أفهندی بلهن عیاض أفهندی نك شا کردلهری، مریدلهری ، امتلهری یالغز روسیه ده گنه توگل ، بوتون دنیا یوزینه نارالغان بولب، غایت کوبدر . شوکا قاراغاندا « اهل » گهز یتهسی نك آلدی پارلاق بولب ، بیک کوب نارالوی ، اهلک اوزاق به شهوی اومونلی .

تورک نلی نك حرمتی، عزتی، ظرافتی نامنه، ایهسی نك نوزه تون اومت ایتب توگل ، کپچروینه اشانب اوشبونین ایتب اوتەرگه تیشسندک : « اهل » گهز یتهسی « یورت - بیر » نك فائده سن توگل ، « اهل - یورت » نك فائده سن کوزه تسن ایدی . تورک نلنک « یورت بیر » دهن اویلهر، آمبارلار، آبزارلار مراد بولادر . خاق مراد بولغاندا « اهل جورت » دیبلهر .

« سویم بیکه » آتلی، قازاندا آیالارغا مخصوص ژورنال چقا باشلاب ۱ نچی نومری اداره مرگه کبلدی . مونک بلهن چمله خانم أفهندی لهرگه قوطلی بولسن ایتب ، ژونال نك کوب زمانلار یه شهون نله یمز .

اوزننک سوک توغان سویکه لی فارنداشی « سویم بیکه » گه « معلم » نك ایتهسی سوزی یوق . ژورنالدا یازلغان سوزلهرگه « معلم » تمام قوشلادر . فارنداشمن نك رخصتینه یانب فقط شونی ایهسینه توشره مز : علم وتر یسه گه محتاج بولب هنر و صناعت که چوللهب تورغان آنا وقانداشلهر مزگه مخصوص چقارلغان برده ن بر ژورنالدا بو چاقلی اوزون فلسفی سوزلهر، سالقن نصیحت و وعظلا اورنلی بولب بتمهسه کهرهک . آلداغی نومرلهرنده عامی ، فنی، أدبی معلومات هنر و صناعت که دائر مقاله لهر کوبرهک یازلاچاغندا اوموتمز یوق ایهسه .

حرمتلی خانم و خانچا أفهندی لهرمز هر بر نوالیست یاننداغی اوسته لهرنده « سویم بیکه » نك بره رسنخاسن بولندر ودا کیمچیلک قاماسلار دپ بلهمز .

باستروچی هم باشقاروچی : حسن علی .

Редакторъ-Издатель: Хасанъ Яліевъ

(ثابت)، تاریخ اسلام ایلکنچی - سیر شریف بلهن، امویلر دوری بتکه نچه (ف. کریموف)، تورک اروغاری (عبشی)، مکتبده ادبیات درس لری (توقای)، دروس شفاهیہ برنچی (مقصودی) نك یارتی سینہ قدر، تبارک، یاسین، واق سورہ - لر، املا وحسن خطدن امتحان بپرلهر .

منه شونک یازلغان کتابلر بوینچه شول روشچه اوقتونی مین 4 ۵ یللق تجر بهم بلهن ابتدائی مکتب اوچون موافق تابدم . شول کتابلر نك همه سن (شفاهیہ دن باشقاسن) سیگز آیده اوقتب ، تکرار لانتب ، بیک جیکل بقرته م ویالغز اوچ صنفقه یپتشمین . روسچهدن بر آز کورسه توگه اوقو وقتی بولغان ساعت ۶ بلهن ۲ آراسنک بر فرصت وقت طابا آلمیمین، شوکا کوره بز کچه درس لری یاسیمز . اول کچه درس لرنده بالارنک کوبرهگی روسچه اوقوب ، بر آزی مسلمانچه سبقلرن تکرار لاپ قایتادر .

کچه درس لری حقنه ذغی یازسام کیرهک .

معلم زینت الله حمیدی - ویزا - کی .

« غارکی »

گهز یته و ژورنال لار :

« معلم » نك مطبوعات دنیا سینا باسقان آباغی قوطلی، آرتی خیرلی بولدی؛ آنک آرتندان چغب اوچ بولداش، قوشلدی: پپتر بورغدا، « اهل » ، اوفادا « طورمش » گهز یته لری، قازاندا « سویم بیکه » ژورنالی .

« طورمش » گهز یتهسی نك ۶ نچی نومری چقدی . باش یازوچی سی هم چقاروچی سی واعظ أفهندی ناوروزف . یللق حق 4، یارتی سی 2 سوم .

« اهل » گهز یتهسی نك 4 نچی نومری اداره مرگه کبلدی . حاضرگه آتاغہ بر چغب، یللق حق 4 سوم، یارتی سی 2 سوم . محمد عیاض أفهندی اسحاقف چنابلاری نك قول آستندا چقا تورغان « اهل » نك املاسی « معروف و مقبول » املا بولسادا آراسیرا کبک « آراماغان » معناسی آکلاشلماس صیغهلار ، « موکفار چهغه قدر ، یا کفی » دپگهن کبک пскажеііе لار اوچراشتوغالیدر . لیکن محمد عیاض أفهندی - نك هر بر اثر نده بولغان کبک ، « اهل » گهز یته سنده اوز قلمی بلهن یازلغان سوز لرنک انشاسی، بیانی غایت چپکل، تصویری، خودوژستویینی چقادر . بعض گهز یته لرده شونچا

جومباقلار :

ابكنچى نومردەگى II نچى جومباقنڭ چىشوى :
«قاراق، قازاق، قاداق، قاباق، نان، نادان، نايان، قىيىق ،
چەچ، كوك، سوس آتا، آنا، آغا»، كېك سوزلەر. دورس
چىشوىلەر: كېز لەۋدە اسحاق باحتىيىف، اورنبورغ اويەزى
بوماغوجا اولندا م. ميناياوا.

ابكنچى نومردەگى III نچى تابشماقنڭ چىشوى :
بېكتېمەر ابكى اولش زور، تېمەرباى بىر اولش كېم ، بىر
اولش بىلەن ابكى اولشنى قوشساق (3=2+1) اوچ اولش
بولادىر. ابكىسى نڭ يەشى بولغان 63 نى 3 كە بولسەك
21 دەن چىقاردى. بس: تېمەرباى 21 دە، بېكتېمەر 42 دە بولادىر.
دورس چىشوىلەر: كېز لەۋدە اسحاق باحتىيىف، فىزىچارددا
عزىز آخانف.

VI نچى تابشماقنڭ چىشوى: سىفر بلات دورىتكە
يارلغاج بىر نچى كېسەككە، II، III، IV، V، VI، رىقلەرى
بولغان، بارى - 20. ابكىچى كېسەككە I، XII، VII، رىقلەرى
بارى - 20. اوچنچى كېسەككە XI، VIII، نارغى توغزى
كورسەتە تورغان IX رىقى نڭ I سى الەككەن. شونڭ بىلەن
بارى 20 بولادىر. دورىنچى كېسەككە X، نارغى توغزى
كورسەتە تورغان IX، رىقىندەن فالغان X، شونڭ بىلەن
20 بولادىر.

دورس چىشوى: بوماغوجادا م. ميناياوا.
ادارەدن: م. ميناياوانڭ چىشوندا سىفر بلات نڭ
صىز بىدەرگەن رىقى دە بار. فقط اورنبورغدا كلىشە
ياساوجى يوقلىقدان آنى كوزسەتە مەكىن بولمادى.

ادارەدن :

◆◆ چىلەبى اويەزى نڭ معلم فتح القدير افەندى سلىمانف -
نڭ ادرىن سورايلا. شونڭ ادرىن بىلگەن كىشى بولسا
يازىب بىبەرون اوتنەمز.
◆◆ «معلم» ادارەسى معلملەرنڭ، شاكردلەرنڭ خابىرەسىنە
اورتاچىلىق (واسطەچىلىك) يوشىن يوكلەپ، بىر ادرىن
دەفتەرى آچدى. كىم نڭ ادرىسى كېرەك بولسا « معلم »
ادارەسىندەن بىلشەرگە مەكىن. چىتدەن سوراوجىلار، جواب
اوچون 3 تىمىنك مارقى بىبەرو تىمىش .
◆◆ ادرىن آلاشتروچىلاردان اوتنەمز 21 تىمىنك پوچتا
مارقىسى بىبەرسىلەر.

شونداى چەلەر تابىز: هر سوزى بىر تولى حرف
بىلەن باشلانغان بولسەن. جەلە ابڭ آزى بېش سوزدەن
كېم بولماسقا تىمىش.
(دان، قاسقا، كەگە، دەن، بىلەن كېك فوشماتلار
سوزگە سانالمىدىر.)

تابشماقلار :

V

بىر كىشى نڭ 17 تويەسى ۋە بالاسى بار ابكەن. اولەر
وقتىدا بولاي وصىت فلغان: 17 تويەدن اولكەنگىز يازتى سن
(1/2) آلسن، اورتانچى كىز اوچدەن بىر (1/3)، كىچى كىز
توغزدان بىر (1/4) آلسن، دېگەن. بولار آنالارى نڭ
وصىتى بويىنچا بولشكەنلەر. بىلەرگە كېرەك: هر قايسىنا نېچە
تويە تېگەن .
اوتوچى: عبدالله چوقايىف .

(ترويسكى)

IV

بىر كىشى نڭ ابكى آياقلى هم دورت آياقلى حيوانلارى
بولسا، بارلىقى نڭ باشى 728 ، آياقلارى 2,370 بولسا
شول حيوانلار نڭ نېچەسى دورت آياقلى ، نېچەسى ابكى
آياقلى؟
اوتوچى: عبدالله چوقايىف .

(ترويسكى)

چىشو

«مەم» نڭ بىر نچى نومردەگى I نچى، II نچى تابشماقنى دورس چىشوىچىلەر
فىزىچاردان. قىربان عىلىيىف، ترويسكى دە «رسوليه»
شا كىزدى غازى فىضى، اورسكى دە ابكنچى مەلە شا كىزدى
مصطفى يولداشىف، قازاندا آپانايىف مەدرىسەسى شا كىزدىلەر -
ئەندەن عالم جان حسام الدىنىف، عبدالحى اورمانچىيىف،
ۋەتەكە غوبىرناسى قوقارقادا نورالله سىفى الله بالاسى، آتبا -
ساردا ع. احمد، پىتېر بورغدا قوغلىيىف، فىزىچارد رابىعە،
عزىز آخانفلار، چىستى اويەزى ياكى المەت دە عبدالله
مىناياى.

ЛИТЕРАТУРНО-НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКІЙ ЖУРНАЛЬ

„Жугаллимъ“

اورنبورغده

حسین حسینوف کتبخانہ سی و مکتب کتابلری نشریاتی

دیواری کالیندار ۱۹۱۴

۱۳۳۲

کوب یلدرن بیرلی مگر چه تارالوب کیلگان دیواری کالیندارلرمن فی بویل ۱۹۱۴ سنه ایچون اولدق. دیواری کالیندارلرمن: فقط بر تورایگنه اووب زور فارماتده، روس و مسلمان بیرهملری قزل صفرلرایله کورگازلگان، باشلری فالایی، آی باشلری تورکیه و عربستان کالیندارلرایله بروقتقه توغری کیلورلک، آرتلرینه هر بابدن عموم ایچون ایگ فائدهلی نرسلر درج ایدلگان. کاردونلری زور قولده، پیتربورغ مسجدی، سیومبیکه منارهاری، مشهور محررلرمننگ هم انوریک، محمود شوکت پاشا، یوسف عزالدین، سلطان محمد خامس رسملری وغیر بوندن باشقه راسکوشنی رسملرایله زینتله ننگان، تیرهلری پوتالرایل راملانغان هرکمنگ کوشلینی اوزینه تارتورلقدیر. اوتسکان سنه کوب مشتریلرمنگه، صاتلوب بتو سبیلی یباره آمادق. شول سبیدن بویل آلدن حاضرله نوب تورولری و حاضر دن کوبله ب زاکازلر یباره باشلاولری مطلوبدر.

کوبلب آلوچیلرغه بهاسی

پلاکات ایله ۲۰ تپن. پلاکاتسز ۱۷ تپن.

صوراوچیلرغه زادانکه لرینی آفاچده نوتاسوز بوچته ونهر بول ایله یباروب نورامز. زادانکه گه مارکده باری.

مراجعت اوچون آدرس:

Г. Оренбургъ, книжный магазинъ X. М. Хусаинова.

معاصر

۱۵ - دېكده بر * ۱۹۱۳ - يل

4 قات

بو نومر ده:

مکتب هم اشقولا مسئلهسى . . نورعلى نادىيف.
املا مسئلهسى هم «تر جهان» گهز پتهسى . ع . ا .
دين ساقلاو . . . . . ش . مصطابق .
اورتا درجه سېلسكو - حازه يستوننى مکتب لرگه
کرو يوللارى . . . . . ابراهيم بيكچنتىيف .
تل اویره نو حقندا . . . . . مخدوم نورى .
دورت طوغان (فنى حکايه) . . . . . احمد .
تربيه و تعليم (پيداغوجيه) . . . . . ن . نادىيف .
تاتار معلمى ننگ حالى . . . . . قيام يولداشوف .
الفبا مېتودىقاسى . . . . . حسن .
مکتب هم اوقيتو خبرلهرى :
پيتربورغدا . . . . . ح . تقاناييف .
ايرتاش بويندا . . . . . دليل حسن الدين اوغلى .
آنکېتلار، جومباقلار . . . . .

باشقارب، باستروچى: حسن على.

Г. ОРЕНБУРГЪ

ЭЛЕКТРО-ПАРОВАЯ ЛИТО-ТИПОГРАФИЯ

Товарищества «КАРИМОВЪ, ХУСАИНОВЪ и К-о.»

1913 ГОДЪ

بۇزنىڭ «معلم» گە سۈيەۋ بولسۇنلار اېدى، بۇز معلم افەندى-
لەرنىڭ ھەر بىر تەلەگىن اشەب توررغا اېرنەمەس اېدىك.

اداره دن :

- ◆◆ تاشكېنت شەرنەن، اسمىن بىلدىرگە تەلمەگەن بىرەۋ،
اداره مەزگە 12 سوم آقچا جىبىرەپ، شۇنىڭ بىر بىرەنە اون اول
مەلمىنە يارىشار يىلقى ژورنال جىبىرەپ توررغا قوشقان.
مەلم نىڭ استىحقاقلى اېكەنېنە مەكتەپ مەبىرى نىڭ ھەم مەلەدەن
بېش قارىتىڭ امضاسى، اولنى استارستانىڭ پېچىتى بولو شرط.
استىحقاقلى مەلم لەردەن آدرسلەرىنى بىلدەرنى اوتتەنەز.
- ◆◆ سىماغانلىقدان، تاشمەقلار، ھەم آلارنىڭ چېشولەرى
بۇ نومرگە كرمەي قالدى.
- ◆◆ اسمەرىنە «معلم» بارپ تورر تورغان ذاتلەردەن،
توبەنچى لك بىلەن، اوتتەنەز: آدرسلەرنىڭ كورسەتلىگەن مدت
اۋچون تېشىلى بىلىنى كۈندرسىلەر اېدى.
- ◆◆ مەلمە موصوفە خانمغا: قاتنلارنىڭ تەربىيەسىنە، فەكر-
لەرى نىڭ تۈزەلۈۋىنە، آڭلارلىقنىڭ كېڭەيۈۋىنە خەدمەت
اېتەر لك مقالەلەر يازب تورساڭز «معلم» دە بېك خۇپلاپ
درج اېتەچەكەز.

«معلم» ژورنالنىدا شەرلەر باسلىپ تورادىر. شۇل
مەنسەب بىلەن مەترىم شاعرلەردن اوتتور اېدىم: شەر يازغاندا
ياڭگىراق مەئالى شەرلەر يازسۇنلار اېدى. خەزرگە قەدر درج
اېتلىگەن شەرلەر آراسىندا اېسكى رەك مەقومدە يازلىغان
شەرلەر بار.

مەلم. ع. آ.

مەلم ومەلمە خانم افەندىلەر آراسىندا رەقە خۇلى بىلەن
يازب - اوڧرغا ھوس اېتۈچىلەر كۈپ. شۇلارغا تەمرىنات
ھەم اورنەك بولسۇن اۋچون «معلم» ژورنالنىڭ آياغىدا
بىر اېكى بېتى رەقە خۇلى بىلەن باسلىسۇن اېدى.

تۈركستانلى: قازى.

باشقارما - آندەي يازولارنى آيرىم لىتوغرافىيادا
باستۇرغا خەجت بولغانلىقدان آنىڭ اۋچون اېرىم خەق
تولەرگە كېرەك. باشقارما نىڭ جەلگەسى خەزرگە آندەي آرتۇق
چىغلارنى كۈتەرە آلمەيدىر.
«تەرجىمان» اېتەكەن اون مەك مەلمدان فقط اېكى گەنە مەكى

خاتون - قىزلار اۋچون

ژورنالنىنە يازلورغە آبونە
دەفتىرى آچقىدۇر.

سۇيىم بېكە

آيندە اېكى مەرتبە چېغا
طورغان

«سۇيىم بېكە» دە خاتون - قىزلارنىڭ خەقوى، اقتصەدى، اخلاقى، ھەم عىالى جەھەتتىن بولغان خاللىرى طورسۇندە-
غى مقالەلەر؛ اوى خاللىرى، شەرەعت نەقتە نەزەردىن خاتون - قىزلارنىڭ خاللىرى تەئىن ايتتۇ؛ مەترقى ھەم غەير
مەترقى قوملارنىڭ خاتون-قىزلارنى؛ آش سو بولىمى، قول اشلەرى، يورت كراكلرى؛ خەقتە صەحت مەسئەلە -
لرى، اوى آبتىكەسى بالالار تەربىيەسى آلاڧغە تەلەم ائولۇ؛ موسىقى تارىخى، باققەدە ھەم اويىنە
چەكەلەر يەتتەشەرۋ، ادبىيات، خەكايە، شەر روسيەدە وباشقە مەمەكتەدە بولغان خاتون - قىزلارنىڭ سىياسى،
اجتەماكى خاللىرىدىن بىخەت ايتتۇر.

«سۇيىم بېكە» ژورنال مەزىدە قالدۇرمىچە اوقوب بارغان خانم و طوطاشلەر اوزلەرىنە ئەئىد خاللىدە كۈپ مەلومات
خەصل اېتە چكاردۇر. خاتون - قىز احواللىدىن بىخەت ايتتۇچى بۈۋرگىنە ژورنال يولدىققىدىن ھەر بىر خانم و طوناشقە بو
ژورنالنى اوقوب استفادە ايتتۇلرىنى تۈصە ايتتەز.

بەھاسى: يىلغە ۴ سوم؛ آلتى آيغە ۲ سوم ◆ ۵ تىن؛ اۋچ آيغە ۱ سوم ۳۵ تىن.

آدرىس: «سۇيىم-بىكا» جۇرنالە رەدەكتپيا كازەن.

ناشر مەسئول بىررى: يعقوب خەلىلى.

معلم

اورنبورغا اپكى آتناغا بىرموتبە چغا تورغان ادبى و فنى
تربيه ژورنالى .

معلم لر گه :

نېندى تزلشكەن صبىلار خلفەسى نك قارشينە -
توغرى يول ازلى آلار بىر تەكرىسى نك عرشينە .

*

خلفەسى اكرن گنە سويلەي ، آلار نكلاب تور ؛
نېندەي ادبى آلار ، آلفە قاراب ، تېك اولترا .

*

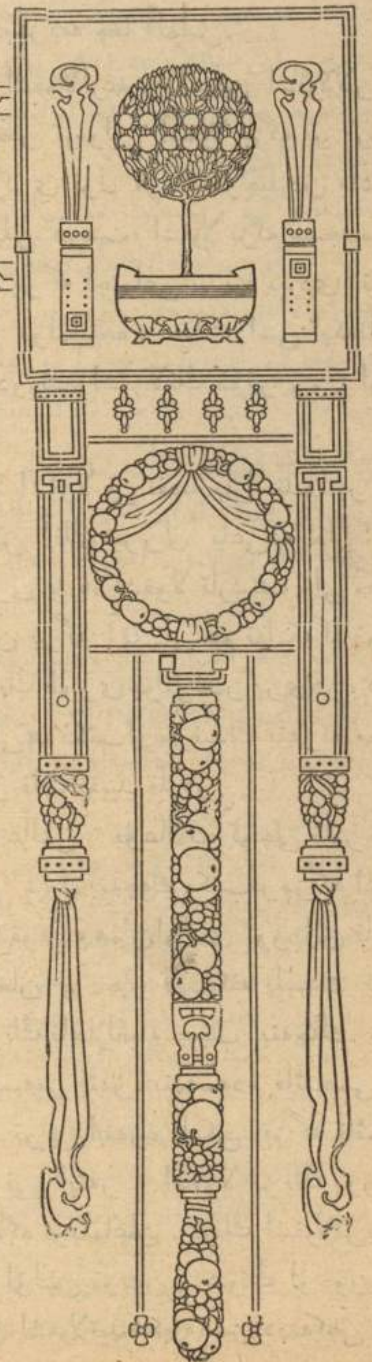
ابك قدرلى ، ابك سويكىلى فۇللار - آلار تەكرى گه ؛
هر وقت قورق ب آناردان - بوى سونالار امرينە .

*

يوق يامانلىق لار ، ظلم لار دە يوق ، جبر دە يوق ؛
همدە يالغانلىق دە يوق ، حيل دە يوق - مكر دە يوق .

*

شول قدر كوركەم خلقلى ، ابزگى صبىانلارنى سز ،
سوقماكز ؛ رهنجتمەكز هيچ ، اوقودان بېزدرمهكز .

مکتب هم اشقولا مسئلہ سی

اوک فائده سز بولب قالاچفی قطعی در . چونکه ، بو مکتب لرنک بوتون خزینده لری بوشادی؛ بولار حاضرگه ایشکه . کسز ، جیلکه نسز ، قویروق سز کیمه لر شپکلملی . ملت بولارغه اشانب حیات دپکزینه چقا آلماس .

ابندی اش قالا اشقولارغه . لکن اشقولالارنیده یاراتماوچی لر بار ، بعض برهولر : اشقولا بزگه بر نرسده بهرمه دی ، که کری - بوکری قول فویا بلوچیلردن باشقه هیچ نرسه چقارمادی ، دبلر . درست ، اشقولا بزگه مسجدسالپ بهرمه دی ، لکن اول بزگه اجتماعی تریه بیردی ، تریه وتعلیم نك دینی اشکنه بولماینچه ، حیات اشی ایکه نلیگن کورسه تدی . «انتباه» دورنده اشقولانك مؤثر رول اوینا-غانن کم انکار ایتەر؟

ایکنچی برهولر ؛ اشقولا فی نفسه یاراسنده ، بر قدر فائده ده کپترسن ، لکن آنك ضررلی یاغی ده بار ؛ اول بزنگ ملی مکتب لرنی بتره ، اشقولا فارشنده ملی مکتبلر ارب کپته . شونك بلهن بزگه آنا تلی هم تیلکه گه توشه ، بو ایسه انقراض نك اېڭ طوری یوللرندن بری در ، دبلر . بو فکرلر بایاغی «ملی» مکتب لرننك بتره گه محکوم دېگن فکرنی تاغی بر قات تقیید فلادر .

بو دنیا رفابت عالمی ، بو عالمده کوچلی نامرجه یه ، کوچسز قورب بته در . شول بته چه ک مکتب لرننك اشانب وقتنی اونکهرسه ک ، اشقولاغه همان اوگای کوز بلهن قاراب ، بزگه چپتدن یابشترلغان بر چبر دېب کنه بلسه ک تاریخ بزنگ کوز اوچه ومزنگ ناچارلغینه تعجب ایته چه ک . چونکه ملی مکتب آتلی مؤسسهمز بتره ، بتمه سده فائده سی هیچ بولماس ، اما اشقولا ترقی ایتەر ، لکن بزگه فائده لی بولماغان رهوشده ترقی ایتەر . اشقولا بزنگ یورتنده عموماده نییشلی درجه گه قویلماغان . بزنگ اشقولالر باشقا-لرن نقندانده آلله نیچه اولش توبهن . شونك لوچون مهن حاضرگی تپیده بولغان اشقولانیده کپره کسز دېبه کچی بولام .

بو مسئله گه دائر مطبوعات صحیفه لرنده بایناق سوزلر یازلیدی . شونك اوچون مهنم یازاچاق سوزلرم قای بره و- لرگه آرتق کورینور . کورنسه ده یازارغه نییش نابدم . لکن نه یازارغه؟ مکتب لرن کپره ک توگل ، بولار ملتنگ اوگالماس چراحتی ، بولارنی بتره گه نییش ، دېب یازسام ، آنی یازدیلر ابندی ...

بالقسز کولده قسلاده بالقی دېگه نده ی ، بو مکتب لرن بر قدر وقت بزنی ییدانب طور دیلر . ابندی حاضر قسلانی بالقی دېب یوری تورغان زمان اوندی . حاضرگی اصول جدیده مکتب لرنی احوال زمانغه موافق قویلماغانغه همده بولارنگ مادی چھتی تأمین ایتلمه گه ننگه کپله چه کده ملت که خدمت ایته آلماسلر (یعنی بتره لرن) . ایسکی مکتب لرن گه (یعنی اصول قدیم مکتب لرنده) کپلسه ک : بعض برهولر نك فکر نچه بولار بزنگ تاریخی مؤسسهمز بولب ، دین و ملت نك اوچاغی اېمش . گویه شول اصول قدیم مکتب لرنی بزنگ خلقنی اسلامیت روحنک تریه لب ، آنا تلمزنی بلدر ب ، اوزمزی اوزمزه تانیتب چقارغانلر اېمش . شونندای فکرده بولغان کشی لرننك دلیل لرنی تېکشرمه یینچه ؛ اوشبون غنه ایتب کپتره گه نییش تابام : اصول قدیم مکتب لرنی بزگه اصلا دین اویره تبه دیلر . بولر دین اویره تکهن بولس لرن اوللرده مگ که برگنه بولسده اسلامیت نك اساسن ، فرض ، واجب ، حرامنی بلگهن کشی تاپیلور ابندی . شول بېک «مهم و تاریخی» مؤسسهمز بزگه خدمت ایتکهن بولس لرن اسلامیت بزده مسجد باشنداغی آیدان ، سرغان که له پوشدن ، بېش بېلی بېشمه ت دن عبارت بولب فالماس ابندی . بز شول مکتب لرن بلهن بزگه دو مالانب ، انقراض چوقرینه بارا یاتقانك ، خدایغه شکر ، غصپرینسکی لرن ، فاتح لرن ، بارودی کبک ذاتلر چقب اصول جدید مکتب لرنی نك اوز زمانلرنك ، اوزلرنه کوره فائده لرنی تیوگه سبب چی بولدی لرن . لکن هوندن صوگ بو مکتب لرن نكده ، ایسکی مکتب لرن کبک-

قسقاسى: بزگه بو مکتبده، و بو اشقولاده کبرهك توگل. اېندى مکتبده کبرهكمهسه، اشقولاده کبرهكمهسه نه اشلەرگه؟ دېرسز، محترم اوقوچيلر. *

مېنم فکر مچه: بزگه زېمىسكى، ياكه چاستنى ابتدائى هم رشدى مکتبلر کبرهك. ابتدائى لرنده اېكى اېكى يلدە اوقو شاو آنا نلنده بولاب، سوکغى اوچ يلدە، همدە رشدى لرننگ ابتدائى دن يوغارى صنفلرنده اوقو روس نلنده بولورغە تېيش. درس لر روس نلنده بولغان دورده دېن هم آنانلى درس لرى باشقه درس لر بلەن بر اهميتده سانالورغە (يعنى پاراللېلنى بارغە) تېيش . مېنم غايە خيالېم شول اېكى تېپدەگى مکتبلر در . شول تېپدەگى اشقولالرده هم دېنى تربيه بېررگه، هم آنانلن اوېره ترگه شوننگ بلەن آنى ساقلارغە ممکن بولور . شوننگ بلەن برگە- اوک بالالارمز حکومت نلنده اوېره نب، فنى هم اجتماعى معلوماتده آلب چغارلار .

حاضرگى زېمىستوا مکتبلرى بزنگ نلگمزگه ، حياتمزگه موافق بولماغانلقدان، آلارنى يوغاريدە سويلە- نگه نچه، اجتماعى معلومات بلەن برگه آناتلمزنى هم ضر و- رات دېنيه مزنى اوېره نب چغارا تورغان رهوشده اوزگەر- ترگه کبرهك . آلاى اوزمز نلگسه نچه اوزگەر ترگه اېرک بېرمهسلر بېت دېيورگه اورن يوق . چونکه : اشقولالرده اوليگى اېكى يلدە اوقو شاو آنا نلنگ بولورغە تېيشلک که غ . دوماده قرار بېرلدى . احتمال شول کويى تصديق اېتاب زافون بولېدە چغار .

(حکومت طرفندان اينار وديس مکتبلرى توغرىسندا چغارلغان ياكى پراويلالرده نلگمز دن بيک براق توگل.) اېندى زېمىستوا مکتبلرن اوز نلگمزگه موافق

* مکتب هم اشقولا توغرىسندە سويلەگندە شونيدە ايتب کيتم: بر وقت معتبر مدرسلردن برى مېنى قسقاغنه اذاع ايتمه کچى بولاب بزگه دنياوى مکتبلر کبرهك توگل؛ بالالارمزنى دېنى مکتبلرده گنه تربيه لور کبرهك . بزنگ مسلمان بالاسينه دېندن باشقه هيچ نرسه کبرهك توگل . بره و کبره کسسه ايکن حکومت هم زېمىستوا طرفندان اچلغان مکتبلرگه بارر؛ ديدى . مېن اول وقتدە روحانى بر موللا اوزندن چققان بو سورگه تعجب ايتمه گهن ايدم . اېندى ملتى چن چندن قاېغر- توچى لر آراسندهده شونداى فکر لر بارلغى سيزيله باشلادى . ايمش روسارده چبرهكو مکتبلرى بولغان شيکلى بزنگه مسجد ياننده ايشکسز تيره زهسز؛ اچاسز بر قوش بولسن؛ ديلر . موندە روسلرغە اېر ب مکتبلرنى دېنىگه دنياوىگه آيرونى مېن هيچ آکلى آلېم . روسلرننگ چبرهكو مکتبلرى اېنگ ايسكى مؤسسەلرندن بولاب آلار فقط؛ اوقو اشلرى زېمىستوا نلگهن يولغە قولماسن اوچون گنه روحانى لرى خلق مکتبلرندن آيرب يوريتلر . بزده ايسه آنا نلندە احتياج بار؟

اوزگەر ترگه حاضرگه اېرک بېرمهسه لرده آندان امېدنى اوزرگه ياراميدر . همان شول اويدا، شول نلگه بولورغە کبرهك، بر زمان کيلور- بلسکه بېر لر دة . بز مکتب و اشقولا توغرىسندە سويلەگنک اېكى- اوچ يلىنى غنا آلده طوماسقه ؛ بلسکه يلمرنى؛ يراق کبل، چه کنى آلده طوتب سويلرگه واز- لەرگه تېيش .

بو تقدیم اېتلگهن فکرگه فارشى : آنا نلى هم دېن معلملر مزده استعداد آز ، مادى معنوى قوت روس نلى معلم لرنده بولغانقه مکتب هم اوقيتو اشلرى بوتونلې آلار نفوذنده بولووى احتمال ، آنا نلى هم دېن درس لرى يالغز کاغز اوستنده گنه قالور دېيوچيلر بولور . لېکن آنسى اوز اشمز اېندى . اگرده بز بر مرتبه اشقولانى اوزمز نل- گهن رهوشکه قو يوبده شونى باشقارا آلماساق آنسى اېکنچى اش .

فرض قلنغان بو مکتبلرده بز اوز نلگمزنى يوغا- لتماس اوچون تورلى تدبيرلر قوررغە کبرهك . مثلاً: اشقو- لارغە اوچېتل بولاچاق كشى لرنى کبرهك معلم لرفسندان حاضر لەرگه، اوچېتلک زوانياسينه امتعان قىلنوجى لارنى کوبه بترگه طرشو کبرهك، معلملر مېنى اوچېتلک که حاضر- لى تورغان پېداغوگيچسكى فورسلار اچارغە کبرهك ، شول يولغە نه قدر بولسده اچقا آياماسقا کبرهك . اوچېتل لرگه آنا نلندن هم دېن درس لرندن معلو- مات بېرو اوچون تورلى فورسلار اچارغە کبرهك . اشقولاده دېن و آنا نلى اوقونوجى معلم لرننگ معاشلرن تأمین اېتهرگه کبرهك ، مثلاً : بر دېن معلمى زېمىستوادان يىلق آلتمش صوم معاش آلا اېکن، بز اول اوبشستوالارندان، جمعيت قاصسالرندن، ياكه خصوصى كسه لردن تاغى يوز صوم بېرىك . شولاي بولغانك اول اوزى ننگ درس لرننگ مقيد بولور . ممکن قدر اوچېتل اوندى لرگه ده خلق مادى هم معناوى ياردم ده بولنو تېيش ، روس اوچېتلارندهن كويى حکومت دهن، ياكه زېمىستوالردان آغان ژالونياسى اوستينه تاغى اول اوبشستوالرندنه بېلگى لى بر معاشلق آلار، ياكه اوبشستوالار اوزلرى اوچېتلگه بولك اېتب بېرلر . بزنگ ناتار اوچېتلى ننگ، مسكين ننگ، قاز نازنگ چېلکه- سن کبرهك دېب، خزينه دن آغان ژالونياسن ده کوبسنو- چيلر کوب بولا، خصوصى ياردم بولاي طورسون .

اوچېتل ومعلم لردن باشقه ، خلق اوزيدە زېمىستوا مکتبلر ينه قاتيشا آلادر . حاضر پاپچيتاسكى ساوبتار

بەنە ضەمەلى (ئۇنى «يولدىز املاسى» نامىنە تەيىم ايتىدىغان دەپ بولار املا تۈزەتۈپ يولدىز بىرىنچى آدىمغا بولۇپ قالدى، اول ذاتدا شۇنداق اچكەرى كره آمادى. لزوم كور- مەدى مى، ياكى بانوچىلىق قىلمادى مى - آنسى بزگە معلوم ايمەس. اگەردە ھادى افەندى « يولدىز املاسن » تمام تمام فونېتىكە قانۇنلارينا موافق وضع فلسا، 7-7 بىندان بېرى «يولدىز» گەزەتەسن شول املا بىلەن يازسا، «معلم اول» نى دە شولاي تەرتىب فلسا احتمال اوشى كونگە قىزىك كۆپ يازۇچىلارنىڭ املا قىلغانى «تەصب» لارى تەدبىل قىلغان بولر ايدى.

بىز «معلم» ژورنالنى يازا باشلاغاندا املاسن بۇرۇنقى «استوانى» دە كۆرگەنچە، «مەھمەدىيە» دە اوبىرەنگەنچە، مۇنداق 200 يىل بۇرۇنقىلار اوچۇن يازماي، كېلچەك اوچۇن، رىئالىتى زىمانغا موافق ايتىپ؛ يازۇدا قوللانو اوچۇن ئىلنىڭ، سۆزنىڭ اوزۇنى، تەبىئەتتىن چىقارغان، قىسقى و ئىستروگى قانۇنلار بىلەن بېكىتىلگەن « فونېتىكە » فنىنىڭ قوشۇمى بۇنىچا يازا باشلاغان ايدى. مەگەردە، باياغى، اېسكىچە يازۇنى باقلاوچىلارنىڭ كۆسەگى يانلاردا اېكەن - «معلم» نىڭ دەرس املا بىلەن يازغان كۆرە سالىب، سېن بىزنىڭ مۇوفەز بولغان « مەھمەدىيە » املاسى بىلەن يازمايىسن دەپ تاغى كۆسەكلەرن كۆتەرە چىقىدىلار. جوگورگەن بىتچە زور ئىزىلەرنىڭ آرتىدىن؛ تون بۇيى او طرب اون بول يازۇ يازا آلماي تۇرغان، مايمىلچا - كىشىگە اېھرب، كىشى نە اشلەسە شۇنى اشلەي تۇرغان بەزى افەندى كەيلىدە مايمىلچى كۆرسەتە باقىدىلار. بىز بۇلارنى كۆرگەندە مەرحوم قىزىلوف باباينىڭ « اېشەك بىلەن بىلىل » دېگەن باسنىسەن اېسكە تۇشۇرۇدە، بىر جەلمايىب قۇيىدۇ .

بىز «معلم» نى دەرس (لىكىن غىير مۇئوف) املا بىلەن يازارغا باشلاغاندا اوچ بولداشەز بار ايدى : بىرىنچى - املا بىلەن رەز بىلەن يازىلا تۇرغان عرب و فارسى رەس خىتىنا ايدىرتىپ، بىر نۇوع ايمىر اغلىق بىلەن، چىتەت بىلەن يازۇدان قۇتقاراب؛ مەدنىت عىزىدە، رىئالىتى زىماندا، عەوما ھەركىم طرفىدىن چىكىل او قىلماق رەوشە يازارغا تېيىشكە كە ايمانمىز ايدى. اېكىنچى: ھەر بىر سۆزنىڭ ھەر بىر حەرفلەرن اېشىتىلگەنچە يازارغا تېيىش دېگەن تەبىئى نائون، وشول قانۇنغا بنا ايتىلگەن فونېتىكە فنى ايدى. اوچىنچى - 19-20 نچى عىزىدە عەوما تۇرك دىئاسىنىڭ بولباشچىسى، اصول صوتىيەنىڭ پېغەبىرى، قارىت استاد مەھتۇم اسماعىل بەدى خىزىلەرنى،

بار، اول ساوبىت اعضالرى اولنىڭ پىرىغۇرى بىلەن سايلانغان كىشى لىرىدىن عبارت بولۇپ، اوچىلشچىنى ساوبىت لىرى طرفىدىن تەسدىق ايتىلگەن بولالار. بۇ ساوبىت لىرىنىڭ اشقولاننىڭ مەدى و مەناوى چىتلىرىنە، زاقۇن دائىرەسىدە نىزات ايتەرگە حەقلىرى بولالار. شولاي بولماق اشقولالرى خلىق نىڭ نىزاتىدىن بۇتۇنلەي - او كە چىتە بولمايدىر. خلىق اشقولاننى اوزىنىكى ايتىپ تانىسە ھەر وقت فائىلەنلەرگە مەكەن. اگەر خلىق چىت كۆرسە بىك ياخشى اشقولانلارغا فائىدە ايتەسكە مەكەن .

مەنە، شول يۇغۇرىدە سۇيىلگەن رەوشە بولغاندە بىزنىڭ قىزى ايتكەن اشقولالرى اوز ايتىچەزغە موافق بولۇپ؛ بىزنىڭ اوچۇن فائىدەلى بولما چاغىدە شىبە يوقىدۇر .

نورەلى نادىيىف .

«معلم» - مەكتەپ ھەم اشقولان مەسىلىسىدە ادارەنىڭ ايرىم فەكرى بار . اول كېلەسى نومۇردە يازلاچاق .

املا مەسىلىسى

ھەم

« تەرجىمان » گەزەتەسى .

املا بىلەن تۈزەتەن، او قۇومەزنى چىكىلتۇ كېرەك دېگەن فەكر سۇقۇنى 2 - 3 : بىل اچىدە كۆپ سۇيىلەنەن، قۇوت تەبىت كېتىكەن ايدى. تۇركى املانىڭ چىلچىقلىغىنا اچى بۇشقان، فەخش سۇرتىدە خىلا يازىلۇپنا جانى اچىغان بەزى دانلار چىغىب شول يولدا باتىراق قىل بىر قىرر او مۇتۇلش لارى ياساب، پىرۇبىقتلار تۇزىپ مەيدانغا قۇبىسالاردا، بىرىنچى دەن : اول مەھتۇم املاچىلار اوزلەرنىڭ مەكەلەرن تەلەزنىڭ، يازۇ ھەم او قۇومەزنىڭ اسرارىنا نەم تۇشۇپ چىتەي يۇرتكە - نلىكىدەن، اېكىنچى دەن: املا بىلەن تۈزەتۇگە فارشى تۇرۇچى اېسكىچە يازۇچىلارمىز ھەر دائىم قارا كۆسەك كۆتەرب قارىشى تۇرغانلىقىدىن املاچىلارنىڭ او مۇتۇلش لارى اشدە كۆپ نامر جەيە آلماي يۇرى ايدى.

گەرچە، املاچىلارنى باشلاغان مەھتۇم مەدى مەقۇدۇدى افەندى، مەقدىس سانالغان قەتە (-) اورنىنا « ھە » نى،

توركى املا بولدىقدان سوگرا ، نامزگه ويازومزغاناز-
ومى بولماغان، بەلكى آورلىق بېرە تورغان«صاد» بلەن
«طا» حرفلەرىنىڭ «ترجمان» دا كوربىنويىنە تەجىب اېتىدك .
سوزنى قالن اوقىتا تورغان «آ» بلەن «و» بار ندا «صاد»
بلەن «طا» غا نە لزوم بار ؟ مثلاً ؛ توپلاماق ، طاغتماق ،
بانطا سوزلەرى توپلاماق، تاغتماق، بالتا صورتىك يازلسا
نە بولغان ؟ محترم «ترجمان» چىلارشايد شول آراسىنا
دقت اېتەرلەر . بېز ، باردىق ، بافاليم كى سوزلەردەگى
« ي » نىڭ اوقودا لزومى بولماسا كېرەك .

تاوشلى املا بلەن چىب ياتقان اوشى كوندە اېكى
گەزبەتە بلەن اېكى ژورنال بار اېكەنندەن دە اوقوچىلارنى
خېردار فلایق : گەزبەتلەردەن بىرى يوغارىدا سويلەنگەن
«ترجمان» گەزبەتەسى ، اېكىنچىسى اورنپورغدا چىا تورغان
مەتبەر «فازاق» گەزبەتەسى ؛ ژورناللاردان بىزنىڭ « معلم »
بلەن ، ترويسكى دا « آيقاپ » ژورنالى .

قارتلىق زارى

قارتايدى باشم . . . -

كېمەى در ياشم . . .
آيرلدى بوكون :

بارچا يولداشم .

كېپكە نىگە قانم -

قورقادر جانم ،

تترەب يورەكلەر

« آه ! » نى قويمادم .

اوتكەن ياش چاغم -

كېتكەن بار ياغم

تاشقىنداي آغىب ،

آه ! نېك تۇيمادم :

وآنىڭ افكار عاليهسىنىڭ ترجمانى بولغان « ترجمان »
گەزبەتەسى اېدى . بىز شول اوچەوىنىڭ اورتاسىندا اورن
آلب ، شولارنىڭ اشارىنى بلەن يورمەك بولدى .
بىزنىڭ ، شول اوچەوىنىڭ اشارەسىنە بوى سۇنودان
باشقا ، ھېچ بىر قىباحتمەز يوق .

موندان 7 - 8 آى بورن «ترجمان» گەزبەتەسىندە
بېك تېمىشلى اولاراق ، بعض مقالەلەر تاوشلى املا بلەن
يازىلا باشلادى . تاوشلى املانىڭ اوزى - آواز تىرتىبىندەن
(Звуковая система) دان عبارت بولغانلىقدان ھەمدە
استاذ اسماعيل بەى حضرتلەرى اصول صوتىيەچى بولغا-
نلقدان «ترجمان» نى تاوشلى املا بلەن يازو «رەبىرىيەن»
بلەن بىرگە باشلانغان تېمىش اېدى ؛ آلاى دورس يازونى بو
زمانغا قدر كېچىكترمەسكە تېمىش اېدى . لىكىن ئە سبب
بلەندىر كېچىككەن . اېندى سوڭ بولسادا ، حاضر «ترجمان»
گەزبەتەسى اوزىنىڭ تېمىشلى آغىنىن نابدى . اېندى ، بىرئىچى
دېكە بىردەن باشلاپ «ترجمان» گەزبەتەسىندەگى ھەر بىر مقالە ،
ھەر بىر خېر «تاوشلى املا» بلەن يازىلا باشلادى . *) بىز
بو اشكە ، فېكرمىزگە نابانچ بولدى ، اشمىزگە سويەنچ بولدى
دېب توڭل ، املا ويازو اشلەرى حەقىقتە ياقىنلاشۇوينا ،
طبيعى يولغا توشۇوينا ، رېئالسىت ياغىنا بارووينا قواندىق .
اوقوچىلارمىزغا ، خصوصاً محترم معلم افەندىلەرگە «ترجمان»
گەزبەتەسىنى وآننىڭ املاسىن تەقدىم اېتمەز . موندان سوڭ
قولىنا قلم توتقان ھەر بىر يازوچىغا محترم استاذ اسماعيل
بەى حضرتلەرىنىڭ يولى بلەن بارىغا تەوصىيە اېتمەز .
چونكى : اول ذاتنىڭ باشى اوزگە يازوچىلاردان آرتق
بىلگەنلىكى ، ذھنى باشقا يازوچىلاردان ، بالخاصە نل ويازو
مىسئەلسىندە ، آرتق توشىنگەنلىكى كون كېك ظاھر بىر حال .
«ترجمان» گەزبەتەسىندە بورن «گ ، گ ، گ» حرفلەرى
اوپون آيرىم اشارە بولماوچى اېدى ، اوچ مخرج دەن چىققان
اوچ تورلى تاوش يالغىز كافى حرفى بلەن يازوچى اېدى .
اېندى موندان سوڭ «گ ، گ ، گ» حرفلەرى دە ؛ دورت تورلى
تاوش بلەن اېستىل تورغان تاوشلى «واو» دە ھەر بىرى اوزىنىڭ
اېستىلگەن اورنىدە يازىلماق بولب ، شولارغا تورلىق
حرفلەر آلدىرلاچاغى بىلدىرلىگەن . فقط ، «صوتى املا» چىن

*) اول موئى «صوتى املا» دېب آتيدىر . تەلەزدە تاوش ؛ آواز ؛
سەس سوزلەرى بولب تورغاندا بىز عربنىڭ « صوت » نىدان چىيرەتەمىز .
شونىڭ اوچون تاوشلى املا دېمىز .

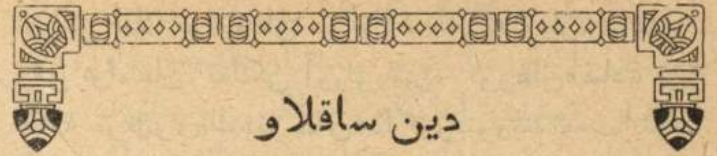

بولو، یا بوریست بولو شرط دهب اویلانیلادر. عالیبوکه
آلای توگل. براشنی باشقارو اوچون شول اشنگ أهلی -
کشی سی بولو یبتهدر. شولای بولغانداغنا اول اش
زورایا، رواج تابادر. هر اش اوچون دنیا و آخرت علملهرن
بلب بترو شرط توگل.

بو اورندا ایتکره ایتکهن مقصدمز مناو: همهز او-
زمن بلیگهن اش تهره-نده یورسهک، شونی غنا فاراساق،
شولای اوق دینی مسئلهرگه أهلی بولماغان کشی لر قسلماتی،
آنی اوز کشی سیننه ناپشرساق «یوغالا، بته» دهب قورققانهز
دین ده اوز اوزندهن کوچهر، رواج تابار ایدی. بزده
اوز اشلهرنده اختصاص تاپقان، رواج قازانغان بر خیلی
سودهگهر و هنهر ایدلهری یوق توگل؛ أنه شولارننگ
بلیک لری، طورمشننگ اساسن-ترهگن توزهترگه یورگهن
متفکرلردن آرتغراق بولوونده شبهه یوق.

یوغار بده ایتدک: دین - خلقلارنی دنیاده راحتکه
اهرشتره تورغان یولدهب. لکن بزنگ خلق دیننی قوتلهرهز
دبگهن بولب، آننگ تشقی عبادت یافلارن غنا آلمانلارده،
دین دهب فقط شونی غنا آکلاغانلر. عالیبوکی، دین-اېنگ
باشلاب، دنیادن فایدالانا بلب، آنده یهشهی آلو اوچون
قوبلغان بر قانون الیی در. بنده لر دبنگه قوت بهررگه
توگل، اوزلری شول دپندهن فائدهلهنب، قوت کسب
اېتهرگه تییش. چونکی: بر دیننگ قوتلهنوی - شول
دیننی طوتوچیلارننگ قوتلهنووندن عبارت. بز اوزمن
کشی توسلی یهشهرگه صلاحیت کسب ایتسهک، باشقالار
کوزنگ اوزمننی محترم کورسهته آلساق شول وقت دینمزده
محترم طوتلور. یوقسه، اوزمن سفیل، پریشان، کبل-
چهگهز قاراگھی بولب تورسه، دنیاغه قول سلتهب،
آخرت ده حور قزلری غنا اومید اېتب تورساق موننگ
بلهن، اسلامیت اصلا علویتیکه آشماس؛ اوزلری سفیل
بولساده دیناری عالی دهب هیچ کم بزگه حکم قلماس.

اسلام دیننی یوغالا دهب حکم قلوورغه، بتهدر دهب
قورقارغا هیچ بر اورن یوق. اول تعلیمات الهیه بولو
معناسی بلهن هیچ بر بتهچهک توگل. آنی سافلارغه خدای
اوزی آلتانغان. (انا نحن نزلنا الذکر، وانا له لحافظون -
آیت ۱). طوتوچی لری ننگ بتووینه قاراب، بر دیننگ
دنیا یوزندهن یوغالووی لازم توگل. بر دیننگ طوتوچی
لری بتسه اول باشقا خلقلار آراسنده سافلانب قالاچاق.

دین ساقلاو

دین - اساس اعتباری بلهن فاراغاندا - قانون الهی
بولب، خلقلارنی اعتقاد هم فکرجهتندن بر نقطهغه جیبب،
بر جمعیت حالینه کبتره تورغان، شوننگ بلهن خلقلارنی
دنیادا (هم آخرتده) راحتکه اهرشتره تورغان یول در.
بندهلرننگ وظیفهسی: دیندهگی، اشلهرگه بولغان بویر -
قلازنی اشلو، اشلمهسکه بولغان بویر قلازنی اشلمه ودر؛
شوندان باشقا - یوق. دیننگ بارلغی (دوامی) اوچون
قایغرو، بتمهوی اوچون حسرتلهنو، آنی سافلارغه طرشو
اېسه بندهنگ وظیفهسی توگل. دیننی اویره نکدن الله (تعالی)
بار، دیننگ ایهسی و بزنگ ایهمز یالغز اول غنا. اول-
دیننگ بتکهنن، بتمهگهنن، نه حالده اېکهنن بلب
و کورب تورادر. بناء علیه، دیننی ساقلاوچی الله تعالی
اوزی. - بو شولای.

لکن بزده آلای توشنمه بلهر. بزده اېسه همه
مسلماننگ توتقان اېدبالی، دنیاداغی اېنگ عالی مقصدی
«دین ساقلاو» در. اوزی دیننی-الله تعالینگ بویر قلازنی
آیاق آستینا سالب ناپتاب یورگهنی حالده، بارلق خدمتی
باشقالارنی دیننی قلوغا اومتلودان عبارت، دهرلک.
نلمسه کم - حالی یبتهسن بېتمهسن - شوگا صوزیلا، شول
یولدا آه اورادر.

شبهه یوق، دین یولندا خدمت اېتو بېک هیبت و بېک
عالی اش. فقط شول عالی اشلرنی اوزیننگ أهلینه تاپشرب،
هر کم اوزینه یافتراق بولغان نهرسهگه اهمیت بېرب،
اوز تهرهسندگینی توزهترگه ترشسا هر اش طبیعی رهک
چقار ایدی، هر اشده موفقیت آرتغراق قازانلور ایدی
اختصاصی - «کشی سی» بولماغان کشی ننگ بر اشکه
کرشوی فایدا اورنیمنا زیان غنا کبترهچهگی بېلگی لی،
بو - بر طبیعی قانون.

بزده هر اشده طبیعی الک (نارمالنوست)، اش ننگ
اوز أهلی بولوچی لوق هیچ بروقتده اعتبارغه آلمانغان.
بزده بر اېدبال آسراو، بر مقصد طودرو، بر اش باشقارو
اوچون یاخود بهره مهم وعمومی حرکنده بولنو اوچون عالی
مکتب لر کورگهن اینتپالایگهنن بولو، یاخود زور چالمالی
ادملا بولو، یا بر دیپلومات بولو، یا بر مقتدر محرر

مثلا : آزيبا خلقلاري دنياده يه شه رگه صلاحيت سز بر حاله فالسالار نورا آلماسلار، يه شه ي آلماسلار، بته رلر. دين ايسه دنيانك قدرن بلگهن باشقا مدني خلقلارغه كوچب فالور. خدای قرآن في و آنك تعليماتي بولغان اسلاميتي ساقلارغه وعده بېرگهن بېروون، لېكن آني عربلرده يا كي توركلرده، عموما آزيبا خلقلري سايبه سنك ساقلار من دېب تامين اېتمه گهن (*). دين نك هم مدنيت نك بر قومدان اېكنچي سسينه كوچب يوروي تاريخ بلن ثابت بر حقيقت در .

ش. مصطاييف .

بو مکتب لرنك مقصدی : خلق آراسندا اول اشن ياخشى بله تورغان كشي ار جېتشدوردر. بو مکتب لرده اوقو مدتی اوچ يل بولب، حاضرلك صنفلري بلن دورت - بېش يلغده تارتلغالی در .

بولارغه کرو اوچون دين و ملت آيرماسن اعتبار اېتميلر؛ تل سه نه بنده ي دينده بولسن، شرطی تابلسه، قبول اېته رلر. حاضرلك صنفينه کرو اوچون يهش 12-13 دن ،

(* شول حقيقت لره گه توشنه گه نلکده ن عرب لهر بلهن توركلهر اوزلري نك مسلمان بولولارن خدایغا منت ايته ب، مسلمانچي لق لاری بلهن خدایغا ايركه له نكهنلر. بز مسلمان مز، بزنی خدای ساتلارغا تيبش ديب اعتقاد قلغانلار. شونداي اعتقادنك كسافتندن مسلمانلاردا اوزينه اوزی تايانو (اعتماد على النفس) بته كن ' اجتهاد وغيرت سونگهن ' شول اعتقاد سېبنده ن مسلمانلارني فقر، مسكنت و منالت باسقان. شونك بلهن مسلمانلار آرتدا قاغان. مسلمانلاروشي كونده بوتهن خلقلار آراسنه كيملك، خورلق كورسه لهر، مقدس بولغان دينلهرن تحقير قلدرسالار همسن الله تعالی گه سلته ب، الله تعالی بزنی ساقلامادی ديب جالا (افترا) يابالار؛ دنيا اشله رنده ، كسب و حركتلهرنده اوگمای زيان كورسه لهر آني اوزلري نك تدبير سزلكلهرنده ن كورمه ي، الله تعالی ني (وينوات) قلب الله تعالی ني شلتله يلر. ايش آلامسلمان بولناندان شونك اوچون خدای آلا رغا جيل ده قاتر ماسن. نينده ي ايركه لك! مسلمانلاردا بولاچاق شول يامان حالني الله تعالی حضرتلهری علم ازلی سی بلهن آلدان بلب قرآنده ۳۹ نچي سورده ۱۷ نچي آيت بلهن طيب، قويغان . موندان سوگ بته سن خدایغا ايركه له نو . . . !

« م »

برنچي صنفينه کرو اوچون 14-15 دن كېم بولماسقه ؛ هر تورلی آورودن بېك سلامت بولورغه تيبش.

بو مکتب لر، اوزلرنده بېريله تورغان معلومات كه فاراب، برنچي هم اېكنچي نوع (Разрядъ) غه بولينلر. برنچي نوع نك I نچي صنفينه کرو اوچون اېكي فلاسك معلوماتن بلو كېره ك. اېكنچي نوعغه ياخود برنچي نوع نك حاضرلك صنفينه کرو اوچون ناچالني اشقولاني تمام اېته كن بولسه جېته در.

بو مکتب لرنك كوبي زېمستوا طرفندان آچلغان بولب شاكردلر استيپېنديه لرده تربيه قلينلر. اوز حسابنه اوقرغه كروچي شاكرد بولسه آنيده قبول اېته لر. اول وقتده بو شاكرددن يوز صوم توله و آلالر.

بو مکتب لرنك ادرسلرنده بو اورنده يازب كېته رگه تيبش تابدق .

برنچي نوع مکتب لر:

آندر پېوشكي - غورد قوبيله كي، پولتاوا غوبېرناسی (زېمستوانقي)؛ به له به يسكي - اوما غوبېرناسی (زېمستوانقي)؛ غلازوفسكي - غورد غلازوف، وه تكه غوبېرناسی (زېمستوا - نقي)؛ اير بيتسكي - ولاقوفسكي ده گهن اولده (زېمستوا - نقي)؛ قراسنا - پوسيوولسكي - (سامارا اويه زېمستواسی نقي)؛ لېدو غوفسكي - М. Погаевъ, Волян. губ. - (قازنانقي)؛ لوپېنسكي - г. Лубны, Полтав. губ. - (زېمستوانقي) اوخانسكي - г. Оханъ, Перм. губ. - (زېمستوانقي)؛ سمېرده - (زېمستوانقي)؛ تابولسكي ده - (خلق نقي). موندا فرق استيپېنديه بار؛ نومسقي ده - (قازنانقي)؛ شادرينسكي ده - پېرمي غوبېرناسی (زېمستوانقي).

موندان باشقه، خصوصي كشي لر طرفندن آچلغان، يا كي بزگه آرتق كېره ك بولماغان نرسه لر اويره تيله تورغان مکتب اسملرن بو اورنقه يازمای قالدرق.

اېكنچي نوع مکتب لر:

آقه ولاده - (قازنانقي)؛ آتباسارده - (قازنانقي)؛ بزاولق ده - (بزاولق زېمسكي اوپراواسي نقي)؛ جار كېنت ده - (قازنانقي)؛ زايسانده - (قازنانقي)؛ قارقارلی ده (قازنانقي)؛ كوچه تاوده - (قازنانقي)؛ قاپالسكي - (قازنانقي)؛ St. Карабулакъ, Копаль. уѣз. (قازنانقي)؛ او برؤ

تل او یره نو حقنده

بوندن مڭ اوچ يوز ابالى يللر الك عربستان چوللرنده
 عربلر يارم وحشى روشده ياشيلر ايدى. آراصيره يوق
 صلتاو لر بله ننگه اوز آرا صوغش ب آلار؛ اوزلرى كىسى
 يارم وحشى خلقلر بلهن تجارى مناسبتده بولوب چيت
 بازار لرغه هم كروان قوالر ايدى. ب صوغش لرنده تجار ت لرنده
 آنلر اوچون كوب نرسه بلو لازم توگل ايدى، چونكه
 فارشنداغى صوغشچى، ساتوچى اوزلرى كىسى حام ايدى.
 قبيله اچندن برگه بر صوغشوچى باطر بولسه قبيله نڭ يوزى
 آق؛ ميدانلرده شعر سويله گهن كشى اديب؛ كاهنلق قىلغان كشى
 عالم ايدى. بو حاللر «جهالت» دورنده شولاي ايدى. عربلر
 ميدانلرده مكبا كېت ب شعر نڭلاغانده، خالد باطرغه قول
 چا ب تورغانده آنلرغه بردد بيه بولدى: محمد عليه السلام
 «اسلام» شريعتن كېتردى. «اسلام» اوزينڭ نوري بلهن
 عرب چوللرينى ياقتر تدى. عربلر ياقتيلىقده قالغان يارقانا
 تار كىسى سوققالانا باشلاديلر. «حكمت الهى» موجبنه عرب
 آراسينه اختلاف توشدى: محمد (عليه السلام) عربنڭ ناچار
 عادتلرينى زير زير كېتر ب توغرى يول كورسه تدى.
 عرب اېسكىنى تاشلاب ياكىنى قبول ايتهرگه تېز كونب
 بتمه دى. افندمز حضرتلرى الله نڭ ياردمى اوزينڭ اجتهادى
 سايه سنده عربستاننى اسلاميت فلاغى آستينه خيارغه موفق
 بولدى. عربستانده بيوك اسلام دولتى تشيكل ايتلىدى.
 الككى قبيله صوغشلىرى مى، دىنى هم سياسى صوغشقه ايل-
 ندى. بونده كاهنلر سوزى بلهن اش يورتو ياراماس
 بولدى. يهودلر، روملر، عجملر وباشقهلر بلهن مناسبت
 باشلاندى. هنر، علم، نل كېرهك بولدى. شونڭ اوچون رسول
 جنابلرى: امتينه علم، علم، علم دېدى. امن چيت تلر
 اويره نوگه تشويق قىلدى. سوز بلهن تشويق يتمه گهن كىسى،
 زيد ابن ثابت كه سريانى تلى اويره ت ب صوكره اوزينه كات ب
 ايت ب تل، مسئل سيناڭ اهميتن فعلا ده كورسه تدى. بو برگنه مثال
 رسول جنابلر ينڭ چيت تللر كه نظر ينى بېك آچق كورسه تدر.
 اولغنه يتمه گهن «برهه بر قوم نڭ تلىنى بلسه آنڭ مكرندن
 أمين بولور دېگهن» قول شريفلىرى بلهن چيت تللر نى
 اويره نو نڭ حكمتينده امتينه آڭلاندى. بو طوغرىده بولغان

г. Краенослободскъ, Пенз. губ. — چېنسقى
 (زېمستوانقى)؛ پاو لودارده — (فازنانقى)، پيتر پاو لده —
 (فازنانقى)، پشپه كده — (فازنانقى)؛ سېمى پالاتينسقى —
 (اوزون بولاق اولنده، فازنانقى).
 ابراهيم بيكچنتييف.

« معلم » — موندان كورينه در: اوشى اېكنچى نوع
 سېلسقو — خازه يستوا مكتب لرى نڭ كوي دالا اوبلاستلارندا
 فازاق توكره گنده گى فالالاردا اېكهن. ياكى زمان نڭ نقر
 چارواسينه ايلهن ب بارا يانتان، اوشى شېكلى مكتب لرده
 بهريله تورغان معلومات قا ابدان محتاج بولغان فازاق بالا.
 سندان بو مكتب لرده فانچا اوق ب جورگه نى، بزگه معلوم
 اېمه س. آى...! بوق چغار دېب كوكلمز خوفله نه دى. بالاسن
 اورسچا اوقيتوغا اومس اېتكهن فازاق، بالاسن گېمناز يهدا،
 يا رب آلنى دا اوقيت ب آل ب، بالاسى پېر بو دچقلى در جه سينه
 اېرشسه شوگا ماز بولادى. آندان آشب، اونيوبرسيت ب تده
 اوق ب چقسا بارلق مقصودى ميراواى سوديا بول ب خلقنى
 تالو، يا بولماسه اورس آراسندا تور ب دو قترلق قلو بولادى.
 اورسچا اوقيتانلاردا ن خلق نڭ چاروا (промышленность)
 سن چېكلتوگه، كسبن اوگاتوغا اجتيا د اېتكهنى بېك آز
 بولادى. اېندى موندان سوڭ فازاق هر چېرده اولناى
 اشقولانى كوبه ييت ب آل ب، بالالارنى شوندا اوقيت ب آلغان
 سوڭ، هر تورلى سېلسقو — خازه يستوا مكتب لرينه جوگرو
 تيميش. اېندى گى چاروا شونداى مكتب لرده اوقيتان
 كشى لار قولندا بولساغنا كېه يمه ي تورسا - تورر.

تۇرلى سوزلەر

فانتلارغه اېڭ كېڭ حقوق بهريله تورغان نورويگيه
 مملكتنده موندای زاقون بار: اېرگه چقاچاق قزلار آش
 پشرو، كر يووو كېك اوى اشللرى بلو توغرى سنده
 امتحان توتارغه تيميش. امتحان بيره آلساغنا كيه وگه
 چغارغا رخصت ايتىل ب، روحانىلار طرفندان نكاح تصديق
 ايتيله در. يوقسا - يوق.

دورت طوغان .

(باش باغى ۵۰ نېچى نومردە .)

طورف اوزى نىڭ تارىخىن سويلەۋدە دوام اېتىپ دەيدى:

- « شولاي: مېن قاين اېدىم. مېنىڭ بلەن بىر سازدا مىشىلار، تولكىلەر، آيولار، بورىلەر، آللە نېچە تورلى قوشلار كون اېتلەر اېدى.

جاي كونلار نىدە آيولار بالالارن ايهرتىپ، بورن آستلار نىدان غنا آللە نەرسەلەر مۇرداب، اوتىپ يورى تورغان اېدى. قش بولسا بورىلەر اولى تورغان اېدى، آلاز نىڭ اوليغان تاوشلارنى چىرىستىدە آللە نېچە چاقىملارغا اېشىتلەر ورغان اېدى. آندا بولاردان باشقا كىتو بولب يورگىن آكلار (звѣрь) نىڭ، كوكدە اوچقان قوشلارنىڭ اېسىپ حسابى يوق اېدى.

غفو اېتسە كىز تاغى بىر نەرسە ايتىر اېدىم، بەلكىم سىز نىچە مېن ماقتانغان توسلى كورنەنەمىن دەر، شولاي بولسا دا ايتەيم: مېن طورف بولب اورلىگەن سوڭ بىر قاتلاو (1) بولب يانتقان چاغىدا كورەدەر اېدىم: امەن (2) اول چاقىلاردا اورمان جانلى راق، تىركلك آرتىقراق توسلى اېدى. »
بو سوزلەر تاش كومرگە قىزغراق توسلى طويلىدى بوغاي - اول كولىمىرەب قويدى.

اوپان آغاچى: « نېگە كولىمىز؟ » دەپ تاش كومرەنەن سورىغاچ، نىگى سويلەدى: - « مېن، يولقوش طورف نىڭ - بورنىغى زمانلار دېگەن نىدىن كولىمەلە. . . بورنىغى زمان دەپ شاپىر نىرغا اول قاچانغى كىشى سوڭ؟ »
قوقس بولارنىڭ سوز بۇلدىرولەرن ياراتمايدى:

- « أفەندىلەر، سويلەگەن سوزنى بولدىرپ، كىشى نىڭ قانن بوزاسىز. »
طورفقا قاراپ: « يە، يە طورف، سوزگىنى سويلەي بېر! » دەيدى.

(1) قاتلاو - طبقە - Слои

(2) امەن - گوييا - گوييا كە - سانگە - будго.

سوزلەر بىزگەدە اېرىشىدى. بىز آنلارنىڭ عبارەلەرىنى اوقوب يورىمەز. لىكىن أفەندىمىز حضرتلارنىڭ آنلار دە بولغان مرادغا - لىسىنى اعتراف اېتە آلەيمەز، بەلكىس اول مرادغالىگە موافق سوز سويلەگەن ذانارنىدە تىكفەر قىلۇب دىنىي غىرت كور - سەتەمىز. حكومتىمىز ووطنداشلارمىز نىلەن اويىرەنۇدن سادە خالقنى دىن اسمىدىن اور كىتەمىز، « چو! روسچە اوقىتىپ بالا - كىشى خراب اېتە كورمە » دېگەن سوزلەر بلەن مۇخالقات اېتەمىز. درست، اول وقت روس نىلەنڭ اھەيتى بولماغان، شونىڭ اوچون خصوصى روس تلى طوغرىسىدە سوزدە بولماغان، اما سوغىشە، دىن نارانو، سياست بوللار نىدە اوچراشە طورغان قوملارنىڭ تىللىرىنى اويىرەنۇ طوغرىسىدە قات قات سوزلەرى بولغان. اېندى، بىزگە آدىم ساين لازىم بولغان روس نىلەنى اويىرەنۇ طوغرىسىدە شرعى ياقىن بىر سوز بولورغىدە مەكەن توگىلگى آكلاشلەسە كېراك. روس نىلەن باشقا بىز اجتماع و اقتصاد ميدانلار نىدە يوغالاچقىمىز. آنا تىلەمىز اوڭ قاناتمىز بولسە روس تلى سول قاناتمىز. قاناتمىز قوش ھوادە اوچالماغان كېيى بىزدە روس نىلەن باشقا روسىيەدە ياشى آلماياچقىمىز.

مخدوم نورى .

شەر

***

نور ازلى كوزلرم . . .
نور تلى كوكرەگم . . .
تون اېدى سىجىدىنى

اۋتردى آللە كم!

تون اېدى - كورمەدم !
اۋتردى - اۋامسەدم .
اول كۆلەب يوغالىدى -

آرتىدىن يورمەدم .

قانلاندى كوزلرم
توزمەدى كوكرەگم
كم اېدى - بىلمەدم :

مېن كېرەكسىنەدم .

سونچەلەي .

طورف:

« عفو ایتکز أفندی لر، هر کم اوزی بلگه نچه سویله سن.

مهن بر فاین آغاچی ایدم. بر وقتده بېك قاتسی داول چقدی. مهن اول داوواغا فارشی لاشب تورا آلمام. مهنی صندرب قولاتب کبتدی. مهن اوزم اوسسکهن سازلقنك نهق اورتاسینه بارب توشدم. یغلغانمنك اېکنچی یازندا بوتاقلارم بۇری لهنب آیاق اوستی وقتداغی شبکلی یاپراق یارغالاغان ایدی، لکن اوزاققا بارمادی، بره ایدان قوارب بتدی.

الحاصل، مهن شول اورندا بېك اوزاق زمانلاریاندم. نوبمدهن آبرلدم. فوندلار قابرغامنی کهر ب بتردی. بارا بارا چری باشلادم. آخرنده بۇتونلهی سوغا باتدم. « طورف نك سوزی شول چهرگه کهلگه نده تاش کومر بولدردی:

« منه سهن، سز عمرگزده کوب -- اوك عالهر کورگهن اېکه نسز. »
فوقس اوتندی:

« یه، یه، سویلهی بهر. شوندان سوک نه بولدی؟ »
طورف:

« شوندان سوک مهن سوغا باتدم. هامان توبکه توشه باردم. قای چاقدا آزلاب، اکر ننگه توشه ایدم، یا کی بره نهرسه گه الگب آسلینب تورادر ایدم، یا کی بوتاقلارم تار بایشب، بانارغا ابرك بهر میلر ایدی. شولای بولسادا مهن اکر نلب توبکه تابان توشه بارا ایدم. مهنم تهره یاغدا چوبالب چوبالب اوسسکهن بېك کوب تورلی اوسملک لهر بولا تورغان ایدی. اوستیمه شول اوسملک لهر توشکه نلکدهن همده یوغاریدان هر تورلی چوپچار توشب تورغانلقدان آزنی کوبمی زماننك اچنده مهن قالن قوماق قاتلاوی (طبقه سی) آستندا کومیلب قالدیم. منه شوندان سوک ایددی مهن بېك چنلاب چزی باشلادم. »

شول وقتدا وطن آغاچی قچقرب یبهر ب:

« آباو خدایم . . . ! اوزك ساقلا! بر زمان مهنك شوندای بلاگه اوچراغان ایدم. بر وقت بر یاغداغی بوتاغم صینب توشکهن ایدی. بر توران کهلدیده شول صینب توشکهن جهرنی چوقب تاشلاغان سوک، مهنی قور- تار آشی باشلادی. شول اورنغا یا کفر صوویدا جیبلیب، کؤل بولب تورا تورغان ایدی. آباو، فوت اوچقچ ایدی! تاغی، مهنم بانمدا اوسسکهن بر اغامدا شوندای قضاغا

اوچراب، تاشقا اواچیم، *) بوتون اچی قوشایب فالغان ایدی. »

فوقس اوطن آغاچی نك اوزاق ملجکداغانینا اچی پوشدی:

« یه ایددی، طورفا ابرك بهر، سویله بترسن »
دبب قچقرب یبهردی.

طورف سوزگه کرشدی:

« مېکا ایددی، خیر، سویله نهرسه ده قالمادی. مهن آخردا بوتونلهی چریدم. حازرگی کونده اچمه تورغان بوتاق کپسه گمدهن باشقا مهندهن هیچ بر نهرسه فالماغان. مهن سازدا بولغان نهرسه لهر بلهن قاتیشب کبتدم. اوستگه توشکهن نهرسه لهر بزنی شونچا ایزدی لهر: آخرنك قای جهر اوز اعضاء اېکهن، قای جهرده اوزگه نهرسه لهر اېکهنده آیرا آلمای باشلادم.

یللار اوتدی، عصرلار اوتدی. بر زمان سازدا طورف کپسه باشلادیلار. دورت پوچماقلی کهر پچلهر رهوشنده ایتب بزنی بولونغا چقارب ارغندی لار. آندان سوک قری لار مزی تېگزله ب، قویاشقا قویب کبترگهن سوک، هر بر مزی اېکی گه سندر ب، ارزنده ایتب اویب قویدی لار. کهرهك وقتدا توره افه ندی لهر گه ساتب یبهره لهر ایدی. منه جېگت لهر، مهنك تار یخم شولای. شوندان آرتقنی بلرگه هم سویله رگه قولمدهن کهلیمدر. آنسی اوچون عفو اوتندمن. »
ناش کومر:

« آلایدا، مونك نار یخندا قزق توشلهری بوق توگل، مونك تار یخی اوطن آغاچی نك نار یخنده قاراغاندا کوب آرتق. سهن، کچکنه طورف، بورنغی نساندهن اېکه نسز. مونك اهمیتی ده شوندا شول. یاکی نار یخلارغا قاراغاندا اېسکی تار یخلار کوب آرتق. »
اوطن آغاچی:

« مهنك تار یخندا بېك یاکی توگل، 300 یل دان آرتق بولور. »
طورف:

« سز نکی 300 یل بولسا، مهنکی 2,000 یل دان آرتق بولماسا کهم توگل. »
فوقس:

موندان سوک ایددی، ناش کومر اوزی نك نار یخن سویله سن « دبب اوتندی.

(تاش کومرنك تار یخی آلداغی نومرلرده.)

أحمد.

*) تاشقا اولچیم - استغاثه اورنندا ایتله تورغان بر ترکیب.

صالحو حرامدر. شونڭ اوستينه بزنڭ مکتب و مدرسه لرمزده
الکدن اولك اختیاری اوینلر بار، فقط آلا رتیبسز نېگز.
سز، آلا رنی ترنېبکه قویب توزه تب فائده لی روشکه کرتگره
تیبش. بوندن چفاکه: بزگده بار کوچمزی وغیرتمزنی شول
دورت نرسه گه، عقل، روح، أخلاق تهن نی تربیه گه صرف
ابتهرگه تیبش. لکن بو دورت نرسه عائلده هم مکتبه
بر برسینه مانع بولمېنچه آرالر نده تربیه اشینی چبکل یتر.
دهی سیستماتېچسکی مناسبتده بولسنلر اپدی.

اپندی، تهن، عقل، روح و أخلاق تربیه سینڭ
تیبشلیگینی اعتراف ایتدک. لکن بو تربیه ده نېندهی یول
طوتارغه تیبشلیمېز؟ منه شول یولنی بېلگی لهر اوچون
ألبتته تربیه دن غایب نی تعین ابتهرگه تیبش. تربیه دن غایبه
ایتب توری کشی لرتوری مقصدنی توتار لر. طبیعی هر کم
بالاسینڭ یا که شاکردینڭ یاخشی بولووینی تلی. بزگه
اولغنه جېتمی در. بز بیت میلیونلر چه افراد سانانغان ملتز؛
شونڭ اوچون تربیه و تعلیم طوغریسنده او یلاغانده عائل
منفعتینی کوزه نو پارامی، بلکه ملی واجتماعی جھتینک اعتبار.
ده توتارغه کبره ک. مېن ملتده شلرمنڭ تازا تهنلی، ساغلام،
کورکه م قیافتلی، اورنلی فیلانیشلی، حیانتنڭ هر بر احتمالرینه
قارشى چداملی، آش صوده کیم سالمده، قیلانشده نکلفسز،
یاخشی بلن یاماننی آیر وچان، ناچارلقدن قورقوچان، دینن
سویوچهن ملیتی بلن افتخار ایتو در جه سنک حمیتلی، اقتصاد
وسیاست میداندن، عموما جمعیت شریه نڭ مدنی ارتقاسنده
بولشلق کورسه ترلک او قومیشلی روسیه لی تانار (تورک) بواو.
لرینی تلیم. شول مقصدقه اېرشو اوچون بردن بر یولمز مکتبدر.
شونڭ اوچون مکتبلرمزده یوغاریده ذکر ایتلگن تربیه
نوعلرینڭ دورتسیده بر نېگز اعتبارده توتیلورغه تیبش.
بونلر بر برسینه مانع بولمېنچه بلکه آرالر نده سیستمات
تیچسکی مناسبت بولورغه کبره ک. بزده تعین ایتلگن
مقصدقه اېرشو اوچون تهننڭ عقل نڭ، روحنڭ حواسنڭ
تکاملی اوچون ممکن قدر تدبیرلر قیلورغه کبره ک. تهننڭ
تازا، ساغلام، کورکه م بولووینڭ برنچی شرطندن آچق،
صاف هوا. طوقلقی لکن هضمی چبکل آش، طاقت قدرگنه
اشلو، حرکت بېره طورغان اختیاری هم گیمناستیکا اوینلری.
شونڭ اوچون مکتبلرمز کبڭ هوالی، یافتی، تازا. پاک بو.
لورغه تیبش. مکتبک بالاباشینه بر مربع سارین اپکن سطحی،
6
10 مکتب سارین هوا بولورغه تیبش. بو حفظ صحت قانو-
نلرینڭ اېڭ مهیدر. شونڭ اوستینه صنف بولمه لرنده

تربیه و تعلیم

تربیه و تعلیمده زمانینه، أحوالینه خلقینه کوره توری
آغملر بولغان. اول آغملر خلقلرنڭ مدنیتی واجتماعی
احتیاجلری نسبتنده اوزگره طورغانلر: اسپار تالیلرغه
غیرتلی، بطر صوغشچیلر کبره ک بولغانغه آنلر یاش اوسمر.
لرینی شوگا موافق تربیه قیباغانلر. تهن تربیه سینه آرتق
أهمیت بېر، روح و عقل تربیه سینه اعتبار ایتمه گنلر.
ته آفینالیلر نفاست سویوچی بولغانلقدان تربیه دن، غیرتلی
صوغشچیلر غنه چغاروغه قناعتلنمهی یاش اوسمر لرینی
زیفا، ماطور قیلانشلی، سوزگه اوسنا ابتهرگه طرشو اوستینه
روح و عقل تربیه سینده اعتبارده طوتقانار. هندلیلر اېسه
تهن نی روح نڭ تورمه سی (حبسی) دېب آکلاغانغه روحنی
اول تورمه دن قوتقارب، تازا، الله غدهم ایزگی لیککه یاقن
ابتهر اوچون تهننی ممکن قدر ضعیف لهر ترگه طرشقانلر.
تهن تربیه سینه توری خلقلرده توری دورلرده توری
نظر لر بولغان کبی روحانی تربیه ده هم أساس اوزگرب
طورغان. بر وقتلرده فیلسوفلر روحانی تربیه ده عقلنی،
اېکنچی وقتلرده أخلاقنی، ایزگی لکنی و ماطورلقنی أساس
ایتب طوتقانلر. حاضرگی فلسفه اېسه بو دورت أساسنڭ
بارسینی بر نېگز کورب تربیه و تعلیم قانونلرینی شوگا
بناء قلادر. لکن تازا روح، عقل سلیم، کبڭ کورکه م خلق
تازا، ساغلام تهنده گنه بولورغه ممکنگی عموما معلم و مر-
بیلر طرفندن اعتراف ایتلگن گه، زمانمزده تهن تربیه سینه
هم تیوشلی اهمیت بېرولدر. فقط تهن تربیه سینی حاضر
اسپار تالیلر، آفینالیلر آکلاغان کبی آکلامیلر، بلکه
روحانی تربیه نی بنا ابتهر اوچون لازم بولغان نق باغانا-
لرنڭ برسی دېب قاریلر. بز نڭ اسلام عالمینه بونرسه لر
برسیده یات توگل: فکرنی خطادن صاقلاو (تشخیص ذهن)
اوچون یعنی عقل تربیه سینه هر وقت تیوشلی درجده
أهمیت بېرلگن، أخلاقنی تزکبه، روحنی تربیه طوغر-
یسنده هم اسلامارده دینی و اخلاقی کبڭ ادبیات بار.
تهن تربیه سی طوغریسنده بزده طوغریدن طوغری
کورسه تلیگن گیمناستیکا قانونلری بولماسده، تهننی
تیبشلی یولنده تکاملدن طیو مهنوعدر، اوزگنی هلاکتکه

دین درسلرینی اوقوغه دردی سونه . بوندن قوتل اوچون باشقه فنلردهگی کبی معلومات دینییهنی مکتبئنگ قورسینا چا - مالاب صنفلرغه تعیین ایتهرگه شوگا کوره کتابلر انتخاب ایتهرگه، بولماسه تالیف ایتهرگه، کپرهک ایدی. الحاصل بهش اوسمزلرمزده اسلامینکه محبتنی وحرمتنی سافلار اوچون دین درسلرینی ممکن ندرجهک اصلوغه قویارغه، معلومات دینییهنی کیرهکمهگن حرافانلردن پاکلاب دینئنگ حقیقتینی وروحنی آکلاتورغه کیرهک.

بزده اخلاق تربیهسی دینمز بلن برته طوغان، بزده بالالرمزنگ آداب اسلامیه، بلن ادبلنولاری، عادات ملیه بلن عادتلهنولاری اخص آمالنددر. لیکن شولای بو- لیده بزده اخلاق تربیهسی زیندهی بولاسه اخلاق رساله - سینی یادلاردن اوزمیددر. بالایادلانغان رسالهده مذکور اخلاق حمیده وذمییهنی بله. لیکن آنلرنی نه اوچون یاد- لاغانن بلمی. چونکه آننگ قارشنده یادلاوغنه بار، نه کتابه بولغان سوزلرننگ حکمت و سرینه اول کوکل کوزن صا- لمی، آننگ دقتی کتابئنگ حروفاتندن اوتلهآلمی. باشی شونک اووالا. مکتبهده خصوصی اخلاق درسلری بولماسقه تیبش، بلکه هر درسنگ، اخلاق و آدابقه مناسبتی بولورغه کپرهک. معلم ائندی قرآن اویرهتسهده، بر حکم شرعی اویره- تسهده، قرائت ترکیه اوقتسهده، شوندن اخلاق و آداب حصهسین چفارورغه تیبش. آندن صوگ، بالاننگ عقلی، روحی مطلق نرسهلرنی ادراک ایتهرگه مستعد بولمی، آنلرده باشقهرغه اوخشارغه یارطو، کشیدن مثال آلو افراط درجه کوچلی بولا. شوننگ اوچون معلم بالالرغه همه نرسهنی شول جملدن اخلاق حمیدهنی اوزیننگ، بالالرننگ تیرهسنک بولغان شایان تمثال ذاتلرننگ هم تاریخی اشخاصنگ مثالی بلن بهررگه تیبش. خلق آلی بر نرسهنی آکلاتورغه تلهمی: تولکی، بوری، قویان حکایهلری اوقتو بوش اش، بالالرننگ عملرینی اهرم ایتو بولا دهب کوب وقت معلم اهنهیلرنی شلتهلیلر، قرائت کتابلرینی اوطقه یاغالر. بالانی اوقتوب آننگ کوکلنده بر نرسه فالدر اوچون بالاننگ شول اوقیلا طورغان نرسهگه دردی قزغوی شرطدر. شوننگ اوچون، بالالرغه مافتانو یارامی، دپکنه آیتهسی او- رنده «تولکی هم فارغا» حکایهسی اوفیتلسه شوندن یالغا- ننگ یاراموی چفارلسه آلل، نیچه اولش فائدهلیدر: بالا اوقرغه اویرهنه بر؛ بونی اوقوغانده فکرینی اشلهته اپکی؛ مافتانوننگ ضررینی کوز آلدینه کپتر کوره. بو-

فور توچقه لر یاساب تنفس وقتلرنده هوانی آلماشترت پوررغه تیبش؛ صنف بولمه لرننگ ترهزه لری جنوبکه یا که غرب جنوبیگه فاراغان بولوب یاقتیاق هر وقت بالاننگ صول یاغندن توشه رگه تیبش. آرتدن، قارشیدن یا که اوگدن توشکهن یاقتیاق بالاننگ کوزینه ضررلیدر. مکتبهک موندای کپرهکمهس ترهزه لری بولغانن آنلرننگ توبهنگی کوزلرینی کاغز بلن قابلاو تیبش. ذهنی اشتغالدن صوگ بالاده فان یورو کوچه یسن، طن آلویشایسن اوچون آننگ بوتون ته نینی حرکتکه کپتره طورغان اوینلر کپرهک. خلقننگ اچنده: «معلم لر بالالرغه اوینارغه ابرک بهرله لر، فزو طونا آلمی لر» دهب عیبله وچی لر همان بتمه سهده، محترم معلم ائندیلر اول سوزلرگه فولاق سالماسقه تیبش. تنفس وقتلرنده مخصوص اورنده، آچق یاخشی هوا بولغانن آچقه بالالرنی بهش - اون مینوت اوینا طرغه تیبش. بالا بهش اون مینوت اویناسه آننگ درس وقتنده قسیلب، صغیلب بتکهن اعضالری طورایا، یاخشی، صاف هوا صولاب طن یوللری نازارا، فان یورووی طن آلووی توزهله. شوننگ اوستینه اویندان صوگ بالا طنچلانا، آننگ هر وقت حرکتنی تلهب طورغان طبیعتی اویندان صوگ بر آز قذاعتلنگن کبی بولا؛ بالا، آلدنداغی درسینه الکیگی دن دقتلیرک بولوب کپته.

اخلاقی و دینی تربیهگه کیلسهک: بو حاضر بزده «یادلاو» اصولی بلن بارادر. دینی تربیه ایمان معنالی اوستینه افعال مکلفین حکملرینی یادلاتودن هم آیتلر حدیثلر یاد- لاتودن عبارتدر. مینمچه دینی بوننگ بلنگنه طائب بولمی. ضرورات دینییهنی اوتهر اوچون بر قدر آیتلر یادلاو تیبش بولاسهده باشقه هیچ بر نرسهنی مکتبهده «یادلاو» اصولی بلن اوقیطرغه تیبش توگل، دینی تربیه طوغریسه اهلی بپک تهرن اویلارغه تیبش. دیننگ ماهیتینی، روحینی آکلاتورغه مکتبهده زور اهمیت بهررگه کپرهک. بوننگ اوچون بالالرغه آلل نی قدر کتابلر یاتقه بیکله تودن، معلم ائندیننگ آنلر ایل دینی مسئلهلرده ساده مصاحبهلری آلل نیچه اولش فائدهلیدر. بزده حاضرگه قدر دین درسلرنده «تدریج» قانونی برده رعایه قیلنمیدر. مثلا: بالا مکتب بترگه نیچه بهش آلتی علم حال کتابی اوقب چفا، یادلی، لیکن توبلی معلومات ذهنک ساقلی آلمی. چونکه اول ییل ساین اسمگینه باشقاروب طورغان علم حال کتابلارن اوقوب بیزب بتسکهن بولا. شوننگ اوچون مکتبهک دین درسلریننگ اهمیتی کپمی. بالاننگ

ندن صوڭ ماقتانو، ماقتالو اورنلرده هر وقت شول حكايه آنڭ خاطر نده بولا. بو طوغرىده سوزلر كوب، لسكن قسقارترغە مجبور من. تربيه عقليه و روحيه طوغرىسنده انشاء الله كبله چه كد، سويل شرمز . نورعلى ناديبوف.

تاتار معلمى .

دنياده اېڭ فزغانچ اېڭ فقير كم دېب سوراسلر شېبه سز تاتار معلمى دېب جواب بېرر اېدم .
 طور مش دېكزنده اېزىلب ، جاني چفارغه يافدلاشقان نېنده ي گنه بر قارا خدمتچيني آلدكا كېلترب قاراما ، اول تاتار معلمندن مڭ كره بختيار و مسعوددر . بر كشي صناعت و هنردن محروملى سببلى كوني 40 تيينگه ، توبدن وقارا بر خدمتكه چېگله ، بر بايدە دؤورنيك لك وظيفه سن اوتى ، لسكن كوڭلى طنچ ، وجدانى راحتده يوزه ؛ اما تاتار شاكر - دى اون - اون بېش بل اوقوب 15 صوملىق بر معلم بولا ، بوتون ملت بالالرينڭ حقلرن اوستينه يوگلى ، آق كوڭلى ، پاك طبيعتلى بالالرينى مدنيت و طور مش غه سوق اېتەرگه يولباشچى بولا ، اول ، ياش بالالرنڭ حقلرن اوستندن نوشرو اوچون كزن ، تون يوقلامى ، فايغرا ، فايغرتا ، حسرت در ياسينه چوما ، وجدانى فاشنده اوياتقه قالاسى كېلى ؛ قارا خدمتچى 12 ساعت خدمت اېتسه ، بو ، 16 ساد عت خدمت اېته ، لسكن وظيفه همان اون بېش سوم . قارا خدمتچى سوگشنى بر بايد نغنه اېشيتە ، اما تاتار معلمى ، حقوقدن محروم بولغانى حالده ، بوتون خلق طرفندن سو - گېل ، عموم خلق طرفندن اېزىله . . . . . قارا خدمتچيگه يلنڭ 12 آينده ده خدمت تايبلا ، اما بو فزغانچ مسكين معلم قش اوتو بلهن تاغى خدمت از لەرگه ، تاغى شول طور مش بلاسن چېگەرگه توتينا .

و مظلومانه لعنت او فرغه مجبور بولا .
 تاتار معلمن ، مدنى ملتارنڭ معلملى بلهن تېكده - شدر و توگل ، كتر چيلارى بلهن تېكده شدر و گده اوبالور - سن . ملتارنڭ ، معلملى شول قىتر توبهن ، شول قدر بهاسز تانووى ، اوزى اوچون تعريفدن خارج ضررلى بولغان شېكلى ، ياش بالالرينى دينى مکتبلردن بېزدر و گده برنجى سببدر

قزان ، اورينبورغ ، اوفاء ، استرخان شهرلرنڭ دېنى مکتبلر مزده بلدان يل شاگردنڭ آزايووى بو سوزمه دليل بواسه كېرهك . مطبوعات ميداننده معلملى قزغانغان سماق : « فزغانچ ، آيانچلر ! » دېب قورى سوز بلهن طاوش قارلدر ب آقراغچه مکتب و مدرسه مديرلرينه ، حقلرى اوتلهمه گهن ، خدمتچيلارنڭ حقلرن اوتهو ، آلا رغه دوامى اون ايكي آيفه وظيفه بېرو چاره لرينه كرشو تېيش اېنسى . يوقسه ، معرفتلى ياشلر مز ملاقندن قاچقد قارى كې ، معلملكدن ده قاچوب ، بو ايكي مقدس اورنده صلاحيتسز كشيملرنڭ گنه فالووى كون كېي آچق بر حقيقتدر .
 اى مسكين تاتار خلقى !

قاچانغنه سپن اوڭ بلهن صولنى آيرب ، فايده گى كوزه تكهن كشيملرنى نقدير اېته بلورسن اېكهن ؟ ! قاچا - نغنه سپن ات بلهن ملا ، ماچى بلهن معلمنى ساتاشدر ماسلىق آكغهمالك بولوب ، آلارنى حرمت اېتدورسن اېكهن ؟ الله سپن آلارنڭ بهاسن چويوغه ، آلا رغه مه گنگى احترام اېتمه سكه آنت اېتدگمى ؟ آنتى بل كه : بو احترامسزلقنڭ آخرى اوزيگه ياخشى بولماس . قيامت بولغانده جناب حق حضورنده شول معلملرنڭ قولى سپنڭ ياقا كرن بولاچقدر .. !!
 معلم : قيام يولداشنى .

جومباق لار :

IV

بر نهرسه دورت آياقلى ، آدم قوللى ،
 فارنى اولسكن ، بالق اوز ، جلان جونلى ؛
 جارائقان بر خدايقا ذكر ايتب ،
 تسبيح مېن اونكهردهدى هر بر توننى .

مشهور شاعر آقموللانڭ جينتريشتان آلتى .
 دو سمارل .

مدنى ملتارنڭ ، علملارى استراحت اوچون جاينڭ اېڭ سويكملى ، ماتور و قنلرنده طبيعتدن فائده لېب سياحت اېتدكلرى زماننده تاتار معلمى برهونڭ قولى آستنده اېز - يلورگه ، توفاييف تعبير نچه « آنلغان قوش داي ، آداشقان انده ي » اوزن اېزگن قزغانچ و فنا طور مشقه ، مائوسانه

الفبا مېتودىقاسى

I

مېتودىقا سوزى: چۇن، اپ مەناسىدەدر. اول، دىداقتىقادان بىر جزء بولپ، ھەر بىر اوقو اېبرن (ياكى فننى) اوقىتا بلونىڭ قاعدەلەرنەن بىت فلا تورغان، اويرەتە بلونىڭ اېبرن (طریقن) كورسەتە تورغان علم.

مېتودىقانىڭ تارىخى بېك اوزون، يعنى: آنىڭ قايدان چىققانلىقى ھىقنە ھىم نېچك اېتپ آنىڭ قاعدەلەرى تۈزۈلگەن. نىلك ھىقنە سوز كۈپ بولغانلىقىدان آنىدان بىت اېتونى بو اورندا قويا تورامز.

مېتودىقانى بلودەن مقصد: اوقو اېبرىنىڭ اېبرن بىل، اويرەنۈچىنىڭ ھالىت رۈھىيەسىنە فاراب، اويرەتە تورغان اېبرىنى، اوڭايتىق بىلەن بىلدۈرۈ.

مكتب و مدرسەلەردە اوقىتلا تورغان ھەر بىر اېبرىنىڭ- قرآن، دىن درسەلەرى، حساب، جغرافىا، تارىخ، آنانىلى كېك اېبرلەرنىڭ ھەر بىرىنىڭ مېتودىقاسى بار. شولار قاتاردا اېبىتە الفبانىڭدا مېتودىقاسى بار. ھەر بىر اېبرىنى كىتابك يازغان. نېچاغنا اوقىتو چېتەيدىر. اوقىتوغا كىرەسەدەن بورن آنىڭ مېتودىقاسىن بلو كېرەك بولغان شېكىل، الفبا اوقىتو نىڭدا مېتودىقاسىن بلو كېرەك. لىكن بو سوز بىر آز ياتراق طوبىلور: الفبا آور نەرسەمنى، آنىڭ مېتودىقاسىن بلو نېچكە كېرەك، كىتابن آلاسىدا اوقىتا بېرەسەن دېۋچى معلملەردە بولور اھتىمال. لىكن آلاى اويلاو ياڭلىش. چۈنكى: دىيادە ھەمە اشدە، ھەمە ھىر كىتەدە بىر ماشىنالىنى سېستېما بار، يعنى ھەمە اش بىرى آرتىندان بىرى كېلپ، بىرى آرتىندان بىرى اشلەنپ طورو بار. اشنى قايسن آلدان، قايسن آرتىندان كېلترۈ اوچون بو اېپ، بىر تىرتىب كېرەك. اش اوزىنىڭ اېبى بىلەن قوللانماسا، تىرتىبى بىلەن بارماسا چېبالا، اول اشدەن كۈنلىگەن نىتىجە ھېچ بىر چىقەيدىر.

اوقىتو اشنى اېسە، ھەر تورلى استىداددە، ھەر تورلى ھالىتدە بولغان كىشى بالاسىنىڭ رۈھى بىلەن اوغراشو بولغان. نىلقىدان اوقو اېبرىنىڭ مېتودىقاسىن بلو اېڭ زور كېرە- كلەردەن. ھىصوصا الفبا درسى، ياڭلىغنا عائەلسى اچىدەن چىققان، رۈھانى ھىركىنى ھېچ بىر تىرتىبكە قوبىلماغان، اوقىرغا

يازارغا بىلمەگەن بالالارغا اويرەنلە تورغان درس بولغان. نىلقىدان آنى اوزىنىڭ مېتودىقاسىدان باشقا اويرەنۈمەن توڭل. عقلى اوزىغان، فېكرى نېغىغان كىشى بىلەن آڭداشوغا، آڭدا ھەر تورلى ايتىپ توشۇنۇدۇرگە، آنىڭ بىلەن كېلىشەرگە مەمكىن، اېمما الفبا اوقىت بۇرگەن 7 - 8 يەشلىك بالالار بىلەن اېپ، ھىلە آرقاسىداغنا كېلىشەرگە مەمكىن بولادىر، اولدا- الفبانىڭ مېتودىقاسى.

بىزدە، اوزىنىڭ كېمەلىگى ھىزرگە قىدر توشۇنۇلمە- گەن اصول چىدە مەكتەپلەردە اھىال قىلغان، دىقتىز ناشلانغان بىر درس بار اېسە اولدا الفبا درسى. عادىتدە الفبا اوقىتونى اېڭ اقدارسىز بىر كىشىگە تاپشۇرالار. اول كىشى يا سوادسىز (نى غراموتنى) بولادىر، يا بېك يەش، يا سەندەرگەن بىر قىارت بولادىر. اېبىش الفبا - اول كېچىكە درس، آنى اوقۇچىلاردا كېچىكە. شونىڭ اوچون آنى نېندەى كىشى اوتىسادا ياراي دېلەر. بىزدە بالا انا تارىنىڭ نادانلىقى بىر كەسىندە، مەكتەپ مەبىرلەرنىڭ، بۇرغۇرام تۈزۈچىلەرنىڭ پېداگوگىيەدان خىبرسىزلىگى بىر كەسىندە مەكتەپ درسەلەرى اچىدە الفبانىڭ نېندەى اورن تونقانلىقى، آنىڭ نە اشكە ياراغانلىقى ھېچ بىر اھتىبارغا آلمىغان. الفبا اوقىتۇپاق بالالارنىڭ استىدادى، آلارنىڭ ھىزرلىگى، آلارنىڭ رۈھلارنىدا بولغان ھالىتلەر ھېچ بىر اولچاۋگە سالنماغان. ھىلبۈكى، الفبا اوقۇ بېشىندەگى بالالار چىترلا- غان پېبالا شېكىللى: بېك تېز و اناپ كېتۈلەرى، بىر و اناغان سولك اېكچى اوڭالماولارى مەمكىن؛ ياكى، آلارنارنىمادىغى جىبەك شېكىللى: آلارنىڭ رۈھلارنى موافق يازماغان درس كىتابى، مېتودىقا بىلمەگەن معلم آلارنى تاپتاب، اېزىپ، خراب اېتپ اشدەن چىقارغان مەمكىن. شوڭا كۈرە غىرب باغىندا: الفبانى اېڭ كۈپ بىلمى، اېڭ چېبەر (ماھر) معلم اوقىترغا نېيش دېب ھىكم قىلالار. مەكتەپلەردە الفبا درسىنىڭ تونقان اورنىن قاراساق، نە اشكە كېرەكلىگەن بىلسەك آنىڭ توغرىسىدا كۈپ اويلاشقا، كۈپ سۈيلىشەرگە، كۈپ بىلەرگە تېيش. الفبا درسى بالانىڭ ھىرلىك اوقۇوينا، يازوينا، ھىرلىك توشۇنۇوينا ھىتى اېمماينا باشلانغۇچ. كۈپ و قىندا

موندای کپره کلی مکتبئی زورایتو، رواجفا ببهرو آلبته
بر کشی گه گنه آور اش . بو مکتب که اوقرغا بالا بپر،
یا کی قوللار ندان کپلگه ن قدر یاردهم ایتب، بو باشلا-
نغان اشئی نوزک صورتده دوام ایتدرو بارچامز گه
لازمدر. خصوصا مسلمان جمعیت خیریه سی نك، بو مکتب
که بولشلق ایتووی بیک اورنلی بولور ایدی.

پیتر بورغدا مسلمان مکتبلر ندن جمعیت خیریه اداره
سی نك مکتبی بار. بو مکتب ده هر یل سبکسه نلب فقیر
بالالاری جمعیت خیریه یاردهمینه تربیه لنب اوقب یو-
ریلر. مکتب نك پروغرامی هم ترتیبی یاغشی فویلقا-
نلقدان بالالار تهر آچیلب، کوب بلب چقالار. موندان
چققان بالالاردان قاممیر چسکی گه هم ربألنی گه کر گه نلری
کوب. ح. تقانیف

II

اېرتش بویغدا.

اېندی فارت اېرتش، مه کنگی لك اېرتش آق قار،
فالن بوز بلهن قاپلاندى. اېندی آنك اوستی بات اېرلر-
دهن فاپینا فاپینا جوده پ بتهکن مسلمان قاتنلارینا؛ سپمز
نه نلی جپلکنچك بوره کلی اورس فزلارینا صو آلورغا
جابلی، اوکایلی بولدی؛ تاغی کوکلیلی زمان، تاغی کوکلی
تورمش باشلاندى، اورمانچی اق بلهن کون کوره تورغان
خاق اورمان اچینه چومدی، اېگنچی لك بلهن اش اېنوچی
خاخوللار اندرلارغا تولدی. سونچی لك بلهن، مال آسر او
بلهن کسب ایتکهن کشی اهرده اوزلهری نك اشلهرن آلفا
انهر گه آشیق بورمه کدهلر، الار موندان برنچی لیکنی
آلالار، کچکنه گنه اوللاردا سوت مای زاودلاری پادشا-
هلق سورهدر...

اوفو و اوقیتو اشلهریده اکر ن گنه باشلاندى. مسلمان-
نلار حازر گنه یوقی لار ندان اویانلار توسلی، آلاردا
اېندی اوقیتوغا یابشلار توسلی، آلاردا اېندی جانلانلار
توسلی.

اورسلار موندان معارف یاغندان بیک اوك آلدان تو-
گللر، سېلسکی اشقولالارنی قبول اېته گهن، آنی آچوغا
فارشی تورغان اورس اوللاریدا بار.

«نارا» اوبزنده، ایتوچی لهر نك سوزینه قاراغا-
ندا، چپتهش دهن آرتق مسلمان اولی بار. شول چپتهش
اولغا بارماق بلهن گنه سانارلق اوتو یورنلاری (مکتب-

کشی الفبا اوقیغاندا آلفان نأثرات بلهن قارتایب شونك
بلهن گورگه ده کرهدر. الفبا درسی بالانك آکئی اوسوگه،
ذهنی آچیلورغا، نلی نوزه اوگه هم بایوغا اېك برنچی نیگز.
شونك اوچون بالالار نك عمر لك یازمشی، بختلی بولووی،
تالانتلی بولب چفووی همه سی همه سی الفبا درسلرینه
باغلی. شونك اوچون، الفبا درسینه کچکنه درس دېب
قارارغا اصلادورست اېمهس، الفبا اوقیغاندا نیچك بولسادا
یارار، سوکندان نوزه ترمز، نوزه لر دېب اهمال قلو اصلا
دورست اېمهس.

منه؛ بو کوندا کوك بوزنده اوچب بوری تورغان
خلقلار موندان اېکی یوز یل بورن الفباغا شونداى حق
بیر گه نلر، الفبادان شونداى خدمت کونکه نلر هم شول
خدمتئی ایتدو گه نلر. بزدهده مکتب چن اصول جدید
مکتبی بولسا، اوقیتو ترتیبی چن ترتیب بولسا الفبا درسی
یوغاریدا کورسه نلگهن خدمتئی اونهر لك میتود بلهن
اوقیتلورغا نییش.

موندان قدر یازلغان سوزلر آلفا میتود یقاسی
مناسبتی بلهن ابتدائی تحصیلده الفبا درسی نك اورنن
کورسه نو اوچون یازلدى. موندان سوك الفبا اوقیتودا
مشهور طریق لار یاز بلاچاق.

مکتبلر هم اوقیتو خبرلهری

I

پیتر بورغدا.

پیتر بورغدا نادوورنی ساوېتنیک یعقوب علی اوعلی
موحلیبی اسملی ذات طرفندان مسلمان اېر هم قز بالا-
لاری اوفو اوچون خصوصی بر نارغاویا اشقولا آچاقان
اېدی. بو اشقولا بر خصوصی هم اوچ ابتدائی فلاسدان
عبارت. بو یل اشقولادا اوقب یورگهن بالا 50 چاماسندا
بولب، شولار نك آراسندا کوبی مسلمان بالاسر . *) مسلمان
بالالارینا دین درسلهری اوقیتب یوروچی بر معلومه بار.
پیتر بورغ کبک پای تخت (آستانا) بولغان شهرده

(*) بو سوزگه قاراغانده آندا اورس بالالاریدا اوقب بوری
کورسدن .

لەر) آدم جغلام غنا يەشىلەر. شول مکتەپلەرنىڭ جالدىن بو اورندا اتى معلومات بېرىپ كېتىرگە تېپىش تابدق. اپكلك، اويەز فالاسى بولغان، نارادان باشلايق:

(1) «نارا» فالاسندا اپندى اپكنچى يلدان بېرى ترتيب بلەن اوفيتامز دەپ ماناشالار. لىكن مونداتر ترتيب نىڭ «نى» سى دە كرمەگەن. بزدە ترتيب دېگەن نرسە قارا ناقتا بلەن كورسى (پارنا) دان باشلانادر. لىكن بو مکتەپ دە آنزى نەزەرلەردە يوق. اوفيتو ساعتلەرى اصول تەلىمگە موافق قويماغان. موندالار مويىنلارينا بوچقا- لارن آسب، كون بوينا كېلىپ تورالار، كېتت تورالار. بالالارنى قبول اپتودە بر نظامغا سالنماغان. بلتر آپرېلگە چە قبول اپتكەنلەر، بويل ناغى شولاي بولاچاق. مکتەپلەرنە جەدى صنف، يوزگە ياقن بالا اوفو. اوچ معلم بار، باش معلم اوچ يۇزدەن آرتق، فالغانلارى يوزدەن آلتەمشقاچا يلقى زالونيا آلار اپكەن. مەنە بو مکتەپ اصول جەدى مکتەپى، مەلەلەرى اصول جەدى مەلەلەرى آنالادر.

(2) «اوبا» اولندا اوچنچى يلدان بېرى اوفيتو دوام اپتەدر. لىكن مکتەپلەرى يوق. بر آى مونداتر، بر آى تىگنە كوچىنېن يوريلەر. بو اولنىڭ آياق اوچندا آلە نېچەك ديسە تېنە اورمانلارى، آلە نېچەك ديسە تېنە بولونلارى بولسادا بر مکتەپ سالرغا امكان تابلماغان. مونداتر اوفيتو اشى، اوفو ساعتلەرى چېبەرگنە بولغا سا- لىغان. اورسچادا اوفيتالار.

(3) «قىز فاش» اولندا بر مکتەپ بار. بو مکتەپ بر قان باى تريبەسندە دەيدىلەر. لىكن مکتەپكە كېرەك آسباب، معلمگە اورن فلان هېچ برى نامىن اپتەمەگەن اېمىش. بو اولنىڭ خلقى اوفيتو توغرىسندا كوب وفتدا معلمگە بەيلەنلەر، قرائت كىتابلارينا قارشى سوغىش آچقا- لىلار اېمىش.

(4) «شىخلەر» اولندا مکتەپ دورت يلدان بېرى دوام اپتەدر. اوفيتولارى چېبەر.

(5) «سەبەلك» اولندا بويلغنا بر مکتەپ آچلدى مونداتر يەش معلملەردەن عالم أفەندى بالالارنى گوزلگنە تريبە قىلپ، مکتەپنى ترتيب بلەن اداره قلادر.

(6) «اوطوس» اولندا اپكنچى يلدان بېرى مکتەپ آسر- يلار. معلملەرى بوينى شا كىرەلەردەن حسين أفەندى.

(7) «اولى كول» اولندا مکتەپ اوچنچى يلدان بېرى دوام اپتەدر. اوفيتو اشلەرى گوزەل ترتيب بلەن بارادر.

(8) «اولەن كول» اولنداغى مکتەپ توغرىسندا هېچ بر سوز ايتىرلك اورن يوق، اول عرصات ميدانينا يول توتقان.

(9) «اپكسەس» اولنداغى مکتەپ ياكى اق بلەن اپسكى لك آراسندا.

(10) «ياكى اول» مکتەپى بر اورنەك مکتەپى دېرگە بارارلىق. چونكى مونداتر بر خانم أفەندى اپر كەك بالالار بلەن قىز بالالارنى آرالاش اوفيتادر. بو مکتەپ اپر كەك بالا- لار بلەن قىز بالالارنى، بر بربىنە يەشەن اوك ياوز كوگل، يىرتقى چى كوز بلەن قاراغا كوگل، بەلىكى، برسى برسېنە يوشاق كوگلى بولداش اپكەنن بلىدىر چقارادر. مسلمان- نلار آراسندا شونداى آرالاش مکتەپلەرنىڭ كوبىرەك بولووى مطلوب اپدى.

نارا اويەز نەدە عموما قىزلارنى اوفيتو بېك يوشاق بارادر، آلا اوچون قاپقارغان، آلارنىڭ كېلچەگىنە كوز يېدەرگەن كىشى كورنەيدىر. ياكى قىز «اوبا» اولندا روضە خانم تريبەسندە بولغان قىز بالالارداغنا بر آز اوموت كورنەدر. بر تېين جال آلەى اوقتقان، غېرنلى، اشچىن، بولدىلى بو معلمگە نېچەك كەنە رحمت ايتسەك كەنە آز بولسا كېرەك.

دليل حسن الدين اوغلى.

آنكىتەلەر:

عائله تريبەسندە آنا بلەن آنانىڭ بېگرەك قايسى اھمىيتلى- آنامى؟ آنامى؟ عائله اچىنىڭ تريبەلى بولووى اوچون آنا بلەن آنانىڭ قايسى بېگرەك تريبەلى بولورغا كېرەك؟

باشقاروب، باستروچى: حسن على.

Редакторъ Издатель: Хасанъ Алиевъ

اوفاده چغا تورغان
ادبى، سياسى، مىلى،
اقتصادى

غزىتە سىنە ۱۰۱۳ نچى
ىل اوچون مشتىرى
دفترى آچق.

„طورمىش“

ىللىق بهاسى: ۴ سوم، يارتى ىللىق ۲ سوم، اوچ آىلىق ۱ سوم.

„طورمىش“ دە مسلمانلارنىڭ طورمىشلىرى، اوقو-اوقتو، سودا، هنر وكسب حقنە مەم ماقالە وخبرلەر يازلاچاق، مەم واقە لىرگە مەناسىپ رىسملەر باصلاچاق، دىنيانىڭ ھەر يىرىندەگى ھەر تۈرلى خىبرلەر اىلە اوقوچىلارنى تاننىدۇرلاچاق.

„طورمىش“ اوفادە چقىدىغىدىن مەككە شىرىيە ھەم اوفازىمەستۋاسى اشلىرى اىلە اوقوچىلارنى مەككە قىر ياقىنراق تاننىدۇرغە طرىشاچق. خىصوصا اوقتو اشلىرىنە آرتق اھمىيەت بىرەچك. «طورمىش» دە خانۇن - قىز اوچون آىرىم بىر باب بولۇپ، بو بابدە خانۇن - قىزنىڭ تىقىسى اوچون كىرەكلى ماقالەلەر اھلى طرفىدىن ھەر وقت يازلۇپ طوراچق. «طورمىش» قە مشھور يازوچىلارمىز، بىيوك مىرىس ومەلەلەرمىز يازشاچقار.

„طورمىش“ نوبابىر، دىكابىر آيلارنىدە مەنتەم سورتىدە آتەندە اىكى مەرتىبە چغۇپ طوردى. غىنوار باشىدىن باشلاپ آتەندە ۳ مەرتىبە چغۇچق. فىئۇرال باشىنىدە قىر «طورمىش» نىڭ اوز مەتبەئەسى آچلاچق. ماشىنالىرغە زاكاز بىرلىدى. مەتبەئە آچلو اىلە «طورمىش» آتەندە ۴ قات چغا باشلاياچق.

آدرىس: „ТУРМУШЪ“ رەداكسىيەسى، 80 №، ۇفا، Пушкинская ул.

„آق يول“

سۈيۈكلى بالالارنى مەلى تىرىيە بىرورگە تەلەگان آتالار دىقتىنە.

كۈنلەرمىز-اوقو كۈنلەرى. مۈنى ھەركم بىلە، ھەركم آكلى. بالاسى بولغان آتالار-آنا بالاسىن اوقۇتا. لىكىن اوقو بىلەن تىرىيەنى بىر-بىرىسى بىلەن سانائەت مەسئەلە كىرەك. بالانى تىرىيە ايتو، آكلى مەلى رۇح كىرتو، اوزىنىڭ خىلقىن سۈيدىرۈ، بارلى، مەسكىن وىتىملىرىگە بالانىڭ كۈگۈندە مەھبەت ومەرحەمەت اوياتۇ، باشقەلەر بىلەن بومۇشاق وگۈزەل مەھەلەگە اۋىرەتو، شەققەتلى آتالار ھەم نەقىس ادبىيات بورچىدىر. بىك كۈب آتالارنىڭ اوزلەرى تىيىشچە تىرىيە آلماغانغە، ھازىرگى زامان بالالارنىڭ كۈب سۇاللارنىدە جۈاب بىرۈدن عاجىز بولسە لىردە عەجىب تۈگۈل. دىيەك، بالالارنى تىرىيە بابىنىڭ بىزدە «بالالار ادبىياتى» نە زور اھتىياج كۈرۈنە. مۇنە، مەلتەزدەگى كىمچىلەكنى كۈرۈپ، سۈيۈكلى مەلت بالالارنىڭ مەلى، دىنى وادىي تىرىيە آلۇلارنىدە اھمىيەت بىرۈ نىتى اىلە، بالالارغە مەخسۇس «آق يول» اسمى رۇرنال چغارا باشلاغان ايدىك. «آق يول»، اوزىنىڭ باى مىندىجاتى بالالار اۋچۇن كۈكلى و نەقىس رىسملەرى ھەم مەنتەم و وقتىدە چغۇپ طورۈۈى بىلەن تاتار ھەتتى روس مەتبەئەتەنىڭ دىقتىن چلب ايتىدى. تاتار دىنياسىدە بالالارغە مەخسۇس بىر دىنەر بولغان اوشۇ رۇرنالنى مەككە اىكى مەتبەئەنىڭ اىكىسى دە آقشلاب قارىشى آلىدى. مەلى مەتبەئەنىڭ ئىزەلەپ بارۈچى آتالار مۈنى اوزلەرىدە كۈرگاندىر، دىيە اوبلىمىز. «آق يول» كىك مەم و نەقىس بو رۇرنالنى بالالارنىدە آلۇپ بىرۈ، اوز بالالارنى سۈيگان و آلارنىڭ تىرىيە لىرىنە اھتەن ايتەن ھەر بىر آتالارنىڭ بورچىدىر. بهاسى بىر ىلغە ۴ سوم، يارتى ىلغە ۲ سوم، ۵۰ تىن، اوچ آيغە ۱ سوم، ۲۵ تىن، بىر نۆمبەردە ۳۰ تىن.

آدرىس: „АКЪ-ЮЛЪ“ رەداكسىيەسى، ۇفا، Музурова нөмөра.

ناشر ومەسئول مىررى: فخرالاسلام آگىيىف.

„Жугаллижъ“

اورنبورغده

حسين حسينوف كتبخانهسى ومكتب كتابلرى نشرىياتى

وطن وملمتەنڭ قهرمانلرى محترم معلم ومعلمه ارمز دقتينه.

== جوله مشترىلرە مەزنىڭ اوتنچلرینی بییرینه یتکرو اوچون ==

بوسنه كتبخانه ومطبعه مەزنى، مخصوص يورت اشلاتوب
شونده كوچردك، سودا ومعامله مەزنى هر جهتدن كىكايتدك.

زمانينه مناسب اصول تعليمگه، موافق؛ اهللىرى طرفندن توتىب ايدلگان ابتدائى ورشدى صنفارده اوقولا تورغان هر تورلى درس كتابلرىنى، يازو مزو اسبابلىرىنى كوپ توردن، ايڭ يخشيسندن چىكسز كوپ حاضرلەدك. كتبخانه مەز، آچاوندن اعتبارا بىك كوپ درس ومطالعه كتابلرىنى اوزى نشر ايتدى. نشرىياتەزدن اوقو كتابلرى كوپ بىلرەدە مكتب پراگراممالي رينه كوردى. طبع اشلمەز بىك پختە، فارمات وكافىدلىرى كىملىشى، حقلىرى آرزان، سودا گەرلرگه، باخصوص معلم ائندى ومعلمه خانىلرغە مكتب ادارەلرینه زور اسكىدكە، بىوك اكرام.

اورنبورغ، واطرافنىڭ بولغان حكومت مەكتىلرینه، نورلى محكمە لرگە، سىبىريا، توركىستان طرفلرینه اوقوياز واسبابلىرىنى هر وقت بىنشىروب طور مەقدە مەز.

موندن باشقە اديب ومشهور محرر اوره زدن رضا الدين نخرالدينى، موسى بىگىيف، فاتح الكرىدى، ذاكر القادى، ضياء الكمالى، عياض اسحاقى، عبدالله توقافى، عالمجان ابراهيموف، فاتح اميرخان وباشقە لارنىڭ استفادەلى مهم اثرلىرى كلىتلى صورتدە موجود درلر.

هر يىڭى كتاب چغويله باشلاب بوزگە كىلەدر.

هر تورلى مطبعه وپىرىپلوت اشلمەز رينه زا كازلر قبول ايدلە.

صورتوچىلرغە، زا كازلر وقتندن كىچىكترامى تىز يبارلە. صورالە افغان نرسە يبارامى، فقط آدرسلىرىنى روسچە آچق يازوب برفىر زاداتكە يبارولرىگنە شرط ايتلەدر.

مراجعة اوچون آدرس:

Г. Оренбургъ, книжный магазинъ Ж. М. Хусаинова.

معارف

۵ - یانوار * ۱۹۱۴ - یل

5 جلد

بو نومر ده :

اوزگه اشانو (شعر) . . . . . الحمدی .
مکتب هم اشقولا مسئلهسی . . . . .
معلم لهر اسپیزدی . . . . .
مرحوم عزیز الله . . . . .
پازوومز . . . . . حسن .
درس کتاب لارینه رسم قویو حقندا . . . . . نون
املا مسئلهسی . . . . . عبدالرحمان سعدی، منصورى، قانای.
حساب مېتو ديقاسی . . . . . نور علی نادیفی.
طبیعت که (شعر) . . . . . عابد
گه زیته هم ژورنال لاردان . . . . .
مکتب هم اوقیتو خبرلهری : ساراتی دا، نزلجاردان.
چپشوله ر . . . . .
ماقاله ر . . . . .

باشقارب، باستروچی: حسن علی.

Г. ОРЕНБУРГЪ

ЭЛЕКТРО-ПАРОВАЯ ЛИТО-ТИПОГРАФИЯ

Товарищества «КАРИМОВЪ, ХУСАИНОВЪ и К.»

1914 ГОДЪ

بو تابشماقنى ، يازوچى اوزى ، دوست يازما-
غان: اوج بالا اوز آرا بولۇش بىلەن ، قاضىغا مراحەت
ايتىلار. قاضى بىر تويەگە مەن كېلەدە ، اوز تويەسەن بولارغا
قوشا - بارى 18 تويە بولا . شول 18 نىڭ 1/2 اولۇش
(بەنى 9 نى) اولكەن بالاغا ، 18 نىڭ 1/3 اولۇش (6 نى)
اورنانچى بالاغا ، 18 نىڭ 1/9 اولۇش (2 نى) كچى بالاغا
بولۇپ بېرىگەن دە ، سوڭىدىن قاضى اوز تويەسىنە مەن
قايتىپ كېتكەن .

مير غازيان نصرالدينى . («حسينيه» شاكردى .)

باشقارما : بو اصول اوزىدە بىك ناخالنى اصول
ايتىدى . سوزدەن باشقالار موفى حساب اصولى بىلەن
چېشكەنلەر .

دورس چېشوىلەر : علاءالدين بن مالك ، عزيز
آلغانى (قرلجار) ، امامالدين شماسى (أسترخان) ، مرور
(قازان) ، اسعد نورعلين (قرلجار) ، اسحاق باخيتى
(كېزلاو) .

VI نچى تابشماق نىڭ چېشوى :

اېكى آياقلى حيوان 271 ، دورت آياقلىسى - 457 .
دورس چېشوىلەر : نجيب مرئىبن (اورسكى) ،
علاءالدين بن مالك ، اسعد نورعائين (قرلجار) ، امامالدين
شماسى (أسترخان) ، عزيز آلغانى (قرلجار) .
باشقارما : تابشماق لارنى چېشكەندە عملى صورتدە
اشلەپ يېزىلەرگە تېمىش .

ماقال :

اوقوچى سوزنى سناسا ،
سوزدە اوقوچىنى سنای .

« بورنىشى سوزلەر چېمىندىغى » .

3 نچى نومردە گى III نچى جومباق نىڭ چېشوى
(هر سوز بىر نوسلى حرف بىلەن باشلانغان جملەلەر) :

(1) «معلم» مەجلىسى مەسلمان مەكتەپ ، مەدرىسەلەرىنە
مستقلە مەعارفەر .

(2) اېللى آرسلانغا اېكى آدم آتلماس .

علاءالدين بن مالك .

(3) آلتىن باي آتما آلرغا آتلىدىن آقچا آلغان .

(4) ساتوچى سارى ساندېغدا ساپىن سالىدى .

معلم عنایت الله ادرىسى .

(5) ملتەننىڭ مەنى مەلتلەر مەرتەبەسىنە مەنوى : مەرر-
لەرنىڭ ، مەلم لەرنىڭ ، مولالەرنىڭ ، موزىك لەرنىڭ ،
ماللەرنىڭ ، مالىس لەرنىڭ مەنە مەشەتلەرىنە مەربوط .
مەلۇماتلى لەرنى مەجلىس مەنەئانە ، مەرر لەرنى مەطبوعا -
تە ، مەدرىسە مەنە مەدرىسەدە ، مەلم لەرنى مەكتەپ لەردە ، مالى لەرنى
مەكتەپ ، مەدرىسەنى مەطلوب مەرتەبەگە مەندىرودە مەشەتلەنسەلەرگە
مەنى مەلتلەر مەرتەبەسىنە مەنومەن مەكەن .

(6) بىلەر بالقە نىڭ باشقەد بالقە بارغاندا ، بىرنىڭ
بولون نىڭ بانقاغىنە باتىپ ، بولغان بىكەن . بايتاق بولا-
شقاچ ، بافالار باقلىغانغا ، باباى بولۇپ باقسا : بېرىك
بويندا بىر بورى بارلىق بىلگەن . باباى بورى نىڭ بووندان
باشدا بېك بورچەلسادا ، بارا - بارا بوز نىڭ بورى بولماى ،
بزاو بولغان بىلگەن . بېلىندە گى بېل باو بىلەن بزاونى
بويندىن بىلگەن . باباى بزاونىڭ بېلىگى سېنە باغىب ،
بىزنى بولغان بىلەپ ، بىزگە بىلدىرگە بارغان . بىز باباىغا
بولەككە بىر باتماى بوداى بېرىك .

باباى نىڭ بالقە باروى بلا بىلەن باشلانسا ، بولەك
بىلەن بىتىدى . نورجان قىربانعلېيى . (قرلجار) .

« معلم » : سوزلەرى بىر نوسلى حرف بىلەن باشلانغان
جملەگە توڭل ، كېچكەنە حكايەدە تابارغا مەكەن اېكەن .
موندای صناعتلەرگە بىزدە استعداد قوزغالسا ، مەنارت
كەسپ اېتىلسە نەلمەن نىڭ تانلى تىللەر قانارىنا كېچەكە گەندە
شېئە يوق .

اورنبورغدا ابکی آتناغا برموتبه چغا تورغان ادبی وفنی
تربیه ژورنالی.

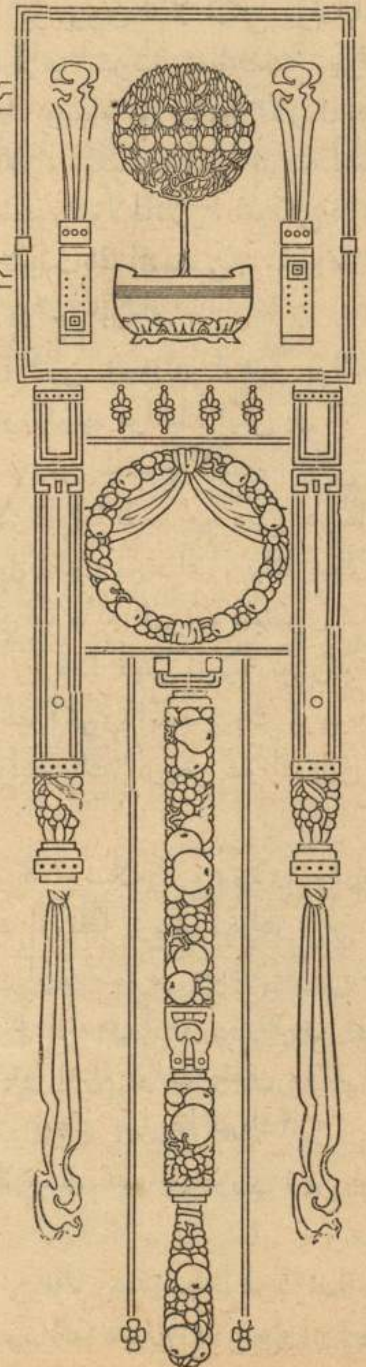
اوزیگه اشانو

شول قدر مېن اوزیمه اشانمن؛
« مېن » دېمنده اوز اوزیمه تاپانانمن.
هیچ کم نك یارده مینه محتاج توگل،
نه تله سهم شونی یالغز بولدرانمن.

بو تون دنیا یورسه مېنم ضررما؛
مانع بولسا مېنم آلغا باراریمما،
شوندادا ابنه اوچندای خوفم یوق-
چاقرملاب آلغا بارام هر آدمیدما.

ح. الهمدیف.

مکتب هم اشقولا مسئلہ سی

اوقو يەشندە گى بالالار نىڭ سانينا مناسب هر جېردە اشقو-
لالار آچىلاچاق . حكومت ، زېمىستوا ، هم شېھر ادارەلەرى
طرفندان آچىلان سوڭ بىزگە بالالار مۇزى ئاندا اوقۇمايىنچا
مەكەن بولمايچاق . چۈنكى : مەجبۇر اېتەلەر . بو وقتدا
اوز مۇزنىڭ مەلە مەكتەپلەر مۇز اېتدائى كوينچە ساقلاىب ،
آسرانېب ، دوام اېتېب تورووى اصلا مەكەن بولمايچاق .
آلار اوزىندەن اوزى ارب ، سىز بىتەچەك لەر . چۈنكى :
مەلە مەكتەپلەرى شول كوينچە نورغاندا آلار اشقولالار
بىلەن يارىشا آلمايچاقلار ، چېكىلىب ، آلار قارشىدا جۇگو-
نرگە (تىزەنرگە) مەجبۇر بولمايچاقلار . چۈنكى : كوچىلى
كوچىسىنى چېگە . بو- طىبىعت نىڭ اقتىساسى . مونارغا انىكار
اېتو بىر نواع سوفرلىق بولسا كېرەك .

موندان توچاق آچى نىتىجەلەر اوشبو بولماچاق :
بو اشقولالاردا اوقىتو ، كوب بولسا ، اېكى يىل ئاندا
بولب ، ئاندا سوڭ روس تىلىدە بولماچاق . اېكى يىل نىڭ
آرىغاندا بو اشقولالاردا ئانا تىلىدە هم دىن درسەلەرىدە
بېك آزغىنا وقت بېرىلەچەك . موندائى ، بېك چېكىلىگە ،
مدت اچىدە اوقو بىلەن گە بىزگە تەلمۇنى ، ملىتمۇنى ساقلا-
غا : بالالار مۇزغە مىل روعدا دىنى تىرىيە بېرىگە مەكەن
بولمايچاق . بو حال نىڭ آخرى اېسە بىزنىڭ اوچون بېك
يامان بولماچاق ؛ انقراض نىڭ تارىخى شونىڭ بىلەن باشلا
ناچاق ، دېدىلەر .

بىز هم شول فېكرگە قوشىلامىز : - شولاي بولردېمىز .
بوچەك دەن سوڭ اورتاغا بىر سۇال توادىر :
بالالار مۇزغا ئانا تىللارن اوپىرەتېب ، مىل هم دىنى روع بېرىپ
چىقارو اوچون بىزگە نېندەى اوقو بورىتلارى كېرەك ؟
عمومى ومەجبۇرى اوقىتو نظام بولب چىققان سوڭ اشقو-
لالارغا بىزنىڭ مۇناسىبەت مۇنچەك بولرغا كېرەك ؟
مەكتەپ هم اشقولا مۇسئەلسەندە چېشوووى قىيىن بولغان
سۇاللار مەنە شولار .

شول ، اۇلو ياكى قالو مۇسئەلسەنى توغرىسىدا هر كىم
اوبىلانرغا ، هر كىم توشونرگە ، تاپقان فېكر نى مېداندا عرض

حاضرندە بىر نچى كېزەككە (نوبت دە) بولغان مەم
مۇسئەلەر نىڭ اېك آلداغىسى ؛ مەدە كوب اوبىلانرغا ،
كوب سوبىلەر نرگە ، كوب قايتىش رغا تېيىشلى بولغانى ،
شونىڭ بىلەن بىرگە ، چېشلوووى اېك قىيىن بولغانى ، شېمەسىز ،
مەكتەپ هم اشقولا مۇسئەلسەنى . بو مۇسئەل نىڭ قايدان چىققانلىقى
هم باشى نەرسە اېكەنلىكى هر كىمگە مەلۇم . بو توغرىدا
اوز مۇزنىڭ گەزىتە هم ژورناللار مۇزدا كوب سوبىلەن ،
كوب يازىلېب اوندى . الى بولسا بو مۇسئەل نىڭ اوستى
ياپىلغان بوق .

گەزىتە وژورناللار مۇزدا يىزىلغان سوزلەر نىڭ ،
بىيان اېتىلگەن فېكرلەر نىڭ خلاصەسى موندان عبارت
اېدى :

بىز- روسىيە تور كېلەرى - حاضرگە قىدر دىيادە بار-
لغۇمۇنى هم ملىتمۇنى ، دىيانتۇمۇنى مەلەلەر حضورىداغى اېتدائى
مەكتەپلەر آرقاسىداغى ساقلاىب كېلىدك . شول مەكتەپلەر گە
بىزنى ھلاكت دە رىياسىندان قونقارب ، سلامتىك ساحلىنە
آلب چىقدى . موندان سوڭرا بىزنىڭ بو تونلىگەمۇ ، نچانمۇ
شول مەلە حضورىداغى اېتدائى مەكتەپلەر آرقاسىداغى
مەكەن بولماچاق . بىز ملىتمۇنى هم دىيانتۇمۇنى شول مەكتەپلەر
آرقاسىداغى ساقلاىب تورا آلاچامۇ ، شونىڭ اوچون مەلە
مەكتەپلەرن شول كوينچە آسرارغا كېرەك دېدىلەر .

موڭا قارشى :

وطنەز بولغان روسىيە مەملىكىتىدە حكومت ، زېمىستوا ،
هم شېھر ادارەلەرى خلق آراسىدا اوقىتووى عمومى ياسار-
غا اجتھاد اېتەلەر . آزىمى - كوبمى زمان نىڭ اچىدە عمومى
اوقىتو توغرىسىدا حكومت طرفندان نظامدا چىقار يىل ،
روسىيەدە ، اوقو يەشىنە چېتىكەن هر بىر بالا ، بېلىگىلى درجە-
دە اېتدائى اوقونى اوتەرگە ، بېلىگىلى بىر مۇقدار دە روس
تىلن بىلرگە مەجبۇر اېتەلەچەك . موندان قاچارغا ، موندان
قوتىلرغا اصلا مەكەن بولماس . بو توغرىدا حكومتنى آلداب ،
ئاندا يەشىزىنېب بىر تورلى اش اشلەرگە دە اصلا مەكەن
توگىل . اوقىتو اشى عمومى هم مەجبۇرى بولغان سوڭ ،

گه نده عمومی مجبوری اوقیتونڭ ضررلی یاغندان قونیلپ،
بالالارمزغا دینی هم روحی تربیه بپررگه، شونڭ بلن
آنا نلمزنی، ملیتمزنی ساقلاب فالرغا ممکن بولاچاق.

حاضر نده زماننڭ کوچلوی بوینچا هرکم بالاسینا
روس تین بلدرهسی کپله، یاکی اوبره ترگه مجبور بولا-
در. آنڭ اوچون کوب چپرلرده محلہ مکتبن تاشلاب،
روسقو- تانارسقی، یاکی روسقو- باشکیرسکی اشقولا
آچترپ، بالالارنی تالاشا - تارتیشا شوندا تولترالار. محلہ
مکتبی آکرایب بوش فالادر. بواش ألبتة تیشلی توگل.
بالالارغا روس تین بلدرو مطلوب بولسا محلہ مکتبن
اصلاح ایتەرگه ده، شوندا روسقی فلاس کرتەرگه گنه کپرهك.
حاضر نده بیک اقتدارلی، مصارف جهندن توفتالماسلق
بیک کوب محلہ اهالیسی شول مسئله اوستنده، نه اشلی مز
دبب آبتراشب تورالار. بوتوغریدا اورنپورغدا « اوفوجی-
لارغا یاردهم جمعیتی » طرفندان آچلغان حاضرک مکتبی
کوب محلهرگه اورنهك بولورغا یاراسا کپرهك. آنڭ
پروغرامی بوینچا: بالالار دورت یلدا روس تین اوبرهنب،
اورتا درجه حکومت مکتبلرینه کررگه یاراراق بولب،
شونڭ بلن بررگه لازم درجده آنا تین بلدرب، دینی هم
روحی تربیده بپرر چغاررغا قویلغان. هر محلده مونی
تطبیق قلرغا ممکن بولماسادا، بایراق محلهرده شوکا یافن
بریول توتارغا ممکن.

مکتب هم اشقولا مسئلهسی هرکم نڭ کوزینه تور-
تیلپ، قلاغینا بربیلپ تورغان بر زماندا محلہ خالقنڭ،
محلہ باشاقلاری بولغان موللارنڭ بو حقه برسوزده
اؤنده شمهسی، مکتبلرینی نڭ بوکونگی هم کپله چهك حالینه
بر کوز سالب فارامای، تیچقنا یورولهری عفو اپتامه ساك
بر حال. روس تین اوبره نو لازم، بلو فرض اپکهنی هرکم
طرفندان، حتی موللارنڭ اوزلهری طرفندان اعتراف
ایتیلب تورغانی حالده، محلہ مکتبلرن اصلاح ایتب
روسقی فلاس کرتهمی یورولهری زورگناه؛ اوکالماسلق
جنایت.

بوتوغریدا سوز بولسا موللارنڭ سلتاوی حاضر،
خصوصا فالاموللاراری ایتلهر: بزنگ مکتبکه روسقی
فلاس نپگه کپرهك؟ انه، پریخودسقی اشقولالار بار ببت،
بالاسینا روسچا اوبره نهسی کپلگن کشی شونداغنا
بپرسن ده اوقدرسن، بز مکتبده دینی درسلر گنه اوقیتنا
مز، دپلر.

— اول اشقولاغنا کپتسکهن بالالارغا دینی تربیه

ایتهرگه تیش. شول خصوصدا اوزمن نڭ گهز پته هم ژور-
ناللار مزدا تورلیچه فکرلر یازلدی، یوللار کورسه تلدی.
« معلم » نڭ اونکهن نومرنده، یازوجی لارمز دان،
نورعلی أفهندی نادییف محلہ مکتبلهری اورنینا، ابتدائی
لهر نده اپکی یل اوقو آنا نلنده بولو شرطی بلن، زبمسکی
یاکی چاستنی ابتدائی هم رشدی مکتبلهر تقدیم اپتکهن
اپدی.

« وقت » گهز پته سنده « کمترین » امضالی محترم
بر ذات شول توغریدا اوزون اوزون اپکی مقاله یازب-
آخرنده: « محلہ مکتبلهری نڭ موقعسن اوزرگه رتب، آلارنی
یا رشدی واعدادی ایتب فالدررغا، یاکی باشقاچا بر
تدبیر قلرغا کپرهك. أمما زبمسقوالارمز طرفندان بزنگ
اوچون حاضرلنه تورغان مکتبلهرمز اوچون یارتیلاش
آنا تین آلب فالرغا، یولارداغی اوقو مدت، روسلار-
نقینا فاراغاندا بر اپکی یل آرتق قویدررغا، شوکا قاراب،
حکومت مکتبلهرینه کرو اوچون یهش جهندن ده بر
اپکی یللق الگونا بپرر تررگه ترشرغا کپرهك؛ هم بوتون
جانر، تهمز بلن، هبچ بر نهرسه مزی آیاماینچا آفتق
سواشمزغا قدر شوکا ترشرغا کپرهك، دبب بر فکر کور-
سه تکهن اپدی.

بزنگ فکر مز چه:

ابتدائی محلہ مکتبلهرن بتررگه، اشدن چغارب
تاشلارغا تیش توگل. به لکی، آلارنی شولای دوام
ایتدررگه، یوق چپرلهرگه یاکی دان آچارغا تیش. بو-
مکتبلهر خصوصی خلق مکتبی - Частныя обществен-
ныя школы) آنالب، معارف مأمورلهری فاراملغندا
بولرلار. بولارنڭ پروغراملاری اوز طرفهزدان نؤزو-
لگهن بولب، اوقو آنا نلنده بولرغا تیش. بو مکتب
لهرنڭ حاضرگی سندنه آیرماسی: عمومی مجبوری اوقو
بوینچا تیشلی بولغان قدر روس تین اوقیتو اوچون رو-
سکی فلاس کرتو تیش بولر. اوقو یهشنده بولغان با-
لالار شول اوز مکتبلهرمز ده، عمومی اوقیتو بوینچا بپر-
گه تیشلی بولغان قدر روس تین بلب چغارلار. « کمترین »
ایتکهنچه: بومکتبلهرده اوقو مدت روسلار نقینا فاراغا-
ندا بر. اپکی یل آرتق قویدررغا، شوکا قاراب، حکومت
مکتبلهرینه کروگه حاضرلنه تورغان بالالار اوچون یهش
جهندن بر. اپکی یللق الگونا بپرر تررگه ترشو کپرهك،
جدی ترشقاندا احتمال بپررلهرده.

منه، حاضرگی محلہ مکتبلهرن شول تیپکه ایلندر-

كېرەكەمى منى؟

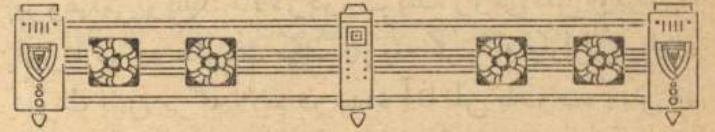
— اول بالالار ئندا ملیت هم ملی عرف و عادات توغرىسىندا معلومات الالار منى؟

— آلازىك روح لارینا، ملی تویفی لارینا یامان تائیر ایتە تورغان یاقلار ئندا یوقمى؟

— شول دینی درس لار بلەن برگە، دینی تربیە بلەن برگە، برچەردە روسچانی دا اویره نىب، بلب چقسالار بو آرتفرق بولاچاق توگل منى؟

منە، شونداى مهم سؤال لار مەلە فارنلارى نىك، مەلە باشلقلارى نىك باشن ایلەندرمەسە كېرەك. آلازىك مەك قابات نكرار قىلغان سوزلەرى: «بىز نىك مەكتەمىز دینی...»

مەكتەب هم اشقولا مەسئەسى توغرىسىندا باشقا سوز لەرى كېلەسى نومرگە قالدرب، سوزنى شونىك بلەن قویا تورامىز.

بوتون روسیا معلم لەرى اسپىزدى

بو یل روسیانىك تربیە نارىخىندە بېك مهم اورن آلب قالغان واقعه: پېتىر بورغدا بوتون روسیا معلم لارى نىك بىرىنچى اسپىزدى بولدى. موندای اسپىزدى یاسالو كودەن امل اېتىلىب بورا بىلگەن اېدى. شونى وجودكە چغارب، بوتون مەلىكەت اوچىتل لەرى جىنالب، تربیە و تعلیم توغرىسىندا كېكەشەرگە موفق بولدىلار. اسپىزدغا روسیانىك ھەر طرفندان آلتى مەك قدر اوچىتل معلم كېلگەن اېدى بو اسپىزددا مسلمان لاردان - اېدل بو بىندان 10، ائىترخان هم اورال قازاق لاردان 10، قافقازدان بىر آز اوچىتل اشتراك اېتىدى. (قىرىمدان توركىستاندان، سېردەن ائىتە يوق.)

بىز نىك كېك مەكتەب هم اوچىتو اشلەرى بىرچونگە قو- بىلماغان، رەتكە سالنماغان بىر خلق اوچون بو اسپىزد بېگەرەك اھمىتلى سانالغا تېشى اېدى. مونىك، بولا دېگەن، خبرى چققاچدا بىر حاضر لەن تورغا تېشى اېدىك لىكن آلاى بولمادى، بو اسپىزدغا تېشىلى درجە فاتناشا آلمادىق، ھەر اشدە كورینە تورغان حاضر سىزلىگمىز موندادا كورینىب

قالدى يالغىز، بىخەنزگە فارشى، ھەر تورلى كېرەكلى اشدەن يالقماى تورغان بورنى اوچىتلەمىز محترم عىسى مرزا بىنىكېف جىنابلارى شول عظمتلى اسپىزد حاضرئىدە مهم نطق سويلەب، دافلاد اوقىب، قارا بوزمىنى بىر قدر آفلادى. بىز نىك مدنى نلە كلرمىنى، موك و زارمىنى، آرتقى بلەن، سويلەب، آلتى مەك ارباب تعلیم حضورئىدە بوتون روسیاغا اېشتىردى.

عىسى مرزانىك دافلادى اوشبو 11 ماددەن عبارت اېدى:

(1) مسلمان لار اوچون اچىلاچاق مەكتەبلەر آلازىك دینی، ملی تورمىشى نىك خصوصیتىنە مناسب بولغا تېشى.

(2) مسلمان لار اوچون اچىلغان مەكتەبلەردە اوچىتو، بوتون اوقومدەنك، اوقوچى بالانىك آنا تلىدە بولغا تېشى.

روس تلى، حكومت تلى بولغانى اوچون، اېرىم درس سانالب اوچىچى يىل نىك باشندان اوچىتلا باشلانار.

(3) مسلمان مەكتەبلەرىنە اوقوچى بالالارنىك آنا تلىن، تورمىش، ھم آنىك ادبیاتىن بىلگەن معلم، مەلەلەر قوبىلار.

تورلى دىندەگى معلم لار بولغاندا اوقوچى لارنىك دېندەشى بولغان فائىدات آلتا توتىلار.

(4) آنا تلى، مەكتەب نىك پىراغرامماسىدە اېرىم درس اېتلاپ اوچىتلار. آنا تلىن اویره توچى لەر روس تلىن اویره توچى لەر بلەن، حقوقدا، تېك بولارلار.

(5) مسلمان مەكتەبلەرىندە آنا تلى بلەن اوچىتلىق معلم و معلمەلەر حاضرلەر اوچون، خىزىنە حسابئىدەن، جېتەرلك قدر پېداگوگىقا قورسلارى ناسىس اېتىلار.

(6) مسلمانلار اوچون اوقومدەن تېشى يىل بولار.

(7) مسلمان مەكتەبلەرن ادارە قلا تورغان مۇسسەلەر- گە فاتناشرغا مسلمانلار اېركلى بولار. مەكتەبلەرنى تعلیم و تربیە هم اقتصاد جەتئىدەن بارلاب هم باشقارب تورغا آلاز اخیتارىلى بولار.

(8) مسلمانلار تورا تورغان جەرلەردە مەكتەبلەردە اېنىسپېكتىرلك لوازىن اوتەو حقى مسلمانلارغا دا بېرىلار.

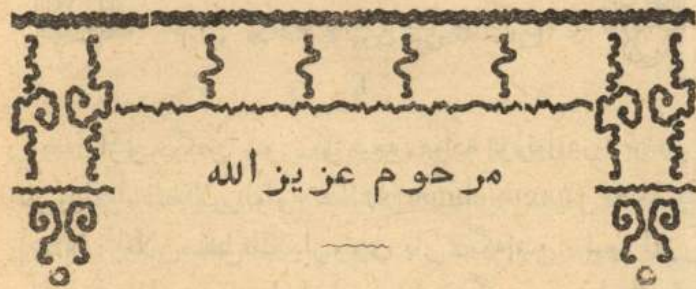
(9) مسلمانلارنىك ملی، دینی مەكتەبلەرىنە حكومت مەكتەب- لەرى كېك ياشاو حقى نأمین اېتىلار.

(10) مسلمانلارنىك اېتدائى مەكتەبلەرى اوچون معلم و معلمەلەر جېتشتىررگە اچىلاچاق دار المعلمین هم دار المعلمات اچىلووینا، آلازدا آنا تلىدە اوچىتلاوینا ھېچ بىر تورلى منع بولماس.

(11) مسلمانلاردان ھېچ بىر كىشىگە ھېچ بىر جەمئیت-

آنسی معلوم اېمەس . لېکن ، مکتب اشئده ، او قو هم او قېتو خصوصئده مسلمانلارنڭ آرزووی ، نلگى نه اېکهنى آچق بلىدى . آنا نلمز نڭ مکتب لهده نام حقوقلى اېکهنى اعتراف اېتلىدى .

استهرلى اوبه زى مافار اولى نڭ معلم عزیز الله أفه - ندى سادليقى پاولودار اوبه زنده 4 نچى نويه برده دنيا دان فایتقان خبرى « طورمش » گه زېته سنده كورندى .
مرحوم عزیز الله أفهندى ترويسكى ده « رسوايه » مدرسهنده او قو تمام اېتكهن سوڭ ، بر آز وقت عربستانده هم يورب فایتقان اېدى . آندان فایتقاچ هر طرفه معلم بواب ، بالا او قېتب يوردى . شول علم يولندا ، علم خدمتنده يورگهنده آش فازانى بوز يلب ، آش سگمه و فائز (فانار) آوروينا مبتلا بولدى . دو قترلار نڭ مصلحتى بويىچا آق (قمز ، فاتق ، سوت كېك آشلار) اچب دولانو او چون پاولودار اوبه زينه فازاق آراسينا چققان اېدى . دنيا داراق فايغى سى بالا او قېتب خلق فا خدمت اېتو بولغا . نلقدان آندادا آوروو حالنچا هامان او قېتودا دوام اېتكهن اېدى . فازاق آراسندا حالى بر آز ياخشىراچ ، روسچا او قېب ، او قېتلك از و انياسينا امتحان توتو فايغى سينادا توشكهن اېدى . شول مقصودينا اېرېشه آلماي دنيا دان آيرلدى .
مرحوم عزیز الله أفهندى علم يولندا يوردى ، علم يولندا اولدى .
اېڭ بختلى كشى - علم يولندا يورب اولگهن كشى .

که اېرلەر هم فزلارغا اوبشى آبراز او انيا بېرر او چون مکتب لهر آچودا تغزاق و فسئقى لى كورسه نلمەس .

عيسى مرزانڭ شول دافلادندان باشقا مسلمان او قېتل لهدن دافلادفلان او قوچى ، نطق سويل وچى بولمادى . شول دافلاد او قلغاندا ، يالغز ، باقودان بارغان معلمه حنيفه خانم چغېب ، مسلمان خاننلارى نڭ تربيه سينه اهميت بېرو تېيشلگن ، شونڭ او چون قافقازدا مسلمان فزلارى سنا مخصوص مکتب لهر آچو كېرەك اېكهنن آڭلانتقان ؛ فازاق او قېتل لهدن بىرى فازاق اشقولالارى نڭ ناچارانندان زارلانغان . شونندان باشقا « لام - ميم » دېب آوز آچوچى بولمغان .

اسپېزد تورلى كامبسيه لهرگه بولنگهن اېدى . اينارو - ديس مکتب لهرى نڭ كامبسيه سى بويله قرار چغاردى :
1) ايناروديس مکتب لهرى حقندا بولغان هه فسئقى زا - فونلار بتراسن . 2) مکتب لهر سېنى (Школьный съѣзъ) تۇز وگهنده ايناروديس لار آزلىق نشكىل اېتكهنده ده فائده لهرى كۇزه تلسن . 3) محلى اداره لهرگه كوبرەك خلق وكيلى لهرى كر تېلب ، مکتب لهر وكيلى لهر اداره سينه تاپشولسن . 4) مکتب لهده آنانلن آيرم درس اېتب او قېترغام ساعده اېتلسن . 5) ايناروديس مکتب لهدن روس تلى او چنچى يىل نڭ باشئندا غنا مجبورى بولسن ؛ محلى اداره لهر اېكهنچى يىلدا روس تلىن او قېترغا حقل بولسن لار ، 6) خصوصى كشى لهرگه ، هم جمعيت لهرگه ، محلى احوالگه قاراب ، آنانلنده مکتب لهر آچارغا مساعده اېتلسن . 7) هر مکتب ده محلى خلق نڭ تلىن ، ادبىاتن ، معيشتن بلىگهن كشى معلم بولسن . 8) تورلى ملت نڭ مکتب لهر ينه معلم لهر حاضر لهر او چون ، شول ملت نڭ تلىنده دارالمعلمين هم بېداغو گيچسكى قورسلار آچاسن . 9) محلى دارالمعلمين لهرگه ، قورسلارغا ، اينستيتوت لارغا معلم لهر حاضر لهر او چون محلى مکتب - لهده ايناروديس لار نڭ تاريخى ، تلى ، هم ادبىياتى درس لهرى تاسيس قىلسن . 10) تربيه و تعليم مسئله لهر ينى تېكسرو او چون معلم لهرگه رايوننى اسپېزد ياسارغا مساعده اېتلسن . بولاردان باشقا ، ايناروديس مکتب لهرى توغرى سندا مذاكره اېتەر او چون مخصوص اسپېزد ياسارغا آرزو - لاردا بيان اېتلىگهن .

بو آرزولار ، بو قورالار بىر وقت عمل گه قوبىلب ، فعليت گه چقارمى ، ياكى كه غزده يازلغان كويناچه گنه قالرمى

ماتو يازو بلهن ، دۇرس يازونى ساتاشتر ماسقا تيش . ماتور يازو-حرفلەرنىڭ سزىلو اعتبارى بلهن ، دۇرس يازو - مفرد سوزلەرنىڭ حرفلەرى سويلەنگەنچە (نلفظا موافق) يازىلو بلهن آيرالار . مثلاً: «آقچە» دېگەن سوز ماتور يازو (каллиграфия) جەتتەن بەك توزك (правильно) بولغا مەكەن ، لىكن دۇرس يازو (орфография) جەتتەن ياكلىش . (دۇرسى: آقچە) بو اورندا سويلەنە تورغان دۇرسلىك دەن : صرف هم نحو قاعدەلەرنىڭ تەلگەن دۇرسلىگەن توگول ، يالغز طبعى نلفظا موافق بولغان دۇرسلىكنى آڭنارغا كېرەك . مثلاً: «يازوچى» دېگەن سوزنى دۇرس دەپ حكم قالغاندا مونىڭ اسم فاعل بولو جەتتەن بولغان دۇرسلىكتە اشەز يوق ، يالغز ، آوزەزدان چققان « ي - آ - ز - و - چ - ي » آوازلارىنا توررلىق اشارەلەرى بارلىقدان دۇرس دەپ حكم قلامز .

دورتىنچى معنادە قوللانغان يازو ، كوب سوزلەرنىڭ بىرگە تىركەب ، بىر فكر آڭنانووى بلهن آيرلادر .

بو اورندا مونيذا بلب كېتو كېرەك : بىزدە املا تۈزەتۈ بلهن حرفلەرتۈزەتۈنى آيرماي ، اپكى سن بىرگە بوتاشتر بورتەلەر . حرف تۈزەتۈ - باسماچىلىق (طباعت) اشندە هر تورلى آورلىقلارنى بىترب ، چېكىلك بلهن تېز اشەو يولن ازەو . مثلاً: «چ» دېگەن حرف سوزنىڭ باشندا ، اورتاسندا آياغندا هم چېكە (آيرم) يازىلو اعتبارى بلهن ، قول يازودا ، دورت صورت آلمان ؛ مونى بىرگە گنە قالدەرغا كېرەك . بو مسئلە ، يوغاريدا آيتلگەن دورت معنادەگى يازونىڭ بىرنچى سىنە يعنى حرف (شكىل) هم خط اشىنە عائد . أمما املا مسئلەسى ، يعنى هر حرفنى اوزى اېشتىلگەن اورنىدا يازو - آنسى اوچىنچى معنادەگى يازوغا متعلق . بىزگە حاضر خط هم طباعت معناسندەگى يازو بلهن ، مېنىڭ اويلاومچا ، باش وئارغا اورن يوق . چونكى : بومسئلە ، اوچوچى بلهن ، يازوچىنىڭ ھېچ بىرىنە تعلقلى مسئلە توگول . بوقط مطبعەچىلارغا مخصوص بولغان مسئلە بولاب ، مطبعەغا مەنسبتى بولماغان كىشى موندە سوزدە قوشارغا مەكەن توگول . مەنە ، رامىينىلەرنىڭ «خط طباعت» لەرى شول خىمتنى اوتەر اوچون ، اوز اھل لەرى طرفندان چغارلغان . «خط طباعت» رسالەسى چققان وقتلاردا آندا تاوشلى حرفلەر اوچون مخصوص بېلىگىلەر ياسالماغانلىقى قاي بىر يازوچىلەر

I

يازو دېگەن سوز بىر نېچە معنادە بورتىلەر : بىرنچى حرفلەر ، ألفبالار بولو ، خط (письменность) معناسندە . (مثلاً : فلان خلقنىڭ يازووى بار دېگەندە : سوزلەرنى بلدرە تورغان حرف اشارەلەرى بار دېگەن سوز بولادىر) . اېكىنچى يازو اشى - كىتابت معناسندە . (مثلاً : فلان كىشى يازو بلدر دېگەندە : يازارغا بلدر دېگەن سوز بولادىر) . اوچىنچى حرفلەرنىڭ اشارەلەردىن سوز ياساؤ - كىلمە تىرتىب اېتو معناسندە . دورتىنچى بىر فكر بىيان قلب يازو - لغان آيىر - خىر - مەكتوب - معلومات معناسندە ؛ (مثلاً : فلان كىشى دەن يازو كېلىدى دېگەندە : يازلغان ماتېرىيال ، معلومات كېلىدى دېگەن سوز بولادىر .

دۇرس سزو (رسم خط) ، كىرەكەم يازو ، ماتور يازو (حسن خط - Чистописание) ، نفاست درجەسىنە چېتكەنى (каллиграфия) دەپ بورتىلەر تورغان سوزلەر بىرنچى مەنعا بلهن بولادىر . فلان كىشىنىڭ رسم خطى دۇرس ، يازووى ماتور دېگەندە حرفلەرنىڭ سزىلووى قاعدىلى ، كورر كوزگە گوزەل دېگەن سوز بولادىر . (رسم خط دۇرس ، يازو ماتور بولو اوچون : يازو پېچرانماغان بولو ، حرفلەر ماتور يازو قاعدەلەرىنە موافق سزىلغان بولو شرط) .

اېكىنچى معنادە قوللانغان يازو تېز - چابىق - چا - پچاڭ يازو (скоропись) بولو بلهن ، ياكى أكرن يازو بولو بلهن آيرلادر . بىزنىڭ : ئلت يازووى ، نىسخ يازووى ، رقعة يازووى ، تعلقلىق يازووى كېك بىر نېچە نواعدە بولغان يازولارمىز شول اېكىنچى مەنعا بلهن آيرالار . بولارنىڭ حرفلەرنى سزو اوچون هر بىرنىڭ اوزىنە باشقا قاعدەلەرى بار . شونىڭ اوچون بولارنى بىرنچى معنادە آڭناب ، حسن خط دان نىسخ اويپرەتەمىز ، ياكى رقعة اويپرەتەمىز دەپو - خطا . چونكى : بولار حسن خط اعتبار بلهن توگول ، كىتابت اعتبارى بلهن آيرالار .

اوچىنچى معنادە قوللانغان يازو ، سوزنىڭ حرف - لەرى ، سويلەنگەنچە ، دۇرس يازىلو بلهن ، آيرلادر . موندادا

درس کتابلرینه رسم قویو مسئلهسی

پیداغوگیه ده تعلیم بالمشاهده اصولی (کورمه لی اصول -
 Наглядн. спос.) کشف ایتلب شول اصولنڭ اهمیتینی
 پیداغوغلر طرفندان اعتراف ایتلگه چده باور و پا پیداغوغلری،
 شول جهله دن روسلرده، تعلیم بالمشاهده گه اپڭ برنجی
 واسطه ایتب، درس کتابلرینه رسم قویونی قبول ایتدیلمر.
 رسم سز بولغان درس کتابلرن، اصول تعلیم و تربیه گه
 خلاف دهب، بوتونله ی استعمال دن چغار ودرجه سینه جپندی لری.
 بو، رسم قویو مسئلهسی (1) نچی عصرنڭ آخرلرنده فوز-
 غالغان ایدی. اول دورده بزده تعلیم و تربیه اشلری
 ائی لر اصولی بلهن بولغانلقدان، اصول جدیدنڭ ايسه یاکی
 غنا باش کونته رگن وقتی بولغانلقدان، همه اول وقتلرده
 رسم گه بزنگ قاراشمزده باشقاتورلی رهك بولغانلقدان درس
 کتابلرینه رسم قویونڭ، بهك قزو، طرفدار لری بزده کور-
 نمه گن ایدی. حاضر ایتدی درس کتابلرینه رسم قویو
 توغریسنده پیداغوغلر آراسنده اختلاف بولا باشلاغاچ
 بزده ده آرا - صیرارسملی درس کتابلری کورینه باشلادی.
 بزده بر باشلانغان اش تیز تارا اوچان بولا، چونکه : بز
 تقلیدنی یاراتا تورغان خلق، اوز مزده هیچ بر نهرسه بولماغا-
 نلقدان، تنقید فلان قلب نورمیز، نه کورسهك شونی قبول
 ایته بهره مز، شوندا ی خصوصیتمز گه بنا، درس کتابلرینه
 رسم قویو اورنلی اورنسز تارالب کپتمهس بورن، شول
 خصوصده اوز منڭ ملاحظه منی یازب کپته رگه تیش تابدم.
 پیداغوگیه عالمنده درس کتابینه رسم قویونی لازم
 کوروچی لرده بار، همه رسم بوتونله ی کبرك توگل دهب
 انکار ایتوچیلرده بار. لازم کوروچی لر ایتلر: رسم بالاغه
 ایبرنی طوغری نازیتا، بالا رسم آرفاسندا اوزندن یراق
 بولغان، یاکی کورنووی ممکن بولماغان نهرسه لرنی بل-
 آلا: رسم بر بلنگن نهرسه نڭ تیز اونوتوماوینه سبب بولا،
 چونکه، رسمده بالانڭ کورو، طوتو کیک اپڭ قوتلی بولغان
 حس لری اشتراک ایتلر: رسم بالانڭ دقتلی بولو قوه سن
 اویاتا: نفاست حسینی تربیه ایته. معلم لرنڭ ایشینه ده رسم
 نڭ زور یساردمی تیه، چونکه : الله نقدر وقت ارم

طرفندان آوزغا آلینب ایدی. لکن محترم رامیف لری بو
 توغریدا بهك بلب اشلر گن لری: آلا رنڭ وظیفه سی باسما-
 چی لق (Печать) اشن گنه توزه تو ایدی. اما تساوشلی
 حرف لری گه مخصوص بیلگی لری آرتترو - آنسی املا
 Орфография اشی بولغانلقدان آکشا کرشمه گه نلری. شونڭ
 شیکلی، املاچی لار هم محرر لرده یازونڭ خط هم طباعت
 جپینه کرشمه ی، آنی شول اشد اهلیتی بولغان ذنلارغا
 تاپشورغا تیش. آلا حرف نڭ باش شکلن آلر لار می،
 یاکی اورناسمی - آنسن اوزلری بلر لری.

حاصلی: یازو سوزنده دورت معنا بار لغی آکناشلمدی.
 حسن خط اشی هم حرف وخط توزه تو مسئلهسی برنجی
 معنا گه؛ خطوط اسلامیه اپکنچی معنا گه؛ املا مسئلهسی
 اوچنچی معنا گه متعلق بولدی. بولارنی برسن برسی بلهن
 بوتاماسقا تیش اپکنی بلندی.

تاغی مونی دا بلر گه تیش: بزنگ تامزده برنجی
 شیوه لری بار. برسوز تورلی شیوه ده تورلیچه تلفظ ایتیلر گه
 وشولای یازیلرغا ممکن. شونڭ اوچون شیوه بلهن، املانی
 آیرب یورت رگه کبرهك. مثلا: قازان کشی سی «آیتو»، قازاق
 «آیتو»، مېشهر «آنو» دهب سویلیدر. املا جهندن بولار
 هر قایسی دؤرس. اما اوچه وی اوچ تورلی شیوه ده.
 «دهیل - توگل، بزه - بزگه، اوقییمان - اوقیضان، دها -
 تاغی، یاگا - یاکی، - یهنی، کهرهك - کبرهك، آغر - آور،
 جوق - یوق، کبک - کبی» سوز لرنڭ هر بری املا جهندن
 دؤرس، اما شیوه جهندن باشقا باشقا. ا گرده بولارنی
 برگنه تورلی گه قالترو مطلوب بولسا اول وقت شیوه لری -
 دن بعث ایته رگه کبرهك.

أما:

أگه ر، مه گه ر، گه رچه، چونکی، یاکی، دهخی، یه نه،
 هامان، ساقلاو، تاوق، پهره مهچ، بلنگن، که غز، فسقا،
 آرباغا کبک سوز لرده شیوه آیرمالغی یوق. شونڭ اوچون
 آلارنی «اگر، مگر، کرچه، چونکه، یا که، دهخی، یه نه همان،
 صاقلاو، طاوق، پر مچ، بلنگان، کاغد، فسقه، آرباغه صورتند
 یازو - یا گلش بولا، بوزب یازو بولادر.

بو اورنغا قدر یازلغان سوز لری بر مقدمه اورنندا
 یازلدی. املا قاعده لری نڭ اساسی موندان سوڭ یازیل-
 چاق.

حسن.

بواووی، ھمدە معلم أفندی دە شوگا مناسب صنعت کارلار
بولو شرط. شول ابکی شرط نابلمانغانده بالا رسم گه جانن
بیرب، کوزن آلمی فاراغاندهده صنعت چھتندن بالاغە ھېچ
بر فائده تېھچەك توگل؛ خصوصاً اول رسم نك صنعتك بولغان
نفاستنی آكلانوچی بولماغانده .

درس وقتندە رسم نك معلم اوچون زور بارذمی
بولورغە مېکن، لېکن آبك اوچون کتابلرنی رسم بلن
طوترو لازم توگل. مکتب لردە کورسە نلووی کبرەك بولغان
أبیرلرنك رسملرن بر جدول таблица دە باستررغە غنا
کبرەك. موندای جدوللر بوتون مکتب گه بر - ابکی دانە
بولسە چھتەر .

درس کتابینە رسم غو یغاندە بېك بات، بېك سېرەك
اوچری تورغان أبیرلرنك رسمن گنە قویو ضرر سز بولسا -
بولور . أما ایاق آستنداغی هر بر نەرسە نك رسمی بلن
کتابینی طوترو افراط ضررلی دېب بلەم .
ن . نادینی .

« معلم » : اوشی کونده بزگه رسملی کتاب کبرەك ،
صورنلی کتاب کبرەك دېب آوز صومز فورب تورغاندا
یوغاریداغی فکر گه قارشى نه ایتەر گەده آبتارلق . بو فکر -
گه معلم لرنك ، خصوصاً پېداغوگیە دەن خبردار اوچیتلر -
نك دقتن جلب قلامز . بو نوغریدا فکر یازوچی بولسا
« معلم » نك بیئت لری آچق .

املا مسئلەسی (*).

I

تنقیدچیاك صفتی بلن ، یا کیراق میدانغا چغبدا ،
تنقیدلەرنده بی طرفلغن سافلاب، ممکن قدر درستلکنی
یازوغا ترشووی آرفاسندا، اوزن « وقت » اوقوچیلارغا
امیدلی وعادل برقیافت بلن کورسەنە آلمان « جەلی »
أفندی، بوغاریداغی سرلوحه آستندا، « وقت » نك ۱۲۹۹
سانندا، بر مقاله یازب ، املأ مسئلەسی حقندا اوز فکرن
بیان ایتکەن ایدی .

(* بعض سبیلەردەن بو مقاله اوز وقتندەن کیچیک بېەرلدی .

ایتب، توشندرگە نچی سویلو - اور نینە معلم کتابدەغی رسم
آرفاسنده مقصودن بېك تېز افأ ایتە آادر، دېلر .

رسم نك کبرەك لگن انکار ایتوچی لر اېسە ایتەر :
کتابدەغی رسم لر دائماً بالائی مشغول ایتەرلر ، بالا بوتون
وقتن رسم قارارغە صرف ایتەده ، کتابنك مندرجە سینە اهمیت
بلن قاراون بتره ، حتی درس وقتندە بالانك کوزی همان
رسمدە بولب، کوکلن درسکە باغلی آلمیدر . ألفبام قرائت
کتابلرنده رسملر بولغانده بالالرنك کوبی درسنی تسکلاو
اور نینە، آنی خاطرلرنده فالدررغە طرشو اور نینە رسم
قاراب وقتلرن بوشقە اوتکەرلر بوندن باشقە، ماتیر یالنی
چھتەندە رسم نك اوکایسز لغی بار؛ مثلاً : کتابنك حقن
قیمتلەندره ، دېلر .

بو ابکی فرقه دن باشقە ، ینە اوچنچی - اعتدال
طرفدار ی بار . اعتدالچی لر : أبیرنك اوزن ، یا که مادبلن
کورسە تو ممکن بولغانده رسمن کتابقە کرتوده ھېچ بر فا -
ئده یوق، دېلر . أما أبیرنك اوزن ، یا که مادبلن کورسە تب،
شونك بلن مقصودنی افاده ایتو ممکن بولماغان چاقده غنا
أبیرنك رسمی بلن فائده ل نرگه کبرەك : لېکن شونك دە رسم نك
درس کتابندە بولووی لازم توگل - ل ، نېندە ی نەرسە دە
بولساده یاری، دېلر . مېن شول اعتدال طرفدار ی نك فکرن
تقدیم ایتەر ایدم .

مثلاً : لامپا ، استاقان ، بالتا ، پچاق کبک ، بالالرغە بېك معلوم
بولغان ابیرلرنك رسمی بلن درس کتابلرن طوتروده ھېچ بر
فائده کورە آلمیمن . رسم سؤیوچی لر مېنم بو سوزمە
قارشى بولای ایتەرلر : بالا آتنی کوب کورب یورگەن
بولساده اول آکما اوقو کوزی بلن قارامانغان ، اوسدن گنە
کورب یورگەن ، أما کتابك رسمن کورگەچ اول بېك دقت
هم اعتبار بلن « فنی » چھتندن قاریدر دېب . بو سوز گە
قاراغانده بالا آتنی کورب یورگەندەده آنك دورت آیاقلی
ابکی قلاقلی ، قویرنلی - یاللی ابکەنن برده آكلامی ، بلمی
یورگەن بولادە ، رسمن کورگەچ کنە « فنی » آكلو بلن
آکلی بولا .

رسملر بالانك دقتن هم اعتبارن آرتدرالر دېگەن
سوزگە مېن ھېچ کونب بته آلمیمن . کبریسنچە : رسملر بلن
تولغان کتابلر کونە رب یورگەن بالالردە اعتبارسز لک ، هر
نەرسە گە دقت سز ، اوستندن گنە قار اوچلیق ترقی ایتکەن بولا
دېب ایتە آلامن .

رسم بالادە نفاست حسن اویغانا ، دېگەن سوز درست ،
لېکن رسم نك صنعت کارانە اشلەنگەن (خودورشتویننی)

مقابلنده يازميجا، هم شول رهوشده بر نورلى حرفندن
 اپكى تورلى خدمت فيلدرميجا، «آ» تاوشى اوچن «آ»
 نيغنا؛ «ء» اوچن ده يايسه «أ» صورتدا ياكى «ئ»
 رهوشنده يازونك عموم نظرندا قبولگه ياقنلاشقانلىقى
 دخى كوز آلدندا.

املامزنگ بو سويلهنگه ريهوشده اصلاحي حقندا
 غزتهلرمزدهن «ترجمان»، «فازاق»؛ ژورناللارمزدان
 «آق-يول»، «آيقاب» كوبدهن بر قرارغا كيلب،
 جدى صورتدا اشكه توتنديلار. (معلم ژورنالى نكدا شول
 يول بلهن حركت ايتوون، چپندهگى معلملر، توصيه
 قيلالار.)

گرچه بعض برهولر طرفندان : «ترجمان» بو
 اشندن تېز وقت اچنده قايتور. حاضرگى باشلاغان ياكى
 املاسن تاشلاب، ايسكى املاسى بلهن يازا باشلار. چونكى:
 اول بو حقدا آشغلق قلب ياكلشدى «كبي سوزلر
 اېشتلسهده، بر اشنگ اوزى نوريسندا كوب توشونب،
 كوب اويلاپ نهايت باشلانورغا تمام وقتى يتكه نلگينه
 ايمانن كامل نغيتب آلبدا، اول اشنى بر باشلاغاندان
 سوڭ، «آتلاغان ايزگى آديمن كبرى آلور، اشندن
 وفكرندن قايتور» ديگن اوينى بز، «ترجمان» همده نق
 بېلى اسماعيل بابامز غصپر ينسكى طرفندان چقارلا تورغان
 ثباتلى معام «ترجمان» حقندا باشمزغا كېلتره آلېمز؛
 هم اول بولماسدا.

املا مسئلهسى حقندا «شورا» سؤالينا جواب يازو-
 چيلاردا، هممى بر آوزدان، تانارچا سوزلرده اوست،
 آست، اوتر اورنينا «ه، ي، و» حرفلرن استعمال اېتوگه
 قرار بېرديلر هم شونى تېيش تابديلار.
 تېك بعض لارى عر بچه سوزلرده گنه آكئا كونب يتمه گه -
 نلكلهرن بلدرديلر.

دېمهك: عمومى آغش «ه، ا، ي، و» دهن عبارت
 دورت املا حرفلهرمزنى تاتارچا سوزلهرنگ هر قابوسندا
 اوزلهرينگ اېشتلگن اورنلارندان توشورب قالدريميجا،
 شول اورنلارندا خدمت ايتدرو، اېشتلمى اېكهن تاغى
 آلارنى يازب قارا اسراف قياما و طرفينا بارا.
 بزگه منده شول قرارنى وشول طبيعى آغشنگ باشلا -
 نوون غنيمت بلورگه تېيش.

«وقت بلهن «يولدىز»نى دا، حاضرگى املالارندا هامان
 اصرار قيلب، املا مسئلهسندى تقريبا اون يىلق قزو مذا-
 كره وتارنش سوگنداغنا نصيب بولغان شول زور آديم

اول مقاله نك يازلويينا ن. دوماوى هم ع. عزيز
 أفنديلهرنگ ۸ نچى سان «مكتب» ژورنالنداغى بندلهرى
 سبب بولب، شول مناسبت بلهن قلمگه آلتغان اېدى.
 «مكتب» ژورنالندا نجيب أفندي اېسه املا و حرفلهرمزنى
 توزه توگه، آلارنى اوزلهرينگ درست هم طبيعى بوللارينا
 توشورگه احتياج بېك زور اېكهنن كورسندىب حاضرگى
 حرف و املامزنگ كېمچيلگن سويلهب، بو نقطه دا، بوتهن
 جدى املاچيلارمزغا قوشلغان اېدى؛ لېكن املاچى يكتلهر-
 مزنگ هر برى اوزلهرى تلهگن املا بلهن كتاب باسدر ب
 تاراتميجه، مسئله بر تورلى حل ايتلگه نچى «وقت» بلهن
 «يولدىز» نك حاضرگى املاسندان آيرلماولارن توصيه
 اېتكهن اېدى. ياكلهاسام خاطر منده شولاي قالغان.

منه «جهلى» أفنديده مقالهسندى شونى قولهب :
 «ناچارمى، ياخشيمى بر قانون بولب، شوڭا بوى سؤنوب
 نورماق، فانوسزلق و باشباشتاقلقا ناراغاندا هر حالده
 خير ليدر.» ديگن اېدى.

وانعا، املا مسئلهسينگ عموم ياكى كوبچيلك طرفندان
 قرار بېرلمگن نقطه لارندا بو، البته، شولايدر. اما
 كوبچيلك طرفندان سوز بېرلگن هم قرار قيلنغان ؛
 اوسته وينه تاغى اېكى- اوچ نورلى گهز بته و ژورناللار-
 مزنگ بالفعل عملگه قويا باشلاغان قدرسندى، «وقت»
 بلهن «يولدىز» نك حاضرگى املاسندان آيرلېمز، دېب
 املا مسئلهسندى هامان قاريشو، هامان سووق قانلىق
 كورسه تو، بزچه، آلتا كېتو، كاملل شو بولندا آرتق
 محافظه كارلىق بولسا كېرهك.

درست، ياكى حرفلهر چقارب، املامزدا هر بر
 تاوشنگ اوزينه مخصوص حرف بولندرو، هم شونى بو
 كؤندهن اوڭ عمومگه قبول ايتدرب، احتمال عملگه قوبو
 آور مسئلهدر. عموم ياكى كوبچيلك حاضرگه آنى قبولده
 ايتى تورغاندر. آنسى باشقا مسئله. لېكن، بېت، حرفلهر-
 مزنگ يېتسكهن قدرسندى املامزنى اوزينگ درست و طبيعى
 يولينا سالب بېدرو: «آ، ه، و، ي» دهن عبارت املا
 حرفلهرمزنى تانارچا سوزلهرنگ هر برسندى استعمال قيلو
 يعنى «دهن - دان، ده - دا، غا، فا، كه، گه، لارلهر، چهك -
 چاق» كېك قوشمته آلارنى طبيعى لككه قاريشب «دن،
 ده، غه، قه، چك، چق» رهوشنده ياكلش بازماو، هېچ
 بولماسا املا مسئلهمزه شول قدر گنه بواسادا آلتا باسومز
 بار، (موندا كوب گناه بولماسا كېرهك؟) .

هم، بر حرفنى مثلا «آ» علامتن «آ» اورنينا دا «أ»

بولغان ترقیەزگە مانع بولورلار دېب، اویلی آلمېز. بو ایکی محترم یول باشچی مز بولغان ادارهلەر آندای ضررلی اشنی مطلقا اشلەمەسلەر دېب اشانامز.

ذانا، اونکەن یل «وقت» غز تەسندەگی بز نك طرفەزدان یازغان «املا مسئلەسی» عنوانلی مقاله مزگە فارشی محترم هادی أفەندی مقصودی جنابلاری شولوق سرلوحه ایله «یولدز» دا بر مقاله یازب، آلیگی عمومی وطیبعی آغمنی باشلاب بېروچی حقیقەندە اوزی ابکەنن، شونك اۇچن دە آڭا فارشی کپلمە یەچەگن، بەلکی آنك برنچی مقصدی شونی ترویج اپتو بولب، آنك عملگە قولووی بلەن اول اوزن تمام بختیار سانایاچاغن آچقدان آچق بیان اپتکەن ایدی.

«وقت» بلەن «شورا» ادارهلەری دە بو حقدا اوز-لەری سۆز قوزغانب، یول باشلاب یوروچیلەردەن در. «شورا» داغی املا مسئلەسی حقندا بېرلیگەن سؤللار هم شونلارنك سوکندا «اداره» نك حتی عر بچە سوزلەرنك دە یاڭی املا بلەن یازلورغا تیشلیگن ضمنا آڭلانب یازغان قسقاغنا بولسادا بر خانمەسی بوڭا زور دایلدەر. بو نك اوستەوینە، بایناقنا مکتبلەرمز بوغاریدا سول-نکەن رهوش ایله یاڭی املانی قبول اپندی. اپندی حاضرده شونی جدیت بلەن عملگە قویالار.

«املامز هیچ بر نۆزەلورگە تیشلی نوگل، شول اېسکی کوینچە فالسون» دېگەن سای فکر بوتونلای قوت تابب کیتمەگەن نقدیردە بز «وقت» بلەن «یولدز» نك حاضرگی املاسی ایله فالوغا نیشلی ترشسافندا، بساری بر فاچان بولسادا، املامزنی اوزینك طبیعی یولینا سالورغا کرشیلەچەك. هم اول وقتدادا برنچی اوتەچەك کوپرمز حاضرگی دورت (*) املالەرلەرمزنی اوزلەرنك خدمت اپتەرگە تیشلی بولغان اورنلارندان نوشورب فالدرماو بلەن باشلانچاق. شوندان سوکفنا اول حرفلەرگە یاردهمچی وایدەش بولا تورغان ایکنچی املا حرفلەری ازلو فایضیسینا توشەچەکمز.

اپندی حاضرگی وقتمز اېسە، کوپچیلک نك، بەلکی عەومنك، شول اوتیلەچەك برنچی کوپرگە کپل آباق باسقان دوری. بو حالده، آنی یاڭیدان آرتق نارنو، صبر اپتەرگە کپرەك دېب، آنی آرتقا چېگندرو یاکی تورغان یزنده توقتانب فالدرماو بېك کپلشلی اش بولماس دېب

(*) تلمزده املا حرفی یعنی تاولی حرفلار دورت گنە توگل توغز. «معلم».

کوکلگە کپلەر.

بو نقدیردە، املا تورسندا بوڭاچا قوزغانیلب وەندا کرە ایتلب کپلگەن مسئلە وسؤللار بوندان تاغی آلە نېچە یللار سوک قوزغانلورغا واورناغا قویلب، عەومنك فکری سورالورغا تیش بولاچاق. بوڭا اېسە بوش بوشینا خالقنك باشن فاڭقرنودان باشقا بر نورلی دە معنا بېر بولمی.

«أ كرنك بلەن اشلەویاخشی» دېب، حاضرگی بوزق املامز بلەن فالساق؛ شولای ایتب تاغی بر نېچە یللار اوتسەدە، ادبیاتمز هامان بوزق ویاڭلش املا اوزەرنده یازیلب، کوچەیب هم نامر جەیب آلسا، سوکندان مسئلەنی تېز حل اپتو بېك یگلده بولماس. بونی دا اېسدەن چغار-ماسقا تیشلیمەز.

بزنك مدنی اوسوومز هم کوچە یوومز نك، علمی وادی تکاملەرنك برنچی درجەسی نېچککەن بولسادا، املامز نك حاضرگی وقتدا بېك تېزک بلەن، هیچ بولماغاندا برەرگە زور آدیم بولسادا، آڭا آتلاب فالوویدر.

عثمانلی تورکلەرنينك بو کونگی سیاسی و اقتصادی قسلولاری اوستینە حرف - املا ونل مسئلەلەری بلەن دە باشلارن وانولاری بزگە زور اؤرنەك بولسا کپرەك. اگەردە آلا، حرف واملالاری، نل وادیاتلاری حقندا اپرتەرەك اویغانب، الگەرەك جدی فکر یورتب دە تېز آرادا برقرارغا کیلگەن بولسالار، بو حقدا فوری سوز بلەنگە اوزلەرن اوزلەری آلداب کیلمەسەلەر، حاضرگی کونده بو صورتدا اېکی یاقدان اېزامەس؛ اوتز - قرق یل الك حل قلمب اوشبو کونده اشی تمام بولاچاق بر مسئلەنی بو کونده اساسندان قوزغانب، زحمت چېکەسلەر ایدی. حالبوکی: حاضرگی کوننك اوز مسئلەلەرن اویلی تورغان نیکدر ذانلار اېسکی زمانغا کپری آتلاب، شول بورونقی، آرتدا فالغان زمان مسئلەسی بلەن مشغوللەر. شونك بلەن بو کون باشلاری چوالا، میلاری قاینی.

قسقاسی: بز باشقالارنك ترقی و تکامل تاربخندان عبرت آلب وفایدالانب، بوتون اشمزنی تیزرەك هم آشخچلق اوزرنده باشقارماساق، بارلغمزنی سانلاو ونور-مشقا بولغان استعدادمزنی بوتەن مدنی ملتەرگە آچق کورسەتە آلوومز بېك یراق احتمالداندر.

منه، بوتون شول حاللەرنی چیناب، کوز آلدینا کپلترگەندە، اول نچیب أفەندی دوماموی سوزینە، اېکنچیدەن «جەلەی» مز نك آڭا قوت بېرووینە کشی

تمام حیرتده فالادر. نهایت امیدسزلنه باشلی.
 اپندی ع. عزیز افندی مقالهسینه کپلسهك، اول
 حقدا، بز نك فكرمز «جهلهی» فکری بلهن نهق بررهوشك.
 عبدالرحمن سعدی.

«آلماتی»

II

یاکی غنا مطبوعات دنباسینه توغان، یاکی غنا مکتب
 عالمینه جان اؤررگه حاضرلنسهك، یاکی غنا یازو دنیا
 سینه یاکی قلم بلهن چققان «معلم» ده املا مسئلهسینه کپك
 اورن بپرلگهن، ایلهنهسینه شول مسئلهده باتر اشچیله
 چاقرلغان. مونی کورب بز سویندك.
 «معلم» نك یاکی (توزك) املا بلهن یازیلووینا
 اوزلرینه تاناش بولماغان یات املانك چغووینا، کپلهچه-
 کده شونك تارالب نامرجه یووینه اچلر تی پوشب، سهسکه-
 نکهن بعض گهن پتهلر بولدی. اوقوچی لارنی یاکی املادان
 نفرت اپتدر اوچون بعض سوزله یازلدی. مونی کورب
 بز کؤیندك.

هر توری اوقوچی دان آادا، هر توری یازوچی-
 دان بورن املا مسئلهسینه، املانك توزه لووینه، طبیعی
 یولغا توشوینه اهمیت بپررگه تپیشلی خلق معلملر. املا-
 مز نك چبالچقلغی معلم گه صنف باشندا هر کون، هر ساعت
 آورلیق، مشکل لك بپر تور تورغان نهرسه. شونك اوچون
 املانك توره لووینه اباك آلدان معلملر قوانرغان تپیشلی. چونکی:
 معلم ملت نك جانی، ملت نك یولباشچی سی بولغانلقدان
 نلمزنی، یازو واملامزنی توزه تور آنك بورچی، آنك اشی.
 معلم صنف باشندا اهنه هر توری کوچنك تاثیرندن
 آزاد بولرغا، بو اشنی گوزهل صورتهنده حل قلو آنك قو-
 لندان کپلدر. مهن شولای تپیش دپ بلهن، مهن شوکا
 اشانامن.
 معلم: برهان منصوری.

«اویا»

III

دهفتهر، دهفتهرلر. بواکی سوزنك تورلرهنده باشقا
 اقی بار. بو هر کمهگه بیلگی لی. برانکی بلدره تورغان
 دهفتهرنی کوپلک گه اؤرلدره تورغان «لر» گه، صرف
 تلنده کوپلک بیلگی سی دپمز. بیلگی (أذات) لرنی سوز-
 گه قوشقاندا سوزمز اوزگهرمهسکه؛ یاخود اصلندن چقهاسقا
 تپیش. مثلا: دهفتهر دهفتهرلر، کشی- کشیله. بز موند
 «لر»نی قوشساقدا قوشماساقدا «دهفتهر» بلهن «کشی» نك
 هیچ بر چیری بوزلما ی. «بپردم» گه کوبلک بیلگی سی

کرتب «بپردك» دپسهك سوز اصلندن چقمای. بو سوز-
 لره دن: «بیلگی لر بلهن اصل سوز اوزگهرمهسکه تپیش»
 دپگهن بر قاعده چقاد. شول قاعده گه بنا: «بپرهم» نك
 جمعی بولغان «بپرهمز» نی «بپرهمز» صورندا یازو خطا
 بولادر. * چونکی: «بز» یالغز اوزی کوپلک معناسندا
 یوری، شونك اوچون فعللهرگه توناشترماسقا تپیش. مونی
 دورست یازودا «وقت»، «ترجمان»، «معلم» ده شولای-
 اوق (اصابت اپتکهنلر. اما «یولدن» (باشقالاردا بار)
 «کپله بز، کپته بز» دپ یاگلش یازالار.

دهخی ده تلمزده بپک کپره کلی اورن تونقان «اوچون»
 دپگهن سوز بار. مونی «ایچون» صورتنه کرتب یازوغا
 هیچ بر وجه تابار حال یوق. مع ذلك «ایچون» صورتنده
 یازالاردا یازالار. نپگه طبیعی سویلشکه نچه «اوچون» دپ
 یازمیلار؟ مونی دورست یازودا «یولدن» اصابت اپتکهن،
 «وقت» بلهن «ترجمان» خطا کپتکهن. ثانای.

IV

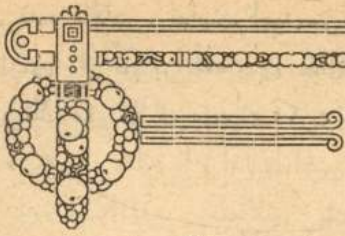
ق- (آ) زان مطبوعاتی املا بعثنده بر قدر آغا کپت
 تونفاغان (اپدی). حتی بعض یش املاچیله رمن نك تاوشلی
 حرفلرگه (مخصوص) علامتله آرندر ولارینا قارشلی
 «موگز چغارو» تعبیری بلهن سوغش آچلقان، حتی بو
 سوغش و کورهشلر مکتب کتابلرینه قدر قانناشدر لب
 اولسگورلگهن اپدی.

«ترجمان» بابامز، بو تاوشلی حرفلر مسئلهسند
 بپک اوزاق (زمان) بر نقطدا تورغان سوک، بو یل
 اچنده املا اصلاحینا جدی رهوشده کرشکهن و بر نپچه تاوشلی
 حرفلر قبول اپتکهن اپدی. سوک کپلگهن نومرلرهنده،
 بابامز یینه آغا کپت، نمونهلر عرض اپته، هم یاکی قبول
 اپتلگهن تاوشلی حرفلر استعمالن، باندریج، کوبه ییتب
 بارا (در). بابامز نك بو (شو) مطلوب بولغان اشندن
 اورنهك آلو بز قازانلی لارغادا تپیش، (هم) وقتی چپتکهن
 بر اش. * «قویاش»

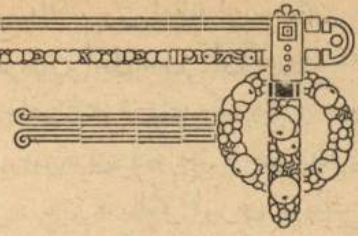
«معلم»: شول «مطلوب» اشنی اشلی باشلارغا
 «قویاش» تمام ابرکلی. مونك اوچون قازان مطبوعاتی نك کیفن
 سورارغا نه ازوم بار؟ بهیگی عالمنده «سپن چاپشسالك
 غنا - مهن چاپشام دپ طورو بارمی؟

(* موند بولای دیرگه کیرهك: «بپرهم - بپرهمز» دیگهنده گی
 من - مز حال فعلندا متکلم بیلگی سی. شونك اوچون ضمیر شخصی
 بولغان «بز» بلهن ساتاشترماسقا تپیش. «معلم»

حساب مېتوديقاسى

بازارغە وعدە اپتكەن اېدم . شوڭا بناء شول توبەندەگى
درسلرنى تېقىم اپتەمن .

1 نچى درس .

معلم صنف بولمەسىنە كىرىپ تېشىلى تىرىپىنى يىرلە -
شدرگەچ، باشقە صنفارغە درسلىرىنى (самостоятельная работы) بېرىپ
باربشا كىرلرنى آياققە باصدىرب سوڭرە اوپارتىپ صنفقە بىر نۇرلى اشكە
كىرىش تۇسۇن بېرىپ؛ سوڭرە قولپنە بىر قارىندىش ياكە
قويىق آلب - اوڭ قولپنە نېچە قارىندەشم بار ؟ دېپ
سورار . بالالارنىڭ جواپىدىن سوڭ معلم، صول قولپنە بىر
قارىندەش طوتىپ، بالالارغە كورسەتپ اوڭ قولپنەنى
قارىندەشكە قوشار ھم : حاضر نېچە قارىندەشم بولدى ؟
دېپ سورار . تېشىلى جواپ آلتىچاق معلم : نېچك اپكى
بولدى ؟ دېپ سورار . بالالار :

- بىرگە بىر نى قوشقاچ اپكى بولدى، دېپىرار .
بو اپكى قارىندەشدىن بىرىنى احمدكە بېرىسەم نېچە
قالور ؟

- بىر قالور .

نى اوچون ؟

- اپكىدىن بىر نى آلب طاشلاغاچ بىر قالا .

- مېڭا اپكى قارىندەش كېرەك بولسە مۇنە بوياشچىكىدىن

نېچە قابات بىرەملەپ قارىندەش آلورمىن ؟

- اپكى قابات .

- بو اپكى قارىندەشنى نېگىز اپتېپ اپكى شا كىردىكە بۇلب

بېرىسەم نېچە شەر تېەر ؟

- بىرە تېەر .

- نى اوچون اپكى نى اپكىگە بولسەك بىر تېە ؟

بوندىن سوڭ معلم : بىرگە بىر نى قوشساق نېچە بولور ؟

اپكىدىن بىر نى، اپكىنى آلساق نېچە قالور ؟ بىر نى اپكى

قابات آلساق نېچە بولور ؟ اپكىنى اپكىگە بولسەك نېچە .

شەر تېەر ؟ كىي سۇ اللر بىلەن ھم شول سۇ اللرگە قاراغان

كېچكەنە سۇ اللر بىلەن بالالارنى سۇ اللى وجوابلى درسلىرگە

حاضرلار . درسنىڭ آقتىغىدە بىر ھم اپكى سانلارنىڭ رەقلىرىنى

۷

حساب اوپىرەتوگە كىرىمەسدىن الك معلم بالالارنىڭ
قابىلىت واستعدادلارنى سىنارغە ئىپىش . بونىڭ اوچون
بىرەملەپ سانلارنى، بولمەدە كوزگە كورنگەن نرسەلرنىڭ ،
شا كىرلرنىڭ سانلارنى آيتىپ كىرىپ تىرىپات باسالور . صنفقە
آرۇغنە بىلگەن بالالارغە بولور . حساب درسلىرىدە اوڭا -
بىزلىقلەر چىماسىن اوچون ، آرتىق بىلوچىلار آراسىدە آز
بىلوچىلار درسلىرىدىن اولۇشىسۇن قالماستىن اوچون صنفقە
مەمكىن قىلىپ تېگىزلىرىگە ئىپىش . اپكى الك بونون صنفقە يوزگە
قىلىپ سانلارغە اوپىرەتيلور : بىرەملەپ، اپكىشەلەپ، اوچەر -
لەپ دورتەملەپ قوشا بارو (прямой счет) غە، شو -
شولايوق تىرىپا كېمىتو (обратный счет) گە اوپىرە -
تيلور . بالالار پىرەموى ھم آبراننى اسپوتقە نۇشونىپ
پىتىكەچكەنە آيرىم سانلارنىڭ تىرىپىلارنى ھم آراپىدە بولغان
مناسىپلىرىنى (بىر سانغە اپكىنچى نى قوشقاندا ياكە بىرىپىنى
اپكىچىسىدىن آلب طاشلاغاندا ياكە اول عددلارنى بىر بىرىپىنە
ضرب ياكە تقسىم قىلغاندا نىندەى سان چىققانىنى ، بىر
ساننىڭ اپكىنچى ساندا نېچە كىرە بولۇون) تىرىپىچى صورتدە
اوپىرەتەرگە كىرىپىلور . الك اون دائىرەسىدەگى عددلار ؛
سوڭرە اوندىن يوزگە قىلىپ بولغان بونون اونلار
(целье десятки) ؛ سوڭرە بىكرىمى دائىرەسىدە بىر دېستە
بىلەن بىرلەر ؛ سوڭرە يوز دائىرەسىدە دېستەلەر بىلەن بىرلەردىن
مىركىب عددلار اوپىرەتيلور . دېمەك : يوز دائىرەسىدە بولغان
عددلارنى اوپىرەتو دورت تىرىپىچى دائىرەگە بولپنەدەر .
بىر دائىرەدىن اپكىنچىسىپىنە تىرىپىچى كوچو، اونلىگەن دائىرەنىڭ
سوڭىسىدە مەمكىن قىلىپ تىكرار لانووى حساب اوپىرەتونىڭ
شەرطلەرنىندىر : معلم افندىلەرە بوپو غىرىدە آشقماونى ،
ساقلىقنى تولىپ اپتەمىز . بعض بىر روس حساب مېتودىستلىرى
(حساب تعليمى اصولىنىڭ متخصصلرى) بىر نچى دائىرەدە
رەقلىر كورسەتلىپونى مەقول كورسەلەردە ، مېن اوز بىجىرە -
مە بونى فائىدەلى تابىمادىم . مېنەچە : اوپىرەتلىگەن بىر عددنىڭ
رەقى كورسەتلىپ تىرىپات ذھنىيە بىلەن بىر اوز بىلەن دە
تىرىپات باسالورغە ئىپىش .
مېن نمونە اوچون حساب درسلىرىنىڭ مەنلىرىنى

3 نچى درس

اونكەن درسار فسقاچاغنا تکرارلانغاچ دورتەمدى
هم رقمى بلەن طانشدريلور . شول دائىرەدە يوغاريدەغى
كېى فسقاغنا مسئلەلەر حل قىلدىريلور . دورتنىڭ بىرلەردن
ايكىدىن، اوچدىن نېچكە حاصل بولغانى كورسەتيلور . سوگرە
معلم : - اوچكە برنى فوشساق نېچە بولور ؟

- اوچكە برنى فوشساق دورت بولور .

- ايكيگە ايكىنى فوشساق نېچە بولور .

- ايكيگە ايكىنى فوشساق دورت بولور ؟

- شونى يازب كورسەتە بلەسزىمى ؟

- بوق، بلەيمز .

- ايكىنى يازا بلەسزىمى ؟

- ايكىنى يازا بلەمز .

- ايكىنى يازا بلەسگىز ايكيگە ايكىنى فوشقاندا نېچە

بولغانىدە يازالورسز . شول اورندە معلم ($2 \times 2 = 4$)
نى طاقتاغە يازب كورسەتەر . آشقمىغىنە رقملەرگە هم علامتلەرگە
بارماق بلەن تورتب تورتب اوغور . بالالاردن اوقىتەر .
علامتلرنى آيرىم يازب، اوقىلورەوشىنى اويرەتەر . بالالارغە
معلوم عددلر هم رقملر اوزرىنە ذهنى هم يازودە تەرىنات
ياساتىلور . سوگرە حساب مسئلەلرنىڭ تېشىلى بولگىدىن
اويدە امثلە يازارغە فوشب درسنى تمام ايتەر .

نور على نادىيف .

طبيعت كە . . .

طوبىمادىڭ ياوز ، ظالم سېن ،

صوفاغان سىڭ قانىما

قالماڭىڭ ناچسام ازمدەن

« كېت » دەپسەمدە كېتەمدىڭ

أى فان اچكچ . . . . ! آل اوچكىنى . . . .

قابلاسنى تەرك مېنى !

ظالمىڭا تۆزدىم موڭارچە ،

بتمەدم ، ھېچ بتمەمن .

معلم : ح . عابد

« ايركوت »

(۱ ، ۲) معلم طاقتاغە يازب كورسەتەر ، شا كىرەلرنى شونى
يازارغە فوشب ، اوزى باشقە صنفلرنىڭ شول آراده اشلەگەن
اشلرېنى قاراب ، خىطالرىنى تۈزەتەر ؛ بېرىلگەن اشنىڭ
تېشىنچە اشلەنۈپنە دقت اېتو - اوقتو اشندە بېك مەمدەر .

2 نچى درس

اونكەن درس فسقاچە تکرارلانەر . سوگرە معلم بر
فولېنە اېكى فارنىش، اېكىنى سېنە بر فارندەش آلب صنفنىڭ
قارشىدە برنى اېكىگە فوشار :

- نېچە بولدى ؟

- ايكيگە برنى فوشقاچ اوچ بولدى .

- اېكىنى اوچ اېتەر اوچون نېچەنى فوشارغە كېرەك ؟

- اېكىنى اوچ اېتەر اوچون برنى فوشارغە كېرەك .

- ئە برنى اوچ اېتەر اوچون نېچەنى فوشارغە كېرەك ؟

- برنى اوچ اېتەر اوچون اېكىنى فوشارغە كېرەك .

معلم : (فولېنە اوچ قاراندەش آلب) قولمە نېچە
قارندەش بار ؟

- اوچ قارندەش بار . (اوچدىن برنى آغاچ) حاضر

نېچە قالىدى ؟

- اوچدىن برنى آغاچ اېكى قالىدى .

شول رەوشچە اوچدىن اېكىنى، اوچدىن اوچنى طاشلاو

هم كورسەتيلور .

- كرىم برەر تېنىدىن اوچ قاراندەش ساتب آلمان ،

نېچە تېين آقچە تولەر ؟ - اوچ تېين تولەر .

- نى اوچون ؟ - اوچ قابات بر = اوچ بولا .

- مېنىم اوچ تېين آقچەم بار اېدى، شونى اوچ خېر چېگە

تېگىزەب بۇلب بېردم، هر خېر چېگە نېچە شەر تېين تېەر ؟

- هر قابوسىنە برەر تېين تېەر .

سوگرە معلم : برەونىڭ اېكى آطى بار اېكەن ، طىاغى

برنى آلسە نېچە آطى بولور ؟ فاطمە قارچىڭنىڭ اوچ كچە -

سندىن برسىنى بۇرى آشاسە نېچە كچەسى قالور ؟ احمد

برەر تېيندىن اوچ ناش قلم ساتب آلسە نېچە تېين آقچە

تولەر ؟ بر خانن اوچ آلمانى اوچ بالاسىنە بۇلب بېرسە

ەر بالاغە نېچە آلمانى تېەر ؟ كېى مسئلەلەر بلەن بالالارنىڭ

ذهنىن بر آز شايارطر، تېز اېسە بلەرگە اويرەتەر . درسنىڭ

آخىرىدە معلم يوغاريدە اونكەن رەوشك « ۳ » رقمىنى طاقتاغە

يازب كورسەتەر، بالالاردن يازدرور . سوگرە ۱ ، ۲ ، ۳ نى

طاقتاغە يازب بالالرنى شونى يازا طورورغە فوشاردا اوزى

باشقە صنفلر دە نفتىش ياسار .

نەسر و اتوریەگە بېراکگەن اېدی. بو بیل فاطمە توتاش با-
قو بايلار ندان مختار فلار نڭ حسابینده اوقوب يانادر
«قوباس» گەزیتەسندن

قزاجاردا

دورتنچى محلە مکتبى. بو مکتب 1905 نچى يىلدا
برادران دولتکېلىيف لەر طرفندان تاشدان بنا اپتلىگەن.
آلتى بولمەلى، بولمە لەرى كېڭ: ھواسى ياخشى، ياقنى اق
مول. بو مکتب نڭ بناسى حفظ صحت ياغندان تمام موافق بولو
چەتئەندەن، اچنە اوقو ھم باشقا اسباب چەتئەندەن بولو
چەتئەندەن فالامزدا بىرنچى مکتب دەن سانالادر.

بو كوندە مکتب آلتى صنفلى، دورت معلم بار،
14 چامالى بالا اوقيدىر. آلتى صنف قا دورت كنه معلم
بولغانلقدن، اېكى صنف دە اوقيتا نورغان بىر معلم اېكى
بولمەگە يورب اوقيتونى لايىقسز كورگەنلىكەن دورت
صنف اېكى بولمەدە اوقيدىر.

بالالاردان ھېچ براوقو حقى آلتىميدىر. مکتب نڭ با-
رلىق چىغىنى، تىرىبەسى، معلملەرنڭ ژالونىاسى ھەمەسى
ھەتلى محمدجان حاجى دولت كېلىدىف طرفندان تائىمەن
اېتىلەدر.

مکتب دە اوقیتو وقتى اېرتە ساعت 8 دەن، كوندىز
اېكى گە قدر.

مکتب دە اوقيتا نورغان درسلەر ھم كىتابلارى مئاو:

بىرنچى صنفدا

ألفبادان-معلم الحروف، بز نڭ مکتب. فرآن (9) املا.
حساب-ساناو، يازوبلەن، ھەم دەھنى (يوزگە قدر). يادلاو-كلەمە
التوحيد، شهادت (معنالارى بلەن)، ھم بىر اېكى سورە.
الھى-كويلى ايمان. معلومات-قسقاغنا عبرتلى حكايلەر.
(توركى اوقو فايدى؟)

اېكىنچى صنفدا

قرآن-سكونلى فون نڭ دورت حكەمى بلەن. علم حال - بدء-
المعارف (بارودى) توركى اوقو-بز نڭ مکتب (III قسم)
املا-آوزدان سوزلەر يازدرو. حساب - عباس ابراھىمى
(I قسم). يازو-حسن خطدان كو-چرو. معلومات-عبرتلى،
فنى حكايلەر (9)، واق سورەلەر.

ساراتى قانسېرو اتوريەسندا.

اونكەن يىل ساراتى دا زور داورق بلەن قانسېرو-
توريە (موزىقا ھم چىر مکتبى) آچىلغاب اېدى. ياڭى
كېلىگەن پىرافېسورلارى آراسندا منصور سلطائف دېگەن
بىر مسلمان پىرافېسوردا كورنگەن اېدى. اوزى اوقو-
بېرىناسى مرزالار ندان اېكەن. فاپتادان (اۋرب اويناى
تورغان موزىقادان) درس بېرەدر. موندە كېلىگەننە
اېكىنچى يىل اېندى، لىكن نېدەندىر مسلمانلار آراسندا برده
كورنگەنى يوق. *

موزىقادان خېردار بولغان بو-بردەن بىر كىشى-
نڭ بولاي بەشرب نورووى، بېلىگىلى قزفسىز حال،
بو كىشى دە آزغنا مىل تويىقى بولسا مرزالق غرورن تا-
شلاب، آزغنا وقتن ملت اوچون صرف اېتسە، اېتەرگە
تلەسە، يارلى موزىقامز اوچون بايتاق-اوق فائەدە كېلتىر
اېدى. لىكن مع التائىسى آلاى اېتەر نوسلى كورنميدىر.
قانسېرو اتوريەدە اېكى مسلمان توتاش بار: بىرى
معلوم فاطمە مختاروا، اېكىنچىسى ساراتى بايلار ندان
ھزىت الله تقانايىف قزى فاطمە توتاش تقانايوا.

مختاروا چىر قورسندە اېكىنچى يىلى، تقانايوا اېسە
اوبىن قورسندە، بىرنچى يىلى.

مختاروا موندان اېكى يىلغنا لك ساراتى اوراملا-
رندا غارمون اويناب، چىرلاب يورگەن بىر قز اېدى.
اوزى نڭ مانورناوشى بلەن شول وقتدا-اوق اول بايتاق
كىشىلەر نڭ دقتن چىلب اېتكەن اېدى، اېڭ سوڭندا بعض
ھىمىتلى اورسلار نڭ (مسلمان توڭل، روسنڭ) اجتھادى
سايبەسندە خصوصى صورندە حاضرلەنلىگەن سوڭ قا-

* بزگە اوچ تورلى تىرىبەنڭ قايسى بلەن تىرىبەلەرگە كىرەك؟
دېگەن سوراو، ياخود بز نڭ آلتىمزدە اوچ تورلى تىرىبە بارديگەن سور
منە شونداى اورندا كىلىپ چىقادر. سلطائف، شېھەسز، تىرىبەلى (Пин-
вилезованный) كىشىدر؛ لىكن اول ياوروبچە تىرىبەلەنگەن؛
مليت (اۋزلك) دەن خىبرى يوق، اۋزلكنى ساقلاو تويىقىسى دا يوق.
بەس: تىرىبەدە اوچ يولدىڭ آيرىماسى يوق، بىرى اېكىنچى سېنە كىشىلى
دېرگە مەكەن توڭل اېكەن، زىنت الله افندى! سىۋېلىزوتنى بولو بلەن
مانچى بولو لازم توڭل اېكەن. اېكى سېنە اېكى تورلى تىرىبە كىرەك.

اوچنچى صنفدا -

قرآن - مع التجويد . علم حال - (يعقوب خليلي I قسم) .
 جغرافيا - بدايت . تاريخ أنبيا - (فانج كرىمى) . املا - « املا
 معلمى » گه تطبيق بلهن . يازو - حسن خطدان . توركى اوقو
 - (بزنگ مکتب IV قسم) حساب - (ابراهيمى II قسم) .
 يادلاو - سورة ملك هم براكى مقرأ . تجويد - فن التجويد
 (عونى) . مى شعرلەر .

دورتنچى صنفدا

قرآن - مع التجويد . علم حال - (يعقوب خليلي II
 قسم) . تاريخ - عصر سعادت . جغرافيا - بدايت . املا -
 صرف توركى گه تطبيق بلهن . قواعد توركيه - صرف توركى
 (كه بوتيرى) . توركى اوقو - بزنگ مکتب (7 نچى قسم)
 يازو (؟) . حساب - (II قسم) . يادلاو - سورة يس ، بر
 ايكى مقرأ .

بيشنجى صنفدا

قرآن - مع التجويد . علم حال - (ي . خليل III نچى
 قسم) . عربى صرف - معلم الصرف لسان العرب .
 تاريخ اسلام - (فانج كرىمى) . جغرافيا - تعليم جغرافيا .
 حساب - كسر عادى . مكالمه عربيه - دروس شفاهيه دهن .
 علم اشيا - (حارث فيضى) . حديث - (بارودى) .
 انشا - (؟) .

آلتنچى صنفدا

قرآن كرىم . (نهرسهسى ؟ تفسير يهى ؟) عربى نحو -
 دروس البعويه ، III-II-I . قرائت عربيه - دروس الشفاء
 هيه . تاريخ اسلام . (فانج كرىمى) . تعليم جغرافيا III-II
 (ح . فيضى) . حساب - كسر عادى مكمل . هندسه -
 (داويدف اثرى) . علم اشيا - (ح . فيضى) . حديث -
 (بارودى) . عربى املا هم انشاء *)

عزيز آخانوف .

قز لچاردا دورتنچى محله حضورنده قزبالاراغا مخصوص
 مکتب بار . مکتب نك بائى سى هم اوشبو كونده همه كبرهك -

* بو پروگرام حقندا هم بو درسلەر حقندا توقتال توقتال
 سوراو بييريلرگه تيشلى لورنلار بار . اوقوچى لار نك خصوصا معلم لار نك
 دقتن جلب قلامز ...

قاي درس نك آتندا نيچه ساعت قويلغانندا بيلرگه كبرهك اورنى
 بار . شونك اوچون خبرچى لار موز شونسندا ايسكهرسلر ياخشى بولاچاق .

لهرن چېكرب ، تربيه قلب نور وچى همتلى محمدجان حاجى
 دولتكېلد بيفى در . مکتب اوچ بولاملى بولب حفظ صحت كه
 موافق بنا ايتلنگن . اوقيتو سيگز يلدان بهرى دوام
 ايتمه كده در . مکتبده اوقب يورگن قز بالالار اپللى چا -
 مالى بولب ، سبگز صنفقا بولينب اوقيلار ، دورت صنف
 ابتدائى ، دورت صنف رشدى . معلمه يالغزغنا بولب ،
 دورتنچى رشدى ده گى اوچ قز شا كرد ابتدائى لهرنى او -
 قيتشيب ياردملر شمه كده هم ده اوزلارى تجر به كورمه ككلر .

معلمه رابعه آلخانيه .

« معلم » : رابعه خانم اوز مکتبى نك پروغرامن هم
 اوقيتب يورگن درس لهرنده يازب بيه رگن . اورن سز
 بولغانلقدان سيدرا آمادق . پروغرامدا بر نچى صنفدا :
 ألفبا . علم حال (زفر قاسمى) ، تربيه لى بالا . قزلارغا قرائت
 (عونى) . حساب ، يازو ، املا درس لهرى كورينه در .

گهزېته هم ژورنال لاردان:

« الدين والادب » ژورنالى نك 11 نچى نويه برده چققان
 23 نچى نومرنده « حديث » بوليمنده « استعينوا على اطفاء
 الحريق بالنكبير » دېسگن بر حديث يازيلب ، مونك
 معناسى بولاي سويلنگن ؛ « يانفن (پوژار) سوندررگه
 نكبير بلهن ياردملايگن . نكبير وقتندا يانفن نك سونمه كى
 سبب ظاهرى دن باشقه ، يالغوز نكبير واللها بالوارمق
 برله بولور . »

منه ، دين اسمندن نپنده ي بامان اعتقادلار تاراتب
 خلقنى ، آكسز خلقنى سانشترالار . شول سوزلهرنى ، هيچ
 يوغندا ، ايكى يوز موللا اوقيقاندر . منبر لهرنده ، حجرا -
 بلارندا آلاردا شونى سويلرلر اېندى .

هر چاي كونى مسلمان اوللارندا يانفن چضب ، سو -
 ندررگه ناسوسلار و باشقه كبرهك اسباب بوقلقدان نېچه
 ونېچه مك اويلر ، يورنلار يانب ، بر مينوت اچنده كؤلگه
 ايلنوب ، مك لهر چه عائله چورت - چبر سز ، اچ بالانفاج ، زار
 جلاب فالغانن بل كوره ، هيچ يوغندا ، انسانيت و شفقت
 بوزندن موندای اعتقاد بوزغچ سوزلهرنى يازماسقا كبرهك
 اېدى . موندای حديث لهر نك كبرى سن او بره تگن حديث
 نابب ياز ماساك ، هيچ يوغندا بر نهرسهده يازماي تورو

توغریسندا بزنك ملتچی لهر آرتقا قاراب آتلانلار، دېسهك شایید یاكلش بولماس. حاضر تانار تلی دېگهن تلمز بزنك «اېكەك - توز» غاغنا بارارق بر تل بولب، مونی بېسك كوب اشلیسی، بېك كوب جېرن نوزتهسی، اشلیفاوات اېتهسی، بایقتراسی بار. اېندی، شول بولدا برهو حاضرگه قدر اېشتمه گهن اېسكى توركى لغت دهن سوزلهر آلسب یازاچاق بولسا بزنك چن ملتچی لهر نه اشلی لهر:

قاراووووووول! موندا مېنك اېم سویله مه گهن بر سوز یازغان لار دېب، حاضر قاراول فچقرغا توتینلار. قانات سز تاشباقاچا، آلله نېندهی مهسكه واورسلارینا اوخشاماقچی بولب، تلمز نك، اېسكى توركى نامز نك بارلغن مزایاسن، تار بیخیلگن انكار اېتب، آلله نېندهی ژارغون (?)، هراوینسیا بېزم (?)، آر خایزم (?). دېگهن بولب، تلمز نك كېگه یووېنه كېرته سالرغا آز ابلانلار.

حتى:

فای برلهری كېرته دهن تشقاری چقب: «آلله فایدال غی بدوی زمانداغی اېسكى توركى تل دهن سوزلهر آلفانچی، حاضرگی مدنیتلی روس نلندن سوز واصطلاح آلفانمز مك آرتق» دېب بلچلدایلار.

سوك:

نېچلهر مدنیت ده اورسلاردان آرتدانی؟ نېچ نلی، مدنیت دنپاسندا، اورس نلندن كېم منی؟ نېلكدهن سوك سوریهدهگی یهورهی بالالاری نېچ نلندن بېزب، اوزلهری نك اېسكى تل لهرن ازلیلر؟

منه؛ ملیت نی نېچك آگناو توغریسندا یهورهی بالاسی بلهن ناتار بالاسی آراسندا نه قدر آیرما بارلغنی، بو حال آچق كورسه تسه كېرەك. اوز نامرینا اوزی بالتا چابو، اوزی نكن كېم كورب، باشقانتقن تېك كورو - تانار بالاسی نك عصرلاردان بېری كېله یانتقان عادتی.

باشقاروب، باستروچی: حسن علی.

Редакторъ-Издатель: Хасанъ Алиевъ

آرتق اېدی. بز آلله نېچه مرتبه كوزمز بلهن كوردك: اولدا پارازار چققاندا فاتن - بالا - چاغا آپتراسب فایدا بهریلرگه بلههی نورغاندا اېرلهر، موللار صف صف تزیلب تكبیر ایتكهنده، اذان ایتكهنده او ط اولنك بر باشندان باشلاب اېكنچی باشینا قدر بریورت قالدیرماسدان یالماب چققاندا تكبیرلهدن، اذان لارده توكنه فائز چققان یوق. موندای یالغان سوزلهر بر یافدان - خلقنی آلدو، ساتاشترو بولب، اېكنچی یافدان - دېن گه، آدم لهر نك فائده لهرن كوزته تورغان تعلیمات الهیه گه افترا بولادر. بر یافدان - حكومت هم زېمستوا اداره لهری بانغن لارنی نېچك اېتب بتررگه، یانغن چققاندا نېچك اېتب سوندررگه تېشلكی حقندا بزنك خلققا سویلهب، توشندره آلدای یورگهنده، اېكنچی یافدان - دین نامندن شوندای بوزق اعتقادلار ناراتوغا تأسف اېههوك ممكن توگل.

كېرمانیالیق یهودی جمعیتی سوریه نك یافه هم حیفا شهرلرنده اورنا درجه مکتب لهر آچقان اېدی.

بو مکتب لهرده همه فن لهر نېمس نلنده اوقیلادر اېدی. كوبدهن توگل، بو مکتب لهردهگی همه معلم وهعلمه لهر هم شا كردلهری سیونیس لار نك قوتورتووی بوینچا: «بز اېسكى تلمز بولغان عبرانیچه نی ترگز رگه تلمیز، شونك اوچون همه فن لهر شول تل بلهن گنه اوقیتلسن اېدی» دېب اوقودان توفتاغان لار. مذکور معلم هم شا كردلهر حاضرنده یاكئی بنالارغا كوچب، عبرانیچه تل بلهن اوقی باشلاغان لار.

یعنی: یهورهی بالالاری اوزلهری نك «اېسكى-عبرانی تلن سویله لهر، آنی ترگزب، آنك بلهن اوقرغا، شونك بلهن یه شهرگه، شولای اېتب ملیت لهرن خالص اېتهرگه ترشالر. بزده سوك، بزنك «طاطارلار» دا نېچك؟

مېن بزنكى لهرنی اوخشاترغا مثال تابا آلمایمن. بر وقت لار غاصبرینسكى حضرت لهری «آت نك قوبریغینا قاراب منو» دېگهن بر تعبیر چقارغان اېدی. شونكچا، تل

« معلم »

ژورنالینا مشتری دهفتهری آچق.

« معلم » ژورنالی هر وقت اوی تربیهسی، مکتب خارچنده اوقو، بالا تربیهسی، خصوصنده یول كورسه تېب، آنا آنالارغا هم تربیهچی لهرگه یولباشچی لقی قلب تورماقچی.

« معلم » ژورنالی مکتب هم اوقیتو توغریسندا بحث ایتب، معلم هم معلمه لهرگه پینداغو گیه دن معلومات بېرب تورماقچی.

« معلم » نك یللق حقی 2 سوم، یارتی یلغانی 1 سوم 20 تېمین.

г. Оренбургъ, редакция журнала „МУГАЛЛИМЪ“.

اداره دن :

حاجی احمد امیرف (ایسمافای)، احمدولی سلطانیف
(یاکئی ابلهك) ، سیف الله ملوکفی (شومیخا) ، احمدجان
عبیدف (باغلان) ، فیض الرحمن سافارف (سارمان) ،
صابر خبیرف (بوغادی) ، عارف عمرف (میهکه) ، حبیب-
الله أبو النعیم (تالبازی) ، الهمد بیک محمدف (کسلی) ،
خیرالدین اہلیاسف (ایمانقول) ، عمر نعمت الله (قلچورا) ،
احمدصفا قربانعلی (چیشمه) .

موندان باشقالاری معذور کوررلەر. تاغی بوش
یہرگزر دیب آقچا یہروچی بولسا تیگن ژورنال یہرگزر
دیب یازغان 83 معلمنڭ ادرسی نوبتده تورادر.

♦♦ فاتح آفہندی نڭ « استانبول مکتوبلری » حقندا
تقریض، الفبا مہتودیقاسی، تربیہ وتعلیم، اقتصادی اوسو،
اوقو کتابلارینا تنقید ، ابن طفیل نڭ ترجمہ حالی دہگن
مقالہلر آلداغی نومرگہ قالدی.

« معلم » ادارسی معلملرنڭ مخابرہسینہ اورتاچلیق
یومشون بولکلب، بر ادرس دہفتہری آچدی. کم نڭ ادرسی
کہرہک بولسادا « معلم » ادارہسندنہ بلیشرگہ ممکن.

« کوکلم » عنوانلی شعرنی باسحاق اوزگہ، کوکلم-
لہری دردلہنب، درلدہب تورغان، ہر نہرسہنی، ہر الہام
قوشن قبول ایتہرگہ آشیمب تورغان یہشلہرگہ یامان تاثیر
ایتہردیب قالدردی. بز یہش کوکلملرنڭ آندای بولوون
تلہمہیز.

♦♦ « معلمگہ » ، « پیغمبر وفاتی » ، « آلدانام » ، « غیرت » ،
« نجات یولدی » ، عنوانلی شعرلارنی، اورن یوقلقدان،
باسا آلمادی.

♦♦ اوز فاریداشلارنڭ نورا تورغان اہل علمسی اوز اہلڭ،
آلارنڭ وطنی - اوز وطنڭ. قای اہل خدمتیگہ بہرہک
محتاج بولسا شوندا تورب خدمت ایتو کہرہک. شونڭ
اوجون « فزاق اچندہگی تانار معلمینہ » دہگن شعرنی
باسمادی.

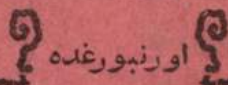
♦♦ « سانلقان قز » عنوانلی شعر بیک اوزن.
♦♦ ناشکپنت شہرندہن کہلگن 12 سوم آقچہ برابرینہ
اوشبو معلملہرگہ تیگن ژورنال یہرلدی:

КНИГИ

взд. С. А. Козловскаго для самообученія; Рѣш. и подроб. объясн. 2—10-ю спсс. вѣхъ ариѣм., алг., геом., триг. и аналитич. зад. сборниковъ: 1) Верещагина; 2) Малинина и Бур; 3) Гольденберга; 4) Евтушевскаго ч. ч. I и II; 5) Арбузова, Мининыхъ и Назарова; 6) Шапошвикова и Вальцова; 7) Киселева; 8) Сорокина; 9) Рыбкина; 10) Кліоновскаго; 11) Минива; 12) Вулиха; 13) Давидова; 14) Бычкова; 15) Стеблова; 16) Злотчанскаго; 17) Войнова; 18) Горячева; 19) Сборникъ съ рѣш. 200 ариѣм. задачъ-темъ зрѣлости вѣхъ учебн. округовъ п. 80 к.; 20) Какъ научиться рѣшать ариѣм. задачи, п. 80 к.; 21) Пеніонжевичъ. Сборникъ зад. по физикѣ, двѣ части, п. 170 к.; 22) его же. Основанія анализа безконечно малыхъ, п. 1 р.; 23) Способъ нахожденія ариѣм. рѣш. зад., цѣна 10 к.; 24) Сборникъ съ рѣш. 150 зад. для конкурса, цѣна 20 к.; 25) Двѣ теоремы Гюльдена на вращеніе, цѣна 10 к.; 26) Сборникъ 35 разраб. темъ по рус. яз., цѣна 40 к.; 27) Сборн. 63 отвлеч. темъ по рус. яз., п. 50 к.; 28) Сборникъ 80 темъ съ подроб. планами, п. 70 к.; 29) сб. 40 темъ съ подроб. план., п. 60 к. и др. Скидка 20% при Вашей перес. Подробн. объявл. съ образц. рѣш. зад. высылаю бесплатно.

Выписывать исключит. по адресу: Бѣлая-Церковь, Кіев. губ., С. А. КОЗЛОВСКОМУ.

اورنبورغده

حسين حسينوف كتبخانهسى ومكتب كتابلرى نشرىياتى

وطن وملتەنڭ قهرمانلىرى محترم معلم ومعلمەلەرمەن دقتىنە.

زمانىنە مناسب اصول تعليم گە موافق، اهللىرى طرفىدىن تەرتىپ بىلەن كىلىنغان ابتدائىي ورشدى صنفارده او قولا تورغان ھەتتورلى درس كتابلرىنى، يازو سزو اسبابلىرىنى كۆپ توردىن، ايڭ يەشىسىدىن چىكىسز كۆپ ھالەتكە، كىتبخانەمەن، آچاۋىدىن اعتبارا بىك كۆپ درس ومطالعه كتابلرىنى اوزى نشر ايتتى. نشرىياتىمەن او قولا كتابلرى كۆپ بىرلەشە مەكتەپ پروگراممىلارنى كۆردى. طبع اشلىرىمەن بىك پەختە، فارمات وكاغدارلى كىلىشلى، حقلىرى آرزان، سودا گەرلەرگە، باخصوص معلم افتىدى ومعلمە خانىلەرگە مەكتەپ ادارەلەرنە زور اسكىدەكە، بىك اكرام.

۱۴ - ۱۹۱۳ نچى او قولا يلىنە كىتبخانەمەن اوشبو كتابلرى نشر ايتتى.

(۱) تل آچقىچى.

ابتدائىي مەكتەپلەردە بىرىنچى صنف اوچون ألفبا كىتابى در. اصول تعليم وتەربىيەنىڭ ايڭ صولڭ قاعدەلەرنە، موافق اصول صوتىيە اوزرە يازغان، او طرەزىنىڭ بىر كىتابى در. بو كىتابدە حرفلەرنىڭ تەرتىبى، سوزلەرنىڭ تەرتىبى، باشقە تاتار ألفبالرىندە بولماغان صورتدە غايت چىڭگىل در. موندە بالالار اوچون مستقىل شەكلار بىك كۆپ. ايكى - اوچ صنفقە بولۇپ، او قولا تورغان معلم ھەم معلمەلەر اوچون بو بىك قولايى در. بو كىتابنىڭ ساناب بىرگى سز خاھىتلىرىدىن بىرى: موندە بالالارغە حرف كىتە اوبىرە تامەيدىر، بىلكە طوغرىدىن طوغرى او قورغە ويازارغە اوبىرەتلەدر. شونڭ اوچون ايكنچى درسەن اوڭ بو تون سوزلار، جملەلەر، ۲۰ نچى درسەن قسقا راسقازلار يازغان بولۇپ، آڭلاپ او قولا باشلانادر. بھاسى بىرەملەپ ۱۷ تىن.

(۲) تل آچقىچى.

ألفبا صولڭدە توركى او قولا اوچون بىرىنچى كىتاب. بو كىتابنىڭ باش ياغىندە ألفباده كور - سەتلىكلىك بىر قىسىم حرفلەر كورساتلىكلىك، اوشبو بابلەر بار: ياردەملەشۇ، باسودە - قردە، اوراق اوستى، اندردە. آرپا بلە بىغداي، آيو بلە كىشى، بەرە ئىگى، اوستال اوستىدە، بولۇندە، اورماندە، بورت خىوانلىرى: آت، صىير، قو، قارق، كچە، ات، ماچى، تويە، خىوانلارنىڭ بىخى، اوى قوشلىرى، ھنرلەر، ارلاۋچى، تونۇچى، تىگۈچى، ايتكىچى، اوى سالو اشى، اوينڭ اچى، اوستەلچى، تىمەرچى، وغىرلەر. اول بالالارنى دىنيا اشى بلەن تانشتىرو اوچون كىرەك بولغان او قولا كىتابىنىڭ ايڭ آلدەغىسى اوشبو كىتابدر. بھاسى بىرەملەپ ۱۵ تىن.

(۳) دۇرس يازو. ألفبا صولڭدە يازدرو اوچون املا كىتابى. بھاسى ۱۱ تىن.

(۴) تجويدالقرآن. قرآننى درست اوفونڭ قاعدەلەرن اوبىرەتلىك، ايكنچى اوچىنچى ابتدائىي لەرگە مخصوص، قسقا ومفەيد تجويد كىتابى.

بھاسى ۸ تىن بوچتە ايلەن ۱۰ تىن.

شول بوغارىدەغى كىتابلەر تعليم وتەربىيەدە تجوبە ايسى بولغان ھەتتورلى افتىدى طرفىدىن، كۆپ تجوبە صولڭدە، تەرتىپ قىلىنۇپ، مېدان انتشارغە قوبۇلدىلار. آلدروپ، تجوبە قىلغان معلملەر بىك قولايلى تاباچقارلار آلدن ايتوب قويايمز.

معالم

۵ - فېۋرال * ۱۹۱۴ - يىل

7-6 قات

ئاتاخ افەندىنىڭ اىستانبول مکتوبلارن
يازب يورگەندەگى رەسىمى .

مولود كوندە . . . . . (شەر) . . . . . محمد المومندى .
مولود آيى مناسبتى بلەن . . . . . موللا .
ابن طفيل . . . . . (ترجمە ھال) . . . . . ابوعمود تيمىرى .
پيغمبەر ايدىپالى . . . . . (شەر) . . . . . م . . . . .
استانبول مکتوبلرى (تقرىض) . . . . . تورك اوغلو .
تربيه آنالار قولندە . . . . .
اقتصادى اوسو . . . . . م . . . . . ع . م .
سېلسقو خازەيستوا . . . . . ا . بېكچىتىيى .
تربيه وتعليم . . . . . نورعلى نادىيى .
املا مسئلەسى . . . . .
حساب مېتودىقاسى . . . . . نورعلى نادىيى .
مكتبلەر ھم او قو . . . . . صافىن .
درس كتابلارى . . . . .
گەزىتلەر دەن . . . . .
مطبوعات . . . . .
ياشقى اش . . . . .

Г. ОРЕНБУРГЪ

ЭЛЕКТРО-ПАРОВАЯ ЛАТО-ТИПОГРАФИЯ

Товарищества «КАРИМОВЪ, ХУСАИНОВЪ и К-о.»

1914 ГОДЪ

باشقارب، باستروچى: حسن على .

دقت اپتلسن !

ياشقى اش .

اوشبو كوندە غەرب مطبوعاتى شونچا نفاست كە
اپرىشكەن : آنى كورگەندە كىشى نىڭ نفاست حسى حيران
قالراق . جەلدەن بەرى : ژورنال بېت لەرنىڭ ماقالە باشلارى
بېك نېفىس بېزەكلەر بىلەن بېزە تىلگەندەن باشقا ، ماقالە نىڭ
باش حرفى (يەنى بىرىنچى حرفى) ھەر تۈرلۈك فىغورادا تىرىسىم
اېتىلگەن بولادۇر . روسلار نىڭ ھەر بىر ژورنالدا شونداي
حرفلەرنى كوررگە مەكەن .

شول اش اېندى بىز نىڭ مطبوعاتىدە كوررەنە باشلارغا ؛
خەلق نىڭ صنایع نېفىسگە تابان رەقتىن آزالاب آزالاب
قوزغارغا تېيىش .

ژورنال نىڭ اوشى نومۇرىدە 86 نچى بېتدە «الف»
حرفى بىلەن عىياض افەندى نىڭ رسمى تۇشۇرلغان . شول ،
فىغورالى حرف نى «حسینیە» معلم لەرنىڭ صلاح افەندى
كىمال اشلەگەن . مطبوعاتىزگە بىر نفاست خىدمىتى اېتۈۈپ
صلاح افەندى شونداي فىغورالى حرفلەرنى بېك آرزان حق
بىلەن اشلەپ بېرىرگە تىلدىر . اوشى كۈنكە نىڭ يۈزگە ياقىن
حاضرلەپ قويمان فىغورالى حرفلەرى بار . شول حرفلەرنىڭ
ياندا ، ياكى اچىدە تانار مطبوعاتىدا اسمى تارالغان
ذات لار نىڭ رسمى دە اشلەنگەن . شونى مىلى صناعت نامىنە
مطبعەچى لەرنىڭ ، ھەر ژورنال ادارەلەرنىڭ دقتىنە عرض
اېتەمىز .

صلاح افەندى نىڭ ادرسى : اورنبورگدا «حسینیە»
مدرسىسى .

صلاح افەندى نىڭ خصوصى اوزبەتدە اېتە تۇرغان
سوزمىز بار :

بىز نىڭ يازوومىزدا حرف لەرنىڭ يالغىز شەكل لەرى
(ت ، س ، چ) كېك لەر سوز نىڭ فقط آخىر نەگنە يازىلارغا
خاسلانغانلار . يازوومىز نىڭ نفاستى شونىڭ بىلەن . شونىڭ اۈچۈن
سوز نىڭ باشىدا شونداي شەكل لەر بولۇپ يازوومىز نىڭ نفاستىن
بوتۇنلەي يوغالتا . اېندى ، سىز سوز باشىداغى حرف
سول باغىندا قوشىلۇپ يازىلا تۇرغان حرف بولسا آنى
مطلقا باش حرف (ش ، ج ، غ ، ت) شەكل نە اشلەرگە تېيىش .
حرفلەر نىڭ تېبىقى نفاستى شونىڭ بىلەن ساقلانماقتا . كېمە نىڭ
قۇيۇلغۇن بۇرۇن باغىنا ياساۋ واقىدا نە قدر كېلىش سىز
بولسا ، «ت» شەكلى نىڭدە سوز باشىدا كېلۈۈپ شونداي
كېلىش سىز .

اداره دن :

خوجاچان تقييف نىڭ ادرسىن سوراۋچى لارغا :
Ст.Катонъ- Карагай, Семип. обл. Х.Шакирову
شولاي يازلسا اوز قولينا تېمەچەك .

توزەتەت اوقۇرغا :

«معلم» نىڭ 5 نچى نومۇرىدە كى باش ماقالەدە (67)
نچى بېتدە ، بىرىنچى باغانادا ، 31 نچى بولدا) : «مكتەپدە
روس تىلن اوقۇتۇپ اۈچۈن روسكى فلاس كرتۇ تېيىش»
دېگەن سوز بار اېدى . بىو تەبىر ياكى كىلىش كېتەن .
آنى بولاي توزەتەت اوقۇرغا تېيىش : «عمومى مەجبۇرى اۈ-
قېتۇ بويىنچا تېيىشلى بولغان قدر روس تىلن اۈبىرەتۇ اۈ-
چۈن مەكتەپلەرمىزگە روس تىلن فن اېتۇپ (какъ предметъ)
كرتۇرگە كېرەك .»

اول ماقالەدە كى «روسكى فلاس» سوزن مەسەن
شولاي آخىرغا تېيىش .

•• م . محمودى اسملى بىرەو خط يازىپ ، مەكتەپلەر ، شەكردە
لەر عالمى اۈچۈن چقار بىلا تۇرغان «معلم» دە شول عالم
لەمگە دائىر رسم لەر قويمۇقنى آرزۇ اېتەدۇر .

«معلم» گە مەكتەپ ، مدرسەلەرنىڭ معلم لەر ھەم شەكردلەر
تۇركۇمى (غروپپاسى) نىڭ رەسەن قۇيارغا بىزدە آرزۇ
اېتەمىز . فقط ، «معلم» گە قوبۇلچاق رەسەلەرنىڭ كىلىشەن
ياساتۇ اۈچۈن آرنىڭ چىن تۇنارغا كېرەك بولادۇر . م .
محمودى افەندى نىڭ آرزۇ بوشقا كېتەنەن :

اگر دە كىلىشەن چىن رەسەن يېرەۋچى لەر اۈزلەرى
كۈنەرەچەك بولسا لار بىز اۈزمىزگە توشكەن يۇمۇشنى
اۈتەۋدە كېمەچى لك قىلماس اېدىك . كىلىشەن قىۋادراتنى
بىر شۇغى بىر سوم جاماسىنا توشەدۇر .

•• قازاندا تارغاۋوى اشقولا شا كرىدى عبدالله احمد صابر
اوغلى نىڭ ادرسىن سورايلار . شونى بىلەپ يازۇچى بولسا
ياخشى بولر اېدى .

•• «معلم» گە باسىلا تۇغان سوزلەرنىڭ املاسى حاضرگە
سوز يازۇچى لار نىڭ تەلەپىنە موافق اېتىلەدۇر . سوز
يازۇچى لار نىڭ املاسى اۈزىنكى چە بولرغا تېيىش بولسا
آنى بىلدۇر يازۇ كېرەك .

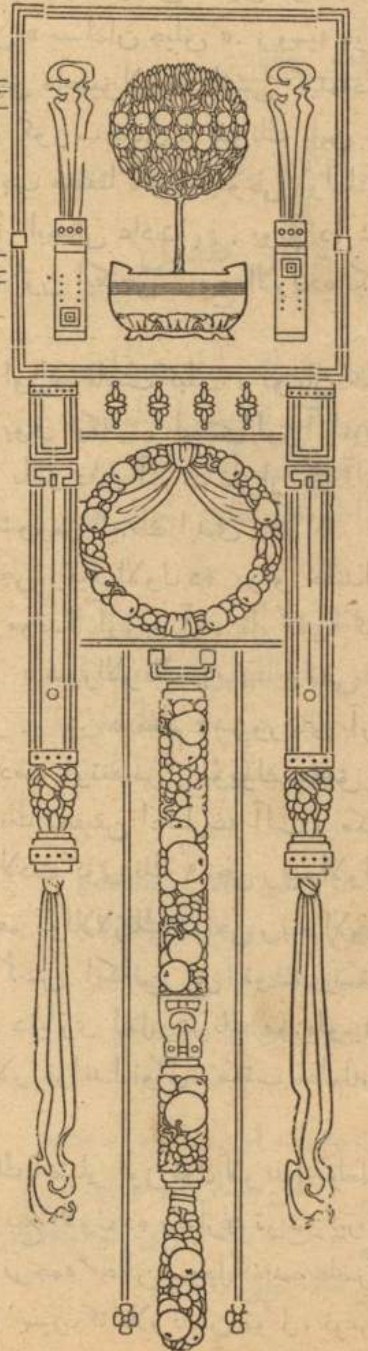
رحمت اوقۇيلار :

•• يارىلى معلم لەرگە تېگىن ژورنال بېرگىز دېي تاشكىنەت
استانىسا سىندان ۱۲ سوم آقچا بېرگەن ذاتكە تېگىن ژورنال
آلۇچى معلم لەر رحمت اوقۇپ يازالار .

مەھمۇت

اورنبورغدا اپكى آناغا بىر مەرتىبە چىغا تورغان، ادبى و فنى
تربىيە ژورنالى.

مولود كوندە . . . .

بار بوكون چېرنىڭ يوزىندە ياقتىلىق بار نور بوكون ؛
بارچا مؤمنلەرگە، مەشكىلىك آچىلغان يول بوكون .

يوق بولب ھەر بىر ظلم ؛ غفلت كېتىپ ؛ وحشت بېتىپ ؛
توغرىلىق، حقلىق تووب كوزلەر آچىلغان كون بوكون

قارشىلاي بوكوننى چېركوكلەر ؛ ملكلەر ؛ بەندەلەر ؛
توبە ياشىرتا يونەلە ؛ تەگىرىگە شەرمەندەلەر .

ياودرا تىسبيح اولەنلەر، گوللەرى ھەم تەگىرىگە -
تاش، آغاچ، اورمان، بۇلۇنلار بوى سونلار امرينە

ايتسەك ايتىك - نېك سوڭ اېزىگى كون بوگون - :حق اېلچىسى
دنياغە كېلىگەن بوكون حق ؛ توغرى دىن - يول باشچىسى .

• . الحمد لله .

مولود آیی مناسبتی بلهن .

بزده دینی هم تاریخی تفتیش لار بلهن عمرن اوز- درغان محترم رضا حضرت موندان اوج دورت یل بورن «محمد علیه السلام» اسمنده بر کتاب تالیف ایتهب، آندا حضرت محمدنڭ توغان کونی دهب ۹ نچی ربیع الاولنی کورسه تسکن ایدی . شول مناسبت بلهن سوز چضب ، «شورا» ژورنالندا بپک کوب تاریخی تحقیق لاردا یازغان ایدی . لکن ، بایاغی «مسلمان چیلق» . روسیه موللا- لاری نڭ آندای تحقیق ماحقیق لارغا ایسی کپتمه دی ، بو بر حقنی تاب بزرگه کورسه ندی ، شونڭ بلهن عمل ایتهرگه تییش ایدنی دهب حقائقا نزل ایتوجی بولمادی . هامان ایسکی مولود ، ایسکی عادت . . . بویل دا شول عادت یاگلش اولاراق اون ایکنچی ربیع الاولده نکرار ایدنی .

حضرت محمد نڭ اوزی قایتب کهلپ ، توغان کوننی سویلپ بپرو احتمالی یوق ایکن ، ایدنی اوز آراهزدان چضب ، ترشب حق نی باطل دان آیرب تازارتب آلغان اشکه ایکی قوللاب یابشوومز کیردک ایدی .

ولادت کونی ۹ نچی ربیع الاولده بولو حقدناغی تحقیق لارنی یازارغا موندان اوزن آز . نله گن کشی ۱۹۱۰ نچی یلدا چققان «شورالارنڭ 1، 3، 5 نچی نو- مرلرینه مراجعت ایتهر . بز «معلم» ژورنالی آرفلی محترم معلم أفهندی لهردهن اوتنه مز : بویوک محقق هم مؤرخمز رضا حضرت نڭ تحقیقن اعتبارغه آب ، مکتب ومدرسه لرده بالالارغا ولادت کونی نڭ ۹ نچی ربیع الاولده ایکنن ، حاضرگه خلق هم مولالارنڭ ۱۲ نچی ربیع الاولنی بهیرهم یاساولاری یاگلش ایکنن نق توشندرسنلر ایدی . بز نڭ دینی هم دنیاوی اشلر مز نڭ توزه لووی ، اصلاح ایتلوی بو موللار قولندا نوگل ، مکتب معلم لاری قولندادر .

معلم أفهندی لهر نڭ اختیار اوز قول لارندا بولغاندا مولود بهیره، ۹ نچی ربیع الاولده یاسارغه ترشو کیردک . حضرت محمدنڭ مذاقین ، ترجمهء حالن سویلگه نده حاضرگی شول موضوعده یازغان سیر کتابلار نندان نوگل ، توغری

دنیاده انسان نڭ فکری هر وقت آلشینب ، تور- لهنب تورووندا ، اشی نڭ اوزگرب تورووندا هیچ بر چپک و بپهلسگی یوق . دائما فکیرلر حرکت ایتهب اشلر ، اشلر آرتب یاگلرب ، انسان اوجون کبرهک نهرسه لهرتابیلپ ، اوسکه چغارلب تورغان کونی . نپندهی گنه بر اش تابلماسن ، توغری وحق یول آچلماسن انسان شوندان فایدالانب ، شونڭ بلهن عمل قیلو یاغن قارایدنر . دنیانڭ حرکتی ، اش نڭ برکتی ده شونڭ بلهن .

لکن مسلمانلارده اش تمام مونڭ کپرسنچه . نپندهی گنه حق اش تابلماسن ، توغری یول آچلماسن مسلمانلر- آیرماز- آندای نهرسه گه بوریلدا فارامیلار .

مپن بو اورندا «قرآن بوزو» مسئله سندن ، آنڭ شم غنا هیچ بر نتیجه سز سونب بارووندار ؛ قرآن حکیمنی تورکیچه گه ترجمه قلب تپزگنه باستروغا تیبشملک دن بحث قلمایمن ؛ مسلمان بهیرملهری نڭ کونلرن نطعی رهوشده بپهلسگی لهرگه تیبشملکدهن ده سوز فوزغامایمن .

حاضر حضرت محمد علیه السلام نڭ ترغان آیی . بو آیدا کوب چپرده محمد علیه السلام نڭ امتی ، «مولود بهیره می» یاسادی ؛ اوزلهری نڭ پیغمبرن حق دین اویره تب مه گنگی لک سعادت یولن کورسه تکهن پیغمبرن ایسکه توشردی . لکن ، اول ذات پاک نڭ توغان کوننده توگل ، اوج- دورت کون سوک ، ربیع الاول نڭ اون ایکنچی کوننده اشلدی . منه شول توغریدا بر آرسوز یازماچی من .

مسلمانلاردا چن اسلامیت دنه قالغان نهرسه بپک آز . اشمن نڭ همه سی یاگلش . مولود بهیره می نڭ کونی هامان یاگلش یول بلهن بارادر .

دورست ، حضرت محمدنڭ ترغان کونی تاریخی بر مسئله ، اول کوننی بهیره می یاساو ، دینی توگل ، تاریخی ایسکه توشرو اوجون ، حضرت محمدکه محبت هم حرمت فوزغاو اوجون یاغشی بر عادت کنه . لکن ، تاریخ هم حقانیت هرمتینه آنی اوز کونینه کوچروده هیچ بر زبان بولماسا کبرهک ایدی .

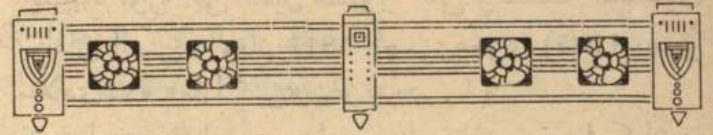
اولسەڭ توغانلارڭ ياد اېتەلر :
 اوچڭ ، جېدڭ ، قرغڭ تولغاندا . . .
 اېلكەيگە اېگلىك - خىدمت اېتسەڭ -
 اونتولماسىن مڭ يىل بولغاندا .

باشقۇرد چىزلارنىدان .

زمانىزداغى مەنى خەلق لىر انسانىت كە، ياكى اوز
 مەلتىنە خىدمت اېتكەن اېرلىرىڭ كوكۇل لىرن كوتەرب، درد
 لىرن آرتىرو اوچون اون، يىگرىمى، يىگرىمى بېش، اوظى،
 اېللى يىللىق يوبېلى لىرن ياساب، آلازڭ خىدمتن قوتلاب،
 شول كونلردە آدرىس لىر تەقدىم اېتەلر، ھەدىلەر بېرەرلەر؛ مەلت
 لىرىنە فائىدەلى اشنە دوام اېتوگە تشويق اېتەلر. شونداى
 اېرلىرىڭ خىدمتلىرى، واول خىدمتلىرىڭ تەقدىر اېتلووى
 كېلچەككە تاغى شونداى كىشى لىرنىڭ چىقووينە سىبب بولادىر.
 تىرىلىككە خىدمت اېتېپ، ھەمت كورسەتېپ اولىگەن
 اېرلىرىڭ سوڭىندا، اولىگەن كونلارنىدە، توغان كونلارنىدە
 اېسكە توشورەلر: گەزىپتە ھەم ژورناللارغا آلازڭ تەرجىمە
 ھال لىرن يازار، رىسملرن باسالار، آلاز ھىقنە لىكىسىلەر
 اوقىلر، بەزى لىرىنە ھىكىل (ساغىنماق Памятник) لىر
 اوطرتب اسملرن مەڭگىگە قالدالار. بو اش لىر، بو
 تاماشالارڭ ھەمىسن ساناب كورسەتېپ بىتورلك توگىل ھەر
 آى ساپىن ھەر جەردە بولغانلىقى ايشىتىلېپ، بىلىنېپ تورادىر.
 بىز مىسلمانلار اونكەندەگى اولوغ آدملىرىمىزنى بو تونلەى
 اونوتامىز دېسەڭ يالغان بولماس. ياكى زامانە او يىغانقان
 ھىسلىرىڭ جەمىشى آرقاسىندە توقايىنى ھىرمەتلىك كومولرىنى،
 غاسپىرىنسىكى، ابراھىم تېر بىغولف كېك ذانلارغە يوبېلى ياساوا
 لارنى اېسكە آلمىغاندا، بىزدە اولوغ آدملىرىمىزڭ، تىرك-
 لىرىڭ اوز لىرن ھىرمەتلىك، اشلىرن تەقدىر اېتو، اولىگەنلىرىنى
 ياد اېتېپ تىلىگە آلو بولغان واشلەنگەن اش توگىل. ھىتى،
 پىغىبىرىمىز مەھمەد (علية السلام) نىڭ توغان - اولىگەن كونلرن
 بىلمەى اونكەرگەن چاقۇلر مەزدە بېك كوپ. اولىگەنلىرىمىزگە
 ھىكىل اشلەو، اسملرن تىرگىزىپ بىنالىر سالو كېك اشلىر بىر
 ياقدا تورسىن، ھىتى، بو تونلەى اسمى اونوتلغان عالم ودا -
 ھىلەلر مەزدە بېك كوپ .

اسلام عالمىنىڭ اسمى اونوتلغان ذانلارداڭ اېڭ قەدرلىسى، اېڭ
 زور دەر جەلىسى، يا وروپا فىلسەفىسى نىڭ واصل تىرىبەسى
 نىڭ آغىمى اوزگەرگەن شېبەسىز سىببىچى بولغانى ابن طفىل
 ھىسلىرىدەر. اوزى نىڭ ھىسلىرىنىڭ وئېكەندەشلىرى
 بولغان مەشھور ابن سىنا ھەم ابن رىشلىر بىلەن بىر دەر جەدە بو -

ھىدىت كىتابلارنىدان، ھىسلىرىمىز مەھمەد نىڭ سوزىدەن، اشنەن
 ھەم مەھمەد لىرىدەن آلازغا تىمىش. شولاي بولغانداغىنا ھىسلىرىمىز
 مەھمەد ھىقنە چىن توغرى مەلومات بېرىلچەك. چونكى،
 سىر كىتابلارنى تورلى كىشىلەر طرفىدىن تورلى فەكرگە
 مەنى، تورلى تەئىر بىلەن يازلغانلار. ھىسلىرىمىز نىڭ
 اېڭ سوڭ احوالى ھىدىت كىتابلارنىدا دېب بىلرگە تىمىش.
 موللا.

تەرجىمە ھال :

اسلام پېداغولرىدىن

ابن طفىل

اوپى يەشەك بېلباوا چىشامەس؛
 آستى قانى ناشىيار اېشلمەس؛
 دان چىقارغان آصل اېرلىرىنى
 ياددا توتقان خەلق ھېچ اولمەس.

*

اورمانلارغە بارغان چاغىدا -
 اونكەن بالىك بولسىن بېلىككە،
 اېل بولام دېسەڭ اولدەن بىل :
 كىلەر دان چىقارغان اېلىككە .

*

قارا اورمان دانن چىقارغان
 نارانلىق دە اېمەس، زېرىككە .
 اېر جىكت نىڭ دانن چىقارادىر .
 اېلىكە بىنە قىلغان جىكتلك .

*

آصل چەچكە اوزى اوزلسەدە،
 اېسى آڭقى ھامان بولوندا -
 آصل جىكت لىرنىڭ اوزى اولسەدە،
 اسمى قالا خەلق تىلىدە .

*

لديفی حالده بوذاتنڭ اونوتلب قالووی شایان تأسف در. عربچه و تورکیچه قاموسلرغه، مشاهیر اسلام و تراجم أحوال کتابلرینه هېچ بر اهمیتی بولماغان «حرم آعالری (Евнухъ) لرنڭ ترجمه لری کرب تولد یغی حالده، ابن طفیل کبک اسلام عالم لری نڭ، تربیه داهی اری نڭ اسمن کرتوگه سارانلق ایتدکلرینه تأسف ایتمه و ممکن توگل. یاورو پا که میت چیلری نڭ احوالینه قدر مفصل معلومات یازغان «قاموس الاعلام» ایسه مؤرخ ش. سامی بهی گده ابن طفیل حضرت لری بوتونلهی مجهول قالغان. اول ابن طفیل نڭ «عی ابن یقطان» اسمی مشهور کتابن ذکر ایتکهن اورندا «مجهول بر شخص نڭ اثری دېب کنه کیتهدر. (۳- جلد، ۲۰۰۱ - بیت). ۴۰-۳۰ چامالی فن تربیه أهلی نڭ هم فیلاسوفلر نڭ تاریخن یازغان عبدالله شناسی أفهندی ده اوزی نڭ «فن تربیه تاریخی» اسمی کتابنده ابن طفیل حضرت لرینه بر اورن بېرمهوی متأثر بولورلق اش. مسلمانلارغه تعصب کوزی بیلن قاراغان روس یازوچی لری ابن طفیل حضرتلرن «عرب لرنڭ روسو لری (* ایدی» دېب یازغانده فن تربیه یازوچی آنڭ حقنده برسوزده اوندشمه سن اېمش ...

مخترم «شورا» ژورنالی نڭ «اولوغ آدملر» بابنه ابن طفیل نڭ ترجمه * لرن اوقرغه کوب زمان کونب یورسه کده نه سېدنر یازلمادی.

تورکیه ده پېداغوگیه گه مخصوص مجموعه لر چققا- لادی، لیکن، بایاغی، عرب «روسسوسی» حقنده بر بعث کورنمه دی. بزم روسیه ده گی ژورناللردان اېندی کونتهر گده یوق.

منه شول کیمچلکنی قابلاو اوچون ابن طفیل حضرت لری نڭ قسقاچه ترجمه سن یازب، آنڭ تربیه گه قاراشی بیلن «معلم» اوقوچی لارنی تانشدرماق بولدی.

ابن طفیل حضرت لری، یاورو پانڭ یاڭکارو دورینه (Эпоха возрождения) غه آیاق باسقان چاقلرنده، او- زی نڭ تالیقاتی بیلن آلارنڭ عالملرینه تأثیر اجرا ایتب فلسفه ده، پسیخالوگیه ده هم تربیه و تعلیم ده یاڭکی آغملر چقاروغه سببچی بولغان بر اولوغ عالم در. اسمی محمد اولب آناسی قیس قبیله سنندن عبدالملک ابن طفیل دېگهن کشی ایدی. بزنڭ پېداغوغ محمد، باباسینا نسبت ایتیلب «ابن طفیل» دېب مشهور بولدی، (روس مؤرخلری

(* Жанъ жакъ Руссо 1712-1778 یللرده یشه- گهن مشهور فرانسیز پېداغوغلارندان «امیل یاخود تربیه حقنده» ناملی کتابلی ایله مشهوردر. ت.

бонъ-тафвиль. دېب یازالار).

ابن طفیل حضرتلری هجری بیلن 494 نچی ده اوند لس ده غرناطه یورتنده وادی عاش دېگهن اورنده دنیاغه کھلدی. قای چپرده وکم حضورنده علم تحصیل ایتکهنلیگی حقنده آنق معلومات یوق، شولاینده مؤرخلر تحصیل غرناطه ده بولسه کهرهک دېب ظن قلالر. لیکن عمری نڭ کوبره گن غرناطه ده پادشاهلر ساراينک طبيباق قلب اوتگهرگهنی معلوم در. تاریخ فلاسفه ده کبڭ معلوماتی بار برذات نڭ ایتوینه کوره ابن طفیل مشهور ابن رشد نڭ استنادی بولغان اېمش. وفاتی 581 نچی هجری (1185 نچی میلادی) ده «ماراکش» شهرنده در. (1)

ابن طفیل حضرت لری علم هیئت و فلسکیات ده بطلمیوس (2) درجه سنندن آرتق بولغانلعی محقق در. هیئت و فلسفه ده یازغان کتابلری بېک کوب بولپ، اېڭ مشهوری «عی ابن یقطان» در. شول کتابی آرقاسنده ابن طفیل حضرت لری اېڭ زور شهرت فازانندی، روس عالم لری طرفندن «عرب روسسوسی» لقبن بېدرگان شول کتابی در. بو کتاب ابن طفیل نڭ اوزندن سوڭ اسلام دنیا سننده نمونه بولب یورگهن هم آڭا تورلی شرحلر یازلغان. 1700 نچی یللرده لاتینچاغه ترجمه سی بیلن بولکنده «اوکسفورد» ده به کون (3) طرفندن طبع ایتدرلگهن.

مذکور کتاب یاورو پانڭ یللر نندن اُنڭلیزچه گه بر نېچه مرتبه ترجمه ایتلگهن سوڭ، 1782 ده ایخفورن طرفندن نېمسه چه گده ترجمه ایتلگهن.

«عی ابن یقطان» حقندا ش. سامی بهی «قاموس الاعلام» ده اوشبو سوزلرنی یازغان:

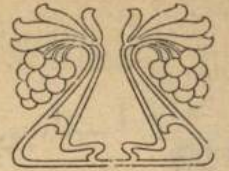
«عی ابن یقطان» بعض عرب ایدی لری طرفندان یازیلان کتابلارنڭ قهرمانی اولان بر شخص موهوم در که گویا ناولاردا هم وحشی حیوانلر آراسندا بر کجه نڭ سونن اېمب اوسکهن و هېچ بر نهرسه اوپردنمه ی، مجرد اوز فکری بیلن علوم و حکمت نڭ اُسرارینی آڭلاماق درجه سینه کېل اوزا-گندن بر حکیم و فیلاسوف اولمش. بو حکایه (أبو جعفر ابن طفیل) اسمنده بر مجهول محرر طرفندان عربیده یازیلب، آورو پا مستشرقلارندان (پوقوکتوس) طرفندان لاینچا ترجمه سیله برابر طبع ونشر اولمش در. (۳ - جلد، 2001 - بیت). ابو محمود تیمری

(1) روسچه کتابلرده وفاتی 1191 نچی میلادی ده سیویلیه ده بولغانلعی کورسه تله در.

(2) Птоломей клавдій ایکنچی عصر میلادی ده یتشکن یونان عالمر نندن. جغرافیا هیئت هم ریاضیات ده متخصص ایدی.

(3) бэконъ 1561-1626 یللرده یدشه گهن مشهور اُنڭلیز فیلاسوفلر نندن. ت.

شعر:

پيغمبر ايدپالى .

آه بو طورمش ، آه بو دريا ، آه بونك تولقنلرى ،
آه بونك داوللرى ، كردهبارلى ، اوپقنلرى!
بارمى بونده برتنچاق ، بر راحت صولش آلىش!!
آه بختسىز بو حياتنك قۇللىرى ، تونقنلرى!

✱

تامچى بولنت كه قارشى مك بلا ، محنت تووا -
بار اميدنى بار كوكلدهگى تنچلقنى قووا ...
بر صوليم برصاف هوا ، بر كپك صولش آلىم دېسدك:
الله نېندهى قاپ - قارا بر باو موينلرنى بووا.

✱

قاي وقتلر بر اميدكه يول تابام ، بېلگى قويام -
يوق بولا اول بر ناغى آنى نابالميم - جويام .
هېچ تابالميم بو حياتده برگنه آق نقطده -
قايدە بارسام آندە ظلمت؛ مقبر ايسلرى طويام

✱

بر اوچيم دېم ، نورلى دنياغە ، نورده يوزيم ، دېم:
نور فرشتهلر آراسنده يوزيم ، گېزيم ، دېم
يوق ، توتا ، بولمى ، يېهرمى برعالى قصد ، بر نيت:
اشلهيم آزغنه بونده ، آزغنه توزيم ، دېم.

✱

قزغانچ سز ، الله سزلارا يغليمن سزنك اوچون .
نق بلەم مېن ، بېك نق آشليم دين سزلر كوكلن ، اچن
قاپ - قارا شغى بوشلق اول ، هم قاپ - قارا شغى بر قبر -
بېك آچى جان آچلغى نك مېن كورەم بوتون كوچن .!

✱

بارمى سزده بر بر ايدپال ، بر اميد ، ياقتى امل؟
بارمى سزده بر اميدكه ، بر املگه نق تەمەل؟
نەرسە تارتا؟ نەرسە يورتە؟ نېندى ايدپال اوسترى؟
سز كورەمسز بر بر اشكە چن مكافات ، چن بدل؟

✱

اسمگىنى يا شغيراتب تاريخلرغە يازدرو؟
الله قبرگىز اوستنده تاش خاطرە قالدرو؟
الله جسمانى راحتلر ، تەملى آشلر ، يەملى يار؟
الله زور زور تاش سراىلر ، تاش پالاتلر سالدرو؟

✱

سز اولەسىز، سزنىڭ اوچون دنياده بېت يوق بولا؛
يوق بولا آيلر، قوياشلر، بار جهان يوقلق بولا؛
نامده يوق شەرتدە قالمى، قېر اوستىندە تاشدە يوق؛
ياردە قالمى... كېڭ فضاىلر صوپ - صووق بوشلق بولا.

*
باق كوريشكز نېندەى ايدپال، نېندەى اميد مېندە بار،
صاقلى نېچك اول مېنى باق! نېندەى اپپەش، نېندەى يار:
مېن تورام گۇل، مەشگى اولمىم، مەشگى باقى، مەشگى بار،
آلدە مېڭا مەشگى بتمەس، مەشگى نورلى دنيا بار.
*
هر اميدسزلك دن كوڭلم نق آمين، ساقلى مېنم؛
طشارم شاد بولماسەدە اچارم ياقتى مېنم
ياش بلەن سز كولسەگزدە، كولسكز آچ، قايعىلى.
مېن جليەن، باش توگەم ئە، ياشلرم تاتلى مېنم.
*
قزغانچ، سز، قزغانچ آه، يغلىم سزنىڭ اوچون.
نق بلەم مېن، بېك نق آكلىم دېن سزلىر كوڭلن، اچن:
قاپ - قاراڭقى بوشلق اول، هم قاپ - قاراڭقى بېرئېر -
بېك آچى جان آچلىنىڭ مېن كورەم بوتون كوچن.

۴

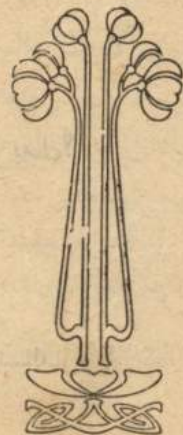

عياض أفندیڭ رسمینە قاراب...

ى بزم ملت باشى، بوزك فاشى، آلماس باشى!
سز آرسلان آرقاسىدا بېت بزم ملت باشى.

*
كور دكز ملت اوچون سز دنيانك محنت لرن،
زادكز سز آچى سن، هم نوچى سن، زېندان لرن
*
سز قدرلى آى قهرمان، سز بزم كوز - فاشقنا،
شادلانا جان، سزنى كورسە، سۇيىنە هم أشقنا.

ذاكر توقبايوف.

« استانبول مکتوبلاری »

دنیاغا قاراش ، تورمیش قاعتهقاد اپکی نورلی بولادر :
 حق باکی باطل . کشی نك دنياغا قاراشی ، تورمیشقا اعتقادی
 زمان نك افتضاسینا ، طبیعت نك قانونلارینا موافق کپلسه -
 حق اعتقاد . اگهرده زمان نك افتضاسینا ، طبیعت نك قانو -
 نلارینا تپرس بولسا - باطل اعتقاد .
 بر خلق نك دنیاده یهشی آلووی - هلاک بولمای
 نوروی یالغز حق وتوغری اعتقاد آرقاسنداغنا بولووی

یوری تۇرغان بولغان . مونك اوچون هر اشمزدهن ، هر
 نوشمزدهن مثال نابارغاممکن ، مثال تولب یاتر .

مونك بر مثالی بالقان سوغشی وقتندا اوتدی :
 1912 نچی یل 28 نچی سپننه برده بالقانداغی دورت
 واق اسلاو حکومتی برله شب تورکیا گه قارشى سوغش
 اعلان قلدیلار . آنا - اون کون اوتمه دی دوشمان عسکری
 چېکب ، تورک لهر نك «مصطفی پاشا» ، فرق کلیسه .
 «دیوهوتیکه» ، « رودوستو » دېگن قلعهلارن ؛ اسکوب ،
 سالانیک شیرلهرن آلدی . تورک لهر چېکینب ، تمام چېکلیب
 استانبول قاپقاسی توبنده گی چاتالچاقورغانینا قایتدی . بو
 حال واقع ایدی ، همه سی حقیقت ایدی . مونگه زپته لهر ،
 آگپنتستوا تپلبقراملاری هر کون اعلان قلب نورالار

ایدی . لکن ، باباغی ، طبیعت
 فانولارندان غافل ، یوقنی بار
 دېب ، بارنی یوق دېب کوررگه
 اویره ننگن مسلمانلار بو حالگه
 اپناناسی لاری کپلمه دی . آنا فانی
 سگگه نلکدهن ، باطل اعتقاد
 بوینچا همه ، زده بو آچی حالگه
 اپنانرغا تلمه دک ، (ان شا الله)
 دېدک ، الله بره مدد بپرر آلی ،
 اوزی نك مسلمانن بولای قارغا -
 ماس ، کافرلهرنی هلاک ایتهر
 آلی دېدک . تورک لهر بللهردر ،
 موند ابره سر باردر دېدک .
 لکن ، سرلهر ، اوموتلهر
 همه سی چېلگه کپتدی : تورک
 عسکری نك چېکلب ، کافرلهر

فاتح آقهنلی نك ایستانبول مکتوبلارن یازب یورگهنده گی رسمی .

قارشندا ناتواق (صلح) سورارغا مجبور بولدی لار .
 شول وقتندا اوز گه زپته لهر من ، «وقت» دان باشقاسی ،
 حقیقتنی یاشرب ، خلقنی آلدارغا نرشدی لار . تورک لهر
 کافرلهرنی حیله بلن گنه اپستامبول یانینا قدر آلب کپلب ،
 سوکندان آرنلارندان چولغاب آلب ، همه دوشمانلارن
 قاپچی قا نولترب فارا دېگرگه توکمه کچی لهر اېسکن
 دېب یاز دیلار .
 شول وقتده معتبر « وقت » گه زپته سی خلقمزنك
 خیالینا ، کوکل قاپچیغنداغی اوهوتینه تمام خلاف اولاراق همه
 خبر هم واقعه لهرنی بولغاننچا یازدی : تورک لهر نك ضعیف -

ممكن . باطل وتپرس اعتقاد نك
 نتیجه سی هر وقت هلاکت
 وحسران دان عبارت .
 دنیاده اوستونك یالغز
 کوچ و موت آرقاسنداغنا بولادېب ،
 کوچلی کوچسزگه غالب بولادېب ،
 طبیعت نك قانونی شولای دېب
 اشانو ؛ یهشونك معناسن آگناو ،
 اوزی نك اررنن هم اشن تعمین
 ناب ، وظیفه سن بلب ، اوزیندگنه
 اشانو ، حال و حرکتی نك درجه سن
 اعتبار قلووغیر شوندا ی اشلهر -
 حق اعتقاد هم دنیاغا توغری
 قاراش بولادر .
 بزده - عموما مسلمان
 خلقندا حیات اوچون توغری

و حق اعتقاد یوق . بزده طبیعت نك قانونلارینا انکار ایتو -
 کنه بار . بزده بر نافم فرضیات و خیالات بلن ، موهوم
 قوتلهردهن مدد و باردهم تلب یهشوگنه بار . بزده اوز -
 مزنك دائره نفوذمزننی بله و ، قولمزدان یونلی اش کپله
 آمادیفی حالده ، اوزمزننی اوزمز افراط درجهده زور
 کورب ، شونك بلن لندلنن ، اوزمزننی اوزمز آلداوغنا
 بار . بزده اوزمزه تواب یاتقان کوب قصورلارنی کورمه سی ،
 یوقا ساناب ، اوزمزننی اوزمز جبانوغنا بار . شول یاگلش
 قاراشلار ، شول باطل اعتقادلار بز نك فانهزغا سگدگن ،
 بزگه طبیعت بولب اورلگهن ، بوردان بوونغا کوچب

خوجاسى بولغان توركلەر نىڭ ناچارلىغىدىن ابكەن. سلطانلار، عبدالحميدلەر، پاشالار تاغى الله كۈلەر توركيە مەلىكىنى نىڭ يازمىشى بىلەن شايارسا، آنى ھىلاكت چوقرىنا آلب بارسا بولارنىڭ بارىدا خلق نىڭ غەفلتىدەن، خلق نىڭ بىطالتىدەن جەھالتىدەن بولغان ابكەن.

ھىيات نىڭ توزكلىگى اوچون كېرىك بولغان ھىمىت ملىيە، تىرىشلىق، ثبات و غىرىت، استىر و گىلىق، اش سويوچى لك ھىيالىت ھىمومى خلق دا يوق ابكەن. دولت و ادارە نىڭ بو- نوناسلىگى اوچون كېرە بولغان تىرتىب و انتىظام، نظامغا رعايە قىلو، وظيفە شناسلىك، مەنھەت ھىمومىيە كوزەتو، كوكل- گە اعتماد، وطن و ملت يولندا فداكارلىك كېك ھىياتلار ھىيچ يوق ابكەن. توركىستانداغى، نىمىگانداغى قارىندەشلەرى نېنىكى روھدا، نېنىكى اپنەرگىدە بولسا آنداغىلار يىداشونداغى غىما ابكەن. بولارنى بىز «استامبول مەكتوبلىرى» اوقى با- شلاغىچ قىنا بىلىك، بولارنى فاتىح افەندى گنە بىزگە آپ ب كورسەندى. بالقان سوغىشى نىڭ نىتىجەسىدە توركلەر نىڭ آوروپادان قوولولارنى قاراپ قىما بىز بولارنى بىلە آماس ابىك. چونكى، قاي چاقىدا خصوصى بىر بىخت سىزلىك لەر سىبىلى كوچلى بىر ھىكومەت نىكە، مەظروب بولالووى مەكەن. بىز توركيە گە دە شولاي ھىكم قىلار ابىك. خىدايغاشكر، «اپستامبول مەكتوبلىرى» بىزنى ياكلىش اشناولاردان تمام قونفاردى. «بىت دەگى جارا- جان غا فايىدا» دېگەنلەر. بالقان سوغىشى توركلەر اوچون فلاكت بولسادا، مەناوى باقدان فايىدا- لار يىدا كوب بولدى: «استامبول مەكتوبلىرى» كوب فايىدا نىڭ بىرى. آلب او قىرغا توصىيە قىلامىز. تورك اوغلو.

شەر:

معلم كوگىلى

ارنى كوگىلى، آغلى كوگىلى،

ھىسرتىدەن سىزلانا...

تاور مەشىدە تا بىمى قىرار-

آلە نېدىن شۇملانا.

✱

اول: شولايدە، اوزمى اميد:

چونكى «تالانت» آندە بار.

آرمى- نالەھى اشلەسە اول-

«ملى ھىس» ھىم «آلغى» دە بار.

غلى آق بېرىدىن.

لىگن، آرداغى چەرلەر نىڭ اوسىن تمام آجب كورسە ترگە تىرىشدى.

خصوصا «وقت» نىڭ باش مەھرىرى فاتىح افەندى كرىمى جىناپلارى دنيا دە بەشەونى اوزگە چەرەك آكئاب، دنيا دە اوستونلىك يالغىز كوچ و قوت آرقاسىداغى بولوونى نىق اشناغان ھىم كوچ و قوت نىڭ گنە ھىكمىنە موين سۇنغان، كوچ و قوت كەگنە ناپانونى بىزگە او بىرەتەپ كېلىگەن، ھىر نورلى فرض و خىيالات دەن بېك يىراق تورغان، فاقت و ھىقىقت گە گنە سوبەگەن پىرافىنىچنى بىر ذات بولغانلىقدان ھىم خەلمەزداغى باطل اعتمادنى، خىيالى روھنى بوش اوموتنى تمام بىترىگە ابىدى بېك وقت ابكەنلىكىگە اشناغانلىقدان بالقان ھىكومەتلەرى نىڭ كوچلى ابكەننى و شونىڭ اوچون آلا ر غالىب بولغانى، توركلەر نىڭ ناچار، ضەيف ابكەننى بە- شىرمەي، آلداماي، كوچلى نى ماقئاب كوچسىزنى يامانلاپ، ھىقىقتنى كورسەتەپ توردى.

بالقان سوغىشى: توركلەر نىڭ غەلو يىتى بوتون اسلام عالمى اوچون نەھىق اپتېلىب، اشناچىلارنى آشتىرو اوچون، ھىقىقتلەر نىڭ ھەمەسىنە چىندان ياقىندان مەطلع بولۇپ، تاغى جىدىرەك تىشرىع اپتېب، ھەمە چەرلەرنى آفتار و اوچون، سوغىش وقتىدا مەظىر بولۇپ فاتىح افەندى اپستامبولغا باردى. اپستامبولدان يازغان مەكتوبلىرى ھەمەسى اوز وقتىدا «وقت» گەزەتەسىدە باسىلىپ، او قىلىپ تورغان ابىدى.

اپستامبول مەكتوبلىرى بالقان سوغىشى ھىقتىدا، توركلەر نىڭ باوروپادان قوولولارنى توغرىسىدا ابىك دۇرس تارىخى مائىرىيال بولغانلىقدان «وقت» ادارەسى شولارنى ياكى دان باسب، «استامبول مەكتوبلىرى» اسمەندە كىتاب اپتېب چىقاردى. كىتاب گوزەل صورتدە اشلەنگەن، 450 بىت دەن عىبارت. اچىندە 54 قىطعە رىسم بىلەن، اولوغ كىشىلەردەن 25 ذات نىڭ قول يازوى بار. ھىقى 1 سوم 50 تىيىن.

ھىمەتلى توركلەرنى نېچە زىماندان بېرى اوز بور- تلارنىدا اوزلارنى اىبە بولا- آلماي، دائىما ياوروپا كىشى- لەرنى نىڭ نەفۇدى آستىدا اپزىلىپ، شولار نىڭ اشارةسىدەن باشقا قىيىملارغا دا حاللەرنى بولماي، نەلەسە قىلچ ھىچار بەلەرنىدە، نەلەسە اقتصادى ھىچار بەلەردە ھامان چىغىلىپ، ناپتالىب كېلووى ھىكومەتلەرنى نىڭ تەدبىر سىزلىگىدەن، سىياسەتلەرنى نىڭ چىر- كلىگىدەن، دېب او يىلانا ابىدى. اصلىدا آلاي توگىل ابكەن. توركيە ھىكومەتنى نىڭ باشىنا نە قىدر بىخت سىزلىك لەر، نە قىنر فلاكتلەر كېلىسە ھەمەسىدە خلق نىڭ - مەلىكىت نىڭ اصل

هر وقت عائله قاشنده غنه كورنگه ننگه باشقالر آندان اور-
نهك آلب، آكئا اوخشار غه ترشالر .
دېمهك : عائله اچى تر بيهلى بولو اوچون ابك الك
آنارنك تر بيهلى بولووى كېرهك .
بېلگىلى ابندى : آنانكده تر بيهلى بولووى عائله گه
زيان كېلنرمى، لىكن آنالار نقى آلداراق .

عبدالعهد از ميق .
(سهه رقاند)

(تاغى بار)

تربيه آنالار قولندا .

(4نچى نومردىكى آنكىت كه جوابلار .)

I

بالانك ناماغن طويدرو، اوستن باشن كيىندرو كېى،
آسراو معناستنده بولغان تربيه آلتته آنالار، عائله باشلقلرى
قولنده . بو توغرىد سوزده يوق، سوراوده كېرهك توكل .
آنكىت داغى تربيه دن مراد اېسه روحى، دىنى هم اخلاقى
تربيه در . بو تورلى تربيه اېسه بالفز آنالار قولندادر .
امام : عبىدالله كينجىن

II

عائله تربيه سنده ابك زور اهمىتنى حائز بولغانى
شبهه سز، رحيملى، شفقتلى آنالار در . شول آنالارنك چن
تربيه ايهسى بولولرى آرقاستنده غنه بزم معصوم بالالرمز
مه كنگى لك سعادتكه واصل بولاچاقلدر . بالالارنك تربيهلى
بولووى آنالارمز نك آرب توقتاماي، تالب توقتاماي نورغان
تربيه لرينه باغلى- محتاج . آنالارمز نك « چن عائله ايهسى »
بولولارى غنه بالالارمزغه سعادت بېره چهك . آنالارنكده تربيهلى
بولووى كېرهك، لىكن آنالار نقى آلد .

معلم : على آقبيردىن
(چيستاي)

III

عائله تربيه سنده، مېنچه، آنانك اهمىتى آرتغراق .
چونكى- اول بوتون عمرن عائله هم يورت اچى اوچون
فدا اېتدر . عائله اچنده گى جېتئشسز لك لر گه كوبرهك اول
غنه مسئول، شونك اوچون آكئا اول قايفرا ، كېم جېرلرن
توگه ل لر گه چن كوكللى بلهن ترشادر . آنانك ابك برنچى
اشى : بالانى ياخشى تربيه قلو . بالانى اېسهن ساو اوسترب،
چن كشى اېتب چغارو آنك غنه قولندن كېلدر . عائله اچى
نك تربيهلى بولويده شول اوق آناغه قايتا . چونكى، اول

شعر :

اميد يولدى

بولسا كوكلنكده اميدنك يولدى - دنياك سېكا
قول وېر قورچاق بولا؛ محنت - بوبوك بر تهم بولا .

*

نور ناشى جېرىل سېكا ، الهام ، محبت اېندره ؛
بلميسن كندك ، اميد كندكنى كوكله مندره .

*

سېن بوتون دنياغه باش ، دنيا سېكا بر چوب كنه ؛
آلدېكا « سد » دېب قورلغان تاو؛ بولا بر نوك كنه .

*

كوكله گى آيلر سېكا سرلر سؤلى ، سېن پادشاغه ؛
هه سى تعظيم اېته ، اېستى سېنى كوكله آشماغه *

*

كوتمه گدن جېردن بخت ، اقبال ، سعادتلر طووا ؛
نور طووا ، مېناك طووا . . . كوكلك محبت دن طووا .

قيام يولداش .

* آشماغه - دېگنده « آ » او قلامى قالرغا تيبس .

اداره .

كوزى بلەن فاراغانلقدان اول تېز آراده ترقى اېتب
كېتمە گەن .

اشچى اول زماندا هر تولى ترقى نك، جەمىت چى لك
Общность نك ماشندا تورب، اكا حقارت كوز بلەن
فاراغان، ايك روھانى كېرەگى بار دېب توشونلمە گەن .
شونك اوچون كشى نك فوْتن بوققا - بارغا افراط اسراف
اېتكە نلەر .

رېمەدە بزنك زمانمىزغا فدر فالغان عجايب زور عمارت
اثر ارى نك مەسى شول قول لار اشلەب قالدىغان نرسە -
لەر . شولارغا قاراب اول زمانداغى بايلار نك هم پادشا -
ھلار نك كشى كوچى بلەن نېچك اويناغانلقلارن، آنى نېچك
اسراف اېتكە نلەكلەرن بلرگە مەكن . مۇنداي حال يالغز
بر رېمەدە گنە توگل، باشقا ياهلاردادا بواغانى كورينەدر؛
مثلا: مىرداغى اھراھلارنىدا شولار جەل سندن سانارغا ياراي.
بورنقى روما مدنيتىندە اشچى لەر نك كوچن اسراف
اېتو اكر نلەب اقتصادى تورغونلققا كېتېر ب چقارغان . هر
خازە يىستوانك قوپشى لققا (роскошь) خدمت اېتمە گەن
ياغى اصلا ترقى تاپماغان . اشچى لەر افراط ناچار نورەشدا
بولغانلار . آلا اوچون ھېچ كم قايمر ماغان . اش فۇرال -
لارن باخشرتو، ترتىبلى اېتو توغرىسندا ھېچ كم بر
نەرسە اوبلاماغان . شونك بلەن قول اشلەرنەدە گى فعاليت دە
ترقى اېتمەي باشلاغان . گەرچە بعضا زور عمارت لەر،
و بنالار سالسادا، خازە يىستوانك ترقى سى بر بېلىگى لى
باشقچقا منگەنە توفتاغان . باى لار صنفى اشسزلىكەن،
ھر تولى قوپشى لقلار بلەن يورب ضعيفلەن، يارلى خوجالار
باسەككە ايلەن، و نون غاسودارستوننى استروى بر
نور تودە جېمەر ارحالگە كېلىگەن .

مدنيتلى، كۇچلى، ياخشى فوراللى عسكرى بولغان
شول روما پادشاھان، شول اشسزلك سببلى كېلات هم
گېرمان خلقى كېلب خراب اېتكەن . سوگندن راق شرفى
روما اېپراتورلغىدا شول - اوق سبب بلەن تورك خلقى
خراب اېتكەن *).

فارل نك يوغارىدا روما فالاسن مثال گە آلوى آنك
تارىخى شەرقى بارلقدان . بوقسا روما فالاسندان باشقالاردا
ھەمەسى شونداى تارىخ لار كېچرگە نلەر .

...ع...م...

(* شونداى اوق سبب بلەن سوگنى زمانلاردا تورك لەر اوزلار بىدە
ھلاك بولا يازدىلار .

اقتصادى اوسو

(باش ياغى 3 نچى نومردە)

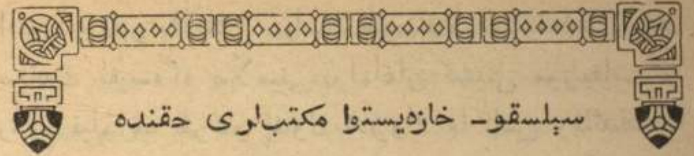
رېم قالاسى

بورنقى كشى قالا بولب مەيشەت اېتە باشلاغان
وقتداغى قالا تورمىشى بلەن نانشترو اوچون قارل
بيوخير (* رېم (روما) قالاسى توغرىسندا بولاي يازغان:
« مونداللك اشچى صنفى هم كرېستيان صنفى بولما -
غان؛ تيك زور هم كچكە باى لار، هم جارلى خوجالارغا
بواغان . كشى نك كوچن ياللاب اشلەنوم آ كاخصوص قاپىتالدا
بولماغان: هر بر جورتنك اشى خصوصى اوزى اوچون گنە
بولغان . كشى اوزى اوچون اشلەگەن، اوزىنكن آشاغان .
لىكن يورت خوجاسى اوز كوچى بلەن اشلەمە گەن . اشنى
اوبىرەنلگەن اېركسز فۇللار اشلەگەن . قۇللار نك بر نوغسى
اورماندا، قردا خام اشيا تاب يورگەن، اېكنچى نوغسى
آلا اشلەب تاب كېترگەننى حاضرلەب نورغانلار . بو،
باى خوجالاردا شولاي بواغان . اوما: يارلى خوجالار
اشسزلىكەن اوزلەرىنە آزق نابارغا امكان ناپماداج
جېرلەرنەن آيراقانلار . شولاي اېتب جېرسز لەر كوبەيگەن
سابن فۇللاردا كوبەيگەن، جېرلەر باىلار قوايىنا كرب
بىتكەن . اشچى لەر حقندا يازغان سوزلەرنى اوقىغاندا بر رېم
بايى نك قۇللارنى كوبەيگەن، آلا نك مېئنى - ساستافى نك
تورلى نىگىنە ھەدە اول قۇللار آراسندا بولغان اش
بۇلەلەرنى نك كوبەيگەنە عجب كە قالاماسقا مەكن توگل.»

رېم خلقى - اوبىشستواسى نوقتاوسز سوغىش ب،
جېرلەرن آرنىدرب، چەكسز بايىغان . بايلىق اوسكەن ساين
علم و معارفندە كوتەرلىگەن؛ اېكچى يافدان ھندر و صناعت
اشلەرىدە فوزغالغان . لىكن صناعت اشى قۇللارغا هم
كرېستيانلارغا مخصوص اش بولب، باشقلار اكا حقارت

(* قارل بيوخير نېمچلەر نك ايك اتاقلى اقتصاد علماسىندان
بر كشى .

- (1) اېمپېراترسكى لېسنوى اينستېتوت، (پېتر بورغە).
- (2) موسقوۋسكى سېلسقو. خازەيىستوانى اينستېتوت، (مەسكەوگە باقن پېتر وفسقو-رازوموفسكى اولندە).
- (3) سېلسقو-خازەيىستوا هم اېساۋودستوا اينستېتوتى، (نوۋو آلېكساندر يەدە، ليوبلين غو برناسى).
- (4) قانستانتىنوفسكى مېزاۋوى اينستېتوت، مەسكەو دە.

*

سېلسقو - خازەيىستوا مکتبلىرى بلەن بىر درجەدە فائۇزەلى مکتبىلەرنى چىرىم - اولچەو مکتب (ЗемлемЪри. Училища) لىرن دە ايتىم اوتەرگە كېرەك. آلا ر اوفادە، تىفلىس دە، پىسكوف دە، پېنزادە، فورسك دە، پالتاۋادە بار. بولارنىڭ بىرىنچى صىنىفە كىرەك. 15 دن كېم بولماسقە، 19 دن آرتق بولماسقە كېرەك. اوفو وقتى سېنتە بىر باشلىنىدە باشلانادى. رىئالنىڭ 4 نچى صىنن، كېمناز يەنە 5 نچى صىنن بىرگەن شا كىرەك امتحاننىز قىول اېتىلەر. شىهادىنامەلىرى بولمىغاندە شول صىننلارنىڭ معلوماتى صورى-لادىر. بو مکتبلىرىدە استىپېندىيە بار، اوز راسخودى بلەندە اوقىلەر. حق تولەۋچى يىلنىڭ باشلىنىدە 10 سوم، فېۋرال دە يەنە 10 سوم بېرىگە تېشىم.

بو مکتبلىرىنى ياخشى تامام اېتىمەن شا كىرەك تەلەسە. لىر قانستانتىنوفسكى مېزاۋوى اينستېتوت تە كىرە آلالەر. آندە كىرە اوچون مېترىكا بازوۋى، فانچە اوفىغانلىقى حَقْنَدە شىهادىنامە، پىرىزۋاغە قايدە قارالاچقى حَقْنَدە معلومات، اشانچىلى اېكەنلىكى حَقْنَدە كاغىزلىرى بولورغە كېرەك. عرىضەنى (2 نچى آوغىستقە قىر بېرىم قوبالەر.

ابراھىم بېكچىنتىيىف

شعر :

نە اوچون در ... !

چن ادىب لىر، چن مېرر، چن شاعر لىر
يازمىلەر چن رومانلەر، چن شعر لىر.
باشقالر چن چن دىيە چىلاب كېتتە -
فارغالەر « چن ساندىۋغاچ » آتالدىلەر.

على آقبيير دىيەن.

حيوان آسراۋ هم سوت تىرىيەلەو مکتبى-بو مکتب-لىرنىڭ مقصودى يورت حيوانلارنى نېچك آسراۋ، تىرىيەلەو هم سوتىن مای، قورت (Сыр) ياساۋ اصولن اويىرەتودىر. بو مکتبلىرى اېكى درجەگە بولىنىم، اوچ بولمىگە (شعبەگە) آيرىلار: (1 مای ياساۋ؛ 2 مای ياساۋ هم قورت قا-بىئاتو؛ 3) حيوان تىرىيەلەو بولمىلەر. بو مکتبلىرىدە اوفو مەتنى اېكى گنە بل. فقط، اوقونى تامام اېتىمەن سوگراخىزىنە حسابلىدىن بىرەر ايمىنىيەگە بارب 3-6 آيلەر چاماسى خىد-مەتدە بولىنو كېرەك. شا كىرەك بىرىنچى سېنتە بىر دە هم يانوار دە قىول اېتىلەر.

بىرىنچى درجەدەگى مکتبلىرىگە كىرە اوچون اېكى فىلاسلى اول مکتبى يا شىۋەر مکتبى بىرگەن بولو ياخود رىئالنى، كېمناز يە كېك مکتبلىرىنىڭ دورت فىلاس بىرگەن بولورغە كېرەك. اېكىنچى درجەدەگى لىرگە كىرە اوچون بىر فىلاسلى مکتب بىر سە جېتە؛ آخىرچىگى: روسچە اوفىلق - يازارلىق بولسەدە بارىدەر. يەش - اون جېدى دن كېم بولماسقە كېرەك. بو مکتبلىرىدە اوقى تورغان شا كىرەك ھەر كۈن صىنن دە 3 سەعت درس اوقودىدىن سوگىرە، فالغان وقتلارنى اش اشەب، تىرىيە حاصل اېتتە اوتكەرلەر.

بو مکتبلىرىگە مزاجەت اوچون ادرسلرى اوشىبو.

г. Кайнскъ, том. губ. Александровская школа маслодѣлія؛ (قازنانقى)؛

Ст. Плусова, Варшав. губ. дерев. Березовская Андромырская школа скотсводства, сыроваренія и маслодѣлія;

г. Бирскъ, Уфим. губ. школа маслодѣлія. сыроваренія и скотоводства;

г. Омскъ. Омская школа молочно хозяйственной (قازنانقى)؛

г. Петропавловскъ, Тобольская школа скотоводства (خصوصى)؛

г. Подольскъ, Моск. губ. Троицкая школа скотоводства (خصوصى).

سېلسقو-خازەيىستوا مکتبلىرىنىڭ توبىدىن، اورتا درجەدەگىدىن باشقە دورت جېردە على درجەدەگى لىرى بار. آلا رغا كىرەك شا كىرەك يول كورسەتەو كېرەك بولمىغانقە كىرە يوللارنى يازمادىق. اول مکتبلىرى:

تربیه و تعلیم

اوتکه من مقاله مده تربیه و تعلیمدن مقصد اعلیٰ نی بولورغه تیبیشلگی تعیین قیلنغان ابدی: تربیه سنده بولغان بالانک کپله کده باخشی بلن یاماننی، ماطور بلن قبیجنی آبرلق «آدم»، ملتینی هر نرسدن آرتق سو بوچه نانا، اسلامیتنک روحینه مناسب حیمتلی مسلمان، وطنینه صدا - قنلی غراژدان، حیات اجتماعیه ده هم مدنی و اقتصادی اوسو - ده فائذلی عنصر بولووینی کوزه تو مربی و معلمنک بور چیدر.

بوعالی مقصده ابرشو اوچون اوچ نورلی تربیه نك لزومی حقدده هم جسمانی، اخلاقی - دینی تربیه نك نی روشده بولورغه تیبیشلگی طوغریسندده فی الجمله گنه بولسده باز لدی. یوغاریده تعیین قیلنغان مقصدکه ابرشو اوچون بالانک قوه فکری (Умственная Способность)، قوه حافظه سینی (Память)، قوه نطقیه سینی، حواس ظاهره سینی اوتکنلشدروگه، باخشی اققه میل طبیعیه سینی آرتدروغه، معلومات فنیه بلن آنک دنیاغه نظرینی کیکایتوگه اجتهاد ایتو تیبیش بولادر. جمعیت بشریه جیتاکیچیلری شول یولده اجتهاد قیلا طورغاچ مریدارگه دستور اوچون کوب قاعدلرده وضع قیلمشلر - در. بوندای قاعدلر، قانونلر تربیه و تعلیم فننده بیک کوب بولغانغه مبن اهللی قارشنده قاعده ایتب طوتولغان اېک مهملرینی گنه او قوچیلرغه نقدیم اېتمه کچی بولام.

۱ - «بالانی طبیعت شخصییه سینیه معادل تربیه ایتدروگه کبرهک.» ترقی و تکامل قانونی حیانتنک اساسیدر. ترقی و تکامل اېسه نرسه نك کمالتکه ابرشکانچه تولى روشده تبدیلیر. بوفانونغه بناء آدم بالاسینک جانی هم تهنی ترقی و تکامل ایتددر. لکن هر نرسه طوقمندنگنه ترقی و تکامل ایتدوکى کبی آدم بالاسینکده طبیعت شخصییه سینده بولغان طوقملر غنه ترقی ایتددر. طبیعتده طوقمی بولماغان قوه یا که میل هیچ ترقی ایته آلیدر. آغاچلر اولنلر صلاحیت طبیعیه - لری دائر سنده گنه یمش بېرگان کبر، آدم بالاسیده شول صلاحیت دائر سنده گنه ترقی و تکاملنی قابلدر. مثلا: آلمانچنی دوله آغاچی کبی تربیه لهب، دوله یمشی امید

اېتو نه قدر یا کیش بولسه، طبیعتنده موزیقغه یا که صنعت نفیسه گه صلاحیتی بولماغان کشینی موزیقانت، رسام قیلورغه طرشو شول قدروک یا کیش وفائده سن اشددر. بو طوغروده اولوغ پېداغوغ فاهینسکی «انسانغه خارچدن هیچ نرسه کرترگه ممکن توگل، فقط آنک طبیعتنده بولغان نرسه نیگنه کامللشدرو ممکن» دېمش. شونک اوچون بالانک نیگه قابلیتی و میلی بارلقی سېزب تربیه نی شوکا موافق بولغه قویو معلمنک اولوغ بور چیدر. 2 - «روحانی و جسمانی قوه لر نك بر تېگز ترقی و تکاملی اوچون تدریبات (Упражнения) لازمدر.» هیچ بر روحانی و جسمانی قوه تدریباتسنز تکامل ایته آلیدر. تدریبات فقط روحانی یا که فقط جسمانی قوه لرگه منحصر بولمايېچه بولنلر تدریباتنده ممکن قدر چیرانلاشرغه تیبیشلر - در. روصو (Руссо): «تربیه نك سرى جسمانی و روحانی تدریباتنک، برنجیسینک اېکنچیسینه استراحت بېررده ی روشه چیرانلاشلردر؛ بالا کزنی یا که شا کردکزنی اوتکن عقلی ایتدسگنر کپلسه آنی جسمانی قوتلی ایتدروگه طرشکز؛ عقل سلیم بالغز نق و صاغلام تهنده گنه بولورغه ممکن؛ ئە تهننک سلامتکی اوچون حرکات لازمدر.» دېمش، لکن بونده هم اشخاص مختلف بولغانغه بالانک خصوصیات جسمانییه سی هم احوال روحییه سی بلن حسابلاشرغه طوغری کپله در.

3 (تدریباتنده الک آباق، قول، باش کبی متحرک اعضالر، صوگره، حواس ظاهرلر صوگره تهننک باشغه اعضالری اعتبارده توتولورغه تیبیش.

4 (تدریبات طبیعیه (Естественные уп.) حرکات اختیاریه، گیمناستیکها هم قول اشی کبی مجبوری تدریباتدن آرتقدر. شول سببدن کوب پېداغوغلر گیمناستیکها اوینلر - ندن اختیاری اوینلرنی آرتق کورلر.

5 (جسمانی و روحانی قوه لر تربیه ده مساوی نسبتده توتولورغه تیبیشلی. تهن حسابینه روحنی آرتق تربیه له و یاکی کبریسنجه هیچ یاری طورغان اش توگل. برنجی تقدیرده تربیه دن حیانقه صلاحیتسنز ضعیفی الوجود آدم، اېکنچی تقدیرده ابرکه تهنلی، دنی روحلی اخلاقسنز آدم چغوری بیک یاقن احتمالدر.

بوکونده کورب طوردیقیمز مدنیتنک موجودی البته عقلدر. «عقل» نك ترقی و تکاملی نسبتنده حیات بشریه ترقی و تعالی ایتدده کده در. شول نسبتده فنون، صنعت ترقی ایتدش، جمعیت بشریه نك علمی، دنیاغه فارشی کیکایمش

شونڭ تېرەسېنە تزیلورگە تېیش . فقط شول روشچە تزیسونلرکە درسنگ اصل موضوعی بولغان حکم شا کرد . لرنی قزقترورلق ، دردله ندررک بولسون . 5 - درس ممکن قدر کوکلی قزقلی بولورغە تېیش . درسنگ قزقلی رغبتلی بولوروی اوچون موضوع درسنگ بوتونلہی معلوم ہم بوتونلہی اوک مجهول بولماوی بلسکە من وجہ معلوم ، من وجہ مجهول بولوروی شرطدر . معلمنگ اویره تکەن نرسە سېنە محبتی درسندە رغبتی ودردی ہم درسنگ شا کردلر اوچون رغبتلی بولوروی شرطدر . بو اپکی شرط طابلقانندە شا کردلر درسکە بوتون وجودلری بلەن بېرېلە . ار . خصوصی شوق ودرد بلەن طاغی نی بولاچاق ایکان ، دېب درسنی اخلاص بلەن آخرینە قدر طسکلیلر بو شرطلر نابلماغانندە درس بېک روحسز ، اچ پوشرغ بولب کېتەدر . 3 - عقل تریبەسی بلەن بېرگە « نفس - Воля » نی ہم حواسنی تریبە تېیشدر . عقللری بېک تعالی اېتېدە نفسلری وحواسلری تریبەسز قالغان کشیلردن بر فائده برابرینە جمعیت بشریگە اون ضرر کېلەدر . 7 تریبە بتون نوعلری بلەن اخلاق نوزەتوگە خدمت اېتەرگە تېیش . اخلاق حسندەن باشقە مېن تریبەنی تصور اېتە آلەیم .

نورعلی نادییف .

املا مسئلەسی .

I

املامزنی نوزەتب ، یازوومزنی ہم اونوومزنی چېکلتو آرزولاری روسیە تورکلەری آراسندا نہ قدر آغا بارسا ، اېستامبول تورکلەرنندە شول ندر کېری چېگندریلەدر . املامزنی عربی املاغا اوخشاتب یازوداز ، آیریلونی آلا آکنای آلمایلار : املانی نوزەتو اشینە آلا کولب ، مسقل اېتې کتە قارایلار . شولارنگ بری یوسف افەندی آنچورا اوغلی حضرتلەری . هادی مقصودی املاسی دېگەنە اول اچی فانب کولە اېمش . آلا بلەلر : فرانسز املاسندا بر حرف بېش تورلی اوفیلا ، بعض اورندا برده کېرە کە - گەنگە بېش حرف یازیلار . عرب املاسندا اېسە تاوشلی حرفلەر بوتونلہی یازلماي . شول اپکی تلنگ املا سینا اوخشاتب

هم کشیفات و اختراعات حصوله کلمشدر . شرنڭ اوچون بېک اېسکی زمانلردە - اوک « عقل » تریبەسېنە آیر وچە دقت اېتیلە کلمشدر . جمعیت بشریەنگ چېتا کچی ء املاری ، مر بېلری طرفندن تعلیم قانونلرینی جامع فن (дидактика) حصوله کلمشدر . تعلیمدە رعایەسی تېیش بولغان قانونلرنگ اېک مھملری اوشبولردر : 1 - اوقوتوشا کردنگ احوال روحیە سېنە موافق بولورغە تېیشدر . بو قاعدەگە بناؤ معلم شا کردینگ احوال روحیەسېنە درجە فکریەسېنە نوشینب شوگا متناسب تعلیم اېتەرگە تېیش . اگر معلم علوم ریاضیەگە قابلیتی ، میلی بولماغان برهونی ، آننگ احوال روحیەسی بلەن حسابلاشمايېچە مانیمايئق (علم ریاضیە متخصصی) اېتەرگە طرشسە عفو اېتلمەسک خطا اېتەکان بولادر . 2 - شا کردنی ممکن قدر یکلچە اویره ترگە تېیش . بونڭ اوچون یکلدن آورغە ، مجهولدن معلومگە یاقندن برافقە کوچودە تدریجی رعایە قیلو تعلیم ننگ اېک مھم شرطلرندندر . لیکن یکلچە اویره تەم دېب شا کردکە هېچ تفکرسز آکلاشیلا طورغان نرسە بلەنگنە وقت اونکەر و تېیش توگل ، بلسکە آننگ تفکرینە واجتھادینە زور میدان فالدرلسون . یوفسا گول معلم ننگ مرحمتینەگنە طایانب طورغان شا کردلر دنیاغە سطحی ایسە بلی ، اویسز کشیلر بولاب چقولری یاقسن احتمالدر . معلم آور مسئلهلرنی حل قیلورغە یوللرغنە حاضرلەسن ، اصل مقصودقە ایسە بالالر اوز فکرلری بلەن اوز اجتھادلری بلەن اېرشسنلر . 3 - معاینە طریقی بلەن اوقتورعە تېیش . بو طریقنگ متعصب طرفدارلری اېتدائی مکتبندن عالیگە قدر معاینەنی تېیش تابالر . ئەتوبلیرەک مریی - معلملر اېتدائی مکتبندە معاینەگە کیڭ اورن بېرسەلردە اوقوچیلرنگ ادراکلری آرتوغە ، اقتضاء روحیەلری آلماشنوغە قاراب معاینە بالچز - ئیاتی تدریجی صورتک چضارب مفهومات وحقاق کلیهگە اورن بېرورگە تېیش تابالر : 150 یاشلک بالاغە معاینە درس بېک کوکلی فائدهلی بولاسە 20 یاشلک یکتکە آندی درسنگ هېچ قزغی یوق ، دیلر 4 - اویره تلەگن نرسە تکرارلانورغا تېیش . تکرارلاو معلوماتنی شا کردنگ ذهنینە سکندەدر . بو قاعدەگە بناؤ معلم الک بېرگەن معلوماتنی مھکن قدر کوب بالاردن تکرارلانورغە تېیش . لیکن تکرارلانودە زور اوستالقلار ملر ، یوقسە تکرارلانوبزنگ « متن » تکرارلاومز قېیلندن قبیح بولب کېتو احتمالی بار . تکرار قبیح بولماسن اوچون درسندە بر حکم ، کلیه ، نظریە . . اساس نوتولب باشقە شول دائرەدە بولغان معلومات (اونکان درسلردە آلتغان)

اوپرەنمەك استەگەن كوردلەرگە، ارمەنىلەرگە، عرب - لەرگە، روملارغا سادە ھەم جېڭل تورك ألفباسى، تورك املاسى كورسەتمەك، بېرمەك عثمانيلى تورك لەرى نىڭ سىياسى، مدنى (ھەم علمى) وظىفەلەرى در. زمان سو كىي آغادر، نل ھەم املا بەشلەرىنى آرتق بر قازققا باغلاماق لازمدر.

قارت باباى نىڭ سوزلەرى شوندا تمام بولدى. بز موندان اوشبو نەرسەلەرنى آڭنادق:

1- اسماعيل بەى حضرت لەرى ياكى املانى چن - چندان قبول ايتكەن اېكەن. اېندى، اول اشندەن قايتىر فلان ايتەر دېيەرگە اورن يوق.

2- بوتون بنى بشرنى حيرانغا قالدۇر، ماشينلار بلەن كوكدە اوچب يورگەن زماندا بز نىڭ الى بولسا دۇرس يازامزى، آللە ھەمچە (ياڭلش) يازامزى دەپ بويلاشب، تارتىشب توروومز اويات اېكەن.

3- بز نىڭ اوچون علم و فن انجەمنى (آفادىيەسى) تشكىل ايتىلب، املا توزەتب بېرەسىنى كوتب وقت اوتكەزرگە زمان مساعد توگل، ھەم دەپ، مألوف دەپ ترددلەتب تورغانچى، تونارغادا اېسكى املانى قرت ناشلاب، ياكى بلەن يازارغا.

4- تىلى چىت خلقلارغا گوزەل نانېتب، سويدو اوچون اېڭ الك املانى توزەترگە تېيش اېكەن. قاراب تورايىق:

اوتز بېش بلدان بېرلى علمندەن، فكوندەن درس آلب، اشندەن، بولندان اۇلگى آلب تورغان يازوچى - لارمز قارت اۇستازلارنىڭ بو ياكى فكرينە نېندەى دليلگە نايانب فوشلماى تورغانلقلارن بيان ايتەرلەرمى يوقمى. (اېسكى مونچا، اېسكى تاس - كورەسن، تاتارنىڭ ھەرقىنا خاص!!)

II

فكرگە احترام، سوزگە يول، حقيقتنى قبول - تركلك اوچون اېڭ كېرەك نەرسەلەر. شونىڭ اوچون بز ھەركم نىڭ فكرينە احترام اېتمەز، سوزىنە يول قويماز، فای ياقدا حقيقت بولسا شونى قبول اېتمەز. شوندىن باشقا يازىغىز يوق لىكن اليگى شول مناقشە!! بز نىڭ كېكئە «معلم» نى الىگى شول املا اوچون ھەركم بىلگەنچە فاغارغا، قولندان كېلگەنچە چېتلەرگە ترشب ياتقان كوتى. محترم «شورا» نىڭ ۲ نچى عدندە معلم ذا كرچان

Звуковая система. آيرىاو آلاچا عيب. آلارغا بوتونلەى يات نەرسە.

اېستامبولدا يوسف بەى آفچورا اوغلى ادارەسندە چقا تورغان «تورك يورتى» نىڭ سوڭ چققان ۸ نچى نومرنده «ترجمان» نىڭ ياكى (دۇرس) املا بلەن يازيلا باشلاغاندىن بحث اېتب بولاي يازلقان اېدى:

«قارت باباى (اسماعيل بەى) نىڭ قبول اېتب، قوللانا باشلاغانى املا مسئلەسى الى بولسا نوپچو ھەم تېكشرو چورندان (تدقيق و مناقشە دورەسندن) الگەرى كېتە آلماغنى چەتدەن اول توغرىدا سوز سوبلەونى اېرتەسىنەمز» دېگەن بواب، كېمەسىتب يازغانلار. شولارغا قارت بابالارى، «ترجمان» گەزىتەسندە بولاي جواب يازدى:

«بىرنچى - ياكى املانى بز آرتق قبول اېتمەك. اېكىلەتب، بو اشندەن كېرى دنەچەك توگلەمز. فقط مى حرفلەردەن آيرىلمايب، دەھا سادە، دەھا جېڭل بر اصول و املا كورسەتلىسە جېڭل دەن يەنە جېڭلگە كوچەرمز. موندان اېكىلەنو (تردد) كورسەتمە يەچەكمز، جانمز ياندى اېندى ترددلەردەن....

اېكەنچى - تدقيق و مناقشە دورەسى بو كونگە قدر اوتكەن اوتز سنەلك دورە اېدى. شول دورە اچندە موسقوادان نا پورت آرتورغا قدر تېمەر يوللار اوزاندى، تېلېفونلار، اوچقچلار ايجاد اېتلدى، اوچوچىلار اۇصنافى وجود بولدى، اسپانيا باندى، ياپونىيا قالدى، روم اېلى كېتىدى.....

بز اېسە ھاسان «ى» لەرنىڭ، «ھ» لەرنىڭ تدقيقى زمانى كېلەدېگىنى دعوا اېتمەمز. بەلىكى مېڭا صبرسزلىق اسناد اولينور... لىكن، خىر! صبرسزلىق مېندە توگل، مى يازو، مى معارف، مى استقبال نىڭ آشىغوونداق.

اوپنچى - تورك املاسىنى، تورك حرفىنى، ونچوېنى بېلىگى لىكلى و قطعى بر شىكلگە قوياچاق؛ فن و ادب لىسا - نىنى شوق دان، غربدان چوپلەنمەك اېلە توگل، تورك مايسندەن وجودە كېترەچەك؛ آنىڭ بېرەچەگى علمى قرار - لارنى كوتب، حاضرگە اوز حسابمىزگە سوز سوبلەمەى توروغا علمى انجەمن قايدا؟ ... موندان بر انجەمن «بو سنە» دەمى تشكىل اېتىلچەك؟ «اوج تورفان» دامى؟ علىلەر بلەن ولىلەر آراسندا دوام اېدەن مناقشەلاردان والله، آرتق بېزدك، اوساندىق. سوز، ساز گوزەل، امما اصل لازم بولغان «نھايت» و «نتىجە» نە؟ تورك مىلىكتىك. توركلەر بلەن بىرگە ياشاب، توركچە

يازارغا كونهرمى؟ بولار بەلكى كونسەلەر كونهلەر دە، لىكن موڭا طبيعت كونهيدىر. مەن؛ «دا» بەن «دان» دا هم اش شولاي-اوق. مونڭ اوچون كەندە بولسا فانتور اوستەلى آرتندا اويلاپ قاعدە چقارا آلەيدىر، قاعدەنى طبيعت اوزى كور سەتە.

آكناو، اوموت، قىل كېك سوزلەر دەدە اش شولاي. مەن؛ ھەدە كىتاب اوقى تىلن بوزماغان، خلق - آكنادم، اومونلى، قىل - دېب سويلەيلەر اېكەن؛ آنى بوزب، تىلنى بوكتەكەلەب آكلام، اميد، قىلوب - صورتدا يازب سانا. شو نېك لازم؟ ساكنلى «ك» سوڭندا «ل» حرفى كېلو تەلەز نڭ طبيعتىنى يوق. مىلا: تىكناو، چىكناو، تېكناو. سوزلەرنەدە طبيعت تەلەوى بوينچا «ن» كېرەك. موندا «ل» يازساق طبيعت كە خلاف هم تىل بوزوغنا بولادىر. دا كىرگان افەندى گە يەنە بىر سوز: روسچە «Поэты» «شاعىر» سوزلەرى بىزگە يات، ملىتمەزگە ضد سوزلەر. مايت عزتى، توركلك شرافتى سارتىن بىز اول سوزلەردەن بېزەمز. «آقن» سوزى بىز نڭ اوزمىزنىكى، بورىقى تورك بابالارمىزدان قالغان. بىز آنى سوبەمز، خوېلاب، يازامىز.

سز بو تولى بات سوزلەر گە قوللان بىرورگە تمام اېركلى سىز. لىكن اوزلىگن اوزىنكىن تىزگىزگە تىلگەن كىشىلەرگە دە يول فالدىرگىز.

III

قىسآز آن دا چقا تورغان «قوياش» گەزىتەسى نڭ املا مسئلەسن حل نلرغا آرزووى بار. لىكن اول اوز-لىگىندەن شول اشنى اشلەرگە كىرەشە آلماي. چابوون تۇرگەن كوېنچە هامان يان باغىنا قارانا تورا. «اگر، چونكە، همان، آقچە، قزان» سوزلەرن «اگر، چونكى، هامان، آقچا، قزان» صورتدا يازارغا قازان محىرر-لەرى نڭ فتواسىن كوتە.

«قوياش» ۳۱ نچى يانوار نەمىرندە املا مسئلەسن حل اېتو نوغرىسندا باش مقاله يازب، آنڭ اوچون بىر علمى اسپىزد ياساۋنى عرض قىل:

«جىياش، ألبىتتە، رسمى رخصت آلب ياسالارغا تىيش. آندا اعتبارلى محىررلەر بىرى، گەزىتەلەر باشندا تورا تورغان كىشىلەر، املا مسئلەسندە ائىرلەرى بولغان دانلار هم تىزىلەلى معلملەر مېشاركت اېتەرگە تىيش» دېگەن. مقاله نڭ آيلغى اوشبو سوزلەر بىلەن بارب بىكەن:

افەندى آلخانف «املا حقندا» بىر مقاله يازب، «معلم» نڭ املاسى نوغرىسندا تىنچ قىنا قاراب تورا آلماي چاغىن بىلدىر-گەن. لىكن دعواسىنە، شولاي بولسا نېك يارامى؟ دېگەندەن باشقا دىل كېلىتمەگەن. دا كىرگان افەندى نڭ بىز نڭ خاطرگە توشىرگە اېتكەن نەرسەلەرى مىناو:

بىر نچى - «رەبىر املا»، «املا قاعدەلەرى» نام رسالەلەر بوينچە املا مۇخىلى تۈزەلەب، آقۇر نغنا بولسەدە بىر قاعدە آستىنە كىرۈپ بارا بولغان مۇنە بىر قاعدە:

كەمدىن، قايدىن، نەرسەدىن سۇاللەرنە جواب بولغان سوزلەردە «د» اېلە «ن» آراسىنە ھاي رسمى دەدە، الف دە يازلاماس. بو - خىلى كېك گە بىر قاعدە اېكەن بىلدىرگەن. دا كىرگان افەندى املا قاعدەسى دېگەندە، چاماسى آنى بىر كىشى اوز يانندان اويلاپ چقارا دېب بىلسە كېرەك. قاعدەنى بېت بىر كىشى فانتور اوستەلى آرتندا، ياخود يازو ماشىناسى يانندا اوز يانندان ياساب چقارا آلەيدىر. املا هم يازو قاعدەسى تىل نڭ اوزىندەن، تىل نڭ زافونىدىن آلبىنادىر. مىلا: آوزدان اېشتىلىگەن ھىر بىر آواز غا ئورۇراق بىر شىكل بېلگىلەنەدە، شونى يازالار. مەن شونى دۇرس املا دېب آتتۇلار.

اېكەنچى - «بىر تولى گە يازىلورغە تىموشلى بولغان «دن» نى - دان، دەن؛ ظرفىت مەناسىندە بولغان «دە» نى - دا؛ «باشقە» نى - باشقا صورتندە يازودە نېندەى قىزىق بار اېكەن؟» دېگەن.

بولار نڭ قىزىقى مىناو: بىز بالاغا بولسەن، چىمت كىشى - گە بولسەن، يازو اوبىرەتە باشلاساق! «سوز نڭ اورناسىدا ياكى آياغىندا «أ» اېشتىلسە «ە» صورتدا يازىلا دېمىز. بو فقط «أ» گە بولادا تورا. «أ» بولب اصلا اوقاماي.

اېندى، «قالن اېشتىلسە «آ» يازىلا» دېمىز. شوندىن سوڭ نچكە سوزلەردە «اچىندە، اشىندە، اوبىندە» صورتدا، قالن سوزلەردە «آرقاسىدا، باشىندا، اوبىندا» صورتدا يازماي ھالەز يوق. نچكە اېشتىلسە «أ»، قالن اېشتىلسە «أ» يازىلا دېب اوبىرەتەمىز دە، «دا - دە» گە كېلىگەندە قوېرقى بىرورامىز. موڭا عقلى دۇرس كىشى كونهرمى؟ مىلا: دا كىرگان افەندى ھەمە كىشى دەن الك اوزى اوز فامىلىاسىن «آلخانف» دېب يازو اورنىنا «آلخانف» دېب، ياخود «الخانف» دېب يازارغا كونهرمى؟

مىلا: نچىب دوماۋى افەندى، «دوماۋى» صورتدا يازو اورنىنا «دوماۋى» ياخود «دامەۋى» صورتدا

یوقلغنی اسپیز دگه باروچی لار بلب بارالارمی ؟ آلله آندا بارغان سوڭغما اویره نه چه کلرمی ؟
 بلب بار س لار باغشی - شونی قرارلاشتر لار ؛ أمما اسپیز دگه بارغاچ فنا آلارنڭ کیره کسز اپکه نن ابشتسه لهر ، اسپیز ده بر ابشتو بلهن گنه ایمان لارن آلاشتر ولاری شبکیلی .
 « قویاش » گهز بته سی املا مسئله سن حل فلونی تییش تاپسا « تر جهان » باباسندان اورنهك آلب ، اسپیزد - لهر دهن بورن املا « ایمانی » حاضر لهی باشلارغا تییش . ایمان سز اسپیز دهن غیر چقماس دهب شبکه نه لهر .

« املاچی لارنڭ بوتله کلهرینه موفقیت هم تیزلك اوموت ایتمه دی ممکن توگل : (چونکی) مسئله اپك اولسگرگن هم احتیاج عامه طرفندان آڭلانغان مسئله در »
 موندای اسپیزد فزان محرر لهرینه گنه مخصوص بولامی ، آلله بوتون تورکی محرر لهرینه مخصوص می - آنسی ألبتته مندا کره سوگندا بلنه نورغان اش
 نیچك بولسادا بر اسپیزد بولار ؛ لیکن « آوب ، سالوب ، یازوب » کبک صیغه لاردا قطعیا « واو » بوقلغنی همده نلهزده « صاد ، طا » حرف لری هم آلا رغا اصلا احتیاج

حساب مېتودیکاسی

+ نچی درس .

- نیچه فالدی ؛ دهب سورار .
- بېشدن برنی آغاچ دورت فالدی .
- بېشدن اپکی آلم ، نیچه فالدی ؟
- اوچ فالدی .
- اوچنی آلسام نیچه فالور ؟
- اپکی فالور ...
- سز بېشدن اپکینی آغاچ اوچ فالدی دېسز ، بونی نیچك بلدگز ؟
- سز نڭ ۵ دن اپکینی آلوگزنی کورب بلدك . (یا که اویلاب بلدك)
- بېشدن اپکینی آغاچ اوچ فالغانینی یازب کور - سه ترگه بولامی ؟ یه یازب کور سه تگز ! بالالر یازارغه طرشلر لیکن یازالماسلر . شوندن سوڭ معلم طاقناغه $5 = 3 - 2$ چهل سینی یازارده اوقب کور سه تر . بالارینی اوقیتر . طرح علامتینڭ معناسن أیتر هم آیرم یازب اوقب کور سه تر . انڭ یانینه جمع ومسوات علامت لرینی یازب آرارنده بولغان آیرمانی آڭلانور . طاقناغه طرح وجمع مثاللرن یازب اوقورغه هم یازارغه ملسکه لندرر . بالالرنڭ نوشنولریده فناعتلنگهچ بالالرنی أمثله یازارغه قالدرب اوزی اپکچی صنلر نڭ خدمت لرینی تفتیشکه کبته ر . وقت آز بواسه بالالر طاقناداغی مثاللر نیغه یازارلر . آگهر تفتیشده وقت کوب اونهر اڭ بواسه مسئله کتابندن تییشلی قدر أمثله کور سه نیلور .

الککی درس لرنی تکرار لار یولندا بر نیچه مسئله حل فیلدرغاچ اونکه نده گی رهوشده ۵ عددی هم رقمی اویره نیلور . فقط بو درسده اویره نلهش عددنی اوزندن باشقا عددلر گه تحلیل فیلدر نیلور . بونڭ اوچون بالارغه (کوب بواغانده قایسی برلرینه گنه) شریپار یا که تویمه لار نارانیلور . سوگره بالارغه بېش شریپنی بره رلې ، اپکیشهر - لې ، اوچ رلې ، دورته رلې آیرب قویارغه قوشارغه تییش . بالالر بو اشنی بېك یکل هم بېك تېز اشلیلر . سوگره شریپلردن یا که تویمه لردن حاصل بولغان جدولنی طاقناغه یازب کور سه تر گه تییش . جدول بویله بولا :

$$5 = 1 + 1 + 1 + 1 + 1$$

$$5 = 2 + 2 + 1$$

$5 = 3 + 2$ ؛ $5 = 4 + 1$ بالالر بو جدولنی دفترارینه کوچرلر . بوندن سوڭ معلم افندی ۵ نڭ ترکیبنده بولغان سانلرغه مناسبینی کور سه تر اوچون نصحغه نه سوآلر بلهن بر آز تمرینات یاسار :

بېش تیینلک قارا آلور اوچون بره ر تییندن نیچه بالا صالیشرغه کبرهك ؟

احمدنڭ اپکی اپکیشهر نیین آفجه سی بار . بېش تیینلک فارندهش آلور اوچون آنکه سندن نیچه نیین سورار ؟ وشونڭ کبی مسئله لر . سوگره معلم قولنداغی بېش فارندهشنی بالارغه کور سه تېب شوندن برنی آلب طاشلاغاچ

۵ نچی درس .

آلتی هم آنک رقمی بلهن بالالرنی طانشدرغاچ ،
فصقه غنه مسئله لر حل قیلدرغاچ تیشلی بولسکن امله
یازدریلور . هم جدول استخراج ایتدریلور . آلتنچی درس -
کورسه تلمش عددلر دائره سندن جمع هم طرح مسئله لری
حل قیلدرو بلهن اونه در .

۷ نچی درس .

بو درس اوچ بولک بولب اوتکه ننی تکرارلاو ،
۷ عددی هم رقمی بلهن بالالرنی طانشدرو همده ضرب
عملینی و علامتینی کورسه نودن عبارندر . الکیکی ایکی
بولسکنک صورتلری تکرار کورسه تلمدی ، اَمّا ضرب و آنک
علامتی بلهن طانشدرونک صورتی بودر : معلم : (آلتی
اورنغه بره قارندهش قویب شوندن قولینه برسینی آلب)
نچه قارندهش آلدک ؟
- برنی آلدک .

ایکنچی بر قارنداشنی آلب ، الکیکی روشده شو سو آلتی
تکرار ایتدر . شول رهوشک همه قارنداشلرنی آلب بتوروده :
نچه قارنداشم بولدی ؟ دپیر .

- آلتی قارنداشکنز بولدی .

- بو آلتی قارندهش مینم قولیمه نپچک کردی ؟

- آلتی قابات (مرتبه ، رت ، ناپقر) بره رنی آغاچ

قولسکنده آلتی قارنداش بولدی .

- آلتی تیینلک قارا آلور اوچون بره تیینلک نچه

بالادن جیبارغه کپرهک ؟

- آلتی بالادن جیبارغه کپرهک .

نپک آلائی ؟

- برنی آلتی مرتبه آلساکنده آلتی بولا .

شونک کبی تهریناتنی معلم افندی ایکی شه هم اوچهر

تیینلک آچهر بلهن یاسار . سوگره آلتی یرده برنک ، اوچ

یرده ایکی نیک ، ایکی یرده اوچنک آلتی بولغانینی نپچک

کورسه ترسز دپب ص-ورار . بالالر اوزلرینه

یازارلر : $1+1+1+1+1+1=6$

$2+2+2=6$ ؛

$3+3=6$

معلم بالالرنک شول یازغانلرن کوزدن کپهرگهچ

شولرنی اوزیده تافتاغه یازب قویارده ، اوقیتر . لکن

بولای یازونک اوزنغه کپنووینی ، اوقرغه آور بولووینی

توشندرگهچ

$$1 \times 6 = 6 ;$$

$$3 \times 3 = 6 ;$$

$$3 \times 2 = 6$$

دپب تافتاغه یازب قویارده ، آچق ایتب اول اوزی اوقب
کورسه تر ، سوگره بالالردن اوقیتر ، دفترلرینه یازدر .
ضرب علامتینی جمع ، طرح علامتلری بلهن یهنه شه یازب ،
صورتده هم معناده بولغان آیرمالرینی آکلانور . سوگره
یوقاروداغی تهریناتنی باشقه عددلر اوزرینه هم قیلوب
ایکی رقم آراسنده جمع علامتی بولغانده نپچک ، ضرب
علامتی بولغانده نپچک اوقرغه تیشلیکنی آکلاطر . درس
فصقه غنه مسئله لر حل قیلدرو یا که امله یازدرو بلهن
تمام بولور . مسئله لر :

اوچ پارانده ایکی شه تیینلک ته ککهم بولسه باری
نچه تیین بولور ؟ مینم اوچ ایکی شه تیینلک ته ککهم بولسه
باری نچه تیین آچهم بولور ؟ مغفورنک ایکی اوچهر
تیینلک تککهلری بار ایدی دورت تیینگه قلم آلدی نچه
تیین آچهمی فالدی ؟ بر تیینگه ایکی تاباق کاغز پهرلر ،
اوچ تیینگه نچه تاباق پهرلر ؟ وغیر .

بودرسدن سوک اوچ ، دورت درس مسئله حل قیلو
بلهن هم امله یازدرو بلهن اونه . مسئله لر هم امله لر
الک ضرب اوزرینه گنه بولوب سوکرانی ضرب هم جمع ،
ضرب هم طرح یا که جمع هم طرح یا که ضرب ، جمع طرح
عمللری اوزرینه بولورغه تیش .

۱۳ نچی درس .

اونکهن درسلمده اونلگهنی تکرارلاغاچ یعنی شوکا ،
دائر تهرینات یاساغاچ معلم افندی عین اونکهن رهوشده
سیکز عددی هم رقمی بلهن بالالرنی طانشدر . سوگره
معاینه طریقی بلهن تقسیم عملینی کورسه تر . طرز افاده
تقریباً بودر : معلم ایکی قارندهش آلوب بالالرنک کوز
آلدنده ایکی بالاغه بره رنی پهر - : ایکی قارندهشینی
نچه بالاغه بولب پهردم ؟

- ایکی قارندهشینی ایکی بالاغه تپگزلوب بولب
پهر دکنز .

- نچه شه تیدی ؟ - ایکی قارندهشینی ایکی بالاغه
بولسگهچ بره تیدی . شول روشجه معلم بالالرغه معلوم
باشقه عددلر نیده اوزلرینه (۳ نی ۳ ، ۴ نی ۴ ، ۵ نی
۵ ، ۶ نی ۶ ، ۷ نی ۷ ، ۸ نی ۸) هم باشقه عدد

آرتق بولور؟

— اون مرتبه.

بوندىن صوڭ معلم صنف اسچوتىنىڭ (اگر صنفده بولسه) بىرلر چىغىدىن طوقز تويمه ساناب تارتىر؛ بالاردىن سانابىر هم اوزارنىڭ قول اسچوتلىرىنىڭ بوندىن صوڭ معلم صنف اسچوتىنىڭدە آفتق تويمهنى تارتىر هم سورار:

— حاضر نېچە بولدى؟

— اون بولدى.

— اون برەر تىيىنلىكنى كۆمىش تىنكەگە آلماشترغان كىمى بو اون تويمه نىمە ار برەر كىگە آلماشترغە مەكەن توگلمى؟ بو، سوآلىگە صنفده جواب تابلووى شىبەلى. معلم اوزى ايتىر:

— تويمه نىمەگى اون تويمهنى بوغارى چىقداغى بر تويمه بلەن آلماشترغە مەكەن؛ هم صوڭرە اونلر چىغىداغى بر تويمهنى توتوب:

بو، تويمه نىمەگى تويمه لرنىڭ نېچە سىنە تورر؟

بوغارى چىقداغى بر تويمه تويمە چىقداغى اون تويمەگە تورر. معلم تويمە چىقداغى تويمەلرگە بىرلر دىلر، ئە، اېكىنچى چىقداغى تويمەلرگە نېچە دېب ايتىلر؟

— اونلر ياكى دېستەلر دېب ايتىلر.

— بر دېستەدە اون برەر بار.

— نېچە اېكى بار؟

— نېچە اوچ بار؟

— اوچ مرتبه اوچ طاغى بر بار . . .

— اوندىن برىنى آلساق نېچە قالور؟

— اېكىنى اوچنى . . . . . آلساق نېچە قالور؟

اون تىيىن آفچە بولسون اوچون نېچە اېكى تىيىنك آلور. من؟ نېچە اوچ تىيىنك آلورمن، نېچە بېش تىيىنك آلورمن؟ اون تىيىن اېكىگە، اوچكە، بېشكە بولسەك نېچە شەر تىيەر؟ دورىنكە، آلتىقە، جىدىگە، سېگىزگە بولسەك نېچە آرتب قالور؟ كىمى سوآللىر بلەن نەرىنات ياساغاچ معلم اوننىڭ رەقىمىنى كورسەتتىر. (نول) نىڭ اھمىيىتىنى آڭلاطرغە طرشر.

بونىڭ اوچون معلم شۇيدىسكى اسچوتنىڭ بوغارىسىنە اېكى چىق او طر تىب اوگىدىن بر نېچىسىنە اون تويمە نەردە

— بو تويمەلرنى برگنە تويمە بلەن آلماشترورغە بولمىمى؟ دىب سورار. بالالار اېكىنچى چىققە بر تويمە قويساڭز اول تويمە اونقە طورر دېيىلر. شوندىن صوڭ معلم برنچى چىقداغى اون تويمهنى آلب اېكىنچى چىققە برگنە تويمە قويدى نېچە بولدى؟ دېب سورار

لرگە بولب كورسەتتىر، مسئلەلر حل قىلىدىر، مثلاً: خلفەنىڭ سېگىز طاباق كاغىزى بار، شونى دورت بالاغە بولب بېرسە نېچە شەر طاباق تىيەر؟ ۸ تىيىن آفچەغە ۴ تىيىندىن نېچە قارىدىش آلب بولور؟ شا كرنىڭ آلتى تىيىن آفچەسى بار، مەرىمىڭ اېكى مرتبه كېم؛ مەرىمىڭ نېچە تىيىن آفچەسى بولور. صوڭرە تقسىم علامتى كورسەتتىلور، باشقە علامتلر بلەن چاغىدىر يلور هم اعمال ار بىلەنك صونلر يىنىڭ طاقتاغە يازب بالالردىن اوقىتىلور. بوندىن صوڭقى درسلىردە طوقز اويىرە تىلگىچ اعمال ار بىلەن مسئلە حل قىلو، امىلە باز درو بلەن معلم بالالرنىڭ بىلور يىنە قىناعتلەنگە نېچە دوام ايتتىر. مسئلەلر هم امىلەلر باشقە بىسىط كىنە بىلەن بر عملنى گنە بولب، مەركب لرگە تىرىچى صورىتدە گنە كوچىلور.

VI

اونلر بلەن تانىشىرو

اونلر بلەن بالالرنى تانىشىرو اوچون اېڭ اوڭغى نەرسە شۇيدىسكى اسچوتلىر. فقط بونىڭ كوب مەكتەپلەردە بولور شىبەلدىر. شۇيدىسكى اسچوت بولمىغاندە عادى سودا اسچوتى بلەن، هم آفچەلر بلەن يورتورگە يارى.

درسنىڭ سۇروشى بودر:

معلم قولىدە طوقز برەر تىيىنك آفچەغە بر تىيىن قوشارده:

— نېچە تىيىن آفچەم بولدى؟ دېيىر.

— اون تىيىن بولدى.

بو قدر برەر تىيىنك كوتەرب يورر اوڭايسىز، قوما چاولى؛ موفى آلماشتراسى اېنى، نېندەى تىنكەلرگە آلمان شترىغە بولور؟ تۇرلى جوابلر آراسىندە: اون تىيىنك تىنكەگە آلماشترىغە كېرەك، دېيىدۇچىدە طابىلور. شوندىن صوڭ معلم اون برەر تىيىنلىكنى اون تىيىنك تىنكەگە آلماشترىب كورسەتتىر هم سورار:

— بىز بو آفچەلرغە كاغىز آلساق بر تىيىنگەمى ياكى موفى بو كۆمىش تىنكەگەمى كوبرەك بېرىلر؟

— كوش تىنكەگە كوب بېرىلر.

— بر تىيىنگە بر طاباق بېرىلر اون تىيىنك كوش تىنكەگە نېچە طاباق بېرىلر؟

— اون طاباق بېرىلر.

— شولاي بولغاچ اون تىيىنك بر تىيىنلىكىدىن نېچە مرتبه

I

قزلچاردا

قزلچار شەرنده اېركەك بالالارغا مخصوص آلتي مکتب بار. شول مکتبلەردە اوقیتوچى معلملەر ۱۳؛ بارلغند اېش يوز اېللى قدر اوقب چورگەن بالا بار.

۳ نچى محله مکتبى - بو مکتب نڭ باش مديرى : امام محمدجان بېگېشىف جنابلارى، تربيه چىلەرى: فنج الله بېگېشىف، كمال شەمس الدينف، كيبىر جالثرىف.

بو مکتب دە اېكى معلم بار، آلتي صنف دا يوز اېللى قدر بالا اوقى. شول قدر بالاغا اېكى بولمە، بالالارغا تفرلىق، هواسى غايت بوزق بولادر. مکتب نڭ بو جهتي ناچار اېكەنن تربيه چى آفەندى ارده بلەلەر. موندان سوڭ، ان شاء الله، اول جهتنى دە اعتبارغا آلسالار كېرەك. اوقو مدتى هر كون آلتي ساعت. هر صنف دە دورت درس. معلملەر فن گە توگل، صنفقا بولىنب، هر بىرنە اوچەر صنف بلەن شغللەرگە تۇغرى كېلىگەنلەكەن، هر فن آتئادا نچە ساعت اوقلغانن تعيبن اېتوقيبىن.

۱ نچى محله مکتبى - بوندا اېكى معلم بار، بېش صنف دا آلتمش بېش بالا اوقى. مکتب نڭ مصارفى، معلملەر نڭ ژالويناسى محله خلقدان اعانە طرىقى بلەن جيبيلادر. اداره سېدە محله كشىلەرى قولئندا. مکتب نور محمد زبېرف طرفندان آغاچدان سالنغان، اېكى بولمەلى.

۵ نچى محله مکتبى - بو مکتب آخوند عبدالوهاب ياشىف اداره سنده، اېكى بولمەلى تاش بنا. موندان اېكى معلم بار، بېش صنفدا يوز بگرمى بالا اوقى. مکتب نڭ بارلىق مصارفى محله خلقدان اعانە طرىقى بلەن جيبيلادر.

خصوصى مکتب - قزلچاردا خەزە حاجى تومينف بلەن سېد مرادف دېگەن ذاتلەر تربيه سنده خصوصى بىر مکتب بار. بو مکتب نڭ بارلىق مصارفى مذکور اېكى ذات طر - فندان نامين اېتلەر. موندان اېكى معلم، آلتي صنف، اېللى بېش بالا اوقىدر. باش معلم ذاكر أفندى علييفدر.

- اون بولدى .
- اېندى اونلر قايسى رەتدە بولورغە تېيش؟
- اوگدن اېكنچى اورندە بولورغە تېيش .
- اوندە بونون دېستەدن باشقە بىرلر بارمى؟
- يوق .
- شولاي بولغاچ اوننى يازغاندە بىرلر اورنېنە رقم يازارمى؟
- يازمايىز، بوش قالدردىز .
- بوش قالدردىسائز دېستەنى نېچك اېتب اېكنچى اورنغە يازارسز؟

شول اورنك معلم بىرلر بولماغانك آنلرنڭ اورنېنە نقطە (نول) يازارغە تېيش دېيور هم يازب كورسە تر. شوندىن سوڭ معلم اسچوندە يكر مېنى اونوزنى قرفنى... طوقساننى كورسە تر هم رقملىرىنى الك بالالردن طاقتلارېنە يازدر، سوڭرە صنف طاقتاسېنە آچق اېتب يازارده بالالردن اوقيتور. بوندىن سوڭقى درسلر دە تدرىچى صورندە يكر مېگە قدر بولغان سانلر اوپرە تيلور. اوپرە تىلگەن عددلار نڭ تحليل جدولينى صنف طاقتاسېنە هم بالالرنڭ دفترلارېنە يازدر. بونڭ كچكە بىر مثالى اوندى. بو جدولينى بلو بالالز اوچون فائىدلىدر. مثلاً ۱۲ = ۶ + ۶، نى ذھنندە صافلاغان بالا ۱۲ نى اېكىگە هم آلتيغە مشقتسز بولەدر.

مسئله حل قىلىدرو كېلەسى نومردە بولور.

نورعلى نادىيف

يوق - بار سوزلەر:

بىر مورثىك اورماندان كېلە يانقان چاغندا اتى ارق، جۇگى آور بولب، نا! حايوان، نا...! دېب تەرتە يانندا، زارلاب تورغان چاغندا، سېمىز آت، هەببەت چانا بلەن وژلدان بىر اورس اوتب كېتىكەن چاغندا مورثىك: «أى...! آتاي نڭ اورس بولماغانى...!» دېب موڭايب قالغان.

(يەنەسى: اورسدان توغان بولسا بودا شولاي بى يولب، راحتلەن بىرور اېدى. مونڭ موللادان اوپرەنگەن اعتقادى بوينچا: دنيادا مسلمان كشى فقير، خور، ذليل بولرغا تېيش اېمىش!!!؟)

ابكى - اوچ يلدن بېرى دوام ابته . لىكن اوچ مەجلەدە بىر نظاملى مەكتەپ يوق . عىسى مرزا ھەمى بەن آچقان بىر مەكتەپ بار ايدى « اوزى مونددا بولماغان موك اولدە سونو بولندە ،

بوزدەك دە- ابركەك بالارغە مخصوص اوچ ، فز بالا- لرغە مخصوص ابكى اشقولا بار . لىكن بىر تىرىمبلى مەكتەپ يوق .

معلم : صابر خېرىف .

III

قازاندا .

بويىل ناتارسكى اوچىتىلسكى اشقولانى بىر تىر بىر اورت جگت چغاچاقى . شولار آراسندا : اوفادا « عاليه » نى بىر تىر چققان زكى ايشايف ؛ بويىدا رشديه بىرگەن كامىل منصورف بەن تقى الله آلييف ؛ اوفادا « عثمانيه » نى رشدى قسەن بىرگەن كىز العالم سلطانيف ؛ قازاندا عالمجان حضرت مدرسەسى نى رشديه سندن چققان عباس ايندىكىف بەن عبدالشكور اشيرف بار . بولاردان باشقا : صاحب گەرەسى- عبدالشيرف بەن شريف جان اوتەشف دە مدرسە كورگەن جگت لار . موندان قالغانلار نى تور كچە اوفى - يازا بلو- لارى بېك چالا .

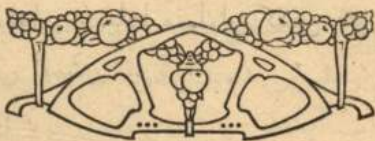
« قوياش » گەزىتە سندن

VI

اورالسكىدا .

بويىل يانوار باشندە « موزىقا فورسلارى » اسمندە بىر اشقولا آچىلب ، موندە معلم ھەم مەلەسكىكە قانسېروا- تورىا بىرگەن ذات لار كېلدى . تانار لردن چىرى (انچى) كامىل المپىي نى كچى انيسى اۇدەم تحفة اللين قبول ايتلدى . بو جگت نى موزىقاغە استىسادى ھەم فابلىتى فوق العادە طائىلب ، بويىل پاسخا بەيرە مندە- اوك قانسېرت لرغە اشتراك اېنوگە مقتدر بولماچاغىن پرافېسور لار سويىلگەن .

« خېرىف »

۴ نچى مەجلە مەكتىبى - (بو مەكتەپ حەقندا « معلم » نىڭ ۵ نچى نومرندە بازلدى *) .

شول مەكتەپ لار نىڭ درس پروگراملارى ھەمە سندنە بىر توسلى . (آيرىما بولسادا بېك از بولور .)

۲ نچى مەجلە (قازاق مەجلەسى) مەكتىبى - بو مەكتەپ باى محمد مايبونىف بەن اوتەچ مرزا طرفندان سالانغان ابكى بولمەلى آغاچ بنا . موندان بىر معلم ؛ بېش صنف دە فرق بالا اوقى در .

روس مەكتەپ لار نندە اوقوب يورگەن ابركەك ھەم فز شا كر دلار حەقندا اېكنچى وقت يازسام كېرەك .

معلم : آرسلانلى نورعلييف .

II

بەلبەھى اويەز نندە .

بەلبەھى اويەزى « بوغادى » اولندە ياخشى غنا تىرىمب كە كرگەن مەكتەپ بار . بو مەكتەپ دە مەجلە نىڭ ابكى امامى ، بىر معلم ھەم بىر شا كر دە- مەين ساباق اوفىتالار . آلتى صنف دا جېتەش قدر شا كر دە بار . مەكتەپ دە آقبادان باشلاب ، ھەر صنف دە اوزىنە موافق فىلر اوقىلادر .

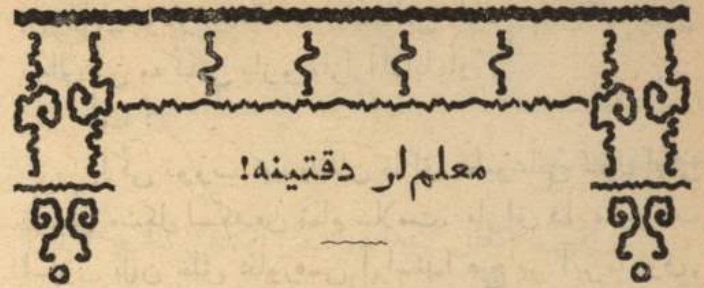
موندان باشقا ؛ ۲ فىلاستى ابركەك لار اشقولاسى بار . آندا 70 قدر بالا دوام ابته . ۱ فىلاستى فز بالارغە مخصوص اشقولا بار . آندا فرقدان آرتق فز بالا اوقب يورىدر .

بو طرفە ، عەوما ، روچە اوقوغە زور اھمىت بېرە- لار . بوغادى اولندان اوچ چافىر م جېر دە « شلانى قول » اولندا (2-хъ комплекс-жен . بەن ، 2-хъ кл . училище) (школа) بار . بولاردە مەجوعى 150 بالا تمام ھوس بەن اوقب يورىدر . بولار نىڭ بىر نچى سندنە دورت اوچىتىل بار ، مديرى بىر يەشكەن اورس مالايى . الك مونىڭ مديرى مسلمان ايدى ، لىكن اينسېپىكتىر آنى اېكنچى اورنغە كور- چەرگە مەجبور ايتدى . عىبى : مسلمان بالار بىنە اورس روھى بېرەدو اېمىش . بو ياقدە عەوما مسلمان اولنداغى اشقولالارغە اوچىتىل اېتە اورس مالايلىرى قويو شايع بولدى . مسلمان اوچىتىل اورن سوراسە الى اورسلارغە دە اورن جېتەمى دەپ جواب بېرەلەر ، دى .

قارغالى دە- اوچ جېر دە ايتدائى اشقولادان باشقا ، ابركەك لار بەن فزارغە مخصوص غار ادسقوى اشقولادا

(* ۴ نچى مەجلە مەكتىبى نىڭ پروگرامى ۵ نچى نومر دە باسلىغان ايدى . ھەمەسى نكى بىر توسلى بولماچ تىكرار باسارغا كېرەك سەنە دەك . باشقارما .

درس كتابلارن توزه تو حقنده .

بزنك ترتیبلی دېگهن مکتب لرمزدهده بیلنك یلنده پروگراملار هم درس کتابلاری اوز گهریلب تورادر. پروگرامنی اوز گهرتو زماننك اقتضاسینه، معلمنك تجربه-سینه کوره زیانلی بولماسه کهرهك . أمما درس کتابلارن اوز گهرتو توغریسنده بر آز ملاحظه بورتھسی کهلدر: بزده ألفبا کتابلارندان باشلاب ، اوقو ؛ علم حال کتابلاری هیچ بری مکتب که یاراراق ایتم تۆزلمه گهن . بربیل بر کتابنی اوقمتسالک قش بویینا نكکهك قورب بته ترتیب سز لگینه . اېکنچی یل ناغی باشقا کتاب آلمان بولا-سن ، آنسیدا شول - اوق بولا . مونك سببی نه؟ مونك سببی اوشبو:

کتاب یازوچی «مصنف» أفندی لار کتابلارن بریلان بلن، بر احتیاجنی اوتھو اوچون یازماغانلار . بر کتابنی یارتماغاندا، توقتا، نگی یازغان بیت، مېن نېگه یازماسقا دېب قزب کپتکه نده، بایاغی ترتیب سز کتابلارنك باشن اورتاسینه، اورتاسن آخرینه کوچرب اویوشدرغاند، اش بتهکن . نېگه یازغان؟ نېندهی احتیاجنی اوتھ گهن؟ - آنی اوزیده بلمه گهن . (*) « اورمان آستنداغی براقده بولسادا کورنگهن، اوزینکی بورن آستنده بولسادا کورنمه گهن.»

شول کتابلار اوزی نك أهلی طرفندن تنقید اېتمه گه-نلکدن، ترتیب سز لگی، کپهچیلگی کورسه تلمه گه نلکدن هامان توزه لمه سدن اېکی-اوچ مرتبه باسیلب نارالب تورالر . اېندی، ایھسی اوزی بلب ، کتابنی نك اوقوچیغه هم اوقیتوچیغه اوکایسز جهرلرن توزه تمه گهنده، چېتدن بولساده کتابنك کپهچیلک لاری فای جهرده اېکھنی ایتیلب ، کورسه تیلب تورسا، کتابلارنك مقصودنه موافق رهوشده توزه ولرینه سبب بولور اېدی دېب کوکل گه کهلدر .

(*) درس کتابلارنی نك کوپ بر احتیاجنی قاپلاو اوچون توگل، مجرد بر کتابچی نك اوزینکی بولو اوچون اوزینکن ساتار اوچون گنه یازغان بولولارندا شوندا قوشب قویارغا کیرهك . « معلم »

ا گهرده بز معلم لار مکتب لرمزده قوللانغان کتابلارنك کپهچی لگی توغریسنده ملاحظه مزنی خاطره دفترینه قید اېته بارب، سوکندان ژورنال لرنك برونده شونی کورسه نه تورساق شوکا فاراب مرتب لار اوزلری نك « اثر » لرن توزه تدرلر، ناشرلرده ۲ نچی، ۳ نچی مرتبه باسترغانده شوکا دقت اېته لرلر، کتاب سایلاغانده معلم لر گه ده اوکایلیراق بولور اېدی .

معلم لار بر کتاب حقنده برهر کشی طرفندن یازغان تنقید، یاخود تقریض غه غنا قناعت لهنه می، اوزی نك قوللانغان کتابن اوزی نق تفتیش اېتم بشاررغه تیش . چونکه، کوب وقت بر کتاب توغریسنده معلم لرنك فکری سورالسه شول کتابقه یازغان انتقاد و تقریض نك بېک آشیب، یاخود بلمه ی یازغانلغی آنق معلوم بولادر . دولتشاه صافین . چپستان .

معلم : دولتشاه أفه ندی نك سوزی بېک توغری . موکا فوشارلق سوز یوق . درس کتابنی نك قیمتن بلو اوچون تفتیش هم تجر به قدر توغری فورال یوق، درس کتابلاری حقندا اوقیتوچی لار اوزلری نك فکر هم ملاحظه لارن یازب تورسالار «معلم» ژورنالی اوزلری نکی . بېت لاری هر دائم آچق .

... که

ای فبرشته م ، نورلی به ختم ،
 کپلچی ، قونچی ، سپن بېری !
 سپن قویاشم ، سپن آیم سن ،
 سپنده تولغان چبر نوری .
 سوندی روحم ، سوندی جسم -
 اسرافیلیم بولماسا نك
 بتدی الهام کوکلر مده -
 آندا کباب قونماسا نك .
 مېن بانامن ، مېن کپته من
 دېگسگزیمه - صوز قوا نك
 دېگسگز مدهن قونقارب آل
 دېگسگزیمه آچ بوا نك

گەزىتە ھەم ژورنال لاردان:

معتبر « وقت » گەزىتە سى نىڭ ۱۵ نچى يانۋاردا چىققان نومرنىڭ « قازاق » گەزىتە سىنە يازىشۇچى، قازاق ضىيالى لارى نىڭ اسمەن سانغان سولك، كۈبلىگىنە حىران قالىب اوز يانندان : « تاتار گەزىتە لىرى آراسىندا اوزىنە شول قدر ضىيالى كىشىلەر يازشقان بىرەر گەزىتە بارمى اپكەن ؟ » دەپ او كىچىلى بىر سۇ آل بېرگەن اېدى .

تاتار ضىيالى لارى آراسىندا تاتار گەزىتە لىرىنە سوز يازاراق اقتدار يوقلىغى « وقت » گەزىتە سىنە آنى معلوم بولغانلىقدان شونداى انكارى استفهام بېرگەنلىگىن اېترگە دە حاجت توگىل . تاتار ضىيالى لارى نە سېيىدەن گەزىتە لىرىگە يازشماغانلىقلارى دا، البته، « وقت » گەزىتە سىنە معلوم نەرسە . لىكن اوقۇچى لاردان بىلمەى يورگەن كىشى لىرىدە بولۇوى احتمال .

بىز نىڭچە : تاتار ضىيالى لارى آراسىندا تاتار گەزىتە - لىرىنە يازىشۇچى يوقلىق نىڭ سىببى نىل يوقلىق بولسا كېرەك . حاضرگى كۈنك « آنا نلى » بىلەن « تاتار مطبوعاتى » آراسىندا بېك زور آيرما، بېك بېيىك قورغان بار . حاضرگى كۈنك تاتار مطبوعاتىنە چىقىپ بىر بېت يازو (فىنى توگىل ، بازار خېرى گەن) بازار اوچون ، البته ، رشدى مەكتىپ بىترگەن بولارغا كېرەك . دورت - بېش يىل اېتدائى دە اوقىب قىنا تاتار مطبوعاتى نىڭ « نازىنا » ياقىشلىق اېتىب سوز يازو بىر تاتار بالاسى اوچون البته مەكەن توگىل .

سىببى :

تاتار مطبوعاتى اوزى نىڭ املاسى بىلەن، لغاتى بىلەن، اسلوب تەرىرى بىلەن ، طرز افادەسى بىلەن تاتارلىقدان ، طبعى لىكەن بىك چىت دە ، بېك بىراقدا چىبالادر . شونىڭ اوچون مطبوعات كە كىرگەنچە گە قدر بېك اوزاق قىشقلا - نىرغا (искривляются ايتەرگە) كېرەك . بو -- بىر .

اېكىنچى :

خاخرگى تاتار معاورەسىنە سالىب قىنا ياراقلى بىر نەرسە يازارغا مەكەن توگىل، چونكى: اول بوتونلەى بوزىلىپ، چىبالب بىتكەن ، طبعى لىكەن چىقىپ كېتكەن . مەنە ، تاتار ضىيالى لارى نىڭ گەزىتە گە سوز يازا تورغان قولن بەيلىپ تورغان نەرسە شول اېكى

уродит. شولار بىتمە گەندە اېتدائى اوقۇ بىلەن گەنە تاتار ضىيالى سى مە كىگى يازو يازا آلاما باچاق .
أما :

ياڭى تووب كېلە ياتقان قازاق مطبوعاتى شول اېكى تولى مشكل لىكەن تمام سلامت . قازاق دا مطبوعات اسلوبى بىلەن خلق معاورەسى آراسىندا ھېچ بىر آبرما يوق . نېچك سويلەنە - سولاي يىسازىلا ؛ نېچك يازىلا - شولاي اوقىلا ھەم سويلەنە . شولاي بولغانغا قازاق مطبوعاتىك سوز يازو اوچون حرف تانۇ چىتەدر .

قازاندا « آنا نلى » طبعى لىكەن ھېچ بىر آيرماغان، نحوى ، بلاغىتى ، مەنطقى ، طرز افادەسى بىلەن تمام سلامت كويىنچە ساقلانغان . شونىڭ اوچون آلاغا مطبوعات ميدانىنە چىقىپ يازو يازو قىيىن توگىل، يازو يازو چىقا آنا نىلن تمام رعايە قىلىپ ، سوزنى خلق نىڭ ذوقىنا كېلىتەرىپ قىيىنلاشتىرو قىيىن .

خصوصى تشكر

محترم « وقت » گەزىتە سى نىڭ 1912 نچى يىلدا چىققان 910 نچى نومرنىڭ ماقال سوراب بىر مەكتوب باسما ترغان اېدىك . شول مەكتوب بويىنچا بېك كۈب ذات لىرى بىرگە ماقال يازب بېھردى لىرى :

- اورسكى اماملار نىدان عبدالله المعاذى دان - 127 ;
- اوقا اويەزى ياڭى مراس فرىيە سىنك شاه على عرفاننى دان .
- بىر مرتبە 53 ، بويىل يەنە - 29 ؛ أسترخان تېرە سىندە « قارا - آغاچ » طائفەسى آراسىندا تېرىپ بېھرگەن بىرھان منصورى - دان 393 ؛ دورت اويىل دە احمد شريفى يورتىكە يىف دەن - 124 ؛ مالى - اوزەن دە . ا . ق . جا كىيىف دەن - 9 ؛ سەمەر - قاند معلم لىرىندەن حاجى معين بن شكر الله دان - 330 ؛ غەمدەش ، كوگىل دەش فتح القدير سليماننى دان 166 ماقال كېلىدى . شول ماقال لاردان كېرەك لىرىن « آلب » بورنىقى سوز لىرى جىيىندىقى نا » تىركەب (قىد اېتىب) قويدىق . تىلمز - نىڭ ، بورنىقى سوز لىرى مەزنىڭ حەرمىنە آلا رغا اھمىيت بېرىپ ، يازب بېھرگەن ذات لىرىگە كىچى لك بىلەن تشكر اېتەمەن . موندان سوگدا بېھروچى لىرى بولسە جىيىد قدا ائىدە اورن كۈب .

حسن على

مطبوعات:

آراقى - آيقلق كىتبخانه سندن اپكنچى كىتاب. اوفادا «شرق» باسما خاناسندا باسلىغان، 1913 - يىلده. 24 بېت. حقى 12 تىيىن.

ايسرتكىچ و آنڭ ضرورلىرى - آيقلق كىتبخانه سندان 3 نچى كىتاب. اوفادا «شرق» باسما خاناسندا باسلىغان، 1913 يىلده. 30 بېت، حقى 12 تىيىن.

اوشبو اپكى كىتاب استەرىلى نڭ محترم امام مبارك شاه الحنفى حضرت لەرى طرفندان تۇزۇلب، باسترلىغان. امام مبارك شاه حضرت اچكى لىكىكە قارشى كورەشو اوچون نىق بېل بەيلەگەن كىشى. شول توغرىدا اپندى اول اوچ كىتاب باسترب تاراندى. اوقو جوني بلەن اچكى لىكىكە قارشى تورو اوچون ألبتە بو بېك ياخشى اش. شول كىتابلار نڭ مەمكىن قدر كوبرەك تارالوون تەلەيمز. معلم أفەندى لەر كوپلەب آلدرىب: مەكتەب كىتبخانه سىنە قوياغە تىيىش؛ بالا- لار نڭ اېسلىرە كلەرىنە اوقيتىب چىقار ب سويلەترگە تىيىش؛ نېندەى گنە يول بلەن بولسادا اول لاردا شول كىتابلارنى كوب تارانغا، خلق كوبرەك جىيىلغان اورنلارنىدا معلم لەر اوز لەرى اوقب چىقب تۇشۇندىرگە تىيىش.

آيقلق كىتبخانه سى نڭ كىتابلارن اوشبو ادرس بلەن آلدرىغا مەمكىن: **г. Стерлитамакъ Уф. губ. Иمامу М. Ханафееву.**

دىنى تەدبىرلەر - اصلاحات دىنيە كىتبخانه سندن بىرنچى كىتاب. اوفادا «شرق» باسما خاناسندا 1913 يىلده باسلىغان. 75 بېت، حقى 34 تىيىن. تىرتىب قىلب. باستروچى سى ضياء الدين السكيمالى حضرت لەرى. اچىندە اوشبو بابلار بار:

قرآن - ايمان، حديث - ايمان، مؤمن لەر، اسلام دىياسى نڭ ايمانى، اسلام دىياسى نڭ ايمان تەيىن، ايمان هم عقيدە كىتابلارمز، اختلاف امتى رحمت، تفضيل البشر، كرامات اوليا، امام - خليفه، صحابه لەر هم اعتقاد، حضرت محمد نڭ آنكەسى هم آنكەسى - اعتقاد، رهبانيت - ايشانلىق - اعتقاد، اسرا - معراج - اعتقاد، معراج روحانى بولووى. منە، شول بابلاردا سويلەنگەن سوزلەر، بيان اپتلىگەن عقيدە لەر اوشى كوندە كوكل دەگى بېك كوب شېھەلەرنى جوبوب، بېك كوب شېھەلەرنى چىشسە كېرەك. اوقب فائىدە لەرگە توصيە قىلامز.

ادرس: **г. Уфа, Никольская, 83. З. Камалелдинову:**

روسىيە سوداسى - «زمان كالپندارى» نڭ ايهسى مشهور شهيدوللىن نڭ، اوشبو اسمده چقارا تورغان كىتابى نڭ 3 نچى جزئى ادارەزگە كېلىدى. قازاندا خاريتون باسما خاناسندا، 1914 نچى يىلده باسلىغان. زور قولدا 34 بېت. حقى 16 تىيىن. هر وقت فايدالى معلومات بېرىب، تورا تورغان شهيدوللىن بو مچھوعە سندن ساودە گەر لەر فايدالانلىق بېك كوب معلومات يازغان. بابلارنى اوشبو:

سودا وكسى اشلىرى (بو بابدا 43 تورلى سودا هم كىسب يوللارنى كورسەتەلەر). قازان سودا گەر لەرى نڭ اسپيسقاسى، مەسكە و دە مسلمان ساودا گەر لەر، اوفاسودا گەر لەرى نڭ اسپيسقاسى، يقانېرى بىنبورغ شەرنده مسلمان سودا- گەر لەر، سودا گەر لەر نڭ دفتر يورتو حقدە تجارت قانۇ- نلارنى، نېندەى سودا گەر لەرگە نېندەى دفتر توتو لازم وغيرى شونداى فايدالى معلومات طولى. موندان باشقا، بېك كوب ساودا گەر لەر نڭ ترجمە حالى يازىلب، رسملەرى باسلىغان.

بو فايدالى مچھوعە نڭ تەيزلىكە رواج نايىب، آيلىق فلان بولب چقا تورغان ساودا ژورنالينا آيلەنوون تەلەيمز.

چېشولەر.

I

« معلم » نڭ اپكنچى نومرنده گى 1 نچى جومباق نڭ چېشوى:

« اېر بولساڭ جېردەى، بول - هر نەرسەنى كوتەرگەن؛ نازا بولساڭ سوداى بول - صونچىنى كېتەرگەن» دېگەن سوز اول جومباقنى چېشوگە ياراسا كېرەك.

II

4 نچى نومردە گى VI نچى جومباق نڭ چېشوى:

دورت آياقلى، آدم قوللى هم زور قورساق؛

بالق آوز، جلان جونلى، اوزى قورفاق؛

قوسامى؛ تسبيح مى آيتە؟ تون بوينچا

باقلار باقلدايدى قاراب تورساق.

غ. تىكايىف.
(اوفالق)

باشقارب، باستروچى: **حسن على.**

معلم

ژورنالى ادارەسىندىن اوقوچىلارغا مارجعت

محترم اوقوچىلار!

آزغىدا كۆچ، خالص نيت بلەن آور خدمت يوكلەب، بىز اوشبو ژورنالنى چقارما باشلاپ، بۇ كۈنگە قىر جېدىنچى نومرنى ميدان انتشارغا قويما موفىق بولدى. ھىز شولاي چقارما تورغا بېل بوغانمىز. خلقىمىزنىڭ تىركىلىكى، آلدېمىزنىڭ سلامتلىقى يالغىز اوقو، اوقىتىمىز، مکتىب ھىم معلم آرقاسىدا غىنا مەكىن بولما چاغىدىن شول خصوصىدا خلقىمىزغا قولدان كېلىگەن قىر، يول باشچىلىق قىلما-اېڭ زور مقصدىمىز. فقط، ھىر كىمگە معلوم بىر نەرسە بار: اولدە ژورنالنىڭ ھىر جەھەتتەن بولغان كېمچىلىكى، مىثلا: وقتىدا چقارما تورغا كېرەك. ھىر وقت اېڭ كېرەك نەرسەلەرگە يازما سىزنى مەنىون اېتىمىز، تورغا، لازم وقتىدا مھىم رىسەلەر قويما كېرەك. شول كېرەكلىرىنى بولدىمىز، كېمچىلىك لىرىنى بىرەيك دېسەك اشنىڭ اوقى مىشتىرى لىرىنىڭ آزلغىنا بارما تىرەلەر. شول خصوصىدا سىز محترم اوقوچىلارغا مارجعت اېتىمىز، كۈمەكلەشۈشۈڭىزنى اوتىنەمىز. اوشبو رەوشچە:

(1) ھىر كىم اوزىنىڭ ياقىن قارىندەشلەرنى، دوست - اېشلەرنى اوتىنەمىز، بىر - اېكى مىشتىرى يازدىسا شونىڭ بلەن ژورنالنىڭ كۈچى آرتما اېدى. ژورنالنىڭ حقى آورسىمىز كۈچ بولدى.

(2) الى كە قىر حقى تولەمەگەن اوقوچىلارمىز ادرىسە كۈرسەتلىگەن مىت اوقون تېشىلى آقچانى ادارەگە كۈندىرىمىز اېدى.

(3) ژورنالغا بوش خدمت اېتۈچى محترم آگېنتلارمىز ھىزىرگە قىر يازغان اوقوچىلارنىڭ آقچاسى ادارەگە بېرىمىز، موندان سولدا ھىم اېتىمىز يەنە بىر نېچە مىشتىرى تابىسالار اېتتە زور ياردەم بولما اېدى. شول رەوشچە، اوقوچىلار، سىز چىتەن كۈمەكلەشۈشۈڭىز بىز ژورنالنىڭ ھىر جەھەتتە كېمچىلىگىنى بىررەگە، مەكىل و مەنتىزم اېلما بارما تىرەش اېدىك. كۈچ - كۈمەك سىزدەن، خدمت بىزدەن.

«معلم» ژورنالى تەسىس اېتىمىز چقارماچىلار ھىم آندا يازما بلەن خدمت اېتۈچىلەر ھىچ بىر خصوصى شىخسى بىر فايدا اۇمۇت اېتىمىز، شونىڭ بلەن تاماق تۈيدىرما اوقون، آندان آشما قاپىتال جىمىو اوقون بولدى، يالغىز اوقوچىلارغا ھىمى بىر فايدا كۈرسەتۈمىز اوقون وقتلارنى ھىم كۈچلەرنى شۇڭا بۇلما يۈرلەر. آلا اوز اوستلەرىنە توشىكەن بورچىنى اوتىمىز اوقوچىلارنى قىنا تەندىرما اوقون ژورنالغا ھىر بىر نەرسەلەرنى فدا اېتىمىز ھىزىر. بو سورلەرنى يازدىمىز مقصد: ژورنالنىڭ خدمت جەھىتى تەمىن اېتىمىز اېكەن بىلدىمىز. اېندى دوام تەمىن اېتۈمىز اوقوچىلار اوستىنە توشىدەر. «كۈمەك سىزدەن، خدمت بىزدەن» دېگەن سوزنىڭ مەنىسى شول.

ژورنالنىڭ يىللىق حقى بارى 2 سوم، يارتى يىللىقى 1 سوم 20 تىمىن. بىرەمەلەب 15 تىمىن.

Г. Оренбургъ, ред. жур. «МУГАЛЛИМЪ»

آدرس:

احترام اوزىرە: «معلم» ادارەسى.

اوفاده چغا تورغان
ادبی، سیاسی، ملی،
اقتصادی

«طورمش»

غزیتہ سیمینہ ۱۰۱۴ نچی
یل اوچون مشتری
دفتری آچق.

یللق بهاسی: ۴ صوم، یارتی یللق ۲ صوم، اوچ آیلق ۱ صوم.

«طورمش» ده مسلمانلارنڭ طورمشلری، اوقو-اوقتو، سودا، هنر وکسب حقندن مهم مقاله و خبرلر یازلاچاق، مهم واقعه لرگه مناسب رسملر باصلاچاق، دنیانڭ هر پیرنده گی هر تورلی خبرلر ایله اوقوچیلری طانشدرلاچاق.

«طورمش» اوفاده چقدیفندن محکمه شرعیه هم اوفازیمستواسی اشلری ایله اوقوچیلرن ممکن قدر یافتراق طانشدرغه طرشاچق. خصوصاً اوقو اشلرینه آرتق اهمیت بیرهچک. «طورمش» ده خاتون - قز اوچون آیرم بر باب بولوب، بو بابده خاتون - قز نڭ ترقیسی اوچون کیرهکلی مقاللر اهلی طرفندن هر وقت یازلوب طوراچق. «طورمش» قه مشهور یازوچیلرمن، بیوک مدرس و معلملرمن یازشاچقلر.

«طورمش» نویابر، دیکابر آیلرنده منظم صورتده آطنه ده ایکی مرتبه چقوب طوردی. غنوار باشندن باشلاب آطنه ده ۳ مرتبه چغاباشلادی. فبؤرال باشینه قدر «طورمش» نڭ اوز مطبعه سی آچلاچق. ماشینالرغه زاکاز بیرلیدی. مطبعه آچلو ایله «طورمش» آطناده ۴ قات چغا باشلاپاچق.

Адрес: Уфа, Пушкинская ул., № 80, редакция газеты «ТУРМУШЪ»

«آق یول»

سو یوکلی بالالارینه ملی تربیه بیوروگه تله گان آتا-آنالر دقتینه.

کؤنلرمن-اوقو کؤنلری. موی هرکم یله، هرکم آکلی. بالاسی بولغان آتا-آنا بالاسن اوقونا. لسکن اوقو بلهن تربیه نی بر-برسی بلهن صاناشدر ماسقه کیرهک. بالانی تربیه ایتو، آکا ملی روح کرنو، اوزینڭ خلقن سویدرو، یارلی، مسکین ویتیملرگه بالانڭ کؤکلنده محبت و مرحمت اویاتو، باشقه لر بلهن یوموشاق و گوزل معاملگه اؤیره تو، شفق تلی آنا هم نفیس ادبیات بورچیدر. بیك کوب آتا-آنالرنڭ اوزلری تیشنچه تربیه آلماغانغه، حاضرگی زمان بالالارینڭ کوب سؤالربنه جواب بیرودن عاجز بولسه لرده عجب توکل. دیمک، بالالرنی تربیه بابنک بزده «بالالار ادبیاتی» نه زور احتیاج کورؤنه. مۇنه، ملتیزده گی کیمچیلکنی کوروب، سو یوکلی ملت بالالربنڭ ملی، دینی وادی تربیه آلولربنه اهمیت بیرو نیتی ایله، بالالرغه مخصوص «آق یول» اسملی ژورنال چغارا باشلاغان ایدک. «آق یول»، اوزینڭ بای مندرجاتی بالانر اؤچون کؤکلی و نفیس رسملری هم منتظم و وقتنده چقوب طورووی بلهن ناتار و حتی روس مطبوعاتینڭ دقتن جلب ایتدی. ناتار دنیاسنده بالالرغه مخصوص بر دئبر بولغان اوشبؤ ژورنالنی مذکور ایکی مطبوعاتنڭ ایکیسى ده آلقشلاب فارشی آلدی. ملی مطبوعاتمنزی ژورلرله باروچی آتا-آنالرمونی اوزلری ده کورگاندر، دیب اویلیمنز. «آق یول» کبک مهم و نفیس بو ژورنالنی بالالربنه آلوب بیرو، اوز بالالرن سؤیگان و آلارنڭ تربیه لرینه اهتنا ایتکان هر بر آتا-آنانڭ بورچیدر.

بهاسی بر یلغه ۳ صوم، یارتی یلغه ۲ صوم ۵۰ تین، اوچ آیلغه ۱ صوم ۲۵ تین، بر نومبره ۳۰ تین.

Адрес: Казань, номера Музурова ред. «АКЪ-ЮЛЬ»

ناشر و مسئول محرری: فخر الاسلام آگییف.

اورنبورغده

حسین حسینوف کتبخانہ سی و مکتب کتابلری نشریاتی

وطن و ملتہنڭ قہرمانلری محترم معلم و معلمہ ارمز دقتینہ.

زمانینہ مناسب اصول تعلیم گہ موافق اہللی طرفندن ترتیب ابدلگان ابتدائی ورشدی صفارده او قولاً تورغان ہر توری درس کتابلرینی یازو سزو اسبابلرینی کوب توزدن ایگ یغشیسندن چیکسز کوب حاضر لہدک. کتبخانہن آچاوندن اعتبارا بیک کوب درس و مطالعہ کتابلرینی اوزی نشر ایتدی. نشریاتدن او قول کتابلری کوب بزلردہ مکتب پراغوامالورینہ کردی. طبع اشلرہز بیک یغتہ، فارمات و کافدلری کیاشلی، حقلری آرزان. سوداگر لرگہ، باخصوص معلم افندی و معلمہ خانلرغہ مکتب ادارہلرینہ زور اسکیدکہ، بیوک اگرام.

۱۴ - ۱۹۱۳ نچی او قول بلینہ کتبخانہن اوشبو کتابلرینی نشر ایتدی.

(۱) **تل آچقچی.** ابتدائی مکتب اوردہ برنجی صنف اوچون اَلقبا کتابی در. اصول تعلیم و تربیہنڭ ایگ صولق قاعدہلرینہ موافق اصول صوتیہ اوزرہ یازغان، وطن درسک ہر کتاب در. بو کتابدہ حرفلرنڭ ترتیبی، سوزلرنڭ تزیلیشی، باشقہ تاتار اَلقبالرندہ بولماغان صورتدہ غایت چیکلدر. موندہ بالالار اوچون مستقل شلار بیک کوب. ایکی - وچ صنفقہ بولایوب اوقوتا تورغان معام ہم معلملر اوچون بو بیک قولایدر. بو کتابنڭ صائب بتراگی، نر خاصیتلرندن بوی: موندہ بلالارغہ حرفکنہ اویرہتلیدر، بلسکہ طوغری دن طوغری او تورغہ و یازارغہ اویرہتلدر. شونڭ اوچون ایکنچی درسدن اولک بروتون سوزار، جملار، ۳۰ نچی درسدن سقا راسقازلر یازغان بولب، آکلاپ او قول باشلاندر. بهاسی برہملاب ۱۷ تین.

(۲) **تل آچقچی.** اَلقبا سوگندہ تورکی او قول اوچون برنجی کتاب. بو کتابنڭ باش یاغندہ اَلقبادہ کور - سہ تاماگان بعض حرفلر کورساتدیگناچ، اوشبو بابلر بار: یاردملہشو، پاسودہ - قرده، اوراق اوستی، اندردہ، آرپا بلہ بقدای، آیو بلہ کشی، بہرہ گسگی، اوستال اوستندہ، بولوندہ، اورماندہ، بورت حیوانلری: آت، صیبر، قوی - صارق، کجہ، ات، ماچی، تویہ، حیوانلرنڭ ہمشی، اوی قوشلری، هنرلر، ارلہچی، توقوچی، تگوچی، ایتکچی، اوی صاو اشی، اوینڭ اچی، اوستہ اچی، تیزرچی، وغیرلر. اول بالالرن دنیا اشی بلہن تانشترو اوچون کیرہک بولغان او قول کتابنڭ ایگ آلدہغیشی اوشبو کتابدر. بهاسی برہملاب ۱۵ تین.

(۳) **دورس یازو.** اَلقبا سوگندہ یازدرو اوچون املا کتابی. بهاسی ۱۱ تین.

(۴) **تجویدالقرآن.** قرآننی درست اوقونڭ قاعدہلرن اویرہنکان، ایکنچی و اوچنچی ابتدائی لرگہ مخصوص، سسقہ و ہغید تجوید کتابی. بهاسی ۸ تین پوجتہ ایلان ۱۰ تین.

شول بوغاریدہغی کتابلر تعلیم و تربیہدہ تجویہ ایسی بولغان حسز، علی افندی طرفندن، کوب تجویہ سوگندہ، ترتیب قیلنوب، میدان انتشارغہ نویلدیار. آلدروب، تجویہ قیلغان معلملر بیک قولایلی تاباچقلرن آلدن ایتوب قویامن.

مراجعت اوچون آدرس: *Г. Оренбургъ, книжный магазинъ Ж. М. Хусаинова.*

معالم

۵ - مارت * ۱۹۱۴ - یل

۵ مارت

بو نومر ده :

استاذ - معلم له رهن . . . . . معلم .
تربیه پسیخالو گیمه سی . . . . . ع .
حفظ صحت . . . . . م .
تربیه و تعلیم (ییداغو گیمه) . . . . . نور علی نادینی .
مپن (شعر) . . . . . قیام بولداشقی .
باشقرد موگی (شعر) . . . . . فتح القدر .
تورک تلینه (شعر) . . . . . خ عابد .
اېشتلسگه نچه یازو نه ؟ (ایلام سئله سی) . . . . .
تربیه آنالار قولندا . . . . . تورکستانلی قانای .
درس کتابلارینا برقراراش . دلیل حسن الدین اوغلی .
معلم تقی الله (ترجمه حالی) . . . . . فتح القدر سلیمان .
مکتب هم اوقیتو خبرلری . استرخاندا چویداید .
معلمه بولوغا تلگگان خانم لارد قتمتته . . . . .

باشقارب، باستروچی: حسن علی.

Г. ОРЕНБУРГЪ

ЭЛЕКТРО-ПАРОВАЯ ЛИТО-ТИПОГРАФИЯ

Товарищества «НАРИМОВЪ, ХУСАИНОВЪ и К-о»

1914 ГОДЪ

آچق خط :

باشقارمادان :

«معلم» نىڭ 4-نچى نومۇرىدا باسلىغان، اپرىش بويىدىن دىل حسن الدىن اوغلى امضاسى بىلەن يازغان ماقالەگە مونداقى معلملەر آچولانلار، آنى مېندەن كورەلەر. شول توغرىدا حېقىقەتنى بىلدۈرۈڭىزنى اوتتەن.

برهان منصورى.

باشقارما: دىل حسن الدىن اوغلى بىزگە معلوم كىش. اول امضا مستعار امضا ايمەس. برهان منصورى بىلەن آنىڭ مناسىبى يوق. شونىڭ اوجون اول ماقالەنى برهان منصورى يازماغان. حېقىقەت شول.

آوزىڭ فېشقى بولسا كوزىڭىگە نە اويكە. اول ماقالە دەگى سوزلەر حېقىقەت كە خلاف بولسا رد ايتىپ يازارغا تېمىش، آنى بىز باسارمىز. اگەردە حېقىقەت شولاي بولسا كېمچى لىكىن بوتە يترگە تېمىش. كېمچى لىكىن كورسەنكەن كىشىگە آچولانو اورنىدا، آنارغا رحمت ايتو تېمىش.

♦♦ زار، دوستمە، اسلاملىنى، عنوانى شەرلارنىڭ اولچەوى بارماق وز نېنە توغرى كېلىسەدە، شەر وز نېنە سېمپىلار! آنىڭ اوستىنە شەرپىت اېسى دە يوق.

♦♦ ژورنال چىق زارالغان سولڭ، بارماغان دانلەر تېزلىككە ادارهگە خېر اېتوتېمىش. يەنە: ژورنال يوموشى بىلەن ادارهگە خط يازغاندا يابىشترلغان ادرسى يە، رىگە، ياكى ادرسىگە نۇمۇرى ايتىپ يازارغا تېمىش.

♦♦ چىت دەن كېلىگەن 12 سوم بەر بەرىنە بىز نېچە تىتاج معلمگە يارتى بىللىق «معلم» ژورنالى تېگن چىبەر بىل تۇرغان اېسى. اوشى 8 نچى نۇمۇر بىلەن اولارنىڭ مەنى ولىدى: لىكىن «معلم» باشقارمىسى فقير معلملەرنىڭ اھىتاجىن كوزەنەن، قالغان پارتى يلقى ژورنالنى اوز حسابىندەن چىبەر تۇرغا قرار بېردى. شولاي ايتىپ اول معلملەرگە ژورنال تۇقتاماسدان بارىپ نۇرسا كېرەك.

خاتون - قىزلار اېچون

ژورنالنىنە يازلورغە آبونە
دفترى آچقور.

سۆيىم بېكە

آيندە ايكى مرتبە چىغا
طورغان

«سۆيىم بېكە» دە خاتون - قىزلارنىڭ حقوقي، اقتصادىك، اخلاقى، ھەم عىالى جەھەتتىن بولغان حاللىرى تۇرسىدە، غى ماقالەلەر؛ اوى حاللىرى، شرىعت نۇقتە نظرىدىن خاتون - قىزلارنىڭ حاللىرى تەيىن ايتتو؛ مەرقى ھەم غىر مەرقى قوملارنىڭ خاتون-قىزلارنى؛ آش صو بولمى، قول اشلرى، يورت كراكلرى؛ حفظ الصحت مەسئەلە - لىك، اوى آبتىكەسى بالالار تەربىيەسى آلازغە تەلیم اصولى؛ مۇسقى تارىخى، باقچەدە ھەم اويىدە چەككەلر يىتشىرو، ادبىيات، خكاپە، شەر روسىدەدە وباشقۇ، مەلىكەتدە بولغان خاتون - قىزلارنىڭ سىياسى، اجتمەكى حاللىرىدىن بىت ايتلور.

«سۆيىم بېكە» ژورنال مۇدەررىچە اوقوب بارغان خانم و طوطاشلار اوزلرىنە ئائىدە حاللار دە كۆب مەلۇمات حاصل ايتەچكەردر. خاتون - قىز احواللىرىدىن بىت ايتتوچى بۇرگنە ژورنال يولدىقندىن ھەر بىر خانم و طوطاشقە بو ژورنالنى اوقوب استفادە ايتولرىنى تۇصىيە ايتەمىز.

بەھاسى: يلغە ۴ صوم؛ آلتى آيغە ۲ صوم ۵۰ تىن؛ اوچ آيغە ۱ صوم ۳۵ تىن.

آدرىس: * СЮЕМЪ-БЕКА * редакция журнала Казань.

ناشر و مەسئول مەرقى: يعقوب خىلىلى.

معلم

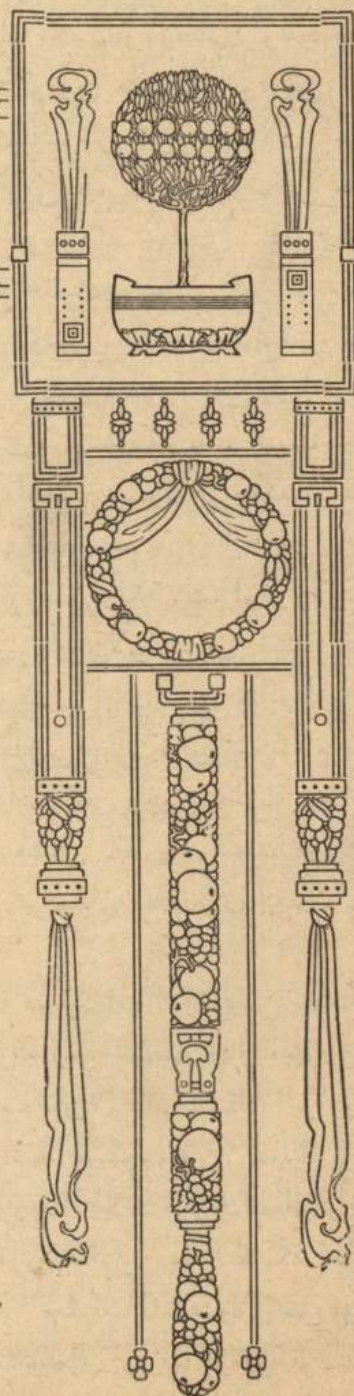
اورنبورغدا اپكى آتئاغا بىرمرتبه چغا تورغان، ادبى و فنى
تربيه ژورنالى .

اوقوچيلار دقتينه.

اوشبو 8 نچى نومر بله ن يارتى يىلق ملىقى له رمى نك ملىقى
تولادر. موندان سوڭ آلا رغا ژورنال يبه رو توقتالاچاق بوذات.
لار قالغان يارتى يىلغا تاغى يازيلر دېب اوموت اېتمه م.
تاغى يارتى يىلغا يازيلرغا تله گن ملىقى له رمى نك ملىقى معلوم
اېتسه لار 9 نچى نومر چققانچى بىز ادرسله رن حاضرله ي تورر
اېدك. ژورنال وقتندا بارب تورسن اوچون آلدانراق يازيلب
قويارغا تيميش.
اسم له رينه ژورنال بارب تورا تورغان محترم اوقوچيلارمى
ادرسله رنده كورسه تلىگن مدت اوچون آچچالارن يبه روفى
اوتنه م.

محترم آگېنتلارمى يارتى يىلغا يازيلغان اوقوچيلارنى كورب ،
تاغى يازيلرغا دېم له سه لهر زور يارده م اېتسكهن بولورلار اېدى .

« معلم » نك يىلق حقى 2 سوم ، يارتى يىلغى 1 سوم 20 تيمىن .
: ادرسى: г. Оренбургъ, ред. жур. «МУГАЛЛИМЪ»

استاذ - معلم له رمز

بېستالوتسی اسویچروده « ایور دون » شهرنده دارالمعلمین تربیه قلب نورماندا اېدی (اصول تربیه دهه ، پېداغوگیکه دهه استعدادی ، تالانتی بار جگت له رگه اوز اېرکنچه اشلرگه یول قویلدی ؛ آلاز اوز اشلرگه ننده اوزلاری تلگه نچه چالشدی لار . تربیه اشینه بېراسگهن شول فعالیت نڅ نتیجه سی اولاراق بېك شهپ پېداغوگیکه ادبیانی نوغدی ؛ بوتون خلققا جان اؤررلك مکتب له رهم معلم له وجود بولدی ؛ شوندا ی معلم له رکی : بوتون خلق نڅ اومونی آلازدا اېدی ؛ بوتون مملکت نڅ یازمشی ، پارلاق استقبالی آلاز قولندا اېدی . یارتنی عصر اوتهر اونمهس معلم له خلق نڅ شول اؤموتن وجودکه چغاردی : علم ومدنیت جهتندن ، عسکری هم اقتصادی جهتدن گېرمانیه مملکتی اول زمانداغی خلق دان اوستون بولدی . نېمچ لار ، نهایت ، 1866 نچی یلدا آفستریا بلهن ، 1876 نچی یلدا فرانسز - لار بلهن سوغیشب چېکدی ، اوستونلك ، حاکمیت گېرمانیه فولینا کوچدی . گېرمانیه نی شول درجه گه کوتر ب ، سوغشلاردا چېکگهن - نېمچ معلم له ری اېدی .

اوز عصر مزده کورب اوتکه ردک : اوتراولاردا یه - شه گهن یارم مدنیت لی یاپون لار 55 یل اچنده علمی ، اقتصادی جهتندن قوت کسب ایتب ، 40 میلیوناق یاپون 400 میلیونلق قنای مملکتدن چېکب ، اوزینه سلام بېرگه مچبور ایتدی . شونی اشلرگهن یاپون معلم له ری اېدی . بلترغنا بولب اوتکه ن دهشتلی بالقان سوغشندا تورک لارنی یاورو پادان قوغان - خرستیان معلم له ری اېدی .

قسقامی :

دنیا ده نېتدی گنه موفقیت له ر اشلر ته سن ، نېنده ی گنه بر شان ، بر شرف قازانماسن همه سی اصل معلم له آرقل - سنندا بولادر . مونی (مسلمان لار دان باشقا) بوتون عالم مدنیت تصدیق قلعان ، شوکا مسلم بولغان . شونڅ اوجون : بر خاق نڅ به شه ی آلوویدا ، هلاک بولویدا معلم له قولندا ، دېگهن حکم یورب نورماقدادر . معلم لککه مدنیت لی خلق شولای فارای ؛ منه ، معلم لک اشینه شولای حق قوبالار ؛ منه معلم نڅ درجه سن شوندا ی اورنقا کوتره لار .

دنیا ده بر خاق نڅ بختلی ، سعادت لی بولووی ، کوچلی وغیرنلی بولووی ، راحت یه شهوی ، مهنگی لک حیاتی یالغز معلم - مربی له ری آرقاسندا غنا بولادر . نېنده ی گنه خلق نڅ یاخود بر یافنڅ نار یخن قاراما ، حیاتن تېکشرمه آندا شبهه سن معلم له ری نڅ زور رول اویناغانلقی کورینه در . بر خلق نڅ مدنیت نار یخینا قاراسالک ، دنیا داغی زور او - ستونلك له ر نڅ سببن تېکشرسه کڅ شبهه سن آندا بر داهی معلم نڅ ، یاخود غیرنلی معلم له ر صنفی نڅ اثری بارلق کورینه در .

بر خلق نڅ ترفی دورنک غیرنلی بر پالقاوودیس نڅ ، دهشتلی برسوغشچی نڅ اهمیتینه کوره ، تربیه لی بر معلم نڅ اهمیتنی آرتغراق کورینه در . ناپالیون غیرنلی پالقاوودیس اېدی ، معلم بولماغانلقدان فرانسیه غا نه اثر فالدردی ؛ پېتر وپلیکی نڅ بویوک بر پادشاه بولووینه کوره ، اوستا معلم ، اصلاحچی مربی بولو جهتی آرتغراق ، چونکی : اول روسیه نی تربیه قلب ، آیفاقا باسترب کیتدی .

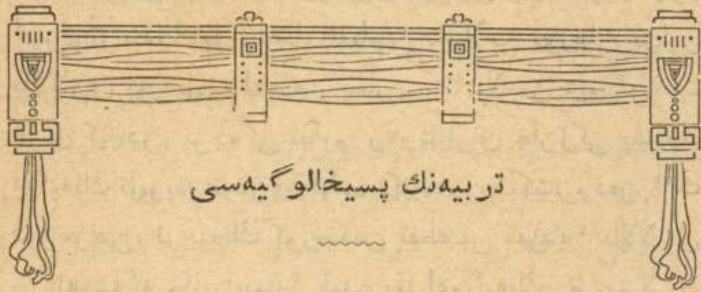
معلم له ر نڅ خلق اوجون اهمیتنی نه درجه ده اېکهنن آتی نوشندرو اوجون بر آز نار یخ قا کوز چبه ره یک : اوشبو کونده بوتون دنیا ده بر نچی درجه ده گی نېمچ خلقی - گیزمانیه مملکتنی 19 نچی عصر نڅ باشلارندا ضعیف بر «پروسیا» اېدی . اول 1806 نچی یلدا فرانسز لار طرفندان خراب ایتلدی . نېمچ لار فرانسز لار نڅ آیایغی آستندا اېزلدی . شول وقتدا نېمچ له ر نڅ باشندا بر گنه قایغی بار اېدی : وطن نی دوشماندان فوتقارو .

نېمچ له ر نڅ اشته بن . فیخته ، آرندت کبک بویوک آدم له ری وطن نی فوتقاروغا اېک اشانچلی قورال ایتب بالالاری تربیه قلوئی ، خلق نی آغار تونی (Народное образование) نی آلفا آلدی لار . بولار نڅ فکرن بوتون نېمچ خلقی قبول ایتب ، شول اشکه همه سی بېرلدی . تربیه نڅ عامل مطلق معلم له ر بولاچاننی توشونب ، نېزلکده هر توری دارالمعلمین له ر ناسیس ایتب ، شا کردلر نی شوندا نوتر دیلار . استعدادی آرتق شا کردلر نی مشهور تربیه چی بېستالوتسی حضورینا یبه ردی له ر ؛ (اول وقتدا

دنیادان کپچکن معلم لرننگ (همده بر مناسبت بلن تری لهری-
ننگ) قلغان خدمت لرن سویلپ ترجمه لهری یاز یلاچاق؛
معلم لرننگ رسمی کورسه تیلپ نور ولاچاق.
محترم معلم اُفهندی لره ده شول اشنه یاردهم ایتودهن،
مانیر یال بپر ودهن کپری تورماسلار دپب اشانامز.
«معلم» معلم لرننگی .

معلم

تربیه ننگ پسیخالو گیه سی

تربیه پسخالو گیه سی ننگ نظری (теоретический)
فائده لهرینه کوره، عملی (практичный) فائده لهری
بپگرهك آلدن تونولرغا تیبیش. چونکی: بر ملت ننگ، بر
یافنگ تومش، کپله کده گی یازمشی تربیه ننگ قورواشینا،
آننگ قویلوینا بنا قلینادر. چونکی، کپله کده گی بوون
لارنگ کونهر یلووی- ترقی ایتووی تربیه گه باغلی.

کشی ننگ یهش چاغندار وحی اپسه یب، جسمی زورایب
جپتمهس بورن نپنده گنه یافقا بولسادانار تیلونی، صوز یلونی
قابل بولادر. شول چاغندا اول نپنده گی گنه بولسادا تشقی
تأسیرلرگه بپریل؛ تربیه آرقاسندانی نلهسه نپنده گی تیپ
اینب یاساب چغارغامکن. اما کشی کامل اوسب جپتکچ
آگا توری تأسیرلر کوب سرایست ایتمه گی، ایتسه ده
بپک آز ایتهدر.

شول حقیقتنی بپک یاخشی بلسگه نلسکدهن، تربیه
عالم لهرنده مشهور لهیب نیس*) ایتکهن: «تربیه اشن مینم
قولما بپرکز، مهن یوز یل تواماسدان بورن یاوروپانی
ایکنچی توری ایتب اوزگهرته یم» دپگهن.

شولای بولغاچ، بزده ده مکتب تربیه سی، تبرهن از
قالدرماغان دپب بره وده ایته آلماس. لیکن اول از ننگ
بز ننگ اوچون کپره کلی ره وشنده صزاماغانلغی دا ایتدی معلوم

*) لایبنیس 1716-1646 لایبنیس نچی یل لاردا یه شه گهن
نیس فیلاسوفلارندان بویوک عالم.

«معلم» ننگ برنچی نومرنده، 9 نچی بیت ده؛ ایکنچی باغاننگ
باشندا باشقاروچی ننگ مساهله سی سببی، لایبنیس اورنینا لیبسینغ دپب
باسلغان. سوک بولسادا توزه تپ قویارغا تیبیش.

آلار معلم لکنی شولای تقدیر ایتکده نلسکدهن، معلم لرن
استاذ کورب قدر لهری لهر، عزت ایتهلر، آلارنگ هر توری
احتیاج لرن بولدرغا ترشالار. دنیلارن توگه الهب،
استقبال لارن تا مین ایتهلر. ناغی شهب رهك خدمت ایتسن
دپب آلا رغا بولشاق لار قلالار، کوکل لرن کونهر لهر.

اوز مزگه کپله چهك بولساق: بزده معلم لکن اش ایتنگ
توبهن خدمت سانالا؛ معلم لهر صنفینا ایتنگ کپرهك سز خلق
دپب فارالا؛ معلم لهرده ایتنگ قدر سز درجه ده بورنلدر. خلق
معلم نی تانیمای، آننگ اشینه، آننگ کوچینه کونوچی نکی
قدرده اهمیت بپرمه ی. معلم لهر اش سزدهن گنه اوقیتب
بورگهن خلق سانالا، همده اش تابا آلمانان کشی گنه معلم
بولورغا تیبیش دپب اویلانادر.

بایلار، مولسالار بولای تورسن، بر چاباتالی
موریک، بر آلاما چپکمه نن یاماب کپره گه عقلی جپتمه گهن
لاما ووی، بالاسن مکتب که بپرگهننی منست ایتب، معلم نی
تونادا خورلی، حقارت ایته؛ معلم ننگ عزت نفسی شوکا
تارق بولادر. قورساق اوسترودهن همیتی آر نماغان،
اوز اوی اچن اداره قلرغا عقلی ابرشمه گهن بر بای: معلم
خلقینا افراط یوغارتن قارای؛ کورهك تونا آلمانان دؤورنگی
بلهن بر درجه ده کوره؛ جپتمه سه ناغی: مکتب اچن اصلاح
ایتکهنده، بالالارنگ رازوبتیسه سی اوچون لازم بولغان
چارالارنی کورگهنده بوتون کوچی بلهن معلم ننگ اشینه آرفلی
توشهرگه ترشا. توشه، اوزینه جپتمه گهن عقلی بلهن معلم ننگ
اېرکینه، حریتینه، حرکتینه حاکم بولرغا آزاپلانادر.

بولار مکتدن بر گنه. معلم لهرگه کورسه نله تورغان
حوراق، آلا رغا قلینا تورغان ظلم هر وقت، هر جبرده
بولب، اشلن ب تورماقدادر.

«معلم» ژورنالی قولندا کپلسگهن قدر محترم معلم
اُفهندی لهرگه کوزه نچی بولب، آلارنی خلققا نانیترغا، آلارنگ
خدمتن یوغاری کورسدنرگه؛ خلق آراسندا درجه لرن
کونهر رگه ترشاچاق؛ بو کوندهن شول اشکه کرشه چهك.
شول نیت بلهن «معلم» ده هر وقت معلم بلهن
خلق آراسنداغی مناسبت توغر یسندا بحث ایتله چهك؛ فای
جبرده نپنده گی معلم گه کورسه تلسگهن خورقلار، نلنغان
ظلم لار کورسه نله چهك (اول اشلر شم غنا قالرغا تیبیش
توگل)؛ معلم لرننگ اشل گهن اشلری. کورسه تکهن فعالیت
لهری توغر یسندا آنچوت بولاچاق؛ خلققا خدمت بولندا

ياخشى بلرگە تېيىش:

علم بىر نەرسەنى ياددان بلودە توگىل، بەلكى، اشلىرى
آلودا، اشلب كورسەتە بلودە، بلەمنى بىر اشكە بارانا آلودا،
تورمشقا تطبيق، قلا آلودادر.

مثلا: موز يقادا، رايال بلەن شولاي اوينارغا كېرەك،
بولاي باسارغا كېرەك دېگەن نظرياتنى بىلگەن بلەن كىشى
رايال يانينا بارب اويناي آلامى؟ آنقا منونك، ويلوسپەدەدە
يورونك، ماشينا يورگزونك قورى نظرى قاعدەلەرن
بلو بلەن كىشى شولارنى عملە اشلىرى آلماغانى هر كىمگە
معلوم.

مثلا: بىر نىلى عملى صورندا اوبرەنمەسەك آنك صرف،
نحو هم بلاغت قاعدەلەرن بلو بلەن كىنە اول تامە سويلەشە
آلمايسن.

مودان بلنەدر: تورمشدا عمل گە ياراغان نەرسەنى-
گنە بلرگە كېرەك، بىلگەن نەرسەنى عمل گە بارانا آرغ
كېرەك. بىلم شول وقتداغنا چن بىلم بولادر.

اېندى، آنى نېچك بلەمز؟ چن تربىيەنى بزگە فايدان
ازلرگە؟

منە، شولارنك جاوابن بز پسيخالوگيەدان آرغا
نر شاقاقمز.

بز بو اورندا اېك فرانسنز علماسندان محترم
لېبون (Лебон) نك تربىيە توغر يسندا اېتكەن سوزلەرن
كوچرەيك: (۱)

« تربىيە شونداى ھنەر، اول ادراكنى ادراك سزلك
عالمينە آلب چقادىر » دېگەن لېبون. شول سوزلەرنى آكناو
اوچون بز ادراك بلەن ادراك سزلك توغر يسندا
ومعلومات بېروچون بر آز پسيخالوگيەغە كرەيك:

(آنسى كياھسى نوەرلەردە)

ع. م.

ولدى. آنك تاوشى هر كون فولافلارمزغا اېشنيلىب نورادر.
موندای تاوشلار بز دەگنە توگىل، وطنداشسلامز
روسلار آوزندان دا بېك نىق اېشنيلىدەر. آلاز ايتەلەر:
حازرگى تربىيە اشى فن فوشووى بوينچا تېيىشلى رەوشدە
قويلماغان. چونكى، حازرگى پېدا گوگيە. بالالارغا راز وبتبە
بېرواورنينا. آلاز نك روحانى قوتلەرن هم فطرى استعداد
لەرن، بوتونلەى جېمىر بىترەدر، دېلەر. موفى روسلار، تربىيە
اشندە بز دەن بېك كوب بوغارى تورغان روسلار ايتەلەر.
اصول تربىيە نك يا كى غنا ألباسن باشلاب نورغان بز لەر
بالالارنى بوتونلەى اشندەن چقارب تاشلابمىز دېيەرگە تو-
غرى كېلەر. بز دەگى تعاليم رەوشلەرى حازرگى پسيخا-
لوگيە نك نلەوينە توغرى كېلىب كېلمەون تېكشروودەن الك
اوزمزدن، تربىيە نك كوزەتكەن نقطەسى نەرسە؟ بالالارنى
بز نەرسەگە حازرلەيمىز؟ عمدە پيدا گوگيە نك طر بىق لارن
تېكشره تورغان، بېلگىلەى، تورغان بز دە بېزمەن فايدا؟
دېب سوراغاندا توغرى جواب اېشتمە آلماساق كېرەك.
چونكى، حازرگە قدر بز نك ھېچ بر كوزەتكەن نقطەمز،
بېلگىلەگەن مقصدمز يوق.

بز دە مکتب، يەش اوسەرلەرنك جسمانى هم روحانى
قوتلەرن ترقى اېتىدەر، آلازنى تورمشقا، ھەمدە تېرە
يافلارى بلەن ياخشى تانشتىر ب، تورمش كورەشينيە حازر-
لەرگە تېيىش اېدى. لىكن تاعسى كى، حازرگى بارشەمزغا
فاراغاندا بز نك مکتبلەرمز دە موندای مقصدلار تاپلىيالار
بز دە مکتبلەرنك بر گنە اشى بار، اولدا: شا كر دلەرنك
نە دنيا سينا، نە آخر تينە كېرەكەى تورغان نەرسەلەرنى
يادلانۇ. شا كر دلەر شول يادلاغان نەرسەلەرن كوگلدەن
ترب، اېتب چقسا بېك شەب بىلگەنلەر اېكەن، بېك ياخشى
اوقىغانلار اېكەن، دېمز. شوندان باشقا كوگنە نەمز يوق. (۲)
بالالارنك قوتۇ عقليە هم ذهنيەلەرن طبيعى لىكەن
چقارب، بوزب بترەمز. آلاز نك تېكشرو، سناشترو
سالشترو هم محاكە قوتلەرن اونكر لەو اورنينا، آلازنى
ألە نېندەى توشونمەگەن نەرسەلەر يادلارغا مېجور اېتمەز.
مکتبلەردەگى اوقىتودا بولغان شول يا كىش يوللارنى
تاشلاب، اېندى تورمشقا، پرافتېچسكى سواللەرگە جاواب
بېرە تورغان بىلملەر كرتە باشلارغا وقت اېدى.

« مکتبلەردە پروگراملارنك قويلووى، درس كتابلارنى نك
ترتيب ايتلووى ھەمىد، شول نېگىز اوزەرنە اېكەندە شونە بىرگە
قوش كېتەرگە تېيىش.

تریچی لك غاوغاسی

I

بوتون جانلی نەرسەلەر وەر جان ایەسی بولغان مادەلەر، اوزلەرینک باراملارینی، وەرلەرنی، صەحت و عافیتلەرنی دایام اپتدرو اوچون هر مخلوناتقە جانلی و جانسز نەرسەلەرگە قارشى هېچ کيسولمە بىنچە و هېچ ئوزلمە بىنچە هر وقت و هر زمان اوزلەرنی صاقلاماق و مەدافە اپتمکە در- لەر. اپکنچى تورلی ایتکەنک: بتون مخلوقات و بارلقلارنک آراسندا يەشەو نزاعسى دوام اپتمکە در. منە شوکا فن نلی بلە ایتکەندە: تریچی لك غاوغاسی «مبارزە حیانیە» دېیلەر. اپندی، بیر یوزندە بەشەگەن بز انسانلار دەخی مخلوقات جەلسندەن اولغانمز اوچون بو مبارزە حیانیە قانوی- نندان طش قالماپاچاغمز طبیعیدر.

شول حالدە بز انسانلار، توگل یالغز اوزمزنک جنسدەشلەرمز بلەن، حتی حیوانات و نباتات بەنی، جانلیلار و اوسمەلکەر بلەندە هر وقت صوغشماقدامز، و صوغشوبلەن وقت کبچرەمز، فقط، بو صوغشودان کوبمز نک خبرمز بوق، بەنی کوبمز بو صوغشونک نېچک دوام ایتکەننن بلمیمز. بز انسانلار، اوزمزدەن کوچلی بولغان انسانلاردان و اوزمزدەن قوونلی بولغان یرتقچ حیوانلاردان طبیعتاً صاقلانا بلەمز، چونکی آنلارنک قوونلەرنی و آنلارنک بزگە کبترگەن ضررلارینی کوزمز بلە کوروب و قولاغمز بلە ابشتوب بلگەنمز اوچون، آلاردان صاقلانو یولیندا بیک یاخشى بلەمز.

اگر بز نک بلەن صوغشا طورغان و مبارزە ایتە طورغان حیوانلار، بولارغنا بولسا اپدی بر درجەگە قدر بولاردان فوتلودا ممکن بولور اپدی. فقط، ضررلاری جەتتەن آرسلاندان ناغی قورقنچراق و قاپلاندان یرنقچراق، و بز نک بلەن صوغشا طورغان بعض کچکنەگنە حیوانلار باردرکی، فن تلندە بو واق حیوانلارغا «مبقروب» دیب یورونلەدرکی، اصل قورقنچلی حیوانلاردا بولاردر. مونە شوشی کچکنە حیوا- نلاردان صاقلانو یولینی و آنلار بلەن مبارزە اپتونى بلدرگەن فن «حفظ صحت» دیب آتالدرکی، انسانلارنک

حفظ صحت

صەحت و سلامتەلکەرینی صاقلانو یولینی اویره تەکن و بلدر- گەن غایت مەهم بر فندر .

چونکی انسانلار، جناب حق طرفندان جمعیت برلەن، بەنی جییلش بەشەو اوچون یارانلغانلاردر. بونک دەسببى انسانلارنک هر برسینە حاجت و لازم بولغان نەرسەلەرنک حد و حسابی اولماغانلغی اوچون (بیک کوب بولغانلغی اوچون) اول نەرسەلەرنی، یالغز برگنە کشى تدارک ایتو (تابو) ممکن توگلدر. آنا شول - تورلی تورلی حاجتلەرنک هر برسینی اوتەر اوچون، آیرم، آیر آدمەلەر تەخصیص اپتەلگەندر. مثلاً: برسى ایگن ایگو بلەن، ۲ نچى سى صناعت بلەن ۳ نچى تجارت بلەن، ۴ نچى مدرسلك بلەن مشغولدرلەر.

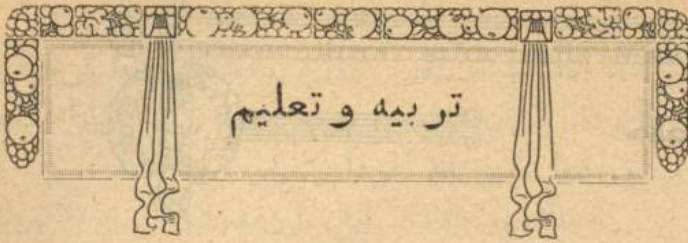
منەشولای اپتوب، انسانلار بر برسینک خدمتی سى و بر برسینک یارده مچیسیدر. شول حالدە بر کشینک صر خاودان صاقلانووی و بر کشینک عمرینک دوامی عموم جمعیت بشر بەگە خدمت و منفعتدر .

کبریسنچە: بر کشینک چپردەن صاقلانناووی و نفايت وفات بولووی یەنە جمعیت بشر بە اوچون زور بر هلاکتدر و بيوک بر مضرتر؛ چونکی بتون جمعیت بشر یەنک مسعود بولووی اول جمعیت بشر یەدە بولغان انسانلارنک هر قايو- سینک صەحت و عافیتندە بولولاری بلەن ممکندر.

بناء علیہ، بر کشینک، بر انساننک: «مین نلەسە نېچک بولایم، مینم چیرلی و تازا بولوومدا ایکنچى کشینک نە اشى بار؟» دیب ایترگە حق یوقدر.

بوندان باشقا، اگر بر کشینک چیری یالغز اوزنک گنە قالسە و اپکنچى آدمگە کوجمەسە (یوقماسا) اپدی بر درجەگە قدر بو سوزنی ایتورگە حقدە بیرر ابدک . فقط اول بر کشینک خستەلگی بلەن، مکلەر چە کشینک خستەلە نووینى، و بر کشى نک تازارووی بلەن، مکلەر چە بلسکە ناغی آرتقراق کشىلەرنک خستەلکەن فوتلووینى خاطرلەسەك، أليگی کشینک سرخا و تازا اولووی عموم خلققە تعلق ایتکەن بر مسئلە بولغانینى، بیک آچق بر رەشده آنلارمز. بونک اوچوندرکە، مدنی ملتەردە حفظ صەحت قانولاری قوییلوب، شوقانولار بر کانتندە، بیک کوب

مکتبده نورلی عائلهدن ، نورلی خالقه ، نورلی تربیهده اوسكان بالالار جیبیل اوقیلر . بوند بېك بوواش ، بېك یومشاق طبیعئلی ، گوزل خلقلی ، تربیئلی ، هر نرسه گه کوندەم بالالار بلهن برگه بېك اوسال ، شایان ، قاطی معا-ملهی ، عائله سنده ناچارلقدن باشقا ، قامچی تربیه سندن باشقا هیچ نرسه کورمه گهن قارشسی بالالارده اوطرالر . مکتبکه کپلگانچه بولارنڭ خلقلاری قاطب بئکهن بولا ، یاخشیلیقه میل طبیعیلاری اوز بولندن چققان بولا . مونه شول « قرق انا بالاسینر » مکتبڭ ترتیب ونظامینه بوی صۇندرو معلمنڭ اېڭ آور بورچیدر . هر مکتبڭ اوزینه کوره قانونلری ترتیبیلری بولورغه ، شولارغه شا کردار ، معلملر باریسی بوی صونارغه تییش . مهلکتده غارژدانلار نڭ مان و حیوانلری زاقونلر بلهن نامین ایتلگهن کبی ، آرالر نده بولغان مناسبت بېلگه لنگهن کبی ، مکتب هم مانچاق ، سلامنڭ قانونلری بلهن نامین ایتیلورگه ، شا کردار هم معلملرنڭ مناسبتلری بیلگه لنگهن تییش . لکن بو قانونلرنی یازب یا که شا کردلرگه « ماده ، ماده » ایتب اویره نو لازم توگل ، معلم افندیلرنڭ معامللرندن ، شا کردلرینه مناسبتدن ، اوز اشلرینه هم بالالرنڭ اشلرینه دقت واعتباردن بېك قصقا وقتده اوز اوزینه قانونلر چقادر . مونه شول « قانون » ارغه ألیگی کوب بالانی بوی صۇندرو بېك آوردر . بزدن الك بولمان « صوفی آبظیلر » قانون مانونتی اعترافی ایتمه سه لرده اوزلرینڭ کیفلرینه قامچی کوچی بلهن بېك اوسال مالایلر نیده بوی صوندرغانلر . لکن اول زمانلر اوتکهن اېندی . بر نچه عسقلق تجربیه تربیهده « قامچی اصولی » نڭ اشکه یارمانلغن کورسه ندی . بز نڭ تأسفه زگه قارشسی عائللر مزده هـمان ألی قامچی بېك نق حکم سورسه ده اللهغه شکر مکتبلرمز بوندن فوتوبلدیلر دېرگه یاری : حاضر قامچی اصولینڭ طرفداری بولغان خصوصاً آنی طرئب ترتیب صافلاوچی بر معلم تابییلور دېب اویما کپتره آمیم . حاضر اېندی تربیه وتعلیم شفقّت ومرحمت اوزرینه توزوله . بالالرنڭ احوال روحیهلرینه تۇشونب ، ممکن قدر شوگا قاراب تربیه قیلونی

موفقیتلر حاصل بولغانلر ، بولماقدار . حتی انسانلارنڭ عمر وسطیلهری تدریجاً (آقرن ، آقرن) آرتماقدا بولغانینی اهل فن بیان ایتمه کده درلر .

حفظ صحت قانونلاری وحفظصحت فنلهری بلنمه گهن زمانلاردا ، یا که صرف تعصب بلاسی بلهن ، انسانلارنڭ اوزلهرینه قورقنچلی ضرر کپترگهن بعض خسته لقلار ، بو کؤنگی کونده یا بونونلهری بتمش (بتکهن) یا که بتمه سه ده ضرری بېك جیگله یگهنلر .

بر خسته لك ، برچهر ، پیدا اولقدان صوگرا ، آنی دولوو ، دوقتورلارنڭ وظیفه سی بولسادا ، اول چهر پیدا بولماسدان اول ، تازالقنی صاقلارغا طرشو ، هر کشیمڭ وظیفه سیدر . شونڭ اوچون ، هر یبرده حفظ صحت قانونلار-ینڭ نارالووینا ، بېك اهمیت بېرلسگهن کبک بزده اوز بز نڭ ملتیزنڭ آراسندا ، بو حفظ صحت قانونلارینڭ ، انتشارینه (تارالووینا) خدمت ایتو مقصدی بلهن ، « معلم » ژورنالندا بر قدر بحث ایته چه کمز .

م. حنفی باکرف .

اقتصادی سوزلەر :

اقتصاد علماسندان آمبریقالی جارلیس ایتکهن :

«اون سوملق تېمردەن، داغا یاساغاندا ۱۲۱ سوم تورا-در؛ شول تېمردەن اېنه اشلەنسه 110 سوم؛ پچاق یوزی اشلەنسه . 6,570 سوم؛ قاپترما (زاپونقا) اشلەنسه . 58,690 سوم ساعت سېرپمه سی (پروژیناسی) اشلەنسه . 500,000 سوم تورادر « دېگهن . *

اېکنچی تورلی ایتکهنده :

بر سوملق نەرسە دەن ، هنر آرقاسندا ، اېلی ماڭ سوم چقاررغا بولا اېکهن .

(* «Вліивіє передняго образованія на народное богатство, здоровье и нравственность ».

اسملى کتابدان آلتدی .

تیبش کوریلهدر.

باشلانچاچ بر آز طنچ اوپرا آلار. بو طنچلق بوزولا باشلاسه درس آراسندهده بالارنی بهك آزغنا وقت اوز اختیارلرینه قویارغه باری. بو آزغنه وقت اچنده «رسمی ترتیب» دن آزاد بولو بلاغه بهك یاخشى تأثیر ایتنه، بالا بوندن صوڭ یاكى دن طنچ اوپرا، درسینه کوکل بهره باشلی در.

عموما، صنفی طنچ طرفتو اوچون، مطلوب ترتیبی سافلا اوچون معلم نڭ اونکن کوزلی، صاق قولاقلی هم نانلی سوزلی بولووی چپنه. معلم صنفده سړیکملى، اشا نچلی کشی بولسا نڭ بر کوز فاراشی یا که نزا کتلی تنبیهی بوزولان باشلاغان ترتیبی بولشدررگه چپنه. شونڭ اوچون معلم افندیلرنڭ جایی طوغری کپلگنده بالارنڭ اوز نلری بلن آنلرنڭ اوز آرالنراغی مناسبتنی، مکتب قانونلرینه رعایه فیاونڭ تیبشلیگی طوغریسندده اوگوت نصیحتلری فائده نزل قالمیلر. لیکن بوندای نصیحتلر بهك سپرهك بولورغه بالارنڭ کوچلرینه کوره فصقا، روحلی وؤثر رهوشده بولورغه تیبشلر.

یوغاریبداغی سوزلر عمومگه قاراب سوبلهدی. اما بالار آراسنده بو چارالنڭ برسیندهده بهرشمی طورغان مستثنی تیبیلر بولا. بولارنی نهچك مکتب قانونلرینه بوی صوندررغه؟

بوندای بالارغه باشقهلردنده بهگرهك دقتلی بولوب خصوصی تنبیه لر یاسالورغه تیبش. بر بالانڭ ترتیبی بوزا طورغان، یا که بالارنڭ دقتلرینی درسدن آلا طورغان بر اشی کورلگنده آنی اسمی بلن فچقرب آباقغه باسدرب تنبیه یاسالور. آلایک بولماسه معلم بالانی اوز یانیده چاقرب تنبیه یاسار. بووقنده بالانڭ طوغری کوزینه قاروا، آنڭ قولندن طونو تأثیرسز قالمی. ایندی، تنبیهلر بلنده بلاغه تأثیر ایتب بولماسه اختیارسز اولاراق جزا فیلو تیبش بولادر. مکتبده جزا ایکی توری بولورغه ممکن: طبیعی هم صنعی جزالر. طبیعی جزا- فیلقان عیب نڭ نتیجهسی بولب طوادر. مثلا: یالقاو بالانی اشلرگه قوشو، درسینی حاضرله مهگن بالانی فالدر ب درسینی حاضرله تو، اوزنده تهك اوپرماینچه ایدشدرینه قوماچاواقی یاساغان بالانی آیرب اوپرتو یا که باسترو، درسنڭ بارشینه اوکغایسزاق کپترگان بالانی صنفدن چقا- رب طورو کبیلر. بوتورلی جزالر تجربه اهلی فارشنده بهك فائدهلی، بهك وؤثر سانالار. لیکن بوندده همان شول افراط درجهسینه کپتب، بواشلرنی بالارغه عادی

اون طوقزنجی عصر مریلری مکتب تربیهسینه تیبشلی اهمیتنی بهره باشلاغانلر. مکتب تربیهسینڭ آدمنڭ خلق ومیلینه تأثیرسز قالماغانینی اعتبار ایتکهنلر. شونڭ اوچون آلا مکتبده فامچی کبی قارا کوچدن سافلا- نب، ممکن قدر بالانڭ روحینه تأثیر ایتنه طورغان معنوی چارالر ازلگهنلر، هم نابقالر. مکتبکه کپلگن بالا، فی قدر بوزولغان، فی قدر تربیهسز بولسهده «معلملرگه فاریشرمن، مکتب قانونلرینه بوی صونامن» دیب کپلمی. کپلگناچ هم مکتبده بواغان ترتیب ونظامنڭ اوز عائلهسندده بولغانده بوتولهی باشقه ایکانینی بهك تیز توشونه هم شولارغه بوی صونارغه تیبشلیکنی آکلی. مونه شول قانونلرغه بالارنڭ ایمانلرینی بوزماس اوچون بالار شولارغه قاراب یورسنلر اوچون مکتب ادارهی، معلملر، مکتبنڭ ترتیب وفانونلرینه غایب دقتلی، رعایهلی بولورغه تیبش. بر مرتبه بولغان ترتیب اداره طرفندن سافلانماسه، ترتیبکه خلاف اشلر التقاتسز فالدرسه، خصوصا معلملرنڭ اوزلری ترتیب وفانونلرینه رعایه فیلماسه لر، یا که اوز آلا اختلاف بولسه لر بالار فکرلرینی بهك تیز آلاشترالر. آلا نڭ کوزارنده ترتیبنڭ برتیبیلک بهاسی قالمی در. بو- ندن معلوم بولا که: معلملر اوزلری ترتیبی سافلاسه لرغنه مکتب ترتیبی بولا. اوز اشلرینه مساهلهلی، مکتب قانون- نلرینه رعایهسز، شاکردلرنڭ اخلاق وعادتلرینه اعتبارسز معلملر قولنڭ مکتب ترتیبی بولا آلمی در.

یاری ایندی، معلملر هم معلملر بزدبگه نهچ بولدیلر. بوغنه مکتبده ترتیبی نامین ایتنه آلامی؟ البسته بوغنه نامین ایتنه آلامی. بالار هر وقت معلملرنڭ نظارتی آستنده بولورغه تیبش. بالارنڭ هیچ برسوزلری، اشلری معلملرگه بلنهی فالورغه یارامی. شوندن باش باشتافلق باشلانا. لیکن معلملر اوزلرینڭ ایتسه کلرنده بالارنڭ روحی بلن حسابلاشب آنلرنڭ طبیعتلرینه خلاف بولغان امرلر، نفی لردن سافلانورغه تیبش. مثلا: بالا طبعاً هر وقت حرکتده بولا. بالادن بو طبیعی حقنی آلا آنڭ اوستینه ظلم بولا. بالار بر آز اختیاری حرکتدن صوڭ طنچده اوپرا آلار. شونڭ اوچون تنفس وقسنلرنده بالارنی حرکتدن اویندن طیارغه هیچ درست توکل. اویناسلر، حرکتلرینسلر؛ فقط بر برسینه یا که مکتب اسبابینه زیان کپترمه سنلر اوچون معلم آفهندی اوین وقتنده کوزه تب طورسن. تنفس وقتنده شاولاغان، شایارغان بالار درس

میگا باری بر، دیب آله نهچه اولوش زورراق جنایتلرگه
تشیث ایتهدر. روس مکتبلر نده شونک اوچون اخلاق
توشورو بلهن برده شایار میلر، اول جزانی بیك قانی
جزا لازم بولغان وقتلارده غنا استعمال ایتهدرگه مجبور بولالر.
بزنک مکتبلر گده اخلاق توشورو کرگهن، لیکن نأسفکه،
افراطی بلهن کرگهن: بورونفی «قاضی آبطنی نك» فامچیسى
اورننده حکم سوره باشلاغان. محترم خلفه لر شونیه
ایسدن چفار ماسنلرگه، اخلاق کیمتو شا کرد بلهن اداره
هم خلفه لر آراسینی بوزارغده هم مکتبک جماعت قاشنده
قدرن کبته روگده سبب بولا.

نورعلی نادییفی.

شعر:

مہین :

اگر نل: نلگندن آتسه یا کُلش
خطا سوز وجدانم طوزغان چاغنده -
خطامنی شول نلمدن اقرار ایتمی
توزه آلمیم نه نده وجدان بار چاغنده .
ضرر کورسهم نامدن آتمیم اوپکهم -
نی هیچ بر کم گه تقدیر بار چاغنده .
سولیم مہین، هیچ بره و گه یولنی بپریمیم -
سوزم حق، وجدانم آب - آق چاغندا ،
توزهم: بار دنیا خلقی کپسسن، آسسن .
جانم قربان، که حق یول بار چاغنده .
اوکنیمیم: دوسلرم اوق آتسه دوشمان
بولب؛ کوکلمده انم بار چاغنده .
بلهم: کوکلمده گی حقلقنی اللہم
جهانغه قانقان ایتکهن هر چاغنده .
چبکلسهم فورقہ مہین دنیام جهنم -
گه اورلسن، یانام مہین یاش چاغنده .
یانام ألبتہ؛ حسرت برله قانداش
جهاننی یاندر اوٹک بار چاغنده .
آداسسام مہین یولم تابماققه محکوم -
طابام آق یول، طابام حق یول طاغنده .

قیام یولداشقی

اش درجه سنده کورسه تہہ سکه کپره ک . بو جزالر بالانی
اویلا رغه مجبور ایتهدر؛ اول اوز بنگ ایتده شلری آلدنده
اویلا، بو حالینه جانی آچی، بغلابده بپره. باشقا بالالار عبرت
آلب بونک حالینه توشمه سکه طرشالر. بوتورلی جزالر،
بالانک روحینہ تاثیر سز قالغانده، فائده دن حالی توکلر:
یالقاو بالانی اشل تو، درسینی حاضر له مه گهن یا که فوشلغان
اشنی پوخته اشل مه گهن بالانی اشل توده عملی فائده نك
بارلیغی کون کبی معلوم: شوندا ی جزالر آرفاسنده
یالقاو بالا اشکه اویره نه، اشنی اری بپرلیگنه اشل وچی
پوخته اشکه اویره نه، اما اورندن طورغزب باسدرب
قویو یا که صنفدن چفارو درسنک بارشینی هم صنفنک
طنچلیق و ترتیبینی صافلاو اچون فائده لیدر.

ایکنچی تورلی جزالر: اشل گهن عیب گه هیچ منا-
سبتی بولماغان جزالر در. بونلر آشسز فالدر و، یابب
قویو- فامچی صوغو، اش اشلرگه مجبور ایتو، اخلاق
کیمتو کبیلدر. لیکن فامچی صوغو بوتون مدنی خالقارنک
مکتبلر نده بتدی ایتدی، فقط نی اوچوندر «فین» مکتبلر نده
گنه دوام ایته ایش. یابب قویو بیك سپره کگنه بزنک
روس مکتبلر نده بولغالی. مہینچه: بو تورلی جزا بالانک
عزت نفسینه تبه طورغان بولغانغه، آنا رغه ناچار یافدن
تائیر ایتوی ممکن. بالانی اولاق اورنده اوزنگنه فالدر ب
طورونک ضرر لریده بولووی احتمال. بزنک مکتبلر نده
ایک کوب استعمال ایتلگان جزا: آشسز فالدر ودر. بو جزا شول
قدر کوب استعمال ایتیلر که، بعض مکتبلر نده بوتون جزا ق
اهمیتنی بوغالتب، عادی اش حکمینہ کره در. حتی بعض
بالالر آشسز فالونی اوزلری نلہب تورالر. بیك سپره کگنه
فالدر و- تیش تاثیرینی بپره در. فقط دورت بیش ساعت
مکتبده او طرفان بالانی آنا رغه ایک کپره ک بولغان آشدن
محروم ایتو حفظ صحت جهنندن بپگوق کبلمش بتهیدر.
شونک اوچون بیك قصا و نطقه غنا هم بیك تیش بولغانده.
غذا آشسز فالدر وغه یاری.

اخلاق درجه سن کیمیتو ایتسه- جزالر نك ایک قباحتیدر.
مکتبک ترتیب و نظامن سانلاو اوچون بالانک اخلاقن
کیمیتو آنی اخلاقسزلق یولینه سالو دپمکدر. بر بالاغه
کچکنه بر جنایت اوچون اخلاقن توشورلدی دیلسه اول
بالا مکتب اداره سینی اوز فارشنده دشمان ساناب، یا التفات
تینه ده آما بپچه کوله در، یا ایسه «اخلاق توشدی، ایتدی

(* معلم لر نك کوی (без обѣд) دیب سویلرلر. آنی تاشلاو
کپره ک. آشسز دیو دورست «معلم»

شعر:

توراك تلىنه!

كۈرملگەن طوزان بلەن سېن بىر - آلتىن،
سېن يوققە آزب - طوزدى بارچا خىلق؛
آيرلىدى كۈب « بۆلك » كە آزاماتلار،
جوغالىدى بۇرنى داي سلطانتىڭ .

چى اوسكە، ترگز اېلىنى، ياتما گورده!
اېتمەسن يات نل حكىم بىزنىڭ تورده!
ياكراسن آلتاي تاوى، اېدىل بويى -
چىرلانغان سېندەن توغان موڭلى چىرغا .

توگەل (اولاق *) (اېلنىڭ چولاق تلىن،
طوزدرما بىر چىرگە جى توراك اېلن .
قۇدوق، كۈل چوتەل بېردى شاعرلەرگە
ميدانغا چى سېن دريام، آقسىن سېلىڭ!

بىز سېندەن شعر سويلىك، انجى تېرىك،
بار توراك سېڭا، اۇيىب آرقا تىرىك .
چى اوسكە آلتىن تىلم! جۇيروك تىلم!
صحنادا سېنىڭ بلەن « كانسېرت » بېرىك !

ح . عابد

(ايركوتسىكى)

املا مسئلەسى.

اېشتىلگەنچە يازو نە ؟

املا مسئلەسى مطبوعات اھلى نىڭ، يازوچىلارنىڭ ھەر
كۈن كۈز آلدىنا تىرەلب، قىلم اوچىنا تۇرتولب تورغان
بىر مسئلە بولغانلىقدان، اېركىلى - اېركىسىز اوڭا مطبوعات دە
اورن بېرىلپ نورادر . بىر نېچە «مقبول ومعرف چىلار» نى
چىقارغاندا، مطبوعات اھلى املا مسئلەسىنە جىلى كوڭل، ياقن
كۈز بلەن قاراب بارادر . سوڭقى كۈنلەردە بويوك گەزىتەمىز
« وقت »، قازاندا « قوياش » گەزىتەسى املا مسئلەسى

(* اولاق: تىلگە توپىس، سويىلەرگە چىيەرلىكى يوق .

آق تېرمەدەن چىب موڭلى تۈندە
قاراب طوردم آينىڭ باتقانن .
اۇيقولارم قاچىب، كۈب اوبىلانن،
كۈتب نوردم تاڭنىڭ آتقانن .

چىلت - چىلت اېتىب يانغان نورلى يولدىز
آلە نەرسە سالا كوڭلگە .
سز لانادا كوڭل، موڭلانادا -
آلە نەرسە بو تۈن نوڭلگە .

اېسكە توشە شوندا اېسكى چاقىلار -
آنا - بابالارنىڭ دانلارى؛
كۈز آلدىدا اېلەس - مېلەس اېتە
كتۈكتۈ جورگەن ماللارى .

صاداقلارن تارتىپ، سۇڭىكى طۇتۇپ
يورگەن آلار مانتور آنلاردا،
آياماغان جانن، تۈككەن قانن -
ايل بېرمەگەن يامان - يانلارعا .

ياقىشى آتالار كېتكەن، اېندى قالغان -
قويان يۈرەك، يالقاو يامانلار . . .
بىر چىرلادم شولاي، بىر چىقلام -
چىقلاپ طوردى قارا اورمانلار .

نتىجە القىير .

بو اورنده فعلدهن مراد ماده فعلدر. مثلا: بارماق، فارماق، اشله مەك اری مەك كەك سوزلەردە ماده فعل - بار، قارا، اشله، اری قدری سیدر، سوز شولار حقندا. « ایشتلگه نچه یازو » دان مراد: شول اوچ نوع سوزلەردە (یعنی اسم، فعل، اداتده) نچه آواز بولسا شول آواز لارنی اوزینه بېلگی لی حرف بلهن یازو. بېلگی لنگهن حرف یوق بولسا شونی بار قلو.

منه. ایشتلگه نچه یازونگ معناسی شول: - (Звуковая система) ننگ معناسی شول؛ سوزلەرنی اوزینگ طبیعتینه موافق یازو - شول.
مثلا: اسملەردە:

بالا، باقچا، باشقا سوزلەرنک تاوشلی آواز ابکی شەر. اول آواز «آ» حرفی بلهن بېلگی لهنه در.

پەردە، نەرسە چەچکە سوزلەرنده تاغی تاوشلی آواز ابکی شەر. اول آواز «ه» حرفی بلهن بېلگی لهنه در. شول. «آ، بلهن «ه» (نی اوزلەرنی ننگ اورنندا یازو- ایشتلگه نچه یازو بولادر. بالا، باشقا، پەردە، نەرسە سوزلەری باله، باشقه، پەردە، نەرسە صورتندا یازلسا اول یاگلش بولادر.

مثلا: جون (равнина)،
چورت (وطن، خلق)،
جون (آرزان، путь)،
جون (шерсть)

سوزلەر «ج» حرفندن سوک دورت توری «و» ایشتله. در. آنی دورت توری ایتب یازارغا کهرهک، یوق بولسا بار قلرغا کهرهک. ایشتلگه نچه یازو شول.
مثلا: فعللەردە:

بهرمهك، سومهك مصدرلارنده ماده فعلده ب، س حرفلەرنک سوک «ه» ایشتلدر، آنی ایشتلگه نچه یازارغا کهرهک. برمهك، سومهك صورتندا یازو یاگلش.
اوقیماق، نانیه ماق، نانیه ماق مصدرلارندا ماده فعلده ف، ن، ش حرفلەرنده سوک «ه» تاوشی ایشتلدر، حازر اول تاوشقا توررلی یازوومزدا حرف یوق. آنی بولدرغا کهرهک. «ه» اورنینا حازر «و»، «یه» (и) یازب یورووهز یاگلش. ایشتلگه نچه یازارغا کهرهک دېگهن سوزنک معناسی شول.

مثلا: اداتلاردا:

اداتلارنک اسم که توناشا نورغانی بار، فعلگه تو-

(* «ه» نی «آ» دېب او قرغا تېیش. «ه» بلهن ساناشترو یارامای

حقندا یازلغان مقاله لرگه اوز بېت لهنن اورن بېردی لهر. « یولدر » اېندی یارانیشدان - اوق املای.

« قویاش » ننگ 16 نچی، 17 نچی فبورالده چققان نومرلەرنده « اتفاقا کهلەر » دېب باشلانغان فېلیه تون- لارداغی املا حقندا بولغان مقالهده نه سویلەندیکی آگنا- لماسادا، اول سوزلەر وقتلی چقدی. « یولدر » ننگ 5 نچی فبورال نومرنده املانک توب نېگری حقندا توغز سوآل یازلدی. هادی افهندی مقصودی جنابلاری املا فاعللەری اوچون الله نهندهی توغز نېگز کورب، شونی اوقوچی - لارغادا کورسه تب، شول توغزیدا فکر سورادی. آننگ کورسه تکهن توغز نېگری اچنده فرینه گه ناپانولاردا بار، محررلەر طرفندان معروف و مقبولیت که کبچولەردە بار. حقیقت ده اېسه:

املا ننگ نېگری (принцип) فقط ابکی گنه؛ برنچی - سوزلەرنک طبیعتی؛ ابکنچی - طبیعتنی ایشترته تورغان آواز (звукъ) املانک اساسی اوچون شول ابکە وندنه باشقا هیچ بر قاعده یوق. املانک ابک نغ نېگری آواز هم طبیعت. فرینه- مارینه لهر؛ محررلەر طرفندان مقبولیت که کبچولەر پرنسیپ بولرغا ممکن توگل؛ آلا اېرته نگی قراو بلهن، بالغان بویاو درجه سنده.

« وقت » گز بته سنده بر بلدان بیری، جمال الدین افهندی ولیدی املا حقندا بر نچه مقاله لر یازب، « ایشتلگه نچه یازو » دا تل جهتندهن بعض زیان بولاچاغن بلسره در. « یولدر » ننگ 16 نچی فبورال نومرنده نجیب افهندی دواموی ده املا قاعده لرنده ایشتلگه نچه یازونی اساس اېته سه که کهرهکلگن بلدرگهن ایدی.
واقعا:

تلمزده صرف هم نحو جهتندن بولغان بعض اوز- گهر شلەر بار، آلا ایشتلگه نچه یازلسا نلک معنا اوزگه روگه سبب بولرلی یاگلش لار چقاچاق.
اېندی، ایشتلگه نچه یازونک نه ابکهنن ایضاح اېته رگه لازم:

تلمزده سویلنه تورغان سوزلەر اېبرلر ننگ آتن، اشن بلدرلەر. شول سوزلەرنی قوشب معنا آگهار تو اوچون تلمزده اېرم قوشمتلار (اداتلار): ا بار، اېندی، تلمز ننگ اصل بناسی اوچ:

اسم، فعل، ادات (لواحق).

اسم لهر - اسم ذات، اسم صفات، کنایه کبک توری

توری بولالار.

شى يوق . آنىڭ يوموشى بارى - سوزده نېچە آواز (ЗВУКЪ) بولسا شونچا حرف (буква) بېلىگى لودەدر .
مثلا :

دەوہ - تەوہ، دۇيہ - تۇيہ سوزلەرى فونىتىكە جەتتەن ھەر بىرى دۇرس . أمما : ادبيات دە شول سوزلەردەن دويەنى مى، تويەنى مى؛ دەوہنى مى، تەوہنى مى قوللانغا كېرەك ؟ آنسى تل مسئلەسى . ادبى تل اوچون شولارنىڭ بىرى گنە بېلىگى لەنمە گەن دەپ اېشتلگەنچە يازوغا قارشى توشو اورن سز .

دومان - تومان ، سۇيىكىلى ، سەوگىلى ، سويلەو - سولەو ، كويرەو - كورەو ، اولەنو - اولەنو - اويلەنو ، نورماق - دورماق ، اوتا - اودا ، ساچ - چاچ ، سېگز - سېكز ، سانا - چانا ، دولقن - تولقن ، جېتى - جېدى ، قانن - قادن ، توغز - توقز ، كېدب - كېتېب ، دورت - تورت كېك الى غير نھايە سوزلەرنىڭ آيرماسىدا املا (فونىتىكە) نىڭ دخلى يوق . شو سوزلەرنىڭ نورلى نورلى بولۇوى اېشتلگەنچە يازودان كېلمەى ، شېوہ دەن كېلەدر .

بولاردن بەت اېتكەندە :

ادبى تىلنىڭ سوزلەرنە شونىداى اوزگەلك بولغا يارىمى - يوقمى ؟ دەپ بەت اېتەرگە كېرەك .
مثلا :

ادبى تىلە توقز دەپ يازارغامى ، توغز دەپ يازار - غامى ، دومان دەپ يازارغامى ؟ تومان دەپ يازارغامى ؟ بو سوألارنىڭ ، نە اېشتلەسە شونى يازو ، دېگەن پرىنسىپ بلەن بەيلەنشى يوق .
شوگا كورە :

اېشتلگەنچە يازو املادا اساس اېتلىسە بزدە بېك كوب سوزلەرنىڭ تورلېچە يازىلوويىنە يول آچىلىپ ، يازودا قارىشلىق چغو احتمال دەپ ، خلقنى شېوہ گە تۇشورب ، املا مسئلەسن بىر كون بون حل قلوغا كېرتە بولب تورو تېيش توگل .

«اېشتلگەنچە يازو» پرىنسىپى سوزلەرنىڭ مچر دھالينە ، طبعى اېشتاوويىنە قاراب بولدى . صرف ونعو جەتتەن قوشقانداغى بعض اېشتلولەرى اېسە مچرد حالندە كېدەن اوزگەرمەيەچەك .
مثلا :

(فارورمان ، سارات ، كوبەيل ندرمە ، بارالاماد ، ياخشوق ، بېيل) دەپ سويلەنە ، امما يازودا ھەر بىرىنىڭ مچرد حالى اعتبار اېتىلىپ :

تاشا تورغانى بار . (غا - قا ، دان ، لار ، دا كېك اسم گە نوناشا تورغان ادات لاردا «آ» ناوشى بار . آنى مطلق توشرب قالدرماسقا ، يازارغا تېيش . (ما ، ماس ، غان ، قان ، مادى ، ماى) كېك ، فعل گە توناشا تورغان ادات - لار دادا «آ» ناوشى بار ، آنى دا اوز اورنىدا يازارغا تېيش . (فارامس ياخود فارامز ، فارامدى ، فاراغن ، فارامە ، فارامى) صورتندا يازو ياگۇلش . اېشتلگەنچە يازارغا كېرەك دېگەن سوزنىڭ معناسى شول .

اېشتلگەنچە يازو پرىنسىپى : اثبات اوچونك ، نفى اوچوندە بورىدر ، يعنى : اېشتلگەننى يازارغا ، اېشتلمە - گەننى يازماسقا قوشادر .

آوب ، فالوب ، سالوب كېك سوزلەردە (صيغەء حالپە - لەردە) ، خدای حقينا انصاف اېتكز ، تالغظە ھېچ بر «و» فلان اېشتلمەى بېت . شونىڭ اوچون اېشتلگەنچە يازوچى لار اول سوزلەرنى (آلب ، سالب ، قالب) صورتندە گنە يازالار . سوزلەردە بوق «واو» نى تاشلاو اېشتلگەنچە يازو اوچون بولادر .

بارور ، آلور ، كېلور كېك مضارع صيغەلارنىدا شو - لاي - اوق تالغظ دا ھېچ بر «واو» اېشتلمەى . شونىڭ اوچون آلارنى (بارر ، آلر ، كېلر) صورتندا يازو اېشتلگەنچە يازو پرىنسىپىن رعابە قلو اوچون بولادر .

كيوم ، قيون ، تيون ، جيون ، جيول ، بيوك ، نېچوك ، تېوش كېك سوزلەردە ھېچ بر «واو» فلان اېشتلمەى . شونىڭ اوچون اول سوزلەر اېشتلگەنچە (كييم ، قيين ، تيين ، جيين ، جييل ، بيبك . نېچك ، تېيش) صورتندا يازىلالار . اېشتلگەنچە يازوغا قارشى توشوچىلەر تورالاردا :

«بعض جېردە پسەن ، پساق ، ساچ ، ساچو ، طوشى ، چوشى دەپ سويلەيلەر ؛ اېشتلگەنچە يازو اساس اېتلىسە بوسوز - لەرنىدە شولاي يازارغامى ؟» دېلەر .
بلرگە تېيش :

بو سوزلەنى املا مسئلەسىنە ، يازو بەتئىنە قسترو ھېچ بر اورن سز . بولار تل ، شېوہ مسئلەسىنە عائد نەرسەلەر . مثلا : پسەن مى پچەن مى ؟ چوشى مى ، شوشى مى يازارغا ؟ املا جەتتەن قارغاندا ھەر بىرى دۇرس . پسەن دېگەندە دورت آواز ، دورت حرف ، پچەن دېگەندە شولاي - اوق دورت آواز ، دورت حرف . دېمەك : فونىتىكە جەتتەن بولارنىڭ ھەر بىرى دۇرس .

قسقاسى :

شېوہ جەتتەن بولغان آيرمالقلاردا فونىتىكەنىڭ يومو -

بعض چېتسشسزلك لهرى توغرىسندا بازياب، آلله قايدە تاشلانغان مقالەلەردە بار ابدى، مشغوليت كويلىككەن هامان شولارنى باستررغا چېتسشە آلفانم بوق .
بو مسئله شونچا اهميتلىك كە ، نېندەى دە بولسا بر اختصاصلى چېيلىش دە موضوع مەدا كره اېتەرگە تېيىش ابدى .
والسلام .
آ . سامويلوويچ .

تربيه آنالار قولندا .*

IV

(آنكىت كە جوابلار .)

اېكى نەرسە دەن برى نىڭ آرتقلىغىن بىلو اوچون آلارنىڭ خدمتىن هم آندان چققان نتيجهلەرنىڭ نېندەى اېكەنن بىلو لازم . آنا بىلەن آنانىڭ بالاتربىمەسندە قايسى بېگەرەك اهميتلى اېكەنن نعيىن قلو اوچون آلارنىڭ خدمتلەرن تېكشەرگە كېرەك .

دنيادە ، بر آدم گنە اشەب بارلققا چغارا تورغان اشە بولا ؛ كوپ نىڭ ياردەمى بىلەن بارلققا چغا تورغان اشە بولا . بالانى تربيه قلو اشى يالغز آنالار وظيفەسى دەپ بىلەن . آنالار اېسە آنالارنىڭ چېتسشە گەن چېرلەرىنە بولشلىق قىل قنا توررغا تېيىش شولاي بولسا . آنالارغا قاراغاندا آنالارنىڭ كورگەم تربيه كورگەن بولولارى ، كوزەل اخلاق اېەسى بولولارى لازم بولادىر . عائله اچندە بولغان اشەلەرنىڭ ھەمەسن قاتن لاغا - آنالارغا تاپشەرغا كېرەك شولاي بولماغاندا عائله اچندە تىچلىق بولىدېر .

شونىڭ اوچون :

عائللە نىڭ اچكى اشەلەرن تىربىنچە آلب داررغا قوللار - ندان كېلىسن اوچون اېڭ آلدنا نزلارنى اوقيتىب ، روحانى اخلافى تربيه بېرو فرض ؛ عائللە نىڭ سىرتقى اشەلەرن

(* باش ياغى 7 نچى نومردە .

ژورنالدا اورن آزلقدان بومقالەنى قسقارتىب باسامز . اېەسى عفو ايتىسن

(قارا اورمان ، سارى آت ، كوپ آيلە ندرمه ، بارا - آلامد ، باخشى - اوق ، بويل) صورتىدا يازىلرغا تېيىش .
« اېشتلىگە نچە يازو » دېگە چدە (سېن ، سز ، بىز . آغاچ) كېك سوزلەرنى بعض طائفەلەرنىڭ سويلەگە نچە (ھىن ، ئىد ، بىد ، آغاس) صورتىدا يازو دېگەن سوز توگىل ، موند ايلارغا بوزب سويلەو (Искажение) دەپ قارايمىز .
چونكى ، نوركى نلدە اصلا (ت ، ذ) حرقلەرى يوق .
يەنە :

ياكى - ياكى ، دەخى - دەھا ، باردىمى - باردىما (سوزلەرنە دە شېوھە نىڭ كىلى بار . شونىڭ اوچون بولارنى (произвольно) قالىررغا تېيىش . (ياكى ، دەھا ، باردىما) بولار بر چۇبە ؛ (ياكى ، باردىمى ، دەخى) بولارى بر چۇبە . (ياكى) دەپ يازغان كىشى (باردىما) دەپ يازودەن چېرە نەمەسە كېرەك .

اېشتلىگە نچە يازو بىرىنسىپى نەدەن عبارت اېكە - نلىگى شول قدر بىلەن آڭناشلسا كېرەك . ناغى لازم بولسا ، « معلم » دە ايضاح بېرىلب تور يلاچاق .

II

(پىتېرىبورخ دارالفنونندە شرق تىللەرى مەلى مەترىم آلكساندر سامويلوويچ جنابلارنىڭ باشقاروچى اسمىنە يازغان خىصوصى مکتوبىنىڭ بعض اورنلارى آلىنب يازىدى .)

« معلم » دەگى املا مسئەس - يەنە دائر سوزلەرنى آيروچا بر قىزىق بىلەن اوقب بارامىن . قىرمد ا تاتار معلم - اوچىتىلەرنىڭ قورسندا آنا تلى درس لەرى اوقتقاند ا مېنىڭ اوزىمە بو املا مسئەسى بىلەن اش كوررگە توغرى كېلىگەن ابدى (1912 نچى ھم 1313 نچى يىللارنىڭ جە - يىندە) . مېن سېمەفەر وپولدا قىر م تاتار معلملەرنىڭ آنا تلى قورسندا ياكى املا حقندە لېكسېبەلار اوقب ، ھم مەلى صورتىدا شغلەنگە نندە معلملەر بېك يارانىب ، درد بىلەن بو ياكى ، ناوشلى املانى قېول اېتىدى .

تاوشلى املا نىڭ قىرمدان باشقا چېرلەردە قانچا قوللا - نوچىلارى بارلىقنى بىلرگە آرزوم بار ابدى . اېدىل بوبىندا ، سېردە ھم توركىستاندە آنى ياقلاوچىلار بارلىقنى سز نىڭ « معلم » دە كورب - بىلدىم .

مېن اوزم تاوشلى املاغا حسن توچە بىلەن قارايمىن ، فقط آزرگە آنىڭ توگەللەرگە تېيىشلى بولغان كېچىلىكى چېرلەرىدە بار .
ياكى املا توغرىسندا ، ھەمدە « تىرجمان » املاسى نىڭ

توگەلەب آلب بارواوچون اېرکەكلەرنى اوقىتىپ، روحانى، اخلاقى ھم دىناوى تەربىيە بېرىۋەرسە.

آنالار عائىلەنىڭ اچكى اشلەرنى، آنالار سىرتقى اشلەرنى ادارە قىلىپ، گوزەل صورتدە آلب بارسالار شونىڭ بىلەن گنە عائىلەنىڭ و بونون مەلتنىڭ ھالى نوزەلەچەك.

بالا آنانىڭ قارىنىدا اېكەن چاغىندا - اوقىنىڭ گوزەل تەربىيەسىنە مەتاج. چونكى: بالا آنانىڭ قانى بىلەن زىفلانا، شونىڭ بىلەن آنانىڭ طەبىئەتى بالاغادا طەبىئەت بولۇپ ياراتىلا. شونىڭ اوچون، آنا روحانى و جىسمانى آورولارنىڭ قايسى بىلەن گنە مېتلا بولماسن، بالادا شونىڭ بىلەن مېتلا بولماق. اېكەنچى تولى ايتكەندە: بالا ھەر جەھەتتەن آنانىڭ قوبىياسى بولماق.

بالالارنىڭ دىنىي اخلاقى روح بىلەن تەربىيە قىلىنولارى آنالار قولىدا بولغان كېك، مىلى روحدا تەربىيە قىلىنولارىدا آنالار قولىدا. چونكى: آنالار كۆپ، وقتدا، دىناقوشووى بويىنچا، ھەر تولى كىسب و اش بىلەن اويدەن چەتدە يوررگە مەجبورلەر؛ آلا بالالارنىڭ، كۆپ وقتدا، اويو توگىل چاقىلارنىدا اېرنە ھم كېچىكەنە يانلارنىدا بولا آلالار. آنالار اېسە ھەر وقت، ھەر سەعت بالالار اوستىندە تورالار. بالا آنانىڭ ھەمە اشنى كۆرە، ھەمە قىلانىش اويىرەنە وشولاي قىلانا، مىلى اشلەرنى آنادان غىنا كۆرە، مىلى سوزلەرنى، مىلى غىنەلەرنى يالغىز - يالغىز آنادان غىنا اېستە، اشىت شونىڭ بىلەن گنە نال - ئىلەندەر. بالالارنىڭ اوز مەلتىن تانب اوسولەرى، اوز مەلت كىشىلەرنە كىشىلەرنە سويەرگە اويىرەنولەرى، اوز مەلت كىشىلەرنە ھەرمت اېتەرگە بىلولەرى يالغىز - يالغىز آنالاردان غىنا يوغارغا مەكەن.

مەنە شول خىزمەتلەرنىڭ بارىدا آلاردان كوتلەگەن آنالارنىڭ، قىز چاقىلارنىداغى تەربىيەسىنە، قىز چاقىلارنىدا آلاغا بېرىلەن تۇرغان تەربىيەنىڭ نېندەى بولۇپ يەنە بېك زور اھمىيەت بېرىگە تېيىش. اوزىنىڭ مەلتىن سويىگەن، اوز مەلتىنىڭ سويىگەن قىلىرى بىلگەن يەشلەرنىڭ اجنەبى توناشلارغا اويىلەنولەرى توغرىسىدە ساقلىق قىلولارن اوتىنر اېدەم.

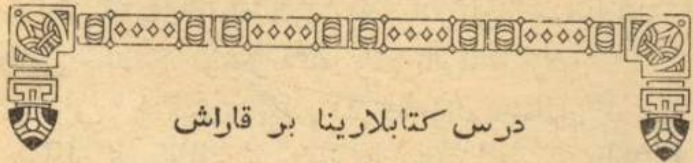
يوغارىدا سويلەنگەنلەردەن بىلەندى: آنا عائىلەنىڭ سىرتقى قالىبى. آنا اېسە اچكى روحى اېكەنلىكى. عائىلەنىڭ اچكى اشلەرى بىلەن سىرتقى اشلەرى بىرى بىرىنە اوخشامىغانى ھالدا، شول اېكى ياقىنى باشقاروچى آنالار بىلەن آنالارنىڭ تەربىيە و تەلىم رەھىللەرىدە بىرسى بىرسىنە باشقاچاق بولۇپ لارغا تېيىش توگىلمى؟ تەربىيە و تەلىم نىڭ چىن يولى بىلەن بار -

غاندا، اېرلەرگە بېرىلەن تۇرغان مەلۇمات بىلەن قىزلارغا بېرىلەن تۇرغان مەلۇمات آراسىدا ايرىما بولماسقا تېيىش مى؟ شونىڭ اوچون:

بو اېكى صىفنىڭ اوقۇ يورنىلارى، اوقۇ اسبابلارى، اوقۇتۇچىلارى باشقا بولغا تېيىش توگىلمى؟ شول مەسىلەگە اوقۇچىلارنىڭ دقتىن جىلپ اېتىپ، سوزنى توقتاتىپ تورايمەن.

تور كىتابلى: قاناي «مەلىم»: بىزدە آراشا مەكتەپلەر وچودكە كەلتىرو آرا - زولارى بولغان زاماندا قاناي اۋەندىنىڭ فكىرىدە مەدا - كەرگە آلىنرغا يارارلىق فكىر.

واقعا: اوقىتۇ ھم تەربىيە تۇرماش اوچون، تەربىيەلىك اوچون بولغاندا عائىلەنىڭ اچىن باشقارا تۇرغان اۋەندى بىلەن، سىرتىن باشقارا تۇرغان اۋەندى تەربىيەسىدە بىرىكىكى اېكەنچى سى نىكىنە اوخشامىغان ياقىلار بولسا كېرەك.

دەرس كىتابلارنى يازغاندا اوقىتۇچىلارنىڭ مەلۇماتى، تەجربەسى ھم اوقىتۇچىلارنىڭ مەلۇماتىدە مەدا - تېيىش اېدى، لىكىن بىزدە اوقىتۇچىلارنىڭ مەلۇماتىدا بارماغان «مەلىم» لار دەرس كىتابلارى يازالار...

بىزدە آرا - مەدا اوقىتۇچىلار بىر جەكتەنىڭ تېك يانا يانا اچى بوشسا، ياكى تەمەكى آلاغا آقچاسى بىتسە تونادا دەرسلىك «تەرتىب» اېتەرگە، رومانلار يازارغا كىرىشەدەر. تانارنىڭ آنالى شاعر و ادەبىلەرى دىنيادان زارلانىپ جىلى جىلى آرا بىتسەلەر تونالاردا دەرسلىك يازارغا، مەلىم ھالەلەر تەرتىب اېتەرگە كىرىشەلەر.

اېتەكچى ھېچ بىر وقتدا اېتەن تاشلاپ، چابانا توغرىغا تونىماسادا، بىزدە اولاش بېك يىش اوچىرىدەر، بىزدە كىتۇچى كۇمىشچىدە بولۇپ قويا.

كۆپىنچە توگىلگەن دىنيا بىلەن خوشلاشقان مەلۇمات شاعر توفايىنى آلكىز: اول مەلۇمات مەكتەپ اېشىگەن اچىپ، بالا اوقتقان كىشى بولماسادا، اوزىنىڭ زور آناغىنا نايانىپ آلە نېچە تولى دەرسلىكلەر يازىپ كېتىدى. اول ھام بىلەن اوزىدا تۇرغان قىلىرى مەلۇماتلارنى مەكتەپلەر اوچون دەرسلىكلەر تۇزىپ اسراف اېتىدى. قىرلىوف بىلەن اوشىنسىكى

أى مسكین ناتار معلمی! سین اش باشندا؛ فاتى
مسئولیت اوستنده. سین آتاق بلهن شایارغان كشی لهر.
نك نورلی مكرندن ساق بول! اوموت سپنده گنه
دلیل حسن الدین اوغلی

معلم تقی الله واحدف .

یقانیرینبورغ اویهزی سانلق اولی نك معلم تقی الله
أفهندی واحدف بو یل 29 نچی یانواردا كسلی زېمىسقى
بالنیستاسندا دنیادان قايتدی. یشى 35 ده اېدی. الله نك
كېك یاریلقاوندان بولس!

تقی الله أفهندی ترویسیكى ده «محمدیه» مدرسه سنده
اوقب چغې، 1905 نچی یلدا یقانیرینبورغ اویهزی
«آلا بوغالی» اولنداغی ولی حضرت واحدف مکتبینه معلم
بولب كر گهن اېدی. آندا دورت یل معلم بولب خزمهت
اېتكهچ 1909 نچی یلدا اوز اولینا (سانلق فا) قايتدی.
یقانیرینبورغلی همتملی آغافورفلار سانلققا گوزهل بیر مکتب
سالب بېر گهچ شول مکتبده معلم بولدی.

دنیا یارانلغاندان بېرى مکتب یوزن كورمه گهن
سانلق اولی نك تونفج مکتبنده 4-5 یل بالا اوقیتب خزمهت
اېتدی. هم شول خزمهت اوستنده وفات بولدی.

یالیغونك، كنهزلك نك، آریستافرانلق نك نه اېكهن
بامه گهن نازا كوكللی بو معلم اوزی نك أجل خاستاسندا
خزمهت یولندا یورب تاپدی: سانلق اولی باشقردلاری
طرفندان مکتب اوچون قالدرلغان اوتنلق آغاچنی كېسب
مکتبكه كېتروچی نابلماغاچ، مکتبكه یاغارغا اوطن بولما.
غاچ تقی أفهندی اوزی، زور راق شا كر دلهرن اېهر تب،
اورمانغا بارغاندا، راشتاوا سووقلارندا تېرلېب، پشپ
آغاچ كېسكهن. شوندا سووق تیبب آورغان. نسهایت،
شول اورودان سلامتله نه ألمادی - اللهغا قايتدی .

باشقرد خلقی نك فورقنچلی انقراضدن نجاتی - برنچی:
اوقو آرقاسندا، اېكنجی: اېرنچه كلكىنى تاشلاب حلال كسب
اېتو، ماگهای تېرن آغزب اشلوو آرقاسنداغنا بولاچاغن
آنى بلسگه نكه تقی أفهندی شونی باشقردلارغا بالفعل
اوزی اشی بلهن كورسه تر گه تر شدی: اول قش كونی
اخلاصلی، ترش معلم اېدی؛ جایگه چقسا جېگهرلی اېكنجی،

نك اختصاصی آراسندا بېك زور آیرما بارلقنى توقایسقى
فا توشندروچی بولمادی؛ مریدلهری آنك شول اشینه قول
چاپدیلار؛ اشنى یراقدان راق قاراب نوروچی منتقدلهر،
نېدهن در، سالقن فان بلهن اوزدرب، اصول تعلیم بیلان
الهام نك اېكىسى اېكى نهرسه اېكهن شاعر گه آكغار تما-
دی لار، یاكى آكغار ترغا تلهمدی لهر.

« یهش یورهك لهر » ایه سیده درسلك اېتب « ناتار
صرفی»، « ناتار نحوی» (اېك سوگندا « ناتار املاسی »)
یازدی. بو یازوچی نكدا تعلیم و تربیه بلهن نه قدر
اوغراشقانلقى، پېداغویگیهدهن قانچا خېردار اېكهنلیگی بزرگه
معلوم توگل، لکن « اثر » لهرینه قاراغاندا مکتب تیره سندهن
یراغراق تورغانغا اوغشى در. چونكى: آنك كتلار ندا
چېكسلدهن آورغا، معلومدهن مچھول گه كوچو، هم
Концентрация. способъ قاعدهلهری رعایه اېتمه گهن.

چنن ایتكهنده: بو كتابلار هېچ بر درسلك بولرغا
یارارلق اېتب یازلماغابلار. بولار ناتار تلی نك صرفینا، نحوینا
علمی چیتدهن، بر تجربه گنه واب فالرغا یارارلار.

ف. آ گیبف دېگهن كشی ده بزرگه - معلم لهر گه اور-
سچادان ترجمه اېتب بر نېچه كتاب توندردی. بو كتابلار نك
رسملی بولولار ینا آلدانب، كوب مکتب لهر نك بوساغاسندن دا
اونكه زلدى.

بو أفهندی معلمك اېتكهنمى یوقمى؟ آلله بودا « تېك
معلم لهرنی ژه له لب گنه » كتابلارن توزگهنمى؟

قازان قالاسندا بر نېچه استودېنت بر له اشب درسلك لهر
« یازغلاب تاشلارغا » كر شكه نلك لهری اېشتلدى. استودېنت
بولغاچدا نهرسه گنه یازسا گندا، نهرسه گنه سويله نسه گنه
یاری كورهن. تېك استودېنت بولوغناموك اېكهن... ؟
آتاقلى اديب لهردهن بری نك علم حال یازارغا
كر شكه نلگن اېشتب نورامز. اېسپېرانتو تلىن یازغان
اديبمز كبی قوم اغابلانېب، بو نك اشى ده: « تېينك
رساله چكن 16 تېين گه سانار اوچون بولماسا یارار اېدی.
بزنك كتابچى - ناشر لهر گنه ساو بولس! آتاقلى كشی
لهر نه گنه یازسالاردا، نه گنه سويله سالرده بر سوزسز
باستورلاردا، آلله نېندهی رېقلامالار بلهن تاراتلاردا.
أما:

اهلی طرفندان، تجربه بلهن یازغان، چمن، كېره کلی
كتابلار، آناقسزلق كسافتندهن اشكه آشالمای فالرلار .
أى شول آتاق . . . . . !

ماڭغاي تېرن سپرب اشلهي توزغان پراستوي بر اشچي اېدى. موندان سېگز يىللار بورن يارلى بر شاكرد بو. لغان نقى افهندي شول چېگه رلى اسگى آرقاسندا اوفانلى بر باي بولب آلب بېك راحت كون كېچردى؛ هېچ كېمگه يالنامادى؛ خزمه تمنى تقدير اېتمه يله ر دېب خلق دان زار. لانامادى؛ شونڭ بلهن برگه، آرتندا زورغنا ميراث تاشلاب گېتىدى. اول اش اوچون توغان اېدى، اشله ب يه شه دى، اشله ب اولدى.

نقى افهندي نڭ وفاتى بلهن ر فېقه سى، اوچ فز بالاسى، مکتبى ترش آنالارن آخرتكه اوزانب، اوزلارى يتيم قالد يلار.

ترش، خزمه نچى بر معلم نڭ مه كىنگى گه اور تامزدان يوق بولووينا ارنىگهن كېتك كوكل گه مکتبى نڭ يتيم قالووى تاغى بر قايفى بولب تورادر. مرحوم نڭ انسى اوفو اوستنده گى يهش بر بېگت بولغانغا بو مکتب طول بولب آله نېچه فاشلار بابق تورماسا پارار اېدى دېب قايرامز. بو يتيم مکتب نڭ كوزن آچب، مقدس قرآن آيتلرى بلهن شاولان ب، اچن نورلاندر ب بالقيتب يبهرو؛ ملت بالالارن مقدس علمدهن معروم اېتب قالد رماسقا ترشو مرحوم نڭ آناسى ملا بعلومون حضرتكه نېيش وفرضدر. عزيز بالاسى نڭ اورنن سوونماي لياقتلى بر معلم آلدرب مکتبى نى نرلتسه بالاسن نرلتسكهن بلهن بر درجه ده بولور اېدى. اُدب سزلك هم وقت سزراق بو اسادا حضرتدهن شونى اوتنهمز هم شولاي اېتمه چيگنه اشانامز. چونكى، بو مکتب نڭ معلمينه زيمستوا طرفندان ژالونيا 150 سوم، كتاب كه غزغا 30 سوم بهر يلب تور يلادر. شولاردان استفاده اېتمه و هېچ ياراي تورغان اش نوكل.

فتح القدر سليمان .

يقاتيرينبورغ اويه نده آلابوغالى

مکتب هم اوقيتو خبرلهرى

I

استرخاندا.

استرخان شهرنده اېرارگه مخصوص بېش، قزلرغه مخصوص چېدى مکتب بار. قارا مسجد محل سنده بولغان جمعيت اسلاميه مکتبى شا كر دلرى نڭ هم معلم لرى نڭ

خاھلانغان روسچە فلاصلار دەپش مسلمان اوچیتلروس نلن اویرهتمکدهلر .

شهر مزده اهر وقزار گینه نازیه سنده دورت، غاراد- سقوبده دورت، هنر مکتبی (Ремесл. учил.) ده ابکی مسلمان بالاسی اوقب یورمکده

کپلهسی اوفو موسمی (هیزگی) اوچون ابکنچی محل فزاری اوچون تاشدن، ابکی فانی بییک وهییت بر بنا اولسگره چهك .

دهمهك : چيستایده فز بالالارنك تریه سینه چنلاب اهمیت اهریله باشلانغان .

خبرچی : علی آقیردین .

معلمه بولرغا تلگهن خانملار دقتینه .

آلداغی جای ده بهله بهی ده ابتدائی هم رشدی مکتب- لرده معلمهك ایتهرگه تلگهن خانملارغا تعلیم ونریبه اصوللارن کورسه نو اوچون فورس آچیلادر . فورسدا اصول تعلیم ونریبه فنلری نطبیقاتی بلن کورسه تلچهك ؛ تلهرنك صرفی، نحوی اوقیتلاچاق، قول هنرلری اویره- تلچهك . فورسلارنی معلمه أسما خانم قاسمیہ اداره ایتهرچهك . أسما خانم اونکهن یل اورسکی چههیت خبریه سی طرفندان آچلمغان فورسلاردا معلمهك ایتب، چههیت خبریه طرفندان اوزینه شهادتنامه ده بپراگهن ایدی .

فورسدا اوفو مدنی ابکی آی - 15 نچی مای دان 15 نچی ایولگه حهنلی .

اوفو حقی: اوقوچی لارنك حاللهرینه قاراب آلینر، اړك آزی بپش سوم .

بونهن معلومات بلن، فورسنگ مفصل پروگرامن آلدراسی کپلهگهن کشی خط یازب، اچینه 7 تیبیلک مارفا سالب نوبهنده گی ادرس بلن مراجعت ایتهرگه تیبش .

درس: г. Белебей, Уфим. губ. Ахуну Курамшину .

باشقارب، باستروچی : حسن علی .

Редакторъ-Издатель: Хасанъ Алиевъ

مکتبده 80 لهب اوقوچی، اوج اوقیتوچی بار . مکتبده روسکی فلاصلده بار . مکتب نك مصارفی چههیت خبریه طرفندن نامین ایتلدر . طبیعی، بالالردن کپلهگهن آقچاده شول یولغه طوتیلا . مکتب پراگرامما یاغندن یاریسی غنا . مکتبده 4 ابتدائی صنف بولوب، درسلر اساسلی وترتیبلی رهوشده اوقیتلار . معلملر نك معاشی بللنی بولب، 35-40 آراسنك . مکتب حکومت ماءورلری یاغندن بر برسنبیلقعا اوچراماسا، استقبالی امیدلی . مادی یاغی نامین قیلنغان دپیرلک .

آسترخان مکتبلردن دورتنچیسى آق مسجد محل سنده بولغان مکتبدر . بو مکتب صوگفی بللرغه قدر تاشلانوب کپلهگهن ایدی . بو یل محله خلقینك همی، امام محمد لطیف حضرتنك غیرتی واجتوادى آرقاسندا تاشلانوب حالندن مکتب حالینه کردی . بو مکتبده 80 گه یافن اوقوچی، اوج اوقیتوچی بولب، مکتب نك مادی یاغی محل و بالالر طرفندن نامین ایتلدر . علمی یاغیده یاریسی غنا بارادر . معلملر نك معاشی اوقیتقان آیلارغه غنا بپریلدر .

آسترخانده بولغان مکتبلردن 5 نچیسى زور ایصاد مکتبیدر . بو مکتبده 80 گه یافن اوقوچی 3 اوقیتوچی بولب، روسکی فلاصلده بار . مکتب 4 صنفلی . مادی یاغی خلق و بالالردن کپلهگهن آقچا بلن گنه نامین ایتلدر . علمی یاغی حقنده آرتق معلوماتمز یوق . معلملر معاشنی اوقیتقان آیلارغا غنا آلالر .

آسترخانده بولغان مکتبلردن آلتینچیسى « کرپوش » محلهسی مکتبیدر . بو مکتبده ده سبکسه نکه یافن شا کرد، اوج معلم بولب، روسکی فلاصلده بار . مکتب نك مادی یاغی محل طرفندن نامین ایتلدر . معلملر وظیفه نی اوقیتقان آیلارغا غنا آلالر .

تیهك مکتبلری هم فزلارغه مخصوص مکتبلر حقنده کپلهسی نومرلارغا بازار من . - - ق - -

II

چيستایدا

حازرگی کونده چيستایده اهرلرگه مخصوص ابکی، فزلارغه مخصوص ابکی مکتب بار . شولارنك بارندا یگره می لهب اوقیتوچی جیدی یوزدن آرتق ملت بالالرن تریبه فلماقدهلر . شونك اوستینه شول - اوق بالالارغه

قازان دابالالار اوچون چغار يلا تورغان

«آق-يول»

ژورنالينا مشترى دفترى آچق.

«آق يول» اپكى آتماغا بىر مرتبه مرتب صورندا چىب تورماقدادر. تانار دنياستدا بالالار اوچون بولغان بىر اوشبو ژورنالنى هر كم كه آلدرغا توصيه ايتهمز.

يىلق حقى: 4 سوم، يارتي سى 2 سوم 50 تيين، اوچ آيلغى 1 سوم 35 تيين.

г. Казань. Номера Музурова. ред. жур. «Август»

اوفادا آتناسينا 3 مرتبه چغا تورغان، ادبى، سياسى،

اقتصادى هم مى

«طورمش»

گهزپته سينه مشترى دفترى آچق.

«طورمش» نك يىلق حقى: 4 سوم، يارتي يىلغى 2 سوم، اوچ آيلغى 1 سوم.

ادرسى:

г. Уфа. Пушкинская, 80. ред. газеты «Тормош»

«تورك يوردى»

شول اسمده استامبولدا 15 كونده بىر مرتبه، آچق تورك تىلنده بىر مجموعه چقماقدادر. محض تورك لسكه خدمت ايتت تورغان بو مجموعه تل وادبيات دان، اقتصاد دان، اجتماعيات دان، علم و فن دهن بحث ايتت تورغان غايت مهم مقاله لهر طولى بولادر. بو مجموعه ده تورك لهر نك اپك معتبر يازوچى لارى اشتراك ايتتمكده در. باشقاروچى سى مشهور يوسف آفچورا اوغلى.

حقى: يىلغا 3 سوم 50 تيين، يارتي يىلغا 2 سوم.

Константинополь, Улица Нор-осмония, № 40. ред. жур. «Тюрк-юрды»

استامبولدا شول اسمده ادبيات دهن، فن، صناعت و مد نيت دهن بحث ايتت تورغان غايت گوزل و نفيس، رسمى ژورنال چقماقدادر. شول مهم ژورنالنى هر كم نك اوغو اوسته لنده بولندروغه توصيه ايتهمز.

ياز يلو حقى: يىلغا 10 سوم، يارتي سى 5 سوم.

ادرسى اوشبو:

Константинополь, Станбуль. против Новой-почты, № 9-10. ред. жур. «Шагбаль».

ادرسنى روسچاغنا يازسادا ياراي.

پيتر بورغدا اورس تىلنده آتناسينا بىر روت چغا تورغان، ادبى، اجتماعى هم سياسى بولغان

«МУСУЛЬМАНСКАЯ ГАЗЕТА»

مشترى ده دفترى آچق

گهزپته ده اوشبو بولم لهر بار:

(1) ولايت احوالى: (2) روسيه مسلمانلارى نك حالندهن: (3) سرتقى خيبرلهر: (4) مسلمان آيال لارينك حالندهن: (5) مسلمان مطبوعاتى: (6) ادبيات: (7) غا. دوما هم ساويت حالرلهرى هم باشقالار.

آبونه حقى

روسيه ده يىلغى . . . 4 سوم، يارتي سى . . . 2 سوم، 50 ت. ● چپته ده يىلغى . . . 6 سوم، يارتي سى . . . 3 سوم 50 ت

ادرسى . . . 18 к. 15 №. Пушкин. ул. Петербургъ.

ناشرى هم محررى: سيد غابيبف.

ЛИТЕРАТУРНО-НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛЪ

„Жугаллимъ“

(1-й годъ изданія)

اورنبورغده

حسين حسينوف كتبخانه سنده اوز نشر ياتمندن

مكتب كتابلرى

- طبيعته شياحت . معلم عبدالله الرودى ۴۰ تين .
- اسلام و عربلر ۵ »
- ايمانلى قل . ۵ »
- علم حساب و آنك مسائلى . واحد . ۲۰ »
- چوامع السكام . رضا الدين فخر الدينى . ۱۲ »
- جغرافيه معلمى . I ع . جعفر . ۱۰ »
- جغرافيه معلمى . II « « خريطه . ۱۵ »
- مختصر جغرافيه . ف . كريموف . ۱۲ »
- تربىالى آنا . رضا الدين فخر الدينى . ۵ »
- تربىالى خاتون « « ۵ »
- عبادت نسوان « « ۶ »
- تحصيل كتبخانه سى كتابلرى . عبدالله الرودى اثرلرى :
- ايمان ، آخرت ، طهارت ، نماز ، نماز مسئللرى .
- روزه ، زكات ، حج هر بولرى . ۱۵ تين .
- ياشكى املا معلمى . شاكرجان السعيدى . ۹ »
- توركى اوقو . I مرجانى . ۱۵ »
- « « II « ۱۲ »
- آلتون قرائت . عبدالله الرودى . ۱۲ »

فتح الكرىمى نك برصوم پوچته ايله برصوم ۲۰ تين .
 قنهر تاريخ عومى .

- بوزنك مكتب I معلم نجيب دوماوى ۱۲ تين .
- II « « ۱۰ »
- III « « ۲۰ »
- IV « « ۱۵ »
- V « « ۱۵ »
- VI « « ۱۵ »
- VII « « ۱۵ »
- VIII « « ۱۰ »
- برنجى آدوم « الفبا » معلم مطيع الله قادر ف ۱۸ »
- تجويد القرآن حسن على ۸ »
- تل آچقچى I الفبا « « ۱۷ »
- تل آچقچى II قرائت « « ۱۵ »
- دورس يازو (املا) « « ۱۲ »
- ادبيات معلمى . عبدالرحمن سعدي ۳۰ »
- معلومات مدنیه و فنيه . صلاح كمال ۲۰ »
- تاريخ انبيا . I ف . كريموف ۱۵ »
- « اسلام II « « ۲۰ »
- « « III « « ۳۰ »

بو كتابلرى اوز نشر ياتمىز بولغان اوچون هر كىمگه كولىب آلوچىلرغە زور اسكىدكه ايله يدارمىز . مشريرلر موزنك زادانكەلرىنى آلاچدە زا كازلر وقتندن كچكتولمى .

مراجعة اوچون آدرس :

Оренбургъ, Книжный Магазинъ. X. M. Хусаинова.

معالم

۱۵- آپریل * ۱۹۱۴ - یل

۹۵۱

بو نومردہ :

توقایف فی صاغنغاندا . . . . . صوفی
 مرحوم توقایف . . . . . جبال الدین ولیدف.
 استاذ - معلم لہر . . . . .
 تحقیر ایتلکدن معلم . . . . . ف . سلیمانف.
 اصول تعلیم جمعیتلہری . . . . . ع . سعیدی.
 قویاشقا . . . . . (شعر) . . . . . کوکو.
 ابن طفیل . . . . . (ترجمہء حال) . . . . . ا . تیمری
 تربیہ آنالار قولندا . . . . . برهان منصورف.
 حفظ صحت . . . . . م . حنفی پاکرف.
 نپگہ بو شہلہر سونہ . . . . . (شعر) . . . . . ح . عابد.
 «طایفون» . . . . . مخدوم نوری.
 توش . . . . . (شعر) . . . . . سعیدہ سونچلہی.
 مطبوعات . . . . .
 ادارہدن اعتدار . . . . .

مرحوم عبداللہ توقایف.

باشقارب، باستورچی: حسن علی.

Г. ОРЕНБУРГЪ

ЭЛЕКТРО-ПАРОВАЯ ЛИТО-ТИПОГРАФІЯ

Товарищества «КАРИМОВЪ. ХУСАИНОВЪ и К-о.»

1914 ГОДЪ.

I

سېكسەن اوچ بىر نەرسە نىڭ توراغى بار،
جىدى حوز جگرمە سېگىز الاغى بار.
خدايم نېچە نورلى جان چاراقان -
اول نەرسە نىڭ اوتىمىڭ قلاغى بار.

آقساقال شريف.

II

چاراندى خىداي آرتىق آدم ذاتى،
آرتىقا آبروى بېرىپ، انابتى
خدا نىڭ قدرتى بار: تاڭ عجايب -
بىر قوش بار: آلتى آياغى، دورت قاناتلى.

آقموللاننىڭ شعر مەجمەئەسىدىن.

حاجى دوستمىل.

باشقارمادان:

بو نومۇردە «آلكولىزم» ماقالىسى مۇناسىتى بىلەن قو-
يىلغان رەسەلەرنىڭ كىلىشەسى استەزلى اماملارنىڭ مېارك
شاھ الحىفى حضرتلەرى نىڭى در. سوراومىزنى بوش قايىتار-
ماينچا كىلىشەلەرن پەردىكى اوچون مېارك شاھ حضرت كە
رحمت اوقىمىز.

♦♦ بو نومۇردە ئابداللا توقايىنىڭ ئېسىگە توشۇرۇپ، آنىڭ
دنيادان قايتقان كۈنىدە 2 نچى آپرېلدە چىقارغان حازرلە-
نگەن اېدى. توقايى نىڭ «معلم» گە مۇخسوس اشلەنگە
بىرلەنگەن رەسمى نىڭ كىلىشەسى مەسكەودن وقىندا كېلىپ
جېتەمەگەنلىكىدەن، آنان سەيڭ اېكى اورتاغا قىزىل يومورقا
بەيرەمى كېلىگەنلىكىدەن بو نومۇر كۆپ كېچىگىچە چىقىدى.
اوقۇچىلاردان غو اوتنەمىز.

♦♦ «معلم اېيىدەشلەرىمە» دېگەن شعر، «يازغى تەعطىلدە
نەلر اشلەرگە»، «اوز حالەزدان»، «تربىيە وتەلىم» دېگەن
مقالەلەر اورن يوقلقدان قالىدى.

♦♦ «حسنى» دېگەن چىكايە معلملەرنىڭ پىك آيانچ حاللەرن
كۈرسەتكەنلىكىدەن كېلەچەككە باسارمىز.

«معلم» ژورنالى اوقۇم مېزىگەن سېنتەبر-آپرېل
آيلارنىدا - چىقىپ مايدان توقتالاچاغى اعلان قىلىنىپ، شول
مەت اچىدە 16 نومۇر چىقارغان وعدە اېتىلگەن اېدى.

«معلم» نىڭ 16 نومۇرىدە 80 سوم چىقىپ كېرەك بولغاندا
16 نومۇرگە مۇكەدە اېكى يۈز سوم آقچا جېتەچەك اېدى.
روسىيەدە 7 مۇكەدەمەن فقط 7 يۈزى «معلم» گە اشتراك
قىلسا 16 نومۇر چىقارغان مۇمكىن بولۇر دېپ اويلىغان اېدى.
لىكىن اويلاشنىڭ ھەممەسى بوشقا كېتىدى.

«معلم» گە يازغان مۇشتىلەر نىڭ اوندان بىرىگەنە
معلم بولۇپ، اوزگەلەرى اوزگە كىشى بولدى. يىللىق مۇشتىلەر-
لەر - 260، يارتى يىللىقى - 160 چاماسىدا بولدى. شول
مۇشتىلەردەن چىقىلغان سوما بارلىقى - 712 سوم بولدى.
(«معلم» نىڭ آيونە حقن تولەمەگەن آلتىمىشلاپ مۇشتىلەر
بو اېسەبەن خارىج.) اوشبو نومۇر بىلەن «معلم» نى 16 نومۇرگە
تولۇردى. ھەر نومۇرگە 80 سومدان 7 يۈز 20 سوم آقچا
تولۇدى. (7 نچى نومۇرنىڭ كېم راسخودى ھەممەسەندە كېمىتە.)
دېمەك: آيونە آقچاسى 8 سوم جېتەدى. آنان باشقا،
يۈز سومدان آرتىق كانسىلەر يە راسخودى مۇشتىلەر مۇسس-
لەر (دورت - بېشى يارلى معلم) كەسەندەن تولۇدى.

يارلى مۇكتەب معلمى نىڭ يارلى «معلمى» بىرىنچى يىلدا
شول 9 نومۇر بىلەن توقتارغان مۇجبۇر بولدى. شونى اعلان
ايتىپ، حىرمتلى مۇشتىلەرەمىز قارىشىدا اعتدار قىلامىز.
بىزدەن بولغان كېمچىلىك لەر بولسا كېچىرىسىلەر؛ أمما: بىز-
دەن بولماغان يارلى لىققا، آقچاسىز لىققا، آنان اېگەرگە آكسىز
لىققا، تەصەب قا، اوقۇچىلار بىلەن ھەممەمىز بىرگە رەنجىمىز، بىرگە
قايسىرامىز؛ وفاسىز قارا كۆچكە ھەممەمىز بىرگە لعنت اوقىمىز.
يەش «معلم» نىڭ طوۋون، آياققا باسۇپ يۈرۈپ كېتۈۋون
كۈرە آلمانغان كۈنچىلەرگە، اوقۇچىلار نىڭ كۈزىنە پەردە
توشۇرۇپ تۈرۈچى قازاچى لارغا اللە تەئالى دەن انصاف
سورايمىز.

قلملەرى بىلەن بوشدان بوش خىزمەت اېتكەن يولدا-
شلارمىزغا، مۇشتىلەر تاپقان آگېنتلارمىزغا، چىن كۆكۈلدەن،
رحمت اوقۇپ قىلامىز. موندان سوڭىدا آلارنىڭ ياردەمىنە
مىحتاج بولمايمىزنى حازىردەن اوك اېسىلەرىنە سالامىز.
«معلم» نىڭ اېكىنچى يىلى نىڭ بىرىنچى نومۇرى، ان شاء اللە،
كېلەسى سېنتەبردە چىقماق. شادلىققا يولغىشايق!
احترام بىلەن: حسن على.

مەدائىمىنىڭ ئىسمى

مەدائىمى

اورنبورغدا اپكى آتناغا بىر مەرتىبە چىغا تورغان، ادبى و فنى تىرىيە ژورنالى .

- وقاى نى صاغنغاندە .

باقچانك او طى اچىندە - نىچە تورلى ،
چەچكە اپىك بىر يالغىزك آلى - گۇلى ،
توپراغى اشلەنمەگەن ، قاتقان چىرگە
رحمتى بىر خدائىنىڭ تۇشكەن اپىدى .

جەيرەدى تېرە ياقغە اپىسك تەملى -
أرملر شونىڭ بلەن فائىدەلەندى . . . . .
وقتسىز باقچامزدىن غىب بولب ، -
تابارمىز خەلقنى قايدىن اپىندى . . . . . ؟

صوفى - ترويسكى .

مرحوم عبداللہ توقایف

(وفاتینہ بریل طولب اوتو مناسبتی بلەن.)

بو فایغی لی خبر اردن صوڭ اوزاق وقت اونمەدی ،
بزنڭ صنفقه ینە بر فایغی لی خبر ابرشدی .
۳ نچی آپریل کونی ابدی ، مینى بالار :
- خلفه ، عبدالله توقایف اولسگەن اېكان دېگان تاوش
بلەن قارشیلادیلار . حتی برده درس بېرمیچە ، بوساعتنی
عبدالله توقایف حەقنە سویلەرگە باغشلاونی مېندن اوتندیلار .
مېن شولای اېتمەكچی بولدم . لیکن اېڭ الڭ آلرڭ عبدالله
توقایف شخصیتی حەقنە اوز تصورلرن بلورگە تەلدم .
آرادە بایناق بر قسیمی توقایفنی آپ-آق صافالی سۆیومی
ومهابیت بر قارت رهوشندەرەك تصور اېتلەر اېكان . بر
آزی آنی کناپلر باصوب طوروچی بر کشی اېتوب تانیلر
اېكان . آرادە : - خلفه ، اېندی شعرلر کم یازار اېكان ؟ کبی
تاوشلر اېلە برگە ، - خلفه اېندی کناپلرنی کم باصار اېكان ؟
کبی سؤآللردە اېشتلیدی . شونڭ اېلە برابر توقایفنی

I

بلطر بویلغی شېکلی طنچلق توگل ابدی . بالقاندهغی
قوونلی زلزلهڭ صارصندیسى عالم اسلامڭ اېڭ قارا کغی
کوشەلرنده بېلە اوزینی حس اېتدردی .
بازارلردە ، ضیافتلردە ، خارچیوئالردە بولغان غلیا -
نلرنی تلسگەدە آلمیق . حتی اېتدائی مکتبلردە بونڭ تأثیر -
ندن آزاد توگل ابدی . اېرتە بلەن درسکە کرگچدە ۸-۹
بەشلك صییلر طرفندان بالقان فاجعەلری توغر یسندە آلە
نقدر سؤآللر بېریل ابدی کە ، اگردە «یتەر ، سزگە نېگە
کېرەك اول ، ایدە کناپلرڭزغە قارا کز» دېب قرط کېسامەسە
درسلر بریاققە تاشلانوب ، سیاسی برمصاحبە باشلانورغە
حاضر طور ابدی . بالار اوچون بالقان خبرلری قزفلی غنە
توگل ، فایغی لی اېکانلنگن آلرڭڭ چهرەلری هم تاوشلری
بېك آچق کورسەتە ابدی .

بويلا: اي خلاق خلقڭ ايلمزلر تايديه
فرضكى. اولادلر ينى ايلمزلر تربيه.

توقايف نڭ كوبره گى ترجمه و اقتباس بولغان «بالار
كوڭلى» نام مجموعه سى مکتبمىز اوستينه تاشلانغان ايڭ
به ملي و تاتلى بر چه كلر تورگه گى (بو كېتى) در. بو
شعرلر ده اسلوبده گى سلاست، هم نظم و آهنگه گى نوزو-
كلك ايله، معناده غى نېره نلك، حسده گى جليلقى و ياغمىليق
تصويرده گى آچقلىق و كوركه ملك برگه جييلادر.

كور، نېچك اشلى قوياش: ايرته طورا تاڭ آتدرا،
كون اوزون كوكنه يوزه هم كون بوينچه يافترا.
صوڭرا ارغان توسلى اول ايرنوب كنه طاوغه باتا،
يوقلى راحت، يال ايتيه هم ير يوزنده يوقلاتا.

سېن قوياشدىن اورنهك آلساڭ، اجتهاد ايتسهڭ بالام
كوب آراسنده قوياش تيك يالترارسن هر زمان.

توقايف نظرندە صيبلر بو، كرلى، قارا دنيا نڭ الى
برده بويالماغان پاك و آب - آق بر نقطه سى در. شونڭ
كېى، آنڭ بالار حقنده سويلگان شعرلر بده اوزگه شعر-
لرى آراسنده اېڭ كرسز و پاك بولغانلرى در.

توقايف بزگه «مكتبده مى ادبيات درسلىرى»،
«انچى بورنكلرى»، هم «ياڭا قرائت» اسمنده بر نېچه
قرايت كتابلر بده قالدردى. لىكن بو درسلكلر ده باشقه
طوغانلرى شېكلى فاني نرسه لر بولب، آنڭ مهڭگى لك
قوياش داي پارلاق شعرلرى ياننده عمرى بر كېچەك بولغان
شەم شېكلى گنده درلر.

توقايف حس كشى سى اېدى، شونڭ اوچون آنڭ
مكتب و تعليم باينده غى خدمتى ده شوشى دائره بلەن گنه
چېكلەنە در. اول مکتبده ده بېگرك شاعر بولوب نانايلا.
بو چىتىدن اول، مکتبمىز ده روسلر نڭ كريلوفلرى دېب
ايتوب بولمى اېندى؛ مايكوفلرى، فيتلرى اورنن طوتا.
توقايف نڭ فعاليت شعريه سى معلوم بر ميدانده غنه
اش كوروب، معين بر نقطه ده غنه قرار تامادى. اول چدى
شعرلر ده يازا، كوليكى ژورناليدە چقارا اېدى. بولر آرا-
سندە آنڭ قلمى مکتب شعرلرى يازو طوغروسنده، طبيعى،
زور ثمره بېره آلمادى. كريلوف نڭ، مايكوف نڭ توقايف
قلمندن اوتەرگه تېيش بېك كوب شهرلرى ياڭا بر تو-
قايفنى كوتب قالدیلر.

توقايف قە قىر بز نڭ مکتب لرمزده شعر اورينى

درستكه ياقن و درست رهوشده تانوچيلر بده يوق توڭل
اېدى. بو، بز نڭ مکتب كه گنه مخصوص بر حال توڭل اېكان:
امتحان مناسبتى ايله باشقه مکتب شا كر دلر نده ده بو طوغروسه
شول - اوق تجربە آلندى. اوتكان جهى كوني آوازده
يېدى يەشلىرنده، الى درسكه ده باشلاماغان بر قز بالانڭ
صافا و تلىدن توقايف نڭ بر نېچه شعرلر ينى اېشتو بېك
عجب طوبولغان اېدى. صوڭندن تجربە اوچون گنه:

- بو شعرلر نى ايتوچى كم؟ دېب صور اياچ
- عبدالله توقايف - دېب بېك آچق جواب بېردى.
- اول دنيا ده بارمى صوڭ الى؟ دېگاج، تعجبیه
قارشى، بويل ياز كوني اولنگه نلگى نى ايتب بېهردى.

توقايف نڭ شا كر دلر مزگه، بالالرمزغه بو قدر ياقن
بولووى آنڭ شعرلرى نى درجه ده عهلى و طور مشقه ياقن
بولووينى كورسه تسه كېرهك. توقايف نڭ عملى اهميتى
بېگرك مکتب و تعليم چىتىده كورينە در. اول باشقه نوع
شعرلر نده بېگرك خسته ليريك بولوب طور مشدن يرافقه
تارتىلا، خيالات و حسيات بلەن بولاشا. اما قاچانده مکتب
وصبلىق طوغروسينه كېلسه، آنڭ قلمى بوتونلەى باشقه
چه يورى. اول موندە غايت چدى كېسېله. اول بر معلم
بولوب درس بېره، بر آنا، ياكه بر آنا بولوب نصيحت ايتە،
بر بابا ياكه ابي بولوب حكاييت سويلى؛ بولر نڭ هر فابوسنك
شوندى بر معصوم و يوشاق ادا و آهڭ قوللاناكه، بالانڭ
معصوم كوڭلى، آرقاسندن بر فرشته كېلوب صيپاغانداى
حس ايتە و اختيار سز توقايف نى آپ - آق صافالى بر خدائى
و نورانى قارت ايتوب تصور ايتەد.

بر وقت مهسكه وده نشر ايتلمكده بولغان «تربيه الاطفال»
ژورنالى توفتالدى. واقعه عادتدن طش بولماغان بولاش،
توقايف نڭ يوره گينه اوق كېك بارب قادالا. هر هفته ده،
هر كونده دېب ايتريك توفتالوب، يابلوب طوغان باشقه
ناتار غزته و ژورناللارى طوغروسنده بر سوزده اونده.
شمه گان توقايف «تربيه الاطفال» نڭ توفتالووى ايله «بر
طفل مسام آغزندن» دېگان غايت مؤثر بر شكاييت نامه
يازوب، اوزى نڭ بالالر كوڭلينه نقىر ياقن تورغانلغن،
تربيه و تعليم مسئله سى بلەن نقىر بورچلغانلغن آچق
كورسە تدى.

قلمه غيبوتنڭ طاغىر قىر ويردى كىر،
نرده سڭ، نرده سڭ و ير خبر اى مشتق پدرا
خلقەزدن اشتكايه كيتە كرمى تڭرىه؟

بیر نورلی چاره، ندبیر قامادی . بیچاره شاعر طار، قارا - کفی بیر محیط (فروغ) ده طودی، اؤسدی . شولوق طار - قارا کفی پچراق بیر محیطده اؤلدی . فقط وفتسز یونهل خسته لگی ایله آیانچلی بیر صورتده اؤلدی . مرحوم نك خسته لقی وقتنده ملتکه سیزامه دی، بلنمه دی، ملت، شاعر - نك خسته لقی کوچه ییگه چکنه بلدی . فقط اول وقت چه خونقه خسته لقی شاعر نی بیک نق یافالاغان ایدی . قوتقار لقی بیر حالده توگل ایدی .

هر وقت آنك یاننده یورگان یکتلر، بیک آز حق ایله آنك قوه قلمینه سندن فائده لانه نوچیلر شاعر نك سلامتگی خصوصنده نوزان قدر یاردم ایتمه دیلر . شاعر نی بر صاوم صییر کبی ایله یلر گنه . فقط آنی راحت یاشاناچق بر نورلی تشبثده بولونمادیلر . ملی شاعر مزگه بولغان بو جنایتنی عمومیت ایله اوکونگی ملی مطبوعات، خصوص ایله قازان مطبوعاتی آچمادیلر . کیریسنجه : بو جنایتنی قاپلارغه طرشیدیلر . ملی شاعر مزگه ایتمکان جنایت نك ایله لر نی ناریمز ازلر، تیکشورور .

« وقت » نك 19 نچی آپریلده چققان 1495 نچی نومرنده یازلدیغینه کوره : توقایف قازاندا بیک ناچار حالده تورا باشلاغاچ، کتابچی لار آراسندا بر صاوم صییر اورنینه یورتیله باشلاغاچ « وقت » اداره سی آکا جهکل خزمهت بلن آیف قرق سوم بهرب توررغا بولغان، لکن ساونچی لار توقاینی قوتقار ماغانلار .

مونه بو کون شاعر نك اؤلومینه بر بل طولدی . فقط آنك قهرینه تیره طولغانی، اسمی یازولی طاش بیله قویو - لغانی یوق، آنك اسمینه منگولک خاطره قالدرو خصوصنده بر کامیتیت یاصلاچق ایدی هنوز یاصالغانی یوق . شاعر - نك میراثینی بولب اییه بولوده آشغوچیلر بولدی .

« بولدر » گهز بته سی نك فبلیه توننده ع . ابراهیم نك توقایف حقدن « تالانت ترا گبدیه سی » سرلوحه سی ایله ، ریاسز، بی طرفانه یازغان مقاله سی شایان مطالعه در . آلب اوقرغا، اول سوزلر نیده کوگل کریتیکه سی نك ناپچقینا سالب قویارغا، شولای ایتم اول قاپچقیندا بوتونله ی بوش یورتمه سکه توصیه قلامز .

هیچ بر معنی سی آکلاشامای طورغان « مفخری لر » ، « الصبح بدالر » همد « کویلی ایمان » کبک نرسه لر طوتما ایدی . بعض بر قرائت کتابلر نده ایه مرتب اندیلر بالضرور اوزلری « شاعر » بولب کبته لر ایدی، نپنده ی بولسه ده معنی سز، حتی وزن سز بر کویلی نرسه یازب ، شو نك ایله قرائت کتابنده نهچک بولسه ده ، اورن آورغه تیش دهب اویلانغان قصقا وقایفه لی بوللر نی قالدرماسقه طرشالر ایدی . ایشته ، توقایف معلم لر مزی ، محرر - پیداغولر مزی شوندا ی زور « شاعر » بلاسندن فوتقاردی . لکن بعض پیداغولر مز آلد بولسه توقایف شعر - لرینه « کاز لم یکن » قاریلر . قرائت کنایی یازوچی لر - مزدن بر نهچه سی اوزلری نك بر نهچه جز دن عبارت بولغان اثر لر نده توقایف شعر لرینه ، ائک کهره کلی و اورنلی بولغان یرلرده الیفاتسز کبچهلر ، و اوزلری نك عادی نظم لر نده باشقه هیچ بره نك شعرینی آلمیجه ، کونده شلک نی بیک اورنسز و ضررلی بر یرده کبتر ب چقار لر .

اوشبو آپریل نك ایهکی سنده توقایف نك وفاتینه بریل طولوب اوندی . شول مناسبت بلن توقایف نی ایهسکه توشروب یوغاریداغی سوزلر یازدی . توقایف نی ماضی عه اوزانندق . لکن شولایده آلی آنك بلن بز نك آرائی زمان پهرده له می . بز آلی همان شول محیطده ، شول حالده یه شیمه ز . توقایف نی چنلاب آکناو اوچون چبته کهره ک کبتوب قارارغه و بونك اوچونده بایتاقی زمان اوتهرگه کهره ک بولاچاق .

جمال الدین ولیدف

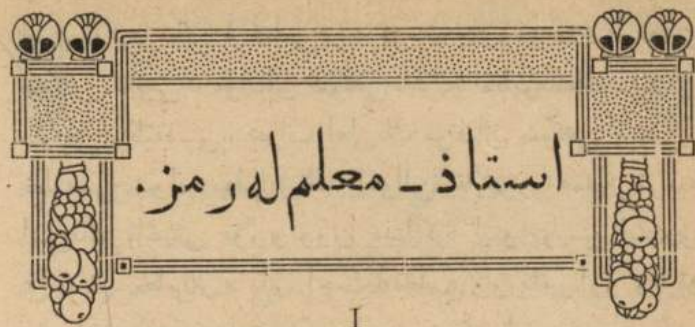
II

توقایف نك وفاتینا بر یل طولو مناسبتی بلن ملی گهز بته و ژورنال لار مز 2 نچی آپریلده چققان نسخه لارن توقایف نی ایهسکه توشور وگه باغشلا دیلر ، بیک کوب خاطرهلر یازدی لار . شول مناسبت بلن بیک یاکمی ونه ملی سوزلرده ایتیلب اوندی . « طورمش » گهز بته سنده بیک اوزون یازغان باش مقاله ده اوشبو قرق سوزلر بار ایدی :

« بز نك ملت شاعر مز نك شعر لرینی تقدیر ایتسه ده ، شاعر نك سلامتگی نی صافلاو ، آنی مسعود یاشانو خصوصنده

I

ياز چېتىدى - قارلار ارب كېتىدى، صولار آغې بتىدى،
چېرلەر كېيىب چېتىدى .

ياز چېتىدى - چېر اوستىنە هر تورلى اولەن چېب
قرلار كوگەردى، آغاچلار ياپراق يارب اورمان يەشەردى.
ياز چېتىدى - كوچەلى قوشلار يەنە بىزگە قايتىب
كېلىدى، بىر آغاچدان بىر آغاچقا اوچا - قونا بىزگە سلام
بېردى، آلاز ياز بويى موڭلى تاوشلارى بلەن چىرىلداپ -
سايىراب بىزى راحتلەندىرلەر اېتىدى .

ياز چېتىدى - چېر يوزىندە ھەممە جان مخلوق
طبيعەت نىڭ بېرىگەن چېكىسىز نەمەت لەرىندەن لىت آلب، ھە -
مە نەرسە ياكى ياز نىڭ نەمەن ئاناچاق، ھەممە نەرسە
راحتكە ئاناچاق .

ھەممە جانغا راحت بار، ھەممە مخلوققا لىت بار، ھەممە
نەرسەگە ياكى طبيعەت دەن اووش بار . . . . لىكن . . . .
لىكن بىرگەنە صىف بار: آلاز ياز چېتو بلەن، مەكتەپ دە
اشلەرى بتو بلەن، آلدىلار ئىداغى چېر فېرشتەلەرى -
بالالار نارالب كېتو بلەن آلازغا قايسى تووا، آلاز نىڭ باشن
آللە نېندەى او يىلار چولغاب آلا، آلاز نىڭ كوز آلدىلارن آللە
نېندەى تومانلى كونلەر قاپلاب آلادر .

- آلاز كىم ؟

- آلاز بىز نىڭ استاذ - معلم لەر مۇ ؟

- آلاز بىز نىڭ روحانى مەرىلەر مۇ .

آلاز قش بويى توزان توپراق اچىندە، كېچىكە، ساسق
تىچو ھوالى مەكتەپ دە قوللار ئىندان كېلىگەن قەدرى نەرشەب
اوقىتقانلار، اوقىتقان آيلار يىناغەنە يارتى پورتى ژالونىيا
آلب، آنى آشاب بىرگەنلەر، كىيىنرگە دە چېتىگە ھاغانلار .
آلاز اېتىدى حازر آز قىسىز، كىيىم سىز ھال دە اورامقا
تاشلاندىلار .

ياخشى مۇ - يامان مۇ قش بويىنچا اشلەگەن، آرىغان،
ھالسىز لىنگەن بى چارا معلم لەرىمۇ ھەممە راحت دەن مەروم
كويىنچە، نە فلارن بلە آلمانچا، تەمام فقير ھال دە فاگۇررغا،

تېنىترىرگە مەككوملار . چاينىڭ چىلى كوفى، فسقا نوڭى، آققان
صوداى، نېچىك بولسادا اوتەردە كېتەر، ۇمما كېلەچەك قش
اوپون معلم نىڭ اورنى نامەلوم بولو آنى بېگەرە كدە آياقتان
چىقار . بىزدە معلم نىڭ اېكى - اوچ يىل توناشدان بىر مەكتەپ دە
اوقىتىپ، قولينا، سوزىنە اويىرەنگەن بالالارن تىرىيە قىلوى
بېك سېرەك بولادر . بى چارا معلم اوزى نىڭ تىدىرىسزلىكى بلەن
يا مەكتەپ مەدىرى نىڭ، مەلھەدەن بېرەر نىفوزلى كشى نىڭ كىيىنە
ياقماغانلىقدان، خاپىرن تاپماغانلىقدان يىل سايىن اورن
آلىشىترىغا، يىل سايىن ياكى اورن ازلەرگە مېجور بولادر .
بو، اولدا، شەردە ھەر چېردە معلم لەر نىڭ باشىنا كېلىگەن
عمومى بىر بلادر .

كېلەچەككە حازرلەنۇچى آكلى خلىق لار نىڭ اوقىتۇچى
مەرىلەرى ياز چېتو بلەن استىراحتكە ئارالالار . بعض لەرى
علم لارن دەھا آرتىدىر، دەھى شەبەركە معلم بولو اوچون،
تېرىدىلەرن دەھا تەكمىل اېتو اوچون چاينىك قورسلارغا
كېتەلەر، كېتىگەندە آلازغا خلىق لارى تورلى ياردەم اېتەلەر،
يوللار كورسەتەلەر، بعض لارى علمى وڭى سىياحت لەرگە
(اېكىسكۇرسىيەلارغا) چىقالار .

بىز نىڭ خلىق دا بىر بھانە بار: اېمىش بىز يارىلى، شونىڭ
اوپون معلم لەرى تىرىيە فلا آلمانىمۇ . شونىڭ اوچون يىل
ايلەنەسىنە ژالونىيا بېرە آلمانىمۇ، دېلەر . بوسوز چېب - چېكى
يالىغان، بىز يارىلى توگىل، بىزدە اورنىسىز چېرگە بېك كوب
آقچا اسراف اېتەلەر . اگەردە اوفوغا ھەم اوقىتۇچى لارغا -
كېرەك لەر نىڭدە اېك كېرەكى دېب قاراساق، شونى تىدىق
فلساق، اوزگە كېرەك لەرنى آرتقاراق قوباطورب، آلا
اوقوغا ھەم اوقىتۇچى لارغا بېك كوب آقچا ئاينىلاچاق .

كوب سوز نىڭ توپكىسى مەناو: معلم لەرگە ژالونىيانى
يىل ايلەنەسىنە بېرگە تىيىش، معلم لەر نىڭ اورنى تەمىن
اېتىلەرگە تىيىش . بىز معلم لەر لىساندىن خلىق قاشونى توىيە
قلامۇ .

حازرگە شول ئىدر بلەن سوزنى فسقارتىپ، بوھقدا
تاغى اوزونىراق يازونى اېكىنچى وقتقا قالدۇرامۇ .
(مۇندا معلم لەر سوزىندەن - معلم لەر ھەم معلم لەردە
مەراد . فسقالتق اوچون كىمە معلم لەر سوزن قوللاندىق) .

معلم .

II

« معلم » ژورنالدا مۇھىم معلم لەر نىڭ ھالىندەن بىھىت
اېتەر اوچون « استاذ - معلم لەر » بابى آچىلو بېك اورنىلى

اپتیلچه گن خلق آکئامی در. بزنگ بلوومز چه ، موندان
صوگئی قایغی ، موندان صوگئی اش ، مطبوغانمگ موندان
صوگئی وظیفه سی ، محراب اهلی ننگ موندان صوگئی وعطی ،
خطبه سی شول معلم لرننگ احوالن قایغرتو همده تربیه
اشی ننگ یاغشی قورولوون مذاکره اپتو بولسن اپدی .
«استاذ - معلم لرن» بای آچب «معلم» ژورنالی اوز وظیفه
سن اوتەرگه کرشدی دهب بله مز. شول بابنی غنیمت بلب
معلم لرن اوز حال لرن مذاکره اپتەرگه ، شونگ آرقاسندا اوز
یوموشلارن اوزله یی باشقاررغا تییش . موللا .

III

تحقیق اپتلیگن معلم :

شادرین اویله زی بؤری اولندا نقی الله عصمتی
اسملی بر معلم 5.4 یلدان بهری بر تیین اجر تسز ،
معض خلقن سویگه نلکدن یهش بالالارنی ترتیب بلن
تربیه قلب ، اوقیتب ، دین تانیتب تورادر اپدی . اوقونی ،
اوقتوچی نی ، عموما دین وملت یولندا خزمهت اپتوچی نی
سؤیمه گن بر تاقم قوشتانلار نقی آفهنندی نی تحقیق اپتو
فکری بلن بو 14 نچی یلغا دبسه تسکی اپتب سایلاغانلار .
(بعض اول خلقی قدرلی بر کشی نی کهمسیته سی لاری
کپلسه آنی یا دبسه تسکی ، یا صوتسکی اپتب قویالار .) دبسه
تسکی بولب خلق فا خزمهت اپتو البتته قیین اش توگل ، أمما
حرمت وعزت اپتلوگه لایق خلق خزمهتچی سن وولس اوی ننگ
شاقشی لارن تازارتندرو قصدی بلن پریغور تۆزولاری
آنی بهک زور تحقیق بولادر . گهر چه بؤری آولی ننگ امامی
ملا عبد الله آفهنندی زهمسکی ناچالنیک که مراجعت اپتیب ،
پریغورنی تصدیق اپتدیرمه گن بولسادا ، بز معلم لرن صنفی
معلم لرنه فارشی ادب سزلك کورسه تب ، شولای آچقدان
آچق معلم لرن تحقیق اپتکهن قوشتانلارغا ره نچیمز هم
اظهار نفرت اپتیمز .

ای بی چارا خلق ، سز اوزگز ننگ یولباشچی گزنی ،
استاذ گزنی تحقیق اپتەرگه ، آکا فارشی ادب سزلك کورسه -
ترگه قاچان اویالرسز اپکهن ؟ وقت جېتمه دېمی اپندی ؟

معلم: ف . سلیمانق .

(یقاتیرینپورخ اویله یی - آلابوغا .)

هم بهک وقتلی بولدی . بزده حازرگه قدر خلق بلهن معلم لرن
آراسندا هبچ برعلاقه یوق توسلی . خلق بلهن معلم لرن
اوزلرن اپکی یاقدا کورهلرن . خلق بلهن معلم لرن آلی گه
قدر بر برسینه فارشی بولغان بورچلارن اوته گنلاری یوق .
- اورسچا اوقب ضیالی لار آراسینا کره آماغاچ . یاکی
بهر کسب اپتەر اوچون سوما (سرمایه) یاسی آماغاچ
چاراسزدان بالا اوقیتاسن - دهب معلم اویلیدر .
- بوتنه اش قولندان کپلمه گهچ ، معلم لرنی چارالقدان
بالا اوقیتب یوری - دهب خلق اویلیدر .

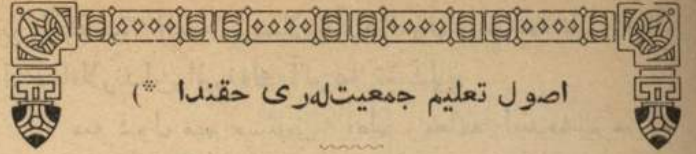
حالبوکی :

خلق بلهن معلم اپکی سی بر وجود کبی در . خلق نی تنه
(جسم) فرض اپتسه ک معلم آنگ روحی در . دنیا ترکلیگی
اوچون تنه بلهن جان دائما بر برینه علاقهدار ، بر برینه
محتاج درلار . بناء علیه خلق فا معلم سز یه شهو یوق ، معلم سز
دنیاده اوکو یوق ، معلم سز آغا باسو یوق . شولای بولغاچ ،
دنیاده طورونی اویلاغان خلق ، استقبالن توشونگهن خلق
اپنگ الک ، همه اشدهن بورن اوزینه معلم حازر لرنه ،
معلم نی اوزینه بولباشچی اپتب طونارغا ، معلم نی تربیه اشنگ
امام اپتب طونارغا تییش اپدی ؛ شونگ اوچون آنگ حالینده
هر نهرسددهن بورن دقت اپتەرگه تییش اپدی ؛ آنگ خزمه -
تینه هر نهرسددهن آرتق حق قویارغا تییش اپدی . لکن
حازرگه قدر خلقمیز ، مع التأسف ، اول اشنی اشل گهنی یوق ،
آنگ تییشلگن ده توشونگهنی یوق . اول هامان معلم گه فرن
قاراوندا ، مکتب هم تربیه اشینه سالقن قاراوندا دوام
اپتمه کهدر .

بزده اپکی کشی بر جهرگه کپلسه خلقمیز ننگ کپریده
قالغانلغندان ، آغا باسا آماغانلغندان ، هر توری بوزق
اخلاق بلهن کوندن کون اشدهن چضب بارغانلقدان بحث
اپتیلدر . هر کم شوندان زارلانا ، هر کم شونی قایغرتادر .
گه زبته بېت لری محض شوندان بحث اپتەرگه منحصر . لکن
شونگ اصلی معلم بلهن تربیه گه فایتقانلغی اېسدن چغا -
رلماسقا تییش اپدی . - معلم - تربیه - شول اپکی سوز -
ننگ عملن اویلاغاندا ، شول عمل ننگ نتیجه سینه کوز جبهه -
گهنده دنیاده زارلانراق ، اوکینرک اش بولماس توسلی . یعنی :
دنیاده معلم بلهن تربیه عامل بولب تورغاندا خلق ناچار
حالدده بولماسقا تییش آرندا قالماسقا تییش .

لکن اپنگ قیینی شول کی : اوزی ننگ حیاتی هم
استقبالی یاغز معلم لرن بلهن ، تربیه آرقاسنداغنا تامين

اصول تعليم جمعيت لهرى حقندا (*)

ملتمز اعضالارندان بولغان ابڭ اهميتلى صنف، شېبه-سز، معلم و معلمه لهر فرقهسى در. ايترگه ممكن، كى: بولار ملت وجودينڭ تىمارينا نازا وياكى قان اغز وچيلار. ملت وجودن فور اوچى (تشكيل ايتوچى) باشقا كېسه - كهرگه جان كرتوچيلار. آلارنڭ استعداد و قابليت لهرينه موافق خزمهت يولينا اونده وچى هم آلارنى شول بولغا يته كلب، كرتب يبهرو وچيلار.

حاصل: معلم لهرنڭ خزمهت لهرى ابڭ مهم، ابڭ زور هم ابڭ مقدس بر خزمهت. اوزلهرينڭ استعدادلارينا فاراب وشونڭ كوچلوى بويىنچا، بر كره شول مقدس بولغا كرتب آلغان محترم معلم و معلمه ابڭ شلهرمز مطلقا شول خزمهت لهر-نده جدى رهوشده دوام ايتهرگه هم تعليم و تربيه مسئلن-ن اوزينڭ زمانه سينما موافق صورتده ترقى ايتدرگه ترشغا تيبشليلار. خصوصا اصول تعليم و تربيه اشلهرمزنى تكامل ايتدرو معلم و معلمه لهر صنفينڭ مويىنلارينا يوكله نىسگن زور فرضلارنڭ دا ابڭ برنچىسىدر.

شولاي بولسا، هر فايومز تعليم و تربيه حقنداغى معلوماتى تاغندا كيكه يته توشوگه و توبل ندره بېر وگه هم شول حقدا يعنى تعليم يولندا كورگهن نجر به لهرمزنى نېچك كنه بولسادا، بوغالتماسقا - اهرم ايتمه سكه تيبشليمز. تعليم و تربيه اشمزنىڭ بحق ترقيسى اوچون، معلم و معلمه لهرمزنىڭ تعليم يولنداغى نجر به لهرى كوب نائير ايته چك. هم آلارنڭ اول نجر به لهرى ملتومز اوچون (گهر چه اول اوزى حاضرگه نقدير ايتب يته آلماسادا) بېك قيمت، بېك قدرلى بولاچاقدر. چونكى: تعليم و تربيه، خصوصا اصول تعليم فنى بېگرهكده نجر به دهن نووا. حتى آنڭ اصل نايانچى دا نجر به بولا.

هر ملتده، نجر به سى كوب معلم و معلمه لهرنڭ، نجر-به سى آز بولغانلارينا اوستون تونلوى هم توتولرغا تيبشلىگى ده شونڭ اوچون بولا.

فسقاسى: بز معلملر، تعليم و تربيه ساعت لهرمزنىڭ هر دقيقه سنده نجر به مزنىڭ اهميتن و قيمتن خاطر لهرمزده توتب

(*) اورن آز بولب؛ سيدر آلماغانلقدان بومقالنڭ باش ياغندان بر آرن قالمرغا توغرى كېلى. م. سىدى چنارلارندان غفو اوتتەن.

باشقارما .

شونلارنىڭ نتيجه لهرن - اوزينه مخصوص بر « نجر به دفترى » نه قيد ايته باررغا تيبشليمز. *

بېك آچق بىرگه كېرەك، كى: اوزمزگه خاصلانب، بېرلىگهن تعليم و تربيه هم اصول تعليم اشلهرمزنى كامله - شدر وومز، شول حقدا باشقا مدنى ملت لهر بولينا توشوومز يعنى آلغا اتسلاوومز اوچون، قولمزدان كېلىگن قدر فدا ئىلىكمزنى آياماو (قزغانماو) همه مزگه اولوغ بورچدر. بېگره كده، اوز اشمزگه، اوزمزنىڭ تعليم و تربيه يولنداغى مقدس خزمهت مزگه نقلاب ايمان ايتوچى معلم و معلمه لهرمزگه زور بورچدر.

بو حقدا، سياسىلهر مزدهن ياكى اديب و شاعرلهر - مزدهن، صنعتكارلار مزدان خزمهت و فدا ئىلىك كوتو، آلما آغاچلارندان خرما به شلهرى اميد ايتو بىلەن بر درجه ده بولاچاغينا كم شېبه ايتهر؟

شول حالده، آچق كوريل، كى: تعليم و تربيه اشلهر - مزنى حازرگى مىدىت دورينه موافق صورتدا ترقى و تكامل ايتدرو، بالەز تعليم و تربيه يولندا خزمهت ايتوچى وشول يولدا نجر به اوستنده يه شه وچى ذانلارمز اوستينه معلم و معلمه لهرمزگه يوكله نل چه كدر. بو توغرىدا مسؤليت آستندا قالوچيلاردا، قطعيا شونلار بولاچاقدر.

ملتنىڭ حياتى، ترقيسى اوچون لازم بولغان عمومى اشلهرنىڭ هر برسى فقط جهاعت بولب اشله نىگهن چا فداغنا فايدالى هم اساسلى بولب اشله نه بارغانغى، ايندى، هر فايومزغا معلوم بولسا كېرەك.

جمعيت خيره لهر، ترقىيون اسلام، نشر معارف، اوقو-چيلارغا ياردهم جمعيت لهرى، « تورك - تانار ادبيان اويره نو » كېو، نوگره كهر، همەسى ده، جيباشب اشلو قونىنڭ كوچلى ودواملى بولوينا بناء قۇرولغان جمعيت لهردر.

ملتومز اچنده، شونلار شېكىلى، نورلى جمعيت لهرمز بار. قۇرولدىلار هم آلى ده قۇرولا تورالار. بو اشلهرگه اچەن - طشمز بلەن قوانودان باشقا بر نهرسه ده ايتە آلەيمز.

لىكن، بېت، بولار همەسى ده اوزلهرينه مخصوص اش اوچون آچلغانلار. بولارنىڭ همەسى، بار نهرسه دهن بېگرەك، اوزلهرينڭ اوستلهرينه يوكله نلىگهن، اوز وظيفه -

(*) روسلاردا Записки по педагогике Записки по дидактике كېك زاپىسقالار باريدا شونداغى تجربه دفتەرندهن توغان.

تۈزلىگەندە، ئالبته، روسلارنىڭ «اصول تعليم جەمئىيلىرى» نىڭ
اوصتافلارنىدىن اورنەك آلرغا تېيىشلى.
منە شول مەھم مسئلەنى معلم ومعامە اېىدە شلەر مەزگە
تقدېم اېىلە؛ شوڭا دقتلەر نى جلب اېىتەم.

معلم: عبدالرحمن سعدي.

«آلبانا»

شەر:

قوياشقا.

نورلى قوياش، موڭلى قوياش، يوزۇڭنى آچ، نورىڭ جەچ!
فارا بولوتقا قاچووك ھېچ تېيىش سز كون بولغاچ.

*

سېنىڭ چفاسىڭنى بلب جەمىع اۇنچ دوو كېلىدى،
ھەدە قوشلار بار چا جېردە سايراشب چر-چو كېلىدى.

*

آنا چقا، منە چقا دېپ سېنى كوب كوندك بز؛
كوتە كوتە اوط يۇتوب، يالىقىدە بتدك بز؛

*

فزارب چغې، نورىڭ چەچې، بزلىرىنى شانلاندىردىڭ.
سوڭىدىن قاچې، آغاچ آتقا بزلىرىنى آنلاندىردىڭ؛

*

بېك كوڭل سز بېت خلىق فە ھوادە سېن بولماغاچ،
زىھار تاشلا بۇركەنچىڭ، زىھار اچقن تېزىرەك قاچ!

*

نورلى يوزۇڭنى كوررگە انتظار در تاش، آغاچ؛
دخى قوش، قورت، ھم حيوانات، زارلانادر ساندوغاچ.

*

مەنىسى بوق كون اېتوزىڭ سېن سز بو اېىرارگە؛
سېن قاراساڭ ھەر بىرىڭ توسلارى بېك اوزگەرە.

*

سېن قاراساڭ فارا جېردە حرىكتەنە، پارلانا.
اچىندەگى اورلوفلار دە ھەر قاىوسى جانلانا

*

سېن قاراساڭ اورمان، بالان ھەر قاىوسى سۇبونە،
ھەر قاىوسى زىننەنە، بەشل كېيەن كېيەنە.

*

سېن قاراساڭ تانلى آلمانا فزارىنا آلالانا،
آلى گولى چەكەلرنىڭ اچلىرى ھم بالالانا.

*

سېن قاراساڭ يارقاناتلار آدم قانن اچە آلمى
يابالافدە قوبانلارنىڭ چېكەلرنىدىن چالمى.

لەرن اوتەوگە، اوز غايەلەر بىنە تېزىرەك چىتو اوچون
غېرىت بلەن اۇمتولوغا ارتقى ھەت صرف اېىتلەر.

اېىترگە تېلېمەن، كى: تعليم وتربىيە ھم اصول تعليم
اشلەرمىزنىڭ ترقىيىسىنە سزغانب خزمەت اېىتۈنى بوسىنفلاردان،
بوجەمئىيەلەردەن بەنە كۈتە آلمىز.

شولاي بولغاچ، بو حقدى بىز معلم ومعلمەلەر صنفى
اوچون، بىردەن بىر چارا قىلالا، كى: اولدا، معلم ومعلمە-
لەرنىڭ اوزلەرى طرفىدىن اوزلەرىنە مەخسوس «اصول
تعليم جەمئىيلىرى» (Педагогическое общество)
آچودر. بوجەمئىيەلەر، بېگىرەك، فازان، اوقا، اورنېبورغ
وترويسكى كېك شەئەرلەردەگى زورراق ھەم آنافلىقلىق
(مىلا «مەھمىيە»، «عالىيە»، «ھىسنىيە»، «رسولىيە» يا كى
«مەھمىيە» (ياوشقلار مەدرىسەسى) كېك مەدرىسەلەرنىڭ
معلمەلەر ھېئىتى ومەدرىسەلەرى طرفىدىن باشلاناب، شولار قاناتى
آستىدا تىشكىل اېىتەرگە تېيىشلى.

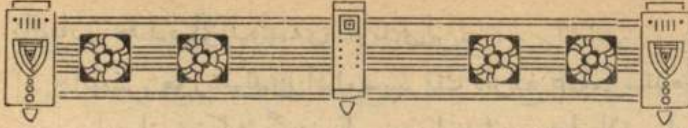
بونداى جەمئىيەلەرگە، بزنىڭ اويەز چا، حكومت: مەمانع
بولماس ھەم تېز رخصت دە بېرىلەدى. بونىڭ اوستىنە،
زېمىستوالى گوبېرنالاردا، بونداى جەمئىيەلەر مەزگە زېمىستوال-
لارنىڭ! ياردەم اېىتوشووى بېك مەمكىن. اوز خلىقەز
بايلارەز ايسە، بو ايزىگى ومقدس اشكە قوائب ودورت
قوللاب ياردەم اېىتلەرلەر اېىدى. بو جەمئىيەلەر، معلمەلەر مەز-
نىڭ، مەھمەلەر مەزنىڭ، مەكتەب وپروگراممالار مەزنىڭ بولەشووينا،
بىر يول بلەن حرىكت اېىتولەرىنە، معلم ومعلمەلەر مەزنىڭ اوز
لەرىنىڭ مەبشى حاللەرن تۈزەتۈگە، حاصلى، تعليم وتربىيەگە
مەتلىق بولغان ھەم اشلەرنىڭ ھەر بىرسى حقدى سزغانب
خزمەت اېىتەر اېىدى.

يوغىسە، بىر بىرگە جىنالمايىنچا، يالغز اولاراق، بىرمز
مەرىدەن، بىرمز مشرقدان قەچقروومز اېىلەگنە تعليم وتربىيە
اشلەرەز قەلەيا ترقى اېىتە آلاچاق نوڭل.

باشقا توغرىلاردا، قورى غزىتە وژورناللار مەزغاغنا
يازىب، يالغز شولار آرقىلىغنا تاش بېرىشۈ نېچك ىتشمە-
سە، جەمئىيەلەر تورغزىغا نېچك لىزوم كورلسە، تعليم وتربىيە
ھم اصول تعليم توغرىسىندا، اولغنا ىتشمى. بو حقدىدا،
مطلقا بىرگە اوبوشقان، بىر مەزگە جىنالغان، مؤثر بىر
قوت كېرىك. اول ايسە، آنچاق، اېىگىدەى اصول تعليم
جەمئىيەلەرى آچو بولماقتىر.

جەمئىيەتنىڭ اوصتافى، اھتمال، ياخشى اوق كېمىگنە
دائىرەدە تصدىق اېىتدرب آلرغادا مەمكىن بولور. اوصتاف

ترجمه حال .

اسلام پېداغوغلارنىڭ

ابن طفيل

«معلم» نىڭ 7 نچى نومرىدە ابن طفيل حضرت ارى نىڭ «حى ابن يقطان» اتلى كىتابى حقىدە باشلاپ بىر نېچە سوز يازغان اېدىك. اول كىتاب توغرىسىدە مەلومات بېرىمەسەن بۇرۇن ، بۇ جەردە بىر قىسقىچە ملاحظەلار يازىپ كېتىمەكچىمەن .

مىسلىمەنلەر طرفىدىن يازغان تارىخ كىتابلىرىدە ابن طفيل حضرت نىڭ تاليفاتىدىن بولغان «حى ابن يقطان» توغرىسىدە ھېچ بىر سوز تاپىلمىدى. بىز مۇشۇ كىتاب - لاردىن ف . ك . ئافىدى نىڭ «تارىخىي مەزمۇنى» سىندە بىر نەرسەدە اول توغرىدە يوق. 1901 نچى سىنىپلەردە بولسا كېرەك ، قازاندا اوچىتىلىشى اشقولا كىتەپخانىسىدە نېمىس مۇرخى نىڭ (ۋېبىر نىڭ بولسا كېرەك) تارىخىدە بىر آز مەلومات بار اېدى ، لا كېن حاضىرى كۈندە ، شولاي دېيىپ ، يا اېسە بولاي دېيىپ ايتىركى درجەدە خاتىرىدە بىر نەرسەدە قالمىغان. اورنىدىن كىتەپخانىلەردە اېسە ۋېبىر نىڭ تاليفاتى يوق نى چاقىلى كوررگە تەلەپ يورسەمە بۇ كۈنگە قىسقىچە تا بۇ مىسىر بولغانى يوق. مذكور تارىخ ، خاتىرىدە قالمىغانە بىنا ، 24 جلد بولسا كېرەك . شۇنىڭ 5 جلدىدە مىسلىمەنلەر توغرىسىدە مەلومات بار اېدى. ۋېبىر روس مۇرخلىرى كېك طرفىگىرەك كورسەتمە نېچە ، ھەر بىر خەلق نىڭ اوز مۇرخلىرى نۇقتە نۇظرىنە موافق اېتىپ يازغان . اوچۇقچىلاردىن بىرى شۇل تارىخنى تاپىپ اوقرغە موافق بولسا شۇنداغى ابن طفيل حضرتلىرى ھم انىڭ تاليفاتى حقىدە بولغان فېكرلىرى مطبوعات مېدانىدە قويسا ائىتە بېك ياخشى بولور اېدى .

«ۋېبىستىك از نانىە» ژورنالى طرفىدىن «بوتون دىنيا ادبىياتى» (Всемирная Литература) نامىدە كىتابلار چىقارمىلا باشلاغاچ ، مۇندە اېندى ابن طفيل نىڭ تاليفاتى حقىدە ائىتە مەلومات بولور دېيىدورۇت كوز بىلەن كۈنگەن اېدىك. لا كېن اوموت بوشقە كېتىدى . اسلام ادىبلىرىدەن جلال الدىن الرومى ، سەدى ، فەردوسى ، وغىرلارنىڭ تاليفاتى حقىدە ياخشى اوق مەلومات بېرىلسەدە ، ابن طفيل حضرتلىرى نىڭ

اى نالپاقلى توناشم !
مىلى شوشى قوباشم !
شەل چاپانلارغا اورالغان
سەپىنگە عزيز باشك

آچ سېن نورلى بوزلەرك ،
سال اېلىڭە كوزلەرك ،
كوز قاراشك بىلەن ارت
تەصب نىڭ بوزلارن .

سېن سز ھېچ مىمكىن توگىل
تربىيەلەو بالانى
عقلى بولسا باشىدە
كىم انكار اېتەر انى .

سېن قاراساڭ نازا بولا
بالالار نىڭ بىدىنى
سېن قاراساڭ غنا بولا
آلار كامىل آدمى -

ھم انصافلى ھم وجدانلى ،
ھەمدە كوركەم اخلاقى .
ذەنى يوگرك بولا آدم
ھم سلامت عقلى .

ھم شولايوق كوز قاراشك
تائىر اېتە زورلار ،
سېن بارىدا ھر بوزوق
اشلەگە نلەر خورلانا .

ياخشى لىقى اشلەگە نلەر
بى نھايە دەرتلەنە ،
شول سېبىلى سېن بارىدا
ھر قايسى اش رەتلەنە .

كۆكۈر .

تربیه آنالار قولندا. *

(آنکیت که جوابلار.)

IV

« اوجماخ - آنالار آياغی آستندا » - منه بو بويوك سوزنك تېرهن معناسی آنالارنك مسلمان دنياسی قارشندا غی اورنن، مسلمانلارنك آنالارغا قاراشن، آنالارنك خز- مهتلهری نېندهی درجهده ایکه نچیلگن بېك آچق کورسه تهدر.

دېمهك : اوجماخ - آنالارنك مقدس خز مهتلهری بلهن، آنالارنك توشلقلاری بلهن؛ آنالارنك بالاغا تأسیرلهری بلهن تا بیلا نورغان اورن... شول - اوق آنالارنك، شول - اوق یولباشچی لارنك آياغی آستندا نامق (جهنم) ده تا بیلرغا ممکن : آنالار بزنی نودرالار، اوسترب دنیاغا چغارالار... آلاز بزنی یاکی اوجماخقا آشبرالار، یاکی نامققا توشورلهر...

تربیهلی آنا بالاسن اوجماخقا اوچرغانی كېك، تربیه- سز آنادا بالاسن، اول گناهسز فېرشستهنی، اول معصوم آدمچكنی نامق چوقرینا ارغیتادرکی، اول چوقردان، اول مشقت یورتندان بو بالانی چغارب، آثا یاکی روح بېررگه یاکی جان اوزورگه آله نېچه ایسرافیل آله نېچه باشچی، آله نېچه آنا كېرەك بولادر... اول ایسرافیل دا، اول باشچی دا، اول آنادا كوپ چاغندا آنالار ایته گنده سالنغان ازنی جویا آلماینچا ییش چافداغی تربیه گه ندهلت ایته ایته چېتکه كېتهرگه مجبور بولالار.

*

بورنقى بابابلارنك: « آياغن **) كورده - آشن اچ ،

(*) باش ياغی 8 نچى نومرده .

(**) آياق - آش ساوتى . قاشق - آياق ؛ آياق - تىناق سوز -

لرندهگى آياق دان مراد شول كچكنه آغاچ ساوت .

تألیفاتی حقنده اؤنده شهه می اوندی لر .

نیمس مؤرخلرندن اشلوسسرنك تاریخ همومی سنده، عرب ادبیاتن تېكشرگن اورنده اوشبو سطرلار بار ایدی: «اسپانیا عربلرندن جعفر ابن طفیلنك « طبیعت کشیسی » نامنده گی شهری شایان دقت در. بو شعرنده اول، آدامنك وحشی حیوان حالتنده بولغان درجهسندن آلب، عالی آبرازووانیه درجهسینه چېتکه نچی بولغان قوّه روحانیهسی نك ترفیسی توغریسندا یازا. بو سطرلاردن آکلاشادیقینه کوره: ابن طفیلنك « حی ابن یقظانی » شعر بلهن یازلغان بولب، مشهور مؤلفات دن سانالب یورگن بولادر. شولای بولغاچ «ؤپستیک از نانیه» نك پر یلازبینه- سنده آنك توغریسنده بره نرسه بولورغه نبیش دېب، بز شول سبب بلهن آندان کونکهن اېدك. تأسف زگه قارشى بر نرسهده چقمادی .

روس پېداغوغارندن «م» أفندی ابن طفیل حضرت- لری نك اسمن، (Ибнъ - Таїунъ) دېب بوزب یاز - غان سوکرا، «حی ابن یقظان» نیدا (Хай-Ибнъ Так- данъ) دېب بوزب یازغان وروس-چھسن (Литя Ппрроды) دېب ترجمه اېتکهن. موندان صوڪ كتابنك خلاصهسی توغریسنده یازغان .

کتابنك خلاصهسی موندان عبارت: «بوزوق خلق دن چېته، هم دین نك نه ایکنن بلمه نېچه اوسکن کشی ده، طبیعتنی تېكشرب، شونك واسطهسی بلهن اللهنی کامل صورنده تانی آلا» دېگهن فکردن عبارتدر.

ابن طفیلنك فکر نچه: اصل هم حقیقی دین - فطری دین. رسمی دین نك اویره تکهن نرسهسی فقط قارا خلق نك ذهنینه قولایلانغان نرسه گنه. شولای بولسهده آنك اویره تکهن نرسهسی ده آلبته اصل وحقیقی دین نك اساسندن آیر یلا دېب بولوی. لکن اول دین کوزگه کورینر دهی نرسه لرگه اؤرتولگهن بولب، طشقی چېتکه، عادت (обрядъ) که اهمیب بېرهدر. أجر وعده فلا، یاکی تاموق بلهن فوریتا؛ چونکه اول، ذهنلری اېرشمه گه نلکدن اوزگه چه طیب بولهای تورغان کشی لرگه خاص .

طبیعت جهتندن (یعنی: خلقتا) آدام بالاسی پاک شو- نك اوچون اول اوزندن اوزی واسطهسز خدای نك کامل صفت حالدهگی حقیقتینه اېریشه آلادر.

«حی ابن یقظان» نك خلاصهسی شول. موندان صوڪ آنی مفصل تېكشرب چغاچامز .
أ. تیمری .

عائله اچن تربييه ايتەرگه ، اوى اچنده كتوچى لك قلىغا الله تعالى آنالارغا آيروچه تالانت بېرگەن ، آلاردا زور استعداد ياراتقان ، كى ، آنالار تمام آندان محرومدر . آنا نه خەئلى گنە زور كشى بولماسن ، نه خەئلى گنە تربييه ايهسى بولماسن ، عائله اچنده اول آنالار خەئلى تأسير ايتە آلەيدر .

آنالار كچكەنە اپكەن قورچاق اوينلارى بلەن اوز لەرنەگى استعدادنى مكملەتمەرگە ترشالار ، بارلققا چەلەرغا ترشالار . آلار ترشالار ، تېك آلارنى توغرى بولغا باشلاوچى غنا بولسن ، تېك آلارغا قانات اوپرتوچى غنا بولسن . تېك آلارنىڭ يالقۇنلى دەر تەلرېنە ، نورلى اومو- تەلرېنە صوغنا سېلامەسن ، تېك آلار تېرىلەي قېرگە گنە كۆملەسن ، تېك آلارنى اوستىرگە ، تېك آلارنى يوغارى كۆتەرگە ، آلارنى اوچىرغانغا كېرەك . آلار اوسسە ملت اوسەر ، آلارنىڭ درجەسى كۆتەرلسە - ملتنىڭ درجەسى آشار ، آلار اوچسا - ملت اوچسار ، بىز اوچارمىز . . . بىز اوچقاندا آلارنىڭ قاناتىنا اوپرب اوچارمىز .

برهان منصورى .

آناسن كورده فزىن قۇچ « دېگەن سوزلەرنە بېك تېرەن ماعنلار بار . بو سوز بورنقى تورك بابايلارنىڭ آنالارغا كوز طولىسى اؤموت بلەن قاراغانلىقلارن بلىرەدر . تورك خلقى ، تورك اۋلى قاي چاقدا بولسادا ، قاي جېردە نورسادا فزىلارنىڭ تربيىلى بولوون تىلەگەن ، حازردە نەب تورادر . اول اوزىنىڭ فزىناچېگش ، نېگش مەنەرلەرن ، آش پشرو ارەتلەرن اويەرەرگە تەلەگەن كېك عائله تربيىسى اوچون كېرەك بولغان اشلەرنىدە اويەرەرگە ، بلىرەرگە ترشادر .

تورك فزى زوراييا باشلاسا آنالارنىڭ بوتون اشن اوز قولينا آلا : عائلهنىڭ بوتون اشن باگۇز اوزى باشقارادر . اگەر دە اۋى اچنده كچكەنە ناراسى بالالار بولسا آنى تېر بەتو - اويىنانو ، روحن اوسترو ، كېيندىرو - چېشىندرو كېك اشلەر مە ، مە سېك شول فېرشتەنىڭ ، شول اشچەن فزىنىڭ اوستىنە توشەدر . . . (سوزم مەوم گە قاراب . قالا فزىلارى مستىنا بولسا بولور .) تورك فزى كېوگە چغار چاغندا عائله ادارە سېنە پشكەن ، اوى تربيىسىنە تمام اويەرەرگەن بولارغا تېبش .

*

خاستەلك وصاوق . *

(باش ياغى 8 نچى نومرەدە .)

11

صحت وسلامتلكنىڭ نەدن عبارت اېكەنن بلو اوچون اوزمىزنىڭ وجودمىزنى ، ياراتىلىشمىزنى ، اعضالارمىزنىڭ وظيفەلەرن بيان ايتەك .

وجودمىز بېش تورلى نەرسەدەن يارانغان : سويەك ، اېت ، مې (دماغ) و آندان بوتون تەنمىزگە تارالغان سىگر - لەر ، قان ، تېرى . شول نەرسەلەرنىڭ توتاشووندىن اورتادا بربوشلىق ياسالغاندر . اول بوشلىق بىر پەردە بلەن اېكىگە

(* ئۆزىنەدا اورن بېك سىناولى بولغانلىقدان مقالەنىڭ بەش اورنۇنۇسقا ترغا توغرى كىيىلى . حىقى افەندىدن ، آتاب ، عقووتتەمىز . «مىقروپلار» بابى آيروجا باسىلاچاق . باشقارما .

بولىنە ، توبەن طرفىداغىسى - قارن ، اوست طرفىداغىسى - كۆكرەك اچى دەپ آنالادر . شول ، قارن بلەن كۆكرەك اچىنى بىر نېچە تورلى جھاز (يەنى : پىرىپور) بار . قارن اچىندە بولغان جھازلار : آش قازانى ، اچەك لەر ، باور ، بۇيرلەر . كۆكرەك اچىندەگى جھازلار : اوپكە ، يورەك . شول ايتىلگەن أعضالارنىڭ ھەم جھازلارنىڭ ھەر بىرىنىڭ اوزىنە مخصوص يوموشى ، وظيفەسى بار .

سويەك - اېتلەرنى طۇتۇپ تورا ؛ اېت - أعضالارمىزنى حركەتلەندۈرە و قىلمىدانا ؛ مې و سىگرلەر - اويلای و تەفكەر ايتە ؛ قان - آشاغان نەرسەلەرنى ھەم اسسىلىكنى بوتون تەنمىزگە تارانا ؛ تېرى - بوتون وجودمىزنى سوقىدان ، اسسىدەن ھەم باشقا ضرورى نەرسەلەردەن ساقلاي ؛ آش قازانى و اچەك لەر - آشاغان و اچكەن نەرسەلەرنى سىگر و اشن كۆرپ تورالار ؛ بۇير - قاننى سۇزۇپ ، ضرورى بولغان

يارارلىق بىر حالگە كېتەرە (ھىضم قىلدا) در. ئەنە، اپسرتىكچ
 اچىندە بولغان كۆل، اسپىرت شول بېزىلەرنى بوزۇپ،
 آلارنى اوزگەرتەرە در. بېزىلەر بوزىلدىغان سوگرا.
 آش قازانىدا بوزۇلۇپ، توگىل قاتى و آور طعاملارنى،
 حتى صيىق نەرسەلەرنىدە ھىضم اېتە آلماي باشلىيدىر. آش
 قازانىدا بارغان طعام آشالغان كۆيى قىلادر. ونەھىت آش
 اوتىدە چەرى پىدا بولۇپ، اچكىلىككە مېتلا كىشى آشاقانىنى
 قوسا باشلار وعاقىبت ضەيف لەنەر، آرقىلەر، وشوندىن يەنە
 باشقا خاستالىقلاردا پىدا بولۇپ، نەھىت دىنپانى ترك اېدەر.
 اېكىنچى ضررى - باورغادر. بىزنىڭ قازانەزدا بولغان
 باورنىڭ بېك مەھم اشى باردىكە، اول اوت دېب يورنىلگەن
 كىسەگە سارى وصيىق نەرسە غازىلابتونرادىر. بو- سارى
 وصيىق نەرسە اوت يانچىغىدىن اچەكلەرگە آغىب، اچكە آلنغان
 مايلارنى اوزگەرتىپ، يەنە تەنەزگە يارارلىق بىر حالگە
 قويايدىر. ئەنە شول باورنى اسپىرت بوزادىر. باور بوزىلدىغان
 سوگرا اوزىنىڭ اشنى اشلى آلمايچا (تشمەك كېد) دېگەن
 بىر خاستالىق پىدا اېتەدر.

اۋچىنچى ضررى - قان نامرلار يىنادر. قاننىڭ دائىما
 بۇرۇپ ظۇر ووى اوچون نامرلارنىڭ رىزىنكە شېكىلى زورايىپ
 كېرەب طورووى تېشىلى بولادىر. اپسرتىكچ شول قان
 نامرلارنى داغى يومشاقلىقى بىتۇر، آلارنى قانىلاشدر ونەھىت
 قان نامرلارنىڭ اېڭ نېچكەسى بولغان- مى نامرلارنى جىرتىلىپ،

مادەلەرنى قووققا «بەل» اېتەپ چىقار؛ يورەك - بوتون
 تەنەزگە قان تارتىپ، ناسوس غىز مەنن كورەدر؛ اوپكە - طن
 آلوغا غىز مەت اېتەدر.

بولاردان باشقا، سېزىگچ اعضاءەزدا بار: كوز،
 قىلاق، نىل، بورن، قوللار مەن.

اېندى: شول اعضاءلاردان بەرى اوزىنىڭ وظيفەسىن
 اشلى آلماسا «خاستىلك» آتالا، وظيفەسىن توگىل اشلەپ
 نورسا «سلامت» لك آتالادر.

III

دائىملىك ياكە آلگولىزم

دائىملىك نەدر؟

اول اپسرتىكچ استعمالدىن پىدا بولغان بىر خاستالىق.
 اپسرتىكچ دېب، اچىندە كۆل، اسپىرت بولغان نەرسەلەرگە
 اېتەلەر، مېتلا: آراقى، وەر تولى ۋىنا، كانىدىك، صرا
 (пиво) ھەم شوگرا اوخشاش اچملىكلەر اپسرتىكچ دەن عبار-
 تىدر. شول اچملىكلەرنىڭ استعمالى قورقنىچ ومدەش بولسا.
 ستالىق پىدا اېدەرگە، بوگرا دائىملىك ويا آلگولىزم دېلەر.
 اپسرتىكچنىڭ ضررلارى: بىرىنچى - آش قازانىدا (مەدەگە)
 ضررى در. شوپىلەكە: آش قازانىنىڭ اچ طرفىدا واقىنا
 بېزىلەر بار. بو بېزىلەر بىر صيىق نەرسە آغىزىپ، آش
 قازانىدا كېلىگەن طعامنى ارىتىپ، آلارنى تەنەگە تارالارغا

اچكىلىككەن توغان دەشلى مۇظرە.

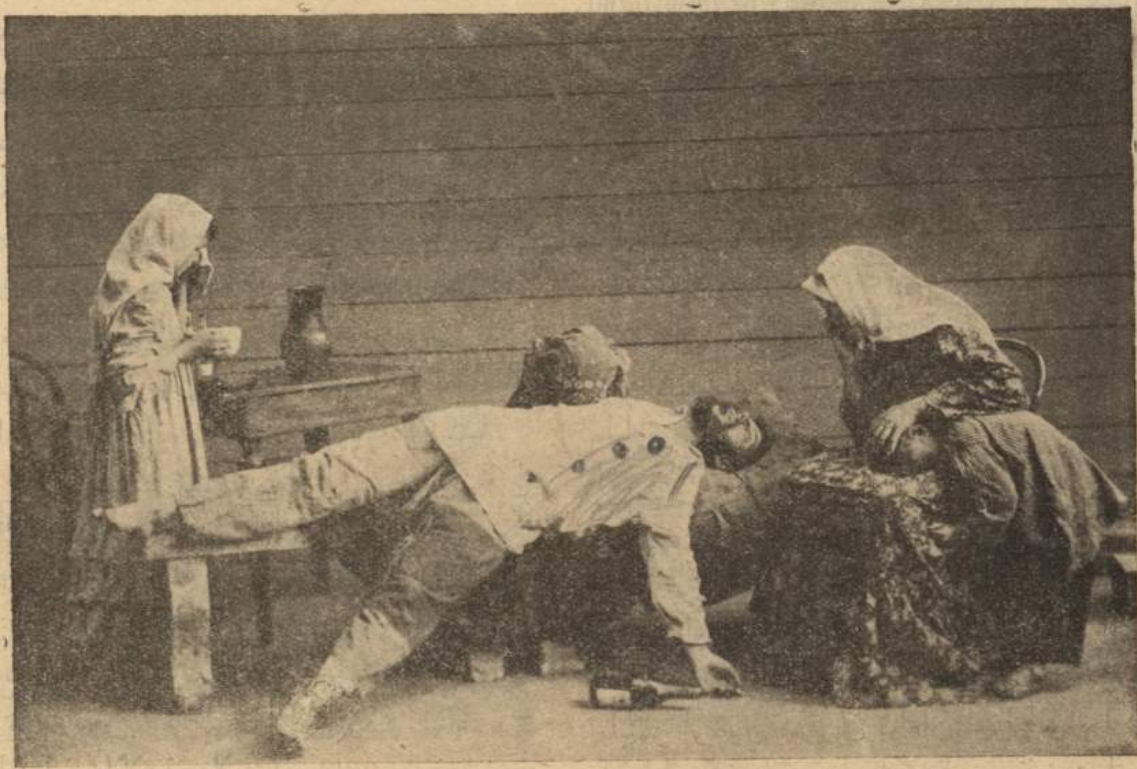
اشلەرگە كرىشىر ، اوزىنە بىر يۇمشاقلىق ، ذكاهم عقلىنە حقيقى فلج عارض بولب سويلەشە آلماس ، آياقلارى درلەر قوللارى قالترار ، نهايت غايەت زەھمتلە بىر يۇقونغا كېتەر . يۇقوسىندان اوبانغان چاغىداتەننە بىر آورلىق سېزەر ، عادتا قىناب تاشلانغان كىشى كېك اوزىنە بىر آورلىق عىس اېتەر . بو حالگە دوام اېتە اېتە اكرنلەب بوتونلەي آغولانماغە با- شلار . مېمى اشلەمەس ، بعضا جنت (جېننەت) كېك ، بعضا تترەو كېك خاستالىق لارغا دوچار بولور .

آلتىنچى ضررى - يورەككەدر . مسكرات استعمال اېتكەن كىشى نىڭ يورەك تېرەسەن ماى قاپلار . حالبوكى ، يورەك ناسووس خەمتەن كورب ، بوتون تەنەزگە قان تاراتب طورو اوچون آنىڭ سلامت بولووى لازم . يورەك نىڭ تېرسى ماى لېن قاپلاندىقدان صۇگرا خەمتىنە حلل كېلەر .

قان تامردان طشقا چقادىر . واجكە قان آغولارينا سبب بولادىر . بو خاستالىققا تىصلب شىرئانى دېيىلەر .

دورتنچى ضررى - بۇيرلەرگەدر . بۇيرلەرنىڭ بومشى : قاندا بولغان ضررلى نەرسەلەرنى سۇزب آلسب ، آلارنى مخصوص يولى بلەن ، بول حالدا طشقا چقارب تاشلاوايدى . اېسرتكىچ اېسە بۇيرلەردەگى حجىرەلەرنى بوزب هلاك اېتە وبۇيرنى كچرەيتەدر . بو سببەن ، كوب وقتدا اولوگە باعث بولغان ، (تبول زلالى) دېگەن خاستالىق عارض بولادىر . بېشىنچى ضررى - جملە عىبىه ، (يعنى : مى وسگرلەر) گەدر . اېسرتكىچ اچكەن كىشى نىڭ قانى مېينە هچوم اېتسب ، آنداغى مېنى قىزار ، ومى نىڭ اوز يوموشن رەتلەب ايفا اېتىرمەس . بو صورتلە اېسرتكىك (مجنون كى حالتى) حاصل بولور . بو حالتدە اېڭ اوبانلى بىر آدم صوك درجە قىباحىت بولور .

اچكى اېتكەن تونغان قاننىڭ مىنظرى .

پېوادا بېرەدر . (ژىفولى صراسن مباح درجەسىندە كورب اچكەن نېچە نېچە كىشىلەرنىڭ مەدەلارى بوزادى ، قان نامرلارى ضررلاندى ، بوتون وجردلارى اشدەن چقدى ، بولار ھېچ بىر اشكە بارامانچا ھەر دائىم اوزلەرىتە اچىل كوتب تورا نورغان عىسرتلى حالگە فالدىلار .) اېكىنچى - دەن ، پېوا آش قازانن زورايتادىر . بو چەتل «تورسە مەدە» دېيىلگەن بىر خاستالىق پيدا اېتەدر .

منە شول ذكەر اېتىلگەن خاستالىق لارغا بىر يولى

اشتەئى كېتىرمەك اوچون دېگەن بولب ، آش الدىندان بعض كەسەلەر مسكرات استعمال اېتەرلەر . اچ بارنىڭ اولغا- نلىغى اوچون بوسى اۋلىگى سىندىن ناغى ضررلىراقدر . چونكى : آش قازانى بوش چاغىدا مسكرات بوتونلەي آنى بوزار . بعض كىشىلەر صرا (پېوا) نىڭ ضررى يوق حساب اېتەب ، آنى بېك كوب اچەلەر . حالبوكى ، مونىڭدا ضررى بېك كوبىدر . بىر كره پېوانىڭ بوز اولوشىدەن بېش اولوشى اسپىرتدر . شونىڭ اوچون يوغار پيدا اېتىلگەن ضررلارنى

جنایت لہر اشلہ نھسن ، ھمەسی شو اچكى لك آرقاسندا ،
منه شول ، يانغن دان قورقنچراق ، قوטר ودان مؤثر رەك ،
چاخوتقادان مەلك و جەل بوغوشلى خاستالقلار نڭ قارنداشى
بولغان داءىلكئول ، اچكى لكەن پيدا بولغانلىقى اوچون ،
مدنى ملت لہر موڭا فارشى تدبیرلەر كورو اوچون نورلى
قانۇنلار قويغانلار .

بىز مسلمانلار اوچون موڭا فارشى قانۇنلار تىرتىب
ايتەرگە حاجت يوقدۇر . جناب الله نڭ « انما الخمر . . . »
آيت چىلىلمىسى بلەن ھەل قىلساق اچكى لكەن قوطلولا -
چاقمۇز .

حسینیہ معلملار نەنەن : م . حنفی باكرىف .

شعر :

نېگە بو شەملر سونە ؟ . . .

طایفون « مناسبتیلە . »

بىز عصرلەرچە صورلغان تارىخى يوقۇزىدىن برەم
برەمگنە بولسەدە اويانا باشلادىق . اويانغان برەم لك دن
طوتۇب كېلىگەن بولمىز نڭ بېك خطرەلى ، الك فائىدەلى دېب
اويانغان نرسەلەرنىڭ فائىدەسىزغە توگىل بىلكە بىك ضررلى ،
ھەقىقتىن يراق خيال ، سىفستە اېدىكىنى توشونمىز ؛ قارشىمىزدەغى
مىللىتى بارماق اوچنە ايلەندىرگەن آوروپا مەدنىتىنىڭ ،
آوروپا سىياسىتىنىڭ قۇتۇپنى كورمىز ؛ باشقەلەر رەتتىن ياشاۋ
اوچون مطلقا اول مەدنىتىنى قوبۇل ايتەرگە تېمىش دېب
اشانامىز . لىكن اول مەدنىت بىزگە اندىرطاباغنىك اويلىگەن
صوورلامغان (آرچىلماغان) آشلىق اوبومى كىبى بر بوطلالما
كىبى كورپىنە . بىز آنڭ صاف آشلىقىنى چوب چاردىن ، ھىمانىز ،
مىلىتىمىز اوچون ضررلى بولغان توزاندىن آيرا آلمىمىز ؛ بونى
آيرىغە ھم نلەيمىز ، بالەكس چەن مەدنىت اورنىنە آورو -
پانڭ بىزگە بىتۈنلەي يات بولغان عرف ، عادلىرىنى ، مودا -
سىنى آلامىز قافىشاندىنلارنىنە بېرىلەمىز ، طشقى يالطراۋوقە
قىزغامىز ، ئە چەن مەدنىتكە كرە آلمايىنچە اوزمىز نڭ ھتى بېك
كوركام عرف و عادلىرىمىزنىك اخلاق و آدابىمىزنىك اونوطلامىز .
ھازىرگە بىز آوروپا مەدنىتىنە آياق باسامىز دېب بىك
قوانامىز ؛ ئىلگە بو بارىمىز نڭ يامان نىتىجەلرى بېك آچق
بىلمەسەدە بو بارىشە دوام ايتسەك كوپ زمان اونمە -

(*) طایفون - داول ؛ فورطنە مناسبتە ؛ ياپونچا بر سوز .

« داءىلكئول » دېپەلەر .
(شول يوغار پيدا سويلىنگەن ضررلار انسان نڭ وچو -
دېنە گېلىگەن ضررلار بولدى . بولار ألبتە ھيات اجتماعىە -
گەدە ضرر بولب توشەلەر . لىكن اچكى لك نڭ توغرى دان
ھيات اجتماعىەگە بېرىگەن ضررلارى ، توغدىرغان
فلاكت لہرى كوز آلدېنا كېلىترسە ھىران قالراق اشلەر
كوررگە مەكەن . بر كشى نڭ ھەمىندە اچكى لكەكە توتقان
آقچالارى نڭ بارلىقى (يىكونى) گنە جىيىلسا اشانە اسلىق صېفرلار
تەشكىل ايتەر . طورمىشدا نېندەي نېندەي قورقنچلى ھاللەر
اوچراماسن ، دەھشتلى منظرەلار كورلمەسن ھەمەسى اچكى لكەن
كېلىگەن بولادۇر . نېچە نورلى خىيانتلەر ايتلمەسن ، نېندەي گنە

فورقنچ . . . جان قانئرى . . . دىيانى ظلمت قاپلانغان
سېزىنە روھ . . . آرنى يورەك . . . مسكىنىنى ظالم تاپقانغان
آندا مظلوم كۆكرەگىدىن يالقن قاتش آھلەر چقا ؛
موندە مسكىن اېكى كوزدىن قان قاتش بەشلەر صفا .
قوت اوچرىغىچ . . . ھم تېرەن - دېگەنگىزگە كېتىدى بر كشى -
يوق آڭا شىفقت اېتۈچى ، قوتقارۋچى - آرنوچى .
چقىدى اوط . . . باسدى نۇتون . فرىاد وزارلار كوككە آشا ؛
تارتىدى گۇرداب اېل كارابىن . . . صقرى جانلار ، اكراشا .

*

مرحەت ! . . . شىفقت ! . . . يارب ! - بر قىزغانچ اۇنلار چقا !
بوقارا كفى تۇن اوتب ، زگە قاچان كۇنار چقا -
دېب ، مەلملەر گروھى صزلانا ، جازدىن بېرە ،
« قونقارام » دېب ملتن مىخت كورە ، دنيا گېزە .
جان آتې ، قىر بان بولب شانلى مەلملەر اۋلە ،
قارشىلارغە اېزگى جانلارنى ملائكلىر كېلە .

*

كېتىدىلىر بو ھالى روھار ھېچ كىم موڭا كوز سالمادى .
شېكىدى ، سولدى گول چەچەكلىر - باقچادە يەم قالمادى .
ايتىكۇر آى صاف كوگىللىر ، نېك مەلملەر اول ؟
جېل اۋرەمى ، ماينى يوقمى ، - نېگە بو شەملر سونە ؟

معلم : ح . عابد (ايركوتسكى) .

سەن آوروپا مەدەنىيەتنىڭ بىزگە كەبرى ياغى بەن كىرگەنمىنى
 ماڭ ئاسف بەن اعتراف اېتەرگە مەجبور بولماقەمىز. چۈنكى
 بىزنىڭ مىلى امللارمىز مەنى اومتولورمىز آوروپا « حىياتى »
 تولوقونلارنى آراسىندە اېزىلۇپ قالولارنى بېك ياقىن احتما-
 لدر. بىزنىڭ اوزمىزنىڭ مەكتەپلەرمىز، مەنى مۇسسەلەرمىز يوق،
 بىز ھەر نەرسەنى مەلىتەن طەشەنە آلامىز. ياشلارمىزگە مىلى
 وظيفەلەرنى خاھەرلەر اۇچۇن بېك جەدى ادەبىيەتە مەختاھمىز.
 لىكىن بىز دە ئايگە قەدر چەت مەلتەر قولندە تەربىيەلەنەنە طور-
 غان ياش اوسەرلەرمىز اۇچۇن عبرت بولورلۇق بىر كىتابەز
 يوقلىقنى اعتراف اېتمى خالەمىز يوق. بىز ادەبىيەتمىز دە ھەمان
 ئىلى باي بەن پەرياقاز قەقدەن، قاين آنا بەن كېلۇنەن، مەلا
 بەن اوغلىندەن آيرىلا آلمەيمىز. آيتەرسىنلە ادەبىي افەندىلەرگە
 شۇندەن باشقە بىر مۇسۇئەلەر يوق اېندى!

شۇنلار بولسۇن بو يەلغەنە ادەبىيەتمىز ياكى مۇسۇئەتە
 بولغان بېك عبرتلى، بېك مەم بىر كىتابنىڭ انتشارى بەن
 مشرف بولدى. بۇدە «طەيفون» نىڭ تەرجەمە سەيدىر. «طەيفون»
 درىست اوز حىياتەتمىز دەن آلتەمغان، شۇلايدە بىزنىڭ خاھەرگى
 خالەمىزگە بېك مەنسەب، ياشلارمىز اۇچۇن غەيت عبرتلى بىر
 كىتابەدۇر. بىز بو كىتابەدە اوزمىز كەبى آوروپا مەدەنىيەتنى آئورغە
 تەلگەن شەرقى مەلتەننىڭ چەتەدە، باشقەلەر آراسىندە تەجەبەيدە،
 بولغان ياشلارنىڭ تەپەلەرنى، مەلتەرىنە، وطنلەرىنە مەنسەبتەلەر
 يەنى بېك آچق كورەمىز. بو كىتاب ياپۇن صوغەشەندەن صولك
 آور وپالېلەرنىڭ ياپۇنلار طوغەرسىندە فەكرلەرنى آلتەماشقە
 بىر نەمەسە مەجررى طرفەندەن بېك مەطور، بېك اويوشلى
 ايتۇب يازغان. آركىنلەرنى تەقىد ياكە تەقرىضە حەقەمىز
 يوق. فەقەت بېك قەسقا و قتەدە بېك كۇب آوروپا تەللەرىنە
 تەرجەمە اېتەلۇوېنى، بەرلەين، پەيتەربورغ كەبى پەي نەخت
 صەنەلەرنە اېلېلىشەر، آلتەمشار مەرتەبە قويلغانىنى اعترافغە
 آئوب، بېك موفەقتىلى كىتاب اېدۇكەنە حەكم قىلا آلامىز. مۇنە
 شەل مەم اثرى تەرجەمە قىلۇپ مەلتەزە زور ھەدە اېتەككى
 اۇچۇن مەحترەم حەسن سەبرى افەندىنى چەن كوكۇلەن تەبرىك
 اېتەمىز، بو اولوغ خەمەنى اۇچۇن مەحترەم افەندەز، چەنابلەرىنە
 مەنتەدەرمىز. لىكىن تەرجەمە «عالى» قەرىم شىو سەندە بولغانغە
 بىزنىڭ شەمال تەركلەرىنە آتلاشلاق بولماقەمىز كوكۇلەن بىر آز
 بورچى اېدى. اېندى اېشتەكەنە كورە عەدى ادەبىي تازار
 تەلەنە تەرجەمە اېدەلەنۇپ مەتبەعەگە بەرلەنگەن خەبەرنى
 اېشتەك (*) تەيزەن شەيت اوقەدە شادلانمىز. اېندى

(*) قازاندا بىر اۇچەتل «طەيفون» نى قەرىم شىو سەندەن قازان
 شىو سەينە تەرجەمە اېتەپ، مەتبەعەگە بەرگەننى «تەرجەمان» يازدى.

بو مەختەبەر درامماتىك مىلى صەنەدە زە قويلۇنغەنە كوتەرىگە
 قالدى. صەنە اھلى بونىدە اوزاق كوتەرىگە مەجبور اېتەمىز،
 دەپ امدەلەنەمىز. اول وقت اوز كوزمىز بەن كورمىزگە،
 ياپۇنلار چەتەردەن فەن، ھەنر اويۇرەنەر، مەدەنىيەت آلالەر لىكىن
 مەلتەرىنى، اوزلەرنىڭ مەلتەرىنى اونوتىمىلەر، اوزلەرنى
 «مەلت نەجىبە» آتەلەر (بىزنىڭ قورۇسۇن قەدر صوفغان تانار
 دەيمەلەر)، چەتەلەرگە غەيت اخطىياتلى قارىلەر، نى قەبىلەلەر،
 نى اويۇرەنسەلەر، بىلەنلەر وطنلەرنى اۇچۇن، اېللى مەلىيولۇق
 ياپۇن مەلتى اۇچۇن قىلالەر، بىلەر. آلتەدە شەخس مەنقەت
 بىر ياقىن طوردا، وطنلەرىنە مەلتەزىنە فائەدە كېلورلار اورتەدە
 ھەر تۈرلۈ فەداكارلەردەن طارتىمىلەر. ياپۇنىيە اۇچۇن بېك كېرەك
 زور خەمەت اېتە طورغان (توكىرامونىڭ) باشىنە كېلەنگەن
 فاجەئەدە بوتۇن ياپۇنلار، ياشلەرنى، قاتەلەرنى آنەننىڭ اۇچۇن
 اوزلەرنى فەدا اېتەرگە خاھەر طورالەر. بېك باي اصىل زادە
 (خەيروناىرى) و طەننە خەمەت يولندە بو فاجەئەنى فەرسەت
 بەلەرەك و طەننى اۇچۇن اوزىنى فەدا اېتە. بونى اوزىنە
 شەرف و شان دەپ بەلە، (توكىرامو) اوز غەيبىنى (اېلەنە سەلى
 سەپەلەنى اوتىرووېنى اعتراف اېتەكچە (خەيروناىرى) فەدا كار-
 لەندەن دۈنەن، آدۋاقات قوتۇلدەرىغە طەرشەندە اول قوتۇلو
 باغەن ھىچ قارامى؛ چۈنكى: اوزى قوتۇلسە غەيبنىڭ و طەننە،
 مەتنە بېك كېرەك بولغان توكىرامو اوستىنە توشە چە كەينى
 بەلە شەپقاوا، قوبۇ ياشى كەبى تەجرەبەلى ياپۇنلار اوقۇچىنى
 ياشلەرگە آلتاق قىلالەر، بونىدە ياشلەرنىڭ شەخسەلەرنى اۇچۇن
 توكل بىلكە و طەننى مەنقەنى اۇچۇن قىلالەر. توكىرامونى
 اوزىنە طەبشەرلەن مەم اشنى، بىرگەنچە فۇق العادە صافلا-
 غان، بېك قەدرلەگەن قوبۇ ياشى تەگى نىڭ مەلتەكە اېتە چەك خە-
 مەنى تامام بولغانچە، بونىدە صولك آنەننىڭ ياپۇنلاردەن آيرىلەپ
 فائەدەمىز بولماقەمىز كورگەنچە ياپۇن دۈقتۈرىنە « اولام
 طەبەئى، آنازغە خاھەر اولەرگە تەبەئى، آندەن فائەدە امدەلەنەرگە
 يوق اېندى، ھەر كەم اولە، مەلتەكەنە تەمى، مەلتەنە، و طەننە،
 خەمەت اېتەكەن كەشى بەختياردەر» دى. اېكىنچى ياقىن آوروپا
 لىلەر ھەم بىتون ياپۇنلار آراسىندە مەحترەم، غەللى غەيت سەبرىلى
 اشلىمەكلى توكىرامونى قەدر جەدى بولسەدە آوروپانىڭ حەيات
 تولوقونلەرىنە بەر بەلە، يەك خەلقلى فرانسوز قەزىنە تۈزەنغەنە
 توشە آندەن ئىللە نەقدەر نەچار سوزلەر، سۇگۇنلەر، مەلتەنە
 و طەننە طوقۇنلەر اېشتە كۇب سەبر اېتە. آخەر الامر آنەننىڭ مىلى
 حەسى عەشق حەسبەنە غەلبە كېلەپ سەبەندەن چە: قەزنىڭ
 تەفەيقلەرنە نوزمەنچە آنى بوۋب اوتەرە، خەيروناىرى توكىرامو

مطبوعات:

«غنى باى»

روسىيە مۇسۇلمانلارنىڭ مىلىي ھەرىكەت قوزغىغان، تارىخىي مۇھىم ئۆزگەرتىش ياساغان، فېئىرىي ئىنقىلاب بېرىپ، ھەلاكت چوققىسىدا قوتقارغان «ئىسلاھاتىي» ھەرىكىتى بىزنىڭ تارىخىي بىر دەۋرنى ئىشكەنچلىك بىلەن، ئىسلاھاتىي ھەرىكىتى بىزنىڭ تارىخىي ھەم باشلىنىش پۇرسىتى، تارىخىي تىرىشچانلىق بىزنىڭ تارىخىي ھەم بىلەن بولۇپ، ئالدىنقى بىزنىڭ مىلىي تارىخىي دەۋردا مۇھىم ئورۇن ئالغان چاقىلار.

ئىسلاھاتىي دەۋردا قىرمانلارنىڭ بىزنىڭ تارىخىي ھەم بىلەن بولۇپ، ئالدىنقى بىزنىڭ مىلىي تارىخىي دەۋردا مۇھىم ئورۇن ئالغان چاقىلار. ئىسلاھاتىي دەۋردا قىرمانلارنىڭ بىزنىڭ تارىخىي ھەم بىلەن بولۇپ، ئالدىنقى بىزنىڭ مىلىي تارىخىي دەۋردا مۇھىم ئورۇن ئالغان چاقىلار. ئىسلاھاتىي دەۋردا قىرمانلارنىڭ بىزنىڭ تارىخىي ھەم بىلەن بولۇپ، ئالدىنقى بىزنىڭ مىلىي تارىخىي دەۋردا مۇھىم ئورۇن ئالغان چاقىلار.

ئىسلاھاتىي دەۋردا قىرمانلارنىڭ بىزنىڭ تارىخىي ھەم بىلەن بولۇپ، ئالدىنقى بىزنىڭ مىلىي تارىخىي دەۋردا مۇھىم ئورۇن ئالغان چاقىلار. ئىسلاھاتىي دەۋردا قىرمانلارنىڭ بىزنىڭ تارىخىي ھەم بىلەن بولۇپ، ئالدىنقى بىزنىڭ مىلىي تارىخىي دەۋردا مۇھىم ئورۇن ئالغان چاقىلار. ئىسلاھاتىي دەۋردا قىرمانلارنىڭ بىزنىڭ تارىخىي ھەم بىلەن بولۇپ، ئالدىنقى بىزنىڭ مىلىي تارىخىي دەۋردا مۇھىم ئورۇن ئالغان چاقىلار.

ئىسلاھاتىي دەۋردا قىرمانلارنىڭ بىزنىڭ تارىخىي ھەم بىلەن بولۇپ، ئالدىنقى بىزنىڭ مىلىي تارىخىي دەۋردا مۇھىم ئورۇن ئالغان چاقىلار. ئىسلاھاتىي دەۋردا قىرمانلارنىڭ بىزنىڭ تارىخىي ھەم بىلەن بولۇپ، ئالدىنقى بىزنىڭ مىلىي تارىخىي دەۋردا مۇھىم ئورۇن ئالغان چاقىلار. ئىسلاھاتىي دەۋردا قىرمانلارنىڭ بىزنىڭ تارىخىي ھەم بىلەن بولۇپ، ئالدىنقى بىزنىڭ مىلىي تارىخىي دەۋردا مۇھىم ئورۇن ئالغان چاقىلار.

(ئاخىرى ئالماقچىدا)

باشقاربۇ: باستىروچى: **حسن على**.

Редакторъ-Издатель: **Хасанъ Ялиевъ**.

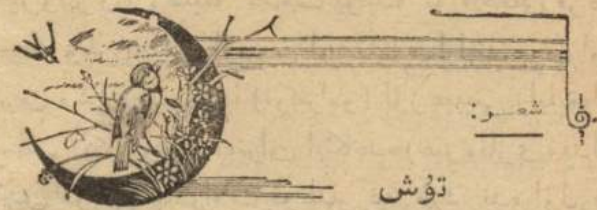
ئۇچۇن جېدىي يىل قاتارغە ھېكم ايتولە، ئە توكيرامو بىر نېچە
آيدىن صوك اوزينە طايشراغان خدمتىنى بتروب وجدان
عدابى بلەن عدابلان ب اولە.

بىزگە بو كىتابنى اوغورغە، صحنەدە كوررگە، وبونىڭ
كىيلىرىنى بېك كوب يازارغە تېيىش.

مەشھۇم نورى.

«طائفون» نىڭ بىر نىسخىسى ادارەمىزە ھىدىيە ايتىدىكى
ئۇچۇن . ص . آيوازى جىناپلارنىڭ تىشكىر ايتىمىز .
«ترجمان» تان آڭناغان كىشى «طائفون» نى دا جېكلى
آڭناپاچاغىدىن، مطالعە ارباينى، خصوصا معلم افەندىلەر .
گە «طائفون» نى اوقۇپ چىقارغۇ تەسۋىيە ايتىمىز . «ترجمان»
ادارەسىدىن آلدۇرغۇ مۇمكىن . 60 تېيىن . «معلم»

تۇش

فارىيەچىم، مېن اوزگىنى
بېك سۆيەم، بېك آخىرى !
تۇش كېك كوگامنى نورلى
اېزگى عشقنىڭ ياقىتىسى .

مېن كورەمىن كوزلرگىنى
صۇقلا نام مېن شادلانام
اونتامىن دىنامىنى ! اونتام
قايىقى لارمىنى تمام

اوندە شەسەڭ، جىلما ياشىڭ --
سۆيىنەم، نەق يەشى بالا !
باققى كوگامدە نىچى --
قايىقى لار م طارقالا . . .

سەئىد سونچىلەي .

بوغاریدا مذکور « غنی بای » بله، « احمد مدحت » رساله‌لر ن کوبرهك اوقرغا محترم معلم‌لرگه هم عمومًا به‌شهرگه توصیه ایتمهز. « احمد مدحت أفهندی » نك باش اسقلادی « وقت » کتبخانه‌سنده. حقی 50 نین .

« شهبال »

شول اسمده ایستانبولدا ایکی آتغا بر غایت نفیس وگوزله مصور ژورنال چقامقادر. برنجی آپر بلده چقان 94 نچی نومری اداره‌مزه کبلدی . بو نومری دهخی باشقالاری کبی غایت نفیس رسم‌لر، مهم مقاله‌لر بله ن طولی در. « شهبال » نك یللق حقی ، روسیه اوچون 10 سوم، یارتی سی 5 سوم . اوشبو مهم ژورنالنی آلدر ب اوقرغا توصیه ایتمهز .

آدرسی :

Константинополь, Стамбуль, противъ новой почты № 9—10. ред. „Шагбаль“.

عبدالرحمان سعیدی - تل و ادبیانمزا دائریازغان مهم اثرلری بله ن تانلغان، اشکالی هم ترش معلم‌لر ده ن عبدالرحمان سعیدی أفهندی اوتکه ن قش آلمانی شهرنده اسحاق عبدالولیف مکتبنده باش معلم بولب درس اوقیتا ایدی . آنی آلمانی شهرنده اوقیتودان طیب، برنجی مایغا قدر آندان کپتهرگه أمر بپرلدیکی گهزپته‌لرده کورندی . بزنگ هر اشمزده وهر نؤشومزده تولب یانقان کیمچی لک‌لرنی کورب، آنی بوتہینرگه جورگه ن کشی‌لر هر چبرده منفور کورینو بپلگی لی اش. عبدالرحمان سعیدی شیکلی، مکتب‌لرده اصلاح قهرمانی، تل و ادبیات خادمی بولغان بر معلم نك خزمتن نانارنك تعصب قازانی هضم ایتہ آلمای پسیخ‌الوگه مز بله ن اثبات اپنلگه ن ندرسه . بودفهمده شول حالنی تاغی کوردک. عبدالرحمان أفهندی نك ثبات وغیرتینه توزان قدری ده تأثیر ایتمه ی نورغان بو اش ده ن متأثر بولماون تلہب، کوکلن کوتہرہ مز .

کشی، آلی بولسا یوق. بورنغی لار « آنادان بالا نوسا- ایگی، آنا یوان فوسا - ایگی » دیکه نلر. عبدالغنی بای نك بالا- لاری آتالاری نك توغری یولن قووب، آنک ایزگی اورنن طوتسالار اول اورن آلدہ بوش.

*

برهان أفهندی نك، گهزپته بیت‌لر نده گنه کومیلب فالاجاق ژله قلمی، ناربخی مهم ماتیریا ل بله ن برگه اوسکه کلب چوون قونلایمز. موندان سوکدا شوندا ی قدرلی اثرلر میدانغا چغاروون تلہیمز. فقط ، « غنی بای » کتابن اوقیغاندا « آخ ! بو کتاب رضا حضرت قلمنده ن چقسا تاغی دا شه برهك سیستمدا بولور ایدی ! » دہب، اہسکه بر آرزو نوشکه نلکنی ده ایتب اونہرگه اورنلی تاپدی . « غنی بای » رسالہ سن اوقیغاندا کوز آلدینا آلہ نپندہ ی یاقتی لی - قارا کفی لی تورمش، آفی قارالی قارتینا- لار، بر برینه تہرس کورنشلر کبلہ در : غنی بای، بالالاری، ولی موالا، اصول جدید، قارغالیدا معلم‌لر قورسی، قشقار تربیہ سی، مدرسه حسینیه ، « دین و معیشت » وغیر ذلک . (خبر حیات اوزیده شوندا ی چبارلق بله ن دوام ایتہ بوغای .) کوب اوقیلرغا وکوب نارالرغا تیش بولغان بو کتاب نك باش اسقلادی « وقت » کتبخانه‌سنده. حقی : بر سوم

« احمد مدحت أفهندی »

رضاء الدین بن فخر الدین حضر تلہری نك شول اسمده مهم بر کتابی باسیلب چقدی. « احمد مدحت » مشهور ابر مجموعہ‌سندن آلتنجی جزئی عثمانلی تورک‌لہری نك متفکر ابرلہر نده ن بزگه اہک یاقینی ، اثرلہری بز نك آرادا اہک کوب اوقیلب استفادہ اپنلگه ن شہسز احمد مدحت أفهندی ایدی . شونک اوچون بز آنی ترک واقفندا- اوق تانیسی مز ، ترجمہ سن اویره نہ سی مز کبلہ ایدی . منه شول نلہ گمزی بو کون رضا حضرت قولمزا طوتدردی . احمد مدحت أفهندی اش کشی سی، جانلی بر ماشینا بولب، بیک کوب اشل گنلک دەن ، بز نك آرامزدا . آنی خوب لاپ سویلہ وچی لہر ده ، خورلاپ سویلہ وچی لہر ده بار ایدی . آنک حقندا اہک دؤرس معلومات آلایم دیکه ن کشی گه بو کتابدا اہک مهم ماتیریا ل بار . دنیادا اش کشی سی بولب قنا راحت به‌شهرگه ممکن، آنک اوچون ده جدی اثرلر مطالعه ایتہرگه کپرهک .

ЛИТЕРАТУРНО-НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛЪ

„Жугаллижъ“

(1-й годъ изданiя)

اورنبورغده

حسين حسينوف كتبخانه سنده اوز نشر ياتندن

مكتب كتابلری

طبيعته سياحت . معلم عبیدالله الرودی ۴۰ تین .
 اسلام و عربلر ۵
 ایمانلی قل . ۵
 علم حساب و آنک مسائلی . واحدی . ۲۰
 جوامع الکلم . رضا الدین فخرالدینق . ۱۲
 جغرافیة معلمی . I ع . جعفر . ۱۰
 جغرافیة معلمی . II « « خریطه لی . ۱۵
 مختصر جغرافیة . ف . کریموف . ۱۲
 تربیالی آنا . رضا الدین فخرالدینق . ۵
 تربیة لی خاتون « « ۵
 عبادت نسوان « « ۶
 تحصیل کتبخانه سی کتابلری . عبیدالله الرودی اثرلری :
 ایمان ، آخرت ، طهارت ، نماز ، نماز مسئله لری .
 روزه ، زکات ، حج هر برلری . ۵ و تین .
 یاشمی املا معلمی . شاعر جان السعیدی . ۹
 تورکی اوقو . I مرجانی . ۱۵
 « « II « « ۱۲
 آلتون قرائت . عبیدالله الرودی . ۱۲

فهرست تاریخ عمومی

فاتح الکریمی ناک برصوم . پوچمه ایله برصوم ۲۰ تین .

بوزنک مكتب I معلم نجیب دومای ۱۲ تین .
 II « « ۱۰
 III « « ۲۰
 IV « « ۱۵
 V « « ۱۵
 VI « « ۱۵
 VII « « ۱۵
 VIII « « ۱۰
 برنجی آدوم « الفبا » معلم مطیع الله قادرف ۱۸
 تجوید القرآن حسن علی ۸
 تل آچقچی I الفبا « « ۱۷
 تل آچقچی II قرائت « « ۱۵
 دورس یازو (املا) « « ۱۲
 ادبیات معلمی . عبدالرحمن سعیدی ۳۰
 معلومات مدنیة و فنیة . صلاح کمال ۲۰
 تاریخ انبیا . I ف . کریموف ۱۵
 « اسلام II « « ۲۰
 « « III « « ۳۰

بو کتابلری اوز نشر یاتمنز بولغان اوچون هر کیمگه کویلب آوچیلرغه زور اسکیدکه اوله ییاره مز . مشتریلر مز ناک زادانکه لری نی آلفاچده زا کازلر وقتندن کچکنرلمی .

مراجعة اوچون آدرس :

Оренбургъ, Книжный Магазинъ. X. M. Хусаинова.